STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 07481

VELT-GESHIKHTE

H. G. Wells

•

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

הערבערט וועלס

וועלט־געשיכטע

פון דער פינפטער ענגלישער אויסגאַבע מיט
הערות און דערקלערונגען ז. קלמנאָוויטש

מיט פיל אילוסטראַציעס

ווילנע — 1930
ווילנער פאַרלאַג פון ב. קלעצקין

הערבערט וועלס

וועלט־געשיכטע

באַנד VI

ווילנע — 1930
ווילנער פאַרלאַג פון ב. קלעצקין

PRINTED IN POLAND

H. WELLS — „WELT - GESZICHTE“

Drukarnia „Wydawnictwo Wilenskie“ B. Kleckina, Wilno

קאַפּיטל 38

די קאַטאַסטראָפע פון מאָדערנעם אימפעריאַליזם

1. דער באַוואָפנטער שלום פאַר דער גרויסער מלחמה. 2. די קיסרלעכע דייטשלאַנד. 3. דער גייסט פון אימפעריאַליזם אין בריטאַניע און אירלאַנד. 4. דער אימפעריאַליזם אין פראַנקרייך, איטאַליע און אין די באַלקאַן-לענדער. 5. רוסלאַנד אַ גרויס-מאָנאַרכיע. 6. די פאַראייניקטע שטאַטן און די אידעע פון אימפעריאַליזם. 7. די דירעקטע סיבות פון דער גרויסער מלחמה. 8. אַן איבערבליק איבער דער גרויסער מלחמה ביז 1917. 9. די גרויסע מלחמה פון דעם רוסישן איינבראָך ביז צום וואָפנשטילשטאַנד.

אין משך פון 36 יאָר נאָכן אָפּמאַך פון סאַן סטעפאַנאָ און דעם בערלינער קאָנגרעס האָט אייראָפּע איינגעהאַלטן שלום צווישן אירע גרענעצן. אין משך פון אָט דעם פעריאָד איז ניט געווען קיין מלחמה צווישן די הויפּט-מלוכות. זיי האָבן זיך געקריגט, געבּרוגזט זיך מיט אַנאַנד, געסטראַשעט איינער דער צווייטער, אָבער צו פּאַקטישע פיינדלעכע מעשים איז ניט געקומען. נאָך 1871 איז געווען אַן אַלגעמיינע פאָרשטעלונג, אַז אַ מאָדערנע מלחמה איז אַ סך אַן ערנסטערע זאַך, ווי די קריג פון די פּראָפעסיאָנעלע זעלנערס אין 18טן יאָרהונדערט; איצט איז אַ מלחמה אַן אָנשטרענגונג פון גאַנצע פעלקער, וואָס קאָן זייער שטאַרק צעטרייסלען דאָס גאַנצע סאָציאַלע געבּיי, און דערפאַר האָט מען זיך שטאַרק געהיט ניט אָנצוהייבּן קיין קריג. די מעכאַנישע רעוואָלוציע האָט געגעבּן כסדר אַלץ מעכטיקערע (און אַלע טייערער קאָסטנדיקע) געווער אויף דער יבשה און

אויפן ים און אַלץ גיכערע מעטאָדן פון טראַנספּאָרט; אַלץ ווינציקער איז געוואָרן מעגלעך צו פירן קריג אָן איבערצוקערן אינגאַנצן דאָס עקאָנאָמישע לעבן פון דער געמיינשאַפט. אַפילו די אויסערן-מיניסטעריומס האָבן געשפּירט אַ שרעק פאַר קריג.

אָבער הגם מען האָט מורא געהאַט פאַר קריג, ווי מען האָט פריער אין דער וועלט קיין מאָל ניט מורא געהאַט, פונדעסטוועגן איז קיין זאַך ניט געטאָן געוואָרן, כּדי אַוועקצושטעלן עפּעס אַ פאַראייניקטן קאָנטראָל, וואָס זאָל פאַרהיטן, עס זאָל ניט קומען צו קריג צווישן מלוכות. אמת, אין יאָר 1898 האָט דער יונגער צאַר ניקאָלאַי II ‏(1894 — 1917) אַרויסגעלאָזט אַ פאַרבעטונג צו די אַנדערע גרויס-מלוכות זיך צונויפצוקומען אויף אַ קאָנפערענץ פון מלוכות, „כּדי צו זוכן די וועגן, ווי אַזוי מען ברענגט די גרויסע אידעע פון אַלגעמיינעם שלום צו אַ ניצחון איבער די עלעמענטן פון מהומות און קריגעריייען“. די דאָזיקע פאַרבעטונג דערמאָנט אָן דער דעקלאַראַציע פון דעם רוסישן קיסר אלכסנדר I, וואָס האָט געגעבן דעם טאָן אין היילקן בונד, און זי ליידט פון דעם זעלביקן פעלער, מחמת זי איז אויך משער, אַז שלום קאָן איינגעשטעלט ווערן גיכער צווישן סוווערענע רעגירונגען, איידער דורך אַ ברייטער ווענדונג צו די באַדערפענישן און רעכט פון אַ געאייניקטער מענטשהייט. די אייראָפּעער, וואָס האָבן געפּרווט איינשטעלן שלום, האָבן אינגאַנצן באַזען דעם ביישפּיל פון די פאַראייניקטע שטאַטן פון אַמעריקע, וואָס האָט געוויזן, אַז עס קאָן ניט געמאָלט זיין קיין איינקייט פון טאָן און ניט קיין שלום, ביז דער געדאַנק וועגן „פאָלק פון ווירדזשיניע“ אָדער „פאָלק פון מאַסאַטשוזעטס“ איז ניט אינגאַנצן פאַרדרוקט אָן אַ זייט דורך דעם געדאַנק וועגן „פאָלק פון די פאַראייניקטע שטאַטן“.

עס זיינען אָפּגעהאַלטן געוואָרן אין האַג אין האָלאַנד צוויי קאָנפערענצן, איינע אין יאָר 1899 און די צווייטע, וואָס אויף איר זיינען געווען פאָרגעשטעלט כּמעט אַלע סוווערענע מלוכות אין דער וועלט, אין יאָר 1907. געקומען אויף די קאָנפערענצן זיינען דיפּלאָמאַטן, און זייערע באַראַטונגען האָבן זיי ניט געפרעגט קיין עצות ביי די הויכע אינטעליגענטן פון דער וועלט. דער פּשוטער מאַסן-מענטש האָט אַפילו ניט געוואוסט, אַז אַזעלכע קאָנפערענצן ווערן

אָפּגעהאַלטן. די פֿאַרזאַמלטע פֿאָרשטייער האָבן על-פּי-רוב געדונגען זיך מיט שפּיצלעך און הינטערגעגלעך איבער פֿאַרשיידענע פּונקטן, וואָס זיינען נוגע דעם קריג, בעת די אַלגעמיינע פֿראַגע וועגן אָפּשאַפֿן מלחמות אינגאַנצן האָבן זיי געלאָזן אָן אַ זייט, ווי אַ פּוסטן חלום. די דאָזיקע האַגער קאָנפֿערענצן האָבן גאָרנישט ניט איבערגעטאָן בכדי צו פֿאַרטרייבן די אידעע, אַז אינטערנאַציאָנאַל לעבן מוז ניט אַנדערש זיין קאָנקורענץ און פֿיינדשאַפֿט. אדרבא, זיי האָבן די דאָזיקע אידעע אָנגענומען. זיי האָבן גאָרנישט ניט געטאָן אויף צו אַנטוויקלען די אידעע פֿון אַ וועלט-רעפּובליק, וואָס שטייגט אַריבער אַלע סוווערענען און אויסערן-מיניסטעריומס. די אינטערנאַציאָנאַלע יוריסטן און מלוכה-מענער, וואָס זיינען געקומען צו די דאָזיקע פֿאַרזאַמלונגען, זיינען פּונקט אַזוי ווייניק נוטה געווען צו שטרעבן צו אַ וועלט-רעפּובליק אויף אַזאַ יסוד, ווי די פּרייסישע מלוכה-לייט פֿון 1848 האָבן געהאַט חשק צו אָנערקענען אַן אַלגעמיין דייטשן פֿאַרלאַמענט, וואָס זאָל אַריבערשטייגן די רעכט און די „פּאָליטיק“ פֿון דעם פּרייסישן קיניג.

אין אַמעריקע זיינען דריי פּאַן-אַמעריקאַנישע קאָנגרעסן, וואָס זיינען אָפּגעהאַלטן געוואָרן אין די יאָרן 1889, 1901 און 1906, געקומען צו אַ פּלאַן פֿון אַן אינטערנאַציאָנאַלן בוררים-געריכט פֿאַרן גאַנצן אַמעריקאַנער קאָנטינענט.

מיר וועלן דאָ ניט מאריך זיין אין חקירות וועגן דעם, צי האָט טאַקע ניקאָלאַי II ערלעך געמיינט שלום מיט די דאָזיקע האַגער פֿאַרזאַמלונגען, וואָס ער האָט איבערגעטאָן. עס קאָן זיין, אַז ער האָט געקלערט, אַז די צייט אַרבעט סיי ווי סיי פֿאַר רוסלאַנד. אָבער קיין שום ספק קאָן ניט זיין, אַז די גרויס-מלוכות האָבן בדרך כלל ניט געוואָלט זיך אויסמעלן אַ פּלאַן וועגן דער צונויפֿגיסונג פֿון די סוווערענע מלוכות. זייער פֿאַרלאַנג איז געווען ניט אָפּצושטעלן די אינטערנאַציאָנאַלע קאָנקורענץ-קאַמפֿן, וואָס זייערע אַקוטע מאָמענטן זיינען די בלוטיקע מלחמות, נאָר גיכער האָבן זיי געוואָלט העלווער מאַכן דעם קריג, וואָס איז געוואָרן צו טייער. איטלעכער האָט געוואָלט פֿאַרשפּאָרן די איבעריקע הוצאות פֿון די קלענערע סיכסוכים און קאָנפֿליקטן און איינשטעלן אַזעלכע אינטערנאַציאָנאַלע קריגס-געזעצן,

וואס האבן געקאנט שטערן מער שרעקלעכע שונאים בעת דער קריגס-צייט, נאר אליין זאל מען קיין שווערקייטן ניט האבן. דאס זיינען געווען די פראקטישע צוועקן, וואס זיי האבן געזוכט אויף דער האגער קאנפערענץ. דאס איז געווען א פארזאמלונג, וואס א סך זיינען אויף איר געקומען, בכדי צו טאן צו-ליב ניקאלאי דעם צווייטן, פונקט ווי די מאנארכן פון איראפע האבן זיך געחתמעט אויף די עוואנגעלישע פארשלאגן פון קיסר אלכסנדר I. און וויבאלד אז זיי זיינען שוין יא געקומען, האבן זיי געפרואווט ארויסציען דעם נוצן, וואס זיי האבן לויט זייערע השגות געקאנט ארויסציען.

---

2. די קיסרלעכע דייטשלאנד.

דער שלום פון פראנקפורט האט איבערגעלאזט דייטשלאנד פארפרייסישט און געאייניקט, אזוי אז זי איז געווארן די שרעקלעכסטע צווישן אלע גרויס-מלוכות אין איראפע. פראנקרייך איז געווען דערנידעריקט און צעקאליעטשעט. דאס, וואס זי איז ווידער געווארן א רעפובליק, איז אין פלוק געווען עלול זי צו לאזן אן פריינד ביי די איראפעישע הויפן. איטאליע איז נאך געווען יונג און שוואך. עסטרייך איז איצט געווען געפאלן צום מצב פון א פארבינדעטן פון דייטשלאנד, וואס האט געמוזט מיטמאכן איר פאליטיק. רוסלאנד איז געווען גרויס, אבער ניט-אנטוויקלט. און די בריטישע אימפעריע איז געווען מעכטיק נאר אויפן ים. אויסער איראפע איז געווען נאר איין מאכט, וואס האט געקאנט זיך פארמעסטן מיט דייטשלאנד — דאס איז געווען די פאראייניקטע שטאטן פון אמעריקע, וואס זיינען אויסגעוואקסן צו א גרויסע אינדוסטריעלע מלוכה, זי האט אבער ניט געהאט קיין ארמיי און קיין פלאט, וואס זאל האבן עפעס א באטרעף לויטן איראפעישן מאסשטאב.

די נייע דייטשלאנד, וואס איז געווען פארקערפערט אין דער אימפעריע, וואס איז געשאפן געווארן אין ווערסאיל, איז געווען א געפלאנטערט און הידושדיק געמישעכץ פון די פרישע אינטעלעקטועלע און מאטעריעלע כוחות פון דער וועלט מיט די שמאלסטע פאליטישע טראדי-

ציעס פון דער אייראָפּעישער סיסטעם. אין דייטשלאַנד איז פאָלקס=בילדונג געווען אַנטוויקלט אין אַ גרויסער מדרגה, מער ווי אין אַנדערע מלוכות; אַלע אירע שכנים און קאָנקורענטן האָבן איר נאָכגעמאַכט אין דעם פּרט.

עס איז כּדאַי, אַז ענגלענדער זאָלן האַלטן אין זינען, אַז דעם ערשטן שטופּ צו אַנטוויקלען פאָלקסבילדונג אין אַ מאָדערנעם מאַסשטאַב האָט ענגלאַנד צו פאַרדאַנקען דעם דייטשן פּרינץ, דעם מאַן פון דער קיניגין וויקטאָריע, און דער דייטשער קאָנקורענץ. דער הערשנדיקער קלאַס אין ענגלאַנד איז אַלע מאָל געווען אַזוי געמיין, אַז ער האָט ניט פאַרגונען די נידעריקע פאָלקס=מאַסן דאָס ביסל בילדונג, עס האָט דערביי ניט געהאָלפן ניט דער פּאַטריאָטישער שטאָלץ און ניט קיין אידעאַלער אימפּולס. אָבער איצט האָט די מורא פאַר דער וואַקסנדיקער מאַכט פון דייטשלאַנד געצוואונגען אויך דעם ענגלישן דזשענטלמען צו טאָן עפּעס פאַר פאָלקס=בילדונג. און דייטשלאַנד האָט זיך גענומען פאַר דער אָרגאַניזירונג פון וויסנשאַפטלעכער אויספאָרשונג און פאַר דער אָנווענדונג פון די וויסנשאַפטלעכע מעטאָדן צו דער אינדוסטריעלער און סאָציאַלער אַנטוויקלונג מיט אַזאַ געטריישאַפט און ענערגיע, ווי קיין איין געמיינשאַפט האָט אַזוינס פריער ניט באַוויזן.

אין משך פון גאַנצן פּעריאָד פון באַוואָפנטן שלום האָט זי געשניטן און ווידער געזייט און ווידער געשניטן די גערעטעניש פון פריי פאַרשפּרייטן וויסן. זי איז גיך אויסגעוואַקסן צו אַ גרויסער אינדוסטריע=און האַנדלס=מאַכט. איר שטאָל=פּראָדוקציע האָט אַריבערגעשטייגט די ענגלישע. אויף הונדערט נייע געביטן פון פּראָדוקציע און קאָמערציע, וואו אינטעליגענץ און סיסטעם האָבן געהאַט מער באַטרעף, ווי די פּשוטע געריבנקייט פון אַ סוחר, אין דער אויסאַרבעטונג פון אָפּטישע גלעזער, פון פאַרבן און אַ גרויסער צאָל כעמישע פּראָדוקטן, אין אָן אַ שיעור נייע פּראָצעסן, איז זי געווען די ערשטע אין דער וועלט.

דעם ענגלישן פאַבריקאַנט, וואָס איז געווען געוווינט, אַז די ערפינדונגען זיינען ווי פון זיך אַליין אַריינגעקומען אין זיינע פאַבריקן—

ער האָט ניט געוואוסט פון וואַנען און פאַרוואָס — און האָבן זיך ווי געבעטן, ער זאָל זיי אָנווענדן, האָט די נייע דייטשע מעטאָדע פון אָנשטעלן וויסנשאַפטס־מענטשן און צאָלן זיי, אויסגעוויזן זייער ניט קיין פיינער דרך. ער האָט דאָס געשפּירט, ווי זיין קאָנקורענט וואָלט גענומען דעם מזל איבער געוואַלד. דאָס איז געווען אַזוי ווי צוטאַשן קאָרטן. דאָס האָט געהייסן לאָזן עפּעס אַ קלאַס פאַרשלומפּערטע אינטעליגענטן זיך אַריינמישן אין די ענינים פון ראַיעלע ביזנעס־לייט. וויסנשאַפט איז געקומען פון דער פרעמד אין איר ערשטער היים ווי אַ ניט געליבט קינד. די גלענצנדיקע כעמישע אינדוסטריע אין דייטשלאַנד האָט אויסגעבויט דער ענגלענדער סער וויליאַם פּערקין, וואָס האָט ניט געקאָנט געפינען קיין „פּראַקטישן“ ענגלישן „געשעפטסמאַן“, וואָס זאָל אים אונטערהאַלטן.

דייטשלאַנד האָט אויך אויסגעטראָטן דעם וועג אין אַ סך פאָרמען פון סאָציאַלער געזעצגעבונג. דייטשלאַנד האָט פאַרשטאַנען, אַז אַרבעט איז אַ נאַציאָנאַלער פאַרמעגן, און אַז דורך אַרבעטסלאָזיקייט ווערט דער אַרבעטער־קלאַס דערנידעריקט, דעריבער מוז מען, צוליב דער טובה וועגן פון כלל, זאָרגן פאַרן אַרבעטער־קלאַס אויך אויסער די פאַבריקן. דער ענגלישער אונטערנעמער האָט נאָך געלעבט אין דעם טעות, אַז אויסער דער פאַבריק האָט דער אַרבעטער ניט וואָס צו טאָן, און וואָס ערגער עס וועט זיין דער מצב פון אַרבעטער אין דער היים, אַלץ בעסער איז דאָס פאַרן פאַבריקאַנט. חוץ דעם, איז ער, מחמת ער איז בדרך כלל געווען אַן אומגעבילדעטער מענטש, געווען עקסט אינדיווידואַליסטיש געשטימט. אַ טעמפּער קאָנקורענץ־געפיל האָט אים אינגאַנצן באַהערשט: ער האָט פיינט געהאַט זיינע קאָלעגן פאַבריקאַנטן, פּונקט ווי ער האָט פיינט געהאַט זיינע אַרבעטער און זיינע קונדן. פאַרקערט, די דייטשע פּראָדוצירערס זיינען געווען איבערצייגט, אַז פאַראייניקונג און העפלעכקייט ברענגט זיי גרויסע נוצן. זייערע אונטערנעמונגען האָבן געהאַט די טענדענץ זיך צונויפצוגיסן און אָננעמען אַלץ מער און מער דעם כאַראַקטער פון נאַציאָנאַלע אונטערנעמונגען.

אָט די דייטשלאַנד, מיט איר פאָלקס־בילדונג, וויסנשאַפט און אָרגאַניזאַציע איז געווען די נאַטירלעכע אַנטוויקלונג פון דער ליבעראַלער דייטשלאַנד פון 1848. אירע וואָרצלען האָבן געשטעקט

זייט צוריק אין דער אויפריכט-אָנשטרענגונג, וואָס האָט זיך באַוויזן נאָך דער נאַפּאָלעאָנישער באַצווינגונג. אַליך, וואָס איז געווען גוט און גרויס אין דער מאָדערנער דייטשלאַנד, האָט זי געהאַט צו פאַרדאַנקען אירע פאָלקסשול-לערער.

נאָר דער דאָזיקער גייסט פון אָרגאַניזירטער וויסנשאַפט איז געווען נאָר איינער פון די צוויי פאַקטאָרן, וואָס האָבן געבילדעט די נייע דייטשע אימפעריע. דער צווייטער פאַקטאָר איז געווען די האָהענצאָלערנשע מאָנאַרכיע, וואָס האָט איבערגעלעבט יענאַ, וואָס האָט אָפּגענאַרט און גובר געווען די רעוואָלוציע פון 1848 און וואָס איצט, אונטער ביסמאַרקס אָנפיר, איז זי אַרויפגעקלעטערט צו דער געזעצלעכער אייבערהערשאַפט איבער גאַנץ דייטשלאַנד, חוץ עסטרייך. חוץ דעם צאַריזם, האָט קיין איין אייראָפּעישע מלוכה ניט געהאָט אויפגעהיט די טראַדיציע פון דער גרויס-מאָנאַרכיע פון 18טן יאָרהונדערט, אַזוי ווי פּרייסן. דורך דער טראַדיציע פון פרידריך דעם גרויסן האָט איצט מאַקיאַוועלי געקיניגט אין דייטשלאַנד. בראש פון אָט דער אויסגעפּיינטער נייער מלוכה איז געזעסן ניט קיין פּיינער מאָדערנער קאָפּ, וואָס האָט געדאַרפט זי פירן צו דער הערשאַפט איבער דער וועלט לטובת דער וועלט, נאָר אַן אַלטע שפּין, וואָס האָט געגאַרט נאָך מאַכט. די פּאַרפּרייסישטע דייטשלאַנד איז געווען צוגלייך אי די נייסטע אי די פאַרעלטערטסטע באַשעפעניש אין מערב-אייראָפּע. זי איז געווען די בעסטע און די ערגסטע מלוכה פון איר צייט.

פעלקער-פּסיכאָלאָגיע איז ערשט אַ התחלה פון אַ וויסנשאַפט. פּסיכאָלאָגן האָבן ערשט קוים אָנגעהויבן אויסצופאָרשן דעם יחיד ווי אַ בירגער. נאָר פאַר אונזער טעמע איז זייער וויכטיק, אַז דער פאָרשער פון דער אַלגעמיינער געשיכטע זאָל אַ קלער טאָן וועגן דעם גייסטיקן אויסוואַקס פון די דורות דייטשן, וואָס זיינען אויסגעבילדעט געוואָרן זינט 1871. זיי האָבן זיך נאַטירלעך געהאַלטן גרויס מיט זייערע ניצחונות אין מלחמה און מיט זייער האַסטיקן אויפשטייג פון לפּי-ערכדיקער אָרעמקייט צו רייכקייט. דאָס וואָלט געווען מער ווי מענטשלעך, אויב די פּאַטריאָטישע גאווה וואָלט ביי זיי ניט איבערגעשאַפט די מאָס. נאָר אָט די דאָזיקע געפילן זיינען נאָך געוואָרן צעבלאָזן און געשטאַרקט און אַנטוויקלט מיט סיסטעמאַטישער אויסרעכענונג אין פאָלקס-שול

און אוניווערסיטעט, אין דער ליטעראַטור און אין דער פּרעסע, און אַלץ לטובת דער דינאַסטיע האָהענצאָלערן.

אַ לערער, אַ פּראָפעסאָר, וואָס האָט ניט געלערנט און געפּרעדיקט, ווען עס האָט געפּאַסט און ווען עס האָט ניט געפּאַסט, וועגן דעם, אַז די דייטשן שטייען העכער פאַר אַלע פעלקער ראַסיש, מאָראַליש, אינטעלעקטועל און פיזיש, אַז זיי זיינען איבערגעגעבן ביז לעצט דעם קריג און זייער דינאַסטיע, און אַז זיי איז באַשערט אונטער דער דאָזיקער דינאַסטיע צו באַהערשן די וועלט, -- דער איז געווען אַ געפּטרטער מענטש, ער איז שוין געווען פאַרמשפּט פאַרפאַלן צו ווערן ערגעץ אין אַ העק. דייטשע היסטאָרישע וויסנשאַפט איז געוואָרן אַן אָנמאָסיקע סיסטעמאַטישע פעלשונג פון דעם עבר פון דער מענטשהייט, מיט אַן אויסקוק אויף דער צוקונפט פון די האָהענצאָלערנס. אַלע אַנדערע פעלקער זיינען געשילדערט געוואָרן ווי אומפעיקע און דעגענערירטע; די פריסן זיינען געווען פאָרגעשטעלט ווי די פירערס פון דער מענטשהייט, וואָס וועלן זי ברענגען צו אויפלעבונג.

דער יונגער דייטש האָט דאָס געלייענט אין זיין שול-בוך, געהערט אין דער קירך, געפונען דאָס אין זיין ליטעראַטור, דאָס האָבן אין אים אַריינגעגאָסן אַלע זיינע פּראָפעסאָרן. זיי פלעגן איבעררייסן אינמיטן לעקציעס פון ביאָלאָגיע און מאַטעמאַטיק, זיך אָפּווענדן פון זייער עצם טעמע און זיך אַריינלאָזן אין לאַנגע פּאַטריאָטישע דרשות. מערניט גייסטער מיט אומגעוויינטלעכער עקשנות און אָריגינאַליטעט האָבן געקאָנט זיך אַנטקעגנשטעלן קעגן אַזאַ שטראָם פון סוגעסטיע. אומבאַמערקטערהייט איז אין דעם דייטשן גייסט אויסגעבויט געוואָרן אַ באַגריף וועגן דייטשלאַנד און איר קיסר ווי וועגן עפּעס אַזוינס, וואָס צו זיין גלאַנץ און הערשאַפט איז גאָר קיין גלייכן ניט געווען: דייטשלאַנד איז אַ מין געטלעכע נאַציע אין „לייכטנדיקן פּאַנצער“, וואָס פאָכעט מיט איר „גוטער דייטשער שווערד“ אין אַ וועלט פון נידעריקע פעלקער מיט שלעכטע כאַראַקטערן.

מיר האָבן דערציילט אונזער געשיכטע פון אייראָפּע. דער לייענער קאָן משפּטן, צי דער גלאַנץ פון דער דייטשער שווערד איז באַזונדערס בלענדנדיק. דייטשלאַנד איז מיט אַ כיוון פאַרסמט געוואָרן, מען האָט זי

סיסטעמאַטיש איינגעשיכורט מיט אַט דעם מין פּאַטריאָטישער רעטאָריק. עס איז דער גרעסטער פאַרברעך פון די האָהענצאָלערנס, וואָס די קרוין האָט כּסדר און עקשנותדיק זיך אַריינגעמישט אין דער פאָלקס=בילדונג, און בפרט אין היסטאָרישער לערנונג. קיין אַנדער מאָדערנע מלוכה האָט ניט אַזוי פיל געזינדיקט קעגן בילדונג. די אָליגאַרכיע פון דער געקרוינטער רעפּובליק פון גרויס=בריטאַניע האָט אפשר צעקאַלעטשעט און צענישטעוועט די פאָלקס=בילדונג, נאָר די דינאַסטיע האָהענצאָלערן האָט זי פאַרדאָרבן און פּראָסטיטוירט.

מען קאָן דאָס ניט צופיל קלאָר מאַכן, דאָס איז דער וויכטיקסטער פאַקט אין דער געשיכטע פון לעצטן האַלבן יאָרהונדערט: אַז דעם דייטשן פאָלק האָט מען סיסטעמאַטיש אַריינגעקלאַפּט אין קאָפּ די אידעע, אַז דייטשלאַנד דאַרף באַהערשן די וועלט מיט איר כּוח, און די טעאָריע, אַז קריג איז אַ נויטווענדיקע זאַך אין לעבן. דעם שליסל צו דער דייטשער היסטאָרישער לערנונג קאָן מען געפינען אין גראַף מאָלטקעס וואָרט: „אייביקער שלום איז אַ חלום, און אַפילו ניט קיין שיינער חלום. מלחמה איז אַן עלעמענט אין דעם וועלט=סדר, וואָס גאָט האָט איינגעשטעלט. אָן מלחמה וואָלט די וועלט פאַרגליווערט ווערן און פאַרלאָרן גיין אין מאַטעריאַליזם“. און דער דייטשער פילאָסאָף ניטשע איז געווען איינשטימיק מיטן פרומען פעלד=מאַרשאַל:

„עס איז אַ פּראָסטע אילוזיע און סענטימענטאַליטעט, — האַלט ער, צו וואַרטן אַ סך (צי בכלל עפּעס) פון דער מענטשהייט, אויב זי וועט פאַרלערנען צו פירן מלחמה. עס זיינען נאָך ניט באַוואוסט אַזעלכע מיטלען, וואָס זאָלן דערוועקן, אַזוי ווי אַ גרויסע מלחמה, יענע רויע ענערגיע, געבאָרן אין לאַגער, יענע טיפע אומפערזענלעכקייט, געבאָרן פון שנאה, יענס באַוואוסטזיין, געבאָרן פון מאָרד און קאַלטבלוטיקייט, יענעם ברען, געבאָרן פון דער שטרעבונג צו פאַרטיליקן דעם שונא, יענעם שטאָלצן גלייכגילט בנוגע צום אַנדערער, צו דעם אייגענעם לעבן, צום לעבן פון די חברים, יענע נשמה=צעטרייסלונג, געגליכן צו אַן ערדציטערניש, וואָס אַ פאָלק מוז עס האָבן, ווען עס האַלט אין אָנווערן זיין לעבנס=כּוח“.

אַט דער מין לערנונג, וואָס מיט איר איז געווען דורכגעדרונגען די דייטשע אימפעריע פון עק ביז עק, האָט ניט אַנדערש געמוזט באַמערקט ווערן אין אויסלאַנד. האָט געמוזט באַאומרויִקן אַלע אַנדערע מלוכות און פעלקער אין דער וועלט, האָט געמוזט אַרויסרופן אַן אַנטי־דייטשן בונד, בפרט נאָך, אַז די דאָזיקע לערנונג איז געווען באַגלייט דורך אַ פּאַראַד פון צוגרייטונג פון דער אַרמיי און באַלד אויך פון פלאָט, אַ צוגרייטונג, וואָס איז געווען געווענדט גלייך קעגן פראַנקרייך, רוסלאַנד און בריטאַניע. זי האָט געווירקט אויף די געדאַנקען, די מנהגים, אויף דער מאָראַל פון דייטשן פאָלק.

נאָך 1871 האָט דער דייטש אין אויסלאַנד אויסגעשטעלט זיין ברוסט מיט גאווה, און אויפגעהויבן זיין קול. ער האָט געקראָגן אַ מין זעלנערשן טראָט אַפילו אין זיינע קאָמערציעלע אָפּעראַציעס. זיינע מאַשינעס זיינען געקומען אויפן וועלט־מאַרק, זיינע שיפן זיינען געשוואומען איבער די ימים, און אַלץ מיט אַ פּאַטריאָטישן רעש. אַלע זיינע גוטע מידות האָט ער באַנוצט ווי מיטלען אָנצופאַלן אויף אַנדערע (מסתמא וואָלטן דאָס רוב אַנדערע פעלקער, אויב זיי וואָלטן געהאַט די זעלביקע ערפאַרונגען און דורכגעמאַכט די זעלביקע געניטונגען, זיך מסתמא געהאַלטן אויף דעם זעלביקן שטייגער).

דורך איינעם פון יענע צוטראַפן אין דער געשיכטע, וואָס פערסאָניפיצירן און פאַרגיכערן קאַטאַסטראָפעס, האָט דער מושל פון דייטשלאַנד, קיסר ווילהעלם II, פאַרקערפּערט די נייע בילדונג פון זיין פאָלק און די דינאַסטיע האָהענצאָלערן אין דער בולסטער פאָרם. ער איז געקומען צו דער רעגירונג אין יאָר 1888, בעת ער איז געווען אַלט 24 יאָר. זיין פאָטער, פרידריך III, האָט געירשנט זיין זיידן, ווילהעלם I, אין מערץ פון יענעם יאָר, און אין יוני איז ער געשטאָרבן. ווילהעלם II איז געווען אַן אייניקל פון קיניגין וויקטאָריע פון זיין מוטערס צד, נאָר זיין טעמפּעראַמענט האָט ניט אַרויסגעוויזן קיין סימן פון דער דייטשער ליבעראַלער טראַדיציע, וואָס האָט אויסגעצייכנט די משפחה זאַקסן־קאָבורג־גאָטאַ. זיין קאָפּ איז געווען פול מיט דעם פוסטן שטאָף פון נייעם אימפּעריאַליזם. זיין אַרויפשטייגן אויפן טרוין האָט ער אָנגעזאָגט דורך אַ ווענדונג צו זיין אַרמיי און פלאָט; זיין ווענדונג צום פאָלק איז געקומען מיט דריי טעג שפּעטער.

עס האָט געקלונגען די הויכע נאָטע פון ביטול צו דער דעמאָקראַטיע: „דער סאָלדאַט און די אַרמיי, ניט פּאַרלאַמענטאַרישע מערהייטן, האָבן צונויפגעשמאָלצן די דייטשע אימפּעריע. איך זעץ מיין האָפענונג אויף דער אַרמיי“. אַזוי איז דאָס ווערק, וואָס דער דייטשער שולמייסטער האָט מיט אַזוי פיל מי און געדולד אויפגעשטעלט, ביי אים אָפּגענומען געוואָרן, און די האַנדעלסלייט און די האָהענצאָלערנס האָבן דעקלאַרירט וועגן זייער ניצחון.

דער ווייטערדיקער אויפטו פון יונגן מאָנאַרך איז געווען צו צעקריגן זיך מיט דעם אַלטן קאַנצלער ביסמאַרק, וואָס האָט געשאַפן די נייע דייטשע אימפּעריע, און אים צו שיקן אין דעמיסיע (1890). צווישן זיי זיינען ניט געווען קיין טיפע חילוקי דעות, נאָר דער קיסר האָט געוואָלט, לויט ביסמאַרקס רייד, זיין אייגענער קאַנצלער.

דאָס איז געווען דער אָנהייב פון אַן אַקטיווער און אַגרעסיווער קאַריערע. דער דאָזיקער ווילהעלם II האָט געהאַט בדעה אָנצומאַכן אַ רעש אין דער וועלט, גרעסער ווי וואָסער עס איז מאָנאַרך האָט ווען עס איז געמאַכט. גאַנץ אייראָפּע איז געווען באַקאַנט די פיגור פון דעם נייעם מאָנאַרך, כסדר אָנגעטאָן אין אַ מיליטערישן אוניפאָרם פון סאַמע בלישטשעדיקן סאָרט, אויסגעגלאָצטע שטרענגע די אויגן, מיט פאַרשפּיצטע וואָנסעס און מיט אַן איינגעצויגענער לינקער האַנט. ער האָט זיך געפּוצט אין זילבער-בלישטשעדיקע ברוסט-שילדן און אין לאַנגע ווייסע מאַנטלען. ער איז געווען באַשיימפּערלעך אַ גרויסער אומרו. עס איז געווען קלאָר, אַז ער האָט געהאַלטן, אַז אים איז באַשערט אויפצוטאָן גרויסע זאַכן, נאָר אַ צייט-לאַנג איז ניט געווען באַוואוסט, וואָס זיינען דאָס פאַר אַ גרויסע זאַכן. עס איז ניט געווען קיין אָראַקל אין דעלפי, וואָס זאָל אים פאָראויסזאָגן, אַז אים איז באַשערט צו צעשטערן אַ גרויסע אימפּעריע.

די אַטמאָספערע פון טעאַטראַלישקייט אַרום אים און די דעמיסיע פון ביסמאַרקן האָבן באַאומרויקט אַ סך פון זיינע אונטערטאַנען, נאָר זיי האָבן זיך באַלד באַרויקט דורך דעם געדאַנק, אַז ער נוצט אויס זיין איינפלוס צוליב שלום און צוליב פּאַרפעסטיקן

דייטשלאַנד. ער איז אַ סך אַרומגעפאָרן, קיין לאָנדאָן, ווין, רוים — וואו ער האָט געהאַט פריוואַטע שמועסן מיטן פויפּס — קיין אַטען, וואו זיין שוועסטער האָט אין יאָר 1889 חתונה געהאַט מיטן קיניג, קיין קאָנסטאַנטינאָפּאָל. ער איז געווען דער ערשטער קריסטלעכער סו־ווערען, וואָס איז געווען אַ גאַסט ביים סולטאַן. ער איז אויך געפאָרן קיין פּאַלעסטינע. מען האָט דורכגעבראָכן אַ באַזונדער טויער אין דעם אַלטן מויער פון ירושלים, אַזוי אַז ער זאָל קאָנען אַריינרייטן אין שטאָט: עס האָט ניט געפּאַסט פאַר זיין כּבוד אַריינצוגיין צו פוס. ער האָט אַיינגערעדט דעם סולטאַן אָנצוהייבן רעאָרגאַניזירן די טער־קישע אַרמיי לויטן דייטשן מוסטער און מיט דער הילף פון דייטשע אָפיצירן.

אין יאָר 1895 האָט ער געמאָלדן, אַז „דייטשלאַנד איז אַ וועלט־מאַכט", און אַז „די צוקונפט פון דייטשלאַנד ליגט אויפן וואַ־סער" — ניט געקוקט אויף דעם פאַקט, וואָס די ענגלענדער האָבן געהאַלטן, אַז זיי זיינען שוין דאָרט פאַראַן — און האָט זיך גענומען אַליין מער און מער אינטערעסירן מיט אויפבויען אַ גרויסן פלאָט. ער האָט אויך גענומען אונטער זיין השגחה די דייטשע קונסט און ליטעראַטור. ער האָט אויסגענוצט זיין השפּעה אויף אַיינצוהאַלטן די גאָטישע שריפט פון דייטש, אַנטקעגן דער לאַטיינישער שריפט, וואָס מען האָט גענוצט אין גאַנץ אייראָפּע. ער האָט אונטערגע־האַלטן די פּאַן־גערמאַנישע באַוועגונג, וואָס האָט פּרעטענדירט אַריינ־צונעמען די האָלענדער, די סקאַנדינאַוויער, די פלעמישע בעלגיער, די דייטשע שווייצער ווי מיטגלידער פון איין גרויסער גערמאַנישער ברודערשאַפט — נאָר פּאַקטיש ווי אַ מאַטעריאַל, וואָס אַ הונגעריקע יונגע אימפּעריע קאָן גרינג אַיינשלינגען. אַלע איבעריקע מאָנאַרכן פון אייראָפּע האָבן קיין באַטרעף ניט געהאַט לגבי אים.

ער האָט אויסגענוצט די אַלגעמיינע פיינדלעכע שטימונג קעגן בריטאַניע, וואָס האָט זיך דערוועקט אין גאַנץ אייראָפּע דורך דעם קריג קעגן די בורישע רעפּובליקן, בכדי ווייטער דורכצושטופּן זיינע פּלענער וועגן אַ גרויסן פלאָט. דאָס ווידער, צוזאַמען מיט דעם האַסטיקן און אויפרייצנדיקן אויסשפּרייט פון דער דייטשער קאָלאָ־ניאַלער מאַכט אין אַפריקע און אין שטילן אָקעאַן, האָט שטאַרק

באַאומרויִקט און גערייצט די ענגלענדער. באַזונדערס שטאַרק האָט דאָס פאַרדראָסן די בריטישע ליבעראַלן, וואָס האָבן איצט געמוזט מסכּים זיין צו די שווערענישן, וואָס עס האָט אַרויסגעלייגט אויפן פאָלק די כּסדרדיקע שטאַרקונג פון פלאָט. „איך וועל ניט רוען, האָט ער געזאָגט, ביז איך וועל ניט האָבן געבראַכט מיין פלאָט אויף דער זעלביקער מדרגה, ווי מיין אַרמיי“. די שטאַרקסטע רודף־שלומניקעס אויף די בריטישע אינזלען האָבן ניט געקאָנט איגנאָרירן דעם דאָזיקן סטראַשונעק.

אין יאָר 1890 האָט ער אָפּגעקויפט פון בריטאַניע דעם קליי־נעם אינזל העלגאָלאַנד. דאָרט האָט ער אויסגעבויט אַ גרויסע יב־פעסטונג.

אין דער מאָס ווי זיין פלאָט איז געוואַקסן, איז געוואַקסן אויך זיין אונטערנעמונגס־גלוסט. ער האָט פּראָקלאַמירט, אַז די דייטשן זיינען „די זאַלץ פון דער ערד“. זיי באַדאַרפן זיך „ניט איינמאַטערן מיטן ווערק פון ציוויליזאַציע; דייטשלאַנד באַדאַרף, ווי דער גייסט פון דער קיסרלעכער רוים, זיך אויסשפּרייטן און אַרויפלייגן איר ממשלה אומעטום“. דאָס האָט ער געזאָגט אויף פּוילישער ערד, בכדי אונטערצוהאַלטן די שטענדיקע אָנשטרענגונגען פון די דייטשן צו אונטערדריקן די פּוילישע שפּראַך און קולטור און צו גערמאַניזירן זייער טייל פּוילן. גאָט פלעגט ער שילדערן ווי זיין „געטלעכן פּאַר־בינדעטן“. אין דעם אַלטן אַבסאָלוטיזם איז דער קיסר געווען אָדער אַליין אַ גאָט אָדער אַ פאַרטרעטער פון גאָט; דער דייטשער קיסר האָט גענומען גאָט פאַר זיין געטרייען באַדינער. „אונזער אַלטער גאָט“, פלעגט ער זאָגן מיט געפיל. בעת די דייטשן האָבן פאַר־כאַפּט קיאַאָ־טשאַו, האָט ער גערעדט וועגן דייטשן „געפּאַנצערטן פויסט“. אַז ער האָט געשטיצט עסטרייך קעגן רוסלאַנד, האָט ער גערעדט וועגן דייטשלאַנד אין איר „לויכטנדיקן פּאַנצער“.

די מפּלות, וואָס רוסלאַנד האָט געליטן 1904 אין מאַנדזשוריע, האָבן אויפגעמונטערט דעם דייטשן אימפּעריאַליזם צו אַלץ דרייסטערע אַרויסטרעטונגען. עס האָט אויסגעוויזן, אַז עס איז ניטאָ מער וואָס זיך צו שרעקן פאַר אַ פאַראייניקטער אַטאַקע מצד פראַנקרייך און רוסלאַנד.

דער קיסר האָט דורכגעמאַכט אַ מין קיניגלעכן פּאַראַד־מאַרש דורך פּאַלעסטינע, איז אַראָפּ אויפן ברעג אין טאַנזשער, כּדי צו פּאַר־זיכערן דעם סולטאַן פון מאַראָקאָ, אַז ער וועט אים שטיצן קעגן די פראַנצויזן, און האָט געצוואונגען די פראַנצויזן אַוועקצושיקן אין דעמיסיע דעם אויסערן־מיניסטער דעלקאַסע, וואָס האָט אים גע־האַט פאַרטשעפּעט, אַניט האָט ער געסטראַשעט מיט קריג. ער האָט פעסטער פאַרקניפּט עסטרייך מיט דייטשלאַנד, און אין יאָר 1908 האָט עסטרייך, מיט זיין אונטערשטיצונג, אויפגעריצט גאַנץ אייראָפּע דורך אַנעקטירן פון טערקיי די צוויי דרום־סלאַווישע פּראָ־ווינצן באָסניע און הערצעגאָווינע. אַזוי האָט ער דורכן פּלאָט און דורך זיין אַגרעסיווקייט בנוגע צו פראַנקרייך און די סלאַוון געצוואונגען בריטאַניע, פראַנקרייך און רוסלאַנד זיך צונויפצוריידן וועגן אַ שוץ קעגן אים. די אַנעקסיע פון באָסניע האָט נאָך געהאַט דעם פּועל־יוצא צו דערווייטערן איטאַליע, וואָס איז ביז דעמאָלט געווען זיין פאַרבינדעטע.

אָט דאָס איז געווען די פּערזענלעכקייט, וואָס אַ שלעכטער מזל האָט אַרויפגעזעצט אויף דייטשלאַנד, כּדי זי אויפצורייצן, צו אָרגאַניזירן און דערהעכן שנאה צו איר אין גאָר דער וועלט, וואָס איר וואָלט סיי ווי געווען שווער צו דערטראָגן דעם נאַטירלעכן שטאָלץ און די אַליינבאַהויפּטונג פון אַ גרויסן פאָלק, וואָס האָט סוף־כל־סוף, נאָך לאַנגע יאָרהונדערטער פון שפּאַלטונג און שוואַכ־קייט, זיך אַרויסגעריסן פון אונטערן דרוק פון עטלעכע צענדליק פירשטן צו איינהייט און צו גדולה אין דער וועלט. עס איז גאַנץ נאַטירלעך, וואָס די קאָמערציעלע און אינדוסטריעלע פירערס פון דער נייער דייטשלאַנד, וואָס זיינען איצט רייך געוואָרן, די פינאַנסיסטן, וואָס האָבן השק געהאַט צו עקספּלואַטירן די קאָלאָניעס, די באַ־אַמטע און דער גאַנצער המון, זיינען געווען שטאַרק צופרידן מיט אַזאַ קיסר. אַ סך דייטשן ווידער, וואָס האָבן ביי זיך אין האַרצן געהאַלטן אים פאַר איבעראײַלט אָדער פאַר אַ פּוסטן באַרימער, האָבן אים עפנטלעך אונטערגעהאַלטן, מחמת עס האָט אים אַליין אָפּגעהאַלטן.

אָבער פאָרט האָט דייטשלאַנד זיך ניט אונטערגעגעבן דעם שטאַרקן שטראָם פון אימפּעריאַליזם אָן אַ קאַמף. וויכטיקע עלעמענטן אין דייטשלאַנד האָבן געקעמפט קעגן אָט דעם באַרימערישן נייעם אימפּעריאַליזם. די אַלטע דייטשע מלוכות, בפרט די בייערן, האָבן ניט געוואָלט ווערן איינגעשלונגען אין פּרייסנטום. און וואָס מער עס האָט זיך פאַרשפּרייט בילדונג און עס איז געוואַקסן די אינדוסטריע אין דייטשלאַנד, אַלץ מער האָט דער אָרגאַניזירטער אַרבעטער-קלאַס אַנטוויקלט זיינע אידעעס און האָט אַרויסגעוויזן אַ שטענדיקן אַנטאַגאָניזם קעגן דעם קיסרס מיליטאַריסטישער און פּאַטריאָטישער באַלבעריי. אין דער מלוכה איז אויסגעוואַקסן אַ נייע פּאַרטיי, די סאָציאַל-דעמאָקראַטישע, וואָס האָט זיך געפירט לויט דער טעאָריע פון מאַרקס. אויף להכעיס דער שטאַרקסטער קעגנערשאַפט מצד די אָפיציעלע און קלעריקאַלע אָרגאַניזאַציעס און אויף להכעיס די שטרענגע געזעצן, וואָס האָבן געשטרעבט צו דערשטיקן איר פּראָפּאַגאַנדע און אירע פאַראייניקונגען, איז די דאָזיקע פּאַרטיי געוואַקסן.

דער קיסר איז ווידער אַמאָל און נאָך אַמאָל אָנגעפאַלן אויף דער פּאַרטיי; אירע לידערס זיינען געוואָרן אַריינגעזעצט אין טורמע אָדער פאַרטריבן קיין אויסלאַנד. אָבער זי איז אַלץ געוואַקסן. אין דער צייט, ווען ווילהעלם איז אַרויף אויפן טרוין, האָט זי ניט צונויפגענומען אַפילו אַ האַלבן מיליאָן שטימען ביי די וואַלן; 1907 האָט זי צונויפגעקליבן איבער דריי מיליאָן שטימען. האָט ער געפּרוּווט נאָכגעבן עטלעכע זאַכן, למשל, די פאַרזיכערונג פון אַלטע לייט און קראַנקע, וואָס די פּאַרטיי האָט געפאָדערט פאַר אַרבעטער, און דאָס האָט געזאָלט זיין אַ באַגיטיקונג מבטל צו זיין די אָפּאָזיציע פון די סאָציאַל-דעמאָקראַטן. האָט מען פאַרצייכנט זיין באַקערונג צום סאָציאַליזם, אָבער ער האָט קיין אָנהענגער פאַרן אימפּעריאַליזם ניט געפונען. די סאָציאַליסטן פלעגן קונציק און פאַרעקשנט אָנפאַלן אויף זיינע פלאָט-אַמביציעס; זיי פלעגן שאַרף קריטיקירן די קאָלאָניאַלע אַוואַנטורעס פון די נייע דייטשע קאַפּיטאַליסטן. נאָר פאַר אויסהאַלטן די אַרמיי זיינען די סאָציאַל-דעמאָקראַטן מסכים געווען צו שטימען, וואָרעם אויב זיי האָבן פאַראַכט זייער אייגענעם אַוטאָקראַט, האָבן זיי נאָך מער פיינט געהאַט און זיך געשראָקן פאַר

דער באַרבאַרישער און רעאַקציאָנערער אַוטאָקראַטיע פון רוסלאַנד ביי זייער מזרחדיקן גרענעץ.

אָט דער באַרימערישער אימפעריאַליזם פון דייטשלאַנד איז געווען געפערלעך פאַר איר דערמיט, וואָס ער האָט געקאָנט צווינגען בריטאַניע, רוסלאַנד און פראַנקרייך אָנצופאַלן אויף איר בשותפות. ווילהעלם האָט זיך געקווענקלט צווישן אַ ברוגזער שטייפער האַלטונג קעגן בריטאַניע און צווישן אומגעלומפערטע פרוּוון זיך איבערצובעטן מיט איר, און דערווייל איז זיין פלאָט געוואַקסן און ער האָט זיך געגרייט צוערשט צו אַ מלחמה מיט רוסלאַנד און פראַנקרייך. אין יאָר 1913 האָט די ענגלישע רעגירונג פאָרגעלייגט, אַז ביידע צדדים זאָלן אָפּשטעלן דאָס בויען נייע שיפן אויף איין יאָר, נאָר דער קיסר האָט דעם פאָרשלאָג ניט אָנגענומען.

ווילהעלם איז געווען געשלאָגן מיט אַ זון און יורש, וואָס איז געווען נאָך מער האָהענצאָלערן, נאָך מער אימפעריאַליסט און נאָך מער אַלדייטש, ווי זיין פאָטער. ער איז געוואָרן אויסגעהאָדעוועט אויף אימפעריאַליסטישער פראָפּאַגאַנדע. זיינע שפּילכלעך זיינען געווען סאָלדאַטן און האַרמאַטן. ער האָט פרי געכאַפּט פּאָפּולאַריטעט דורך דעם, וואָס ער פלעגט אַריבערשטייגן דעם פאָטערס פּאַטריאָטישע און אַגרעסיווע אַרויסטרעטונגען. זיין פאָטער, האָט מען געפילט, איז שוין געקומען אין די מיטעלע יאָרן און איז צו פיל אָפּגעהיט. דער קרוין-פרינץ האָט אים באַנייט. דייטשלאַנד איז קיין מאָל ניט געווען אַזוי שטאַרק, קיין מאָל ניט אַזוי גרייט צו אַ נייער גרויסער אַוואַנטורע, און צו אַ שניט פון נייע ניצחונות. די רוסן, האָט מען אים געלערנט, זיינען צעבראָכן, די פראַנצויזן דעגענערירט, די ענגלענדער אויפן שוועל פון אַ בירגער-קריג.

דער דאָזיקער יונגער קרוינפרינץ איז געווען נאָר איין מוסטער צווישן דער יוגנט פון די העכערע קלאַסן אין דייטשלאַנד אין יאָר 1914. זיי האָבן אַלע זיך געהאַט אָנגעשיכורט פון זעלביקן כוס. זייערע פּראָפעסאָרן און לערערס, זייערע רעדנערס און פירערס, זייערע מוטערס און געליבטע, אַלע האָבן זיי צוגעגרייט צו דער גרויסער שעה, וואָס איז געווען גאָר נאָענט ביי דער האַנט. זיי זיינען געווען פול מיט דעם אָנגעשטרענגטן געפיל פון דעם קאָנפליקט,

וואָס מוז קומען, זיי האָבן געוואַרט אויפן בלאָז פון טרומייט, וואָס זאָל זיי רופן צו חידושדיקע אויפטוען, צו ניצחונות איבער דער מענטש־הייט אין אויסלאַנד און איבער די ווידערשפעניקע אַרבעטער אין לאַנד. דאָס לאַנד איז געווען אָנגעשפּאַנט און אויפגערעגט, ווי אַן אַטלעט ביים ענד פון זיין טרענירונגס־צייט.

---

3. דער גייסט פון אימפּעריאַליזם אין בריטאַניע און אירלאַנד.

אין משך פון דעם פּעריאָד פון באַוואָפנטן שלום איז דייטשלאַנד געווען דער פּאַרמוסטער און די טאָנגעבערין פאַר די איבעריקע מלוכות פון איירּאָפּע. די ווירקונג פון אירע נייע דאָקטרינעס פון אַגרע־סיוון אימפּעריאַליזם איז געווען באַזונדערס שטאַרק אויפן בריטישן גייסט, וואָס איז געווען ווינציק מסוגל זיך אַנטקעגנצושטעלן קעגן אַ שטאַרקן שטופּ פון אויסלאַנד. דער אימפּולס פאַר בילדונג, וואָס דער פּרינץ, קיניגינס וויקטאָריעס מאַן, האָט געגעבן, איז אָפּגע־שטאָרבן נאָך זיין טויט. די אוניווערסיטעטן פון אָקספאָרד און קיימ־ברידזש זיינען געווען געשטערט אין דער אויפגאַבע צו רעווידירן גרונטיק די בילדונג פון די העכערע קלאַסן איבער דער מורא און די פּאַראורטיילן, וואָס דער אַזוי אָנגערופענער „קאָנפליקט צווישן וויסנשאַפט און רעליגיע״ האָט אויפגעוועקט צווישן דער גייסטלעכ־קייט, וואָס האָט געהערשט אין די אוניווערסיטעטן. די פאָלקס־בילדונג ווידער איז געווען צעקאַליעטשעט דורך רעליגיעזע רייסערייען, דורך דער קאַרגשאַפט פון די עפנטלעכע אָרגאַנען, דורך דעם באַרלאַנג פון די קאַפּיטאַליסטן צו נעמען קינדער צו דער אַרבעט, דורך אינ־דיווידואַליסטישע טענות קעגן „דערציען לייטנס קינדער״.

די אַלטע טראַדיציעס פון די ענגלענדער, די טראַדיציע פון קלאָרע דיבורים, פון געזעצלעכקייט, ערלעכקייט, און אַ געוויסע מאָס פון רעפּובליקאַנישער פרייהייט האָבן זיך שטאַרק געהאַט אויסגע־וועבט אונטער די קלעפּ פון די נאַפּאָלעאָנישע מלחמות. דער ראָ־מאַנטיזם, וואָס דער גרויסער ראָמאַניסט וואַלטער סקאָט איז זיין באַ־

גרינדער, האָט געשלאָגן די נאַציאָנאַלע פאַנטאַזיע מיט אַ גלוסטונג צום אויסטערלישן און מאָלערישן. „מ״ר בריגס״, דער קאָמישער ענגלענדער פון דעם וויץ־בלאַט Puncn אין די פופציקער און זעכציקער יאָרן, וואָס האָט זיך אָנגעטאָן אין אַ בארגקאָסטיום און געלאָזט זיך גיין אויף געיעג אויף הירשן, איז געווען דער ריכטיקער פאָרשטייער פון דעם גייסט פון דער נייער באַוועגונג.

און באַלד איז מ״ר בריגס געוואָר געוואָרן ווי אַ לעבעדיקן פאַקט, וואָס ער האָט אים פריער ניט באַמערקט, אַז אין דעם געביט פון זיין הערשאַפט גייט קיין מאָל די זון ניט אונטער. דאָס לאַנד, וואָס האָט אַמאָל געמשפט קלייוון און וואָרען האַסטינגסן פאַר זייער אומגערעכטן באַגיין זיך מיט די אינדער, האָט איצט גענומען באַטראַכטן די זעלביקע מענטשן ווי די פיינסטע לייט אין העלדן. זיי זיינען געווען די „בויערס פון דער אימפעריע״. אונטער דעם כישוף פון דיזראַעליס אָריענטאַלישער פאַנטאַזיע, וואָס האָט געמאַכט די קיניגין וויקטאָריע פאַר אַ „קיסרינע״, האָט דער ענגלענדער מיט חשק זיך צוגעוואָנדט צו דער מטושטשדיקער באַגייסטערונג פאַרן מאָדערנעם אימפעריאַליזם.

ענגלישע שרייבערס האָבן גענומען נאָכמאַכן דער אויסגעקרימטער עטנאָלאָגיע און פאַרדרייטער געשיכטע, וואָס האָט איינגערעדט די דייטשן, וואָס זיינען אין דער אמתן אַ געמיש פון סלאַווישע, קעלטישע און גערמאַנישע עלעמענטן, אַז זיי זיינען אַ הפלאדיקע אָפּגעזונדערטע ראַסע, און זיי האָבן גענומען נתפעל ווערן פון אַ נייער עטנאָלאָגישער אויסטראַכטעניש, דער „אַנגלאָ־סאַקסישער״ ראַסע. אַט דאָס מערקווערדיקע געמיש איז געוואָרן פאָרגעשטעלט ווי דער שפּיץ פון מענטשנטום, די קרוין און דער שכר פאַר דער אָנגעקליבענער ענערגיע פון גריכן און רוימער, עגיפּטער, אַשורים, יידן, מאָנגאָלן און כדומה, נאָך אַזעלכע באַשיידענע פאָרגייער פון זיין ווייסן גלאַנץ. די אומזיניקע לעגענדע וועגן דעם, אַז דייטשן שטייען העכער פאַר אַלעמען, האָט אַ סך מיטגעווירקט צו פאַרשאַרפן די אויפרעגונג פון די פּאָליאַקן אין פּויזן, פון די פראַנצויזן אין לאָטרינגען. די נאָך מער לעכערלעכע לעגענדע וועגן די העכערע אַנגלאָ־סאַקסן האָט לא די וואָס פאַרשטאַרקט די פאַרביטערונג קעגן דער ענגלישער רעגירונג

אין אירלאַנד, נאָר זי האָט אויך פאַרפינסטערט דעם טאָן פון די ענגלישע באַציִונגען מיט די „אונטערטעניקע“ פעלקער אין גאָר דער וועלט. וואָרעם ווען מען הערט אויף צו האָבן רעספּעקט און ווען מען האַלט זיך פאַר „העכער“, פאַרמאָלט הערט אויף די העפלעכקייט און גערעכטיקייט.

די נאָכקרימונג פון די דייטשע פּאַטריאָטישע פאַלשע השגות האָט זיך ניט געענדיקט מיט דער דאָזיקער „אַנגלאָ-סאַקסישער“ מאַכערייקע. די פּעיִקערע יונגעלייט אין די בריטישע אוניווערסיטעטן אין די אַכציקער און ניינציקער יאָרן, וואָס זיי איז דערעסן געוואָרן די פלאַכקייט און ניט-אויפריכטיקייט פון דער היימישער פּאָליטיק, האָבן זיך אָנגעכאַפּט פאַר אָט דער נייער שיטה פון אַן עזותדיקן, דורכגעטריבענעם און איבערגעוואַלדיקן אימפּעריאַליזם, פון דערדאָזיקער קאָמבינאַציע פון מאַקיאַוועלי און אַטילאַ, וואָס איז געוואָרן אַרויסגעלייגט אויפן געדאַנק און טועכץ פון יונג-דייטשלאַנד. זיי האָבן געהאַלטן, אַז אויך בריטאַניע באַדאַרף האָבן איר לייכטנדיקן פאַנצער און פאָכען מיט איר גוטער שווערד.

דער נייער בריטישער אימפּעריאַליזם האָט געפונען זיין פּאָעט אין מ"ר קיפּלינג און זיין פּאַקטישן אונטערהאַלט אין אַ צאָל פאַראינטערעסירטע פינאַנסיסטן און געשעפטס-לייט, וואָס זייער וועג צו מאָנאָפּאָלן און עקספּלואַטאַציע איז געווען באַלויכטן דורך זיין פייער. די דאָזיקע פאַרפרייסישטע ענגלענדער האָבן נאָכגעמאַכט דייטשלאַנד ביז אין די לעצטע פּרטים. צענטראַל-איראָפּע איז איין געבונדענע עקאָנאָמישע סיסטעם, וואָס אַרבעט צום בעסטן, ווען זי איז פאַראייניקט; די נייע דייטשלאַנד האָט דורכגעפירט אַ גרויסע פאַראייניקונג פון פאַרברויכערס, אַ צאָל-פאַראיין פון אַלע אירע באַשטאַנד-טיילן. זי איז נאַטירלעך געוואָרן אַ געשלאָסענע סיסטעם, ווי אַ פאַרמאַכטער פויסט. די בריטישע אימפּעריע איז אויסגעשפּרייט ווי אַן אָפענע האַנט איבער דער וועלט, אירע מיטגלידער אונטערשיידן זיך לויט זייער נאַטור, לויט זייערע באַדערפעונישן און פאַרהעלטענישן און האָבן ניט קיין אַנדער בשותּפישן אינטערעס, חוץ דער אַלגעמיינער גאַראַנטיע פון זייער זיכערקייט. נאָר די נייע אימפּעריאַליסטן זיינען געווען בלינד פאַר דעם דאָזיקן אונטערשייד. אויב די נייע דייטש-

לאַנד האָט געהאַט אַ צאָל־פּאַרזאָן, האָט די בריטישע אימפּעריע אויך זיך געדאַרפט בויען אויף דעם שטייגער, און די נאַטירלעכע אַנטוויקלונג פון אירע פאַרשיידענע עלעמענטן דאַרף אומעטום ווערן פאַרהאַלטן דורך צאָל־פּריווילעגיעס פאַר דער אימפּעריע און כדומה נאָך אַזעלכע זאַכן.

נאָר די אימפּעריאַליסטישע באַוועגונג אין גרויס־בריטאַניע האָט קיין מאָל ניט געהאַט ניט דעם אַווטאָריטעט און ניט די אײנשטימיקייט, וואָס זי האָט געהאַט אין דייטשלאַנד. זי איז ניט געווען קיין נאַטירלעכער פּראָדוקט פון איינער פון די דריי פּאַראייניקטע, נאָר פאַרשיידענע פעלקער. עס האָט ניט געשטימט מיט זייער כאַראַקטער. די קיניגין וויקטאָריע איז געווען אַ פרוי, און קריגערישקייט האָט פאַר איר ניט געפּאַסט, אָבער אויך אירע יורשים, עדוואַרד VII און געאָרג V, זיינען ניט געווען צוגעפּאַסט ניט לויט זייער פיגור, ניט לויט זייער טעמפּעראַמענט, ניט לויט זייער טראַדיציע, צו טראָגן „לויכטנדיקע פּאַנצערס“, פאָכען מיט אַ „געפּאַנצערטן פויסט“ און פּאַראַדירן מיט אַ „גוטער שווערד“ לויטן שטייגער פון די האָהענצאָלערנס. זיי זיינען געווען קלוג גענוג ניט זיך אַריינצומישן עפנטלעך אין די פּאָליטישע ענינים. און די דאָזיקע „בריטישע“ אימפּעריאַליסטישע באַוועגונג האָט פון אָנהייב אָן דערוועקט די פיינדשאַפט פון אַ גרויסער צאָל ענגלישע, וועלישע, אירישע און שאָטישע שרייבערס, וואָס האָבן ניט געוואָלט אָנערקענען די נייע „בריטישע“ נאַציאָנאַליטעט אָדער אָננעמען די טעאָריע, אַז זיי זיינען דאָס יענע „אַנגלאָ־סאַקסישע“ איבערמענטשן. און אַ סך גרויסע געשעפטן אין בריטאַניע, בפרט די שיפערײ, זיינען געווען געבויט אויף פריי־האַנדל, און זיי האָבן באַטראַכט די פיסקאַלישע פאָרשלאָגן פון די נייע אימפּעריאַליסטן און די נייע פינאַנסיעלע און הענדלערישע אַוואַנטוריסטן, וואָס זיי זיינען מיט זיי געווען פאַרבונדן, מיט אַ פאַרשטענדלעכן חשד.

פון דער אַנדער זייט זיינען די דאָזיקע אידעעס דורכגעלאָפן ווי אַ וואַלד־שרפה דורך דעם מיליטערישן קלאַס, דורך דעם אינדישן באַאַמטנטום וכדומה. ביז אַהער האָט דער אַרמיי־מענטש אין ענגלאַנד געדאַרפט זיך שטענדיק ווי פאַרענטפערן. אויף דער ענגלישער ערד איז ער געווען ניט געוואַקסן. און דאָ איז געווען אַ באַוועגונג, וואָס

האָט אים באַדאַרפט מאַכן פונקט אַזאַ מיוחס ווי זיין פרייסישן וואָפן-ברודער. די אימפעריאַליסטישע אידעע האָט געפונען אויך אַן אונטערשטיץ אין דער וואָלוועלער פּאָפּולערער פרעסע, וואָס האָט זיך באַוויזן אויף צו באַפרידיקן אַ נייעם שיכט לייענערס, וואָס איז געשאַפן געוואָרן דורך דער עלעמענטאַרער שול-בילדונג. די דאָזיקע פרעסע האָט באַדאַרפט האָבן קלאָרע, בולטע און פשוטע אידעעס, צוגעפּאַסט צו די באַדערפענישן פון לייענערס, וואָס האָבן קוים אָנגעהויבן צו דענקען.

ניט געקוקט אויף אַזאַ אונטערשטיץ און אויף זיין שטאַרקער ווענדונג צו דעם נאַציאָנאַלן שטאָלץ, האָט דער בריטישער אימפעריאַליזם קיין מאָל ניט אָנגעפילט די מאַסן פון די בריטישע פעלקער. די ענגלענדער זיינען ניט קיין מענטשן, וואָס לאָזן זיך גרינג לערנען, און דער טומלדיקער און גיכער אויפגעצוואונגענער ענטוזיאַזם פאַר אימפעריאַליזם און הויכע טאַריפן פון דער אַלטער טאָרי-פאַרטיי, פון דעם מיליטער-קלאַס, פון דער לאַנד-גייסטלעכקייט, פון די מיוזיק-האָלס, פון די אַסימילירטע אויסלענדער, פון די אויפגעקומענע גבירים און נייע גרויסע אונטערנעמער, האָט באַוואויגן די מאַסן-מענטשן, בפרט אָרגאַניזירטע אַרבעטער צו האַלטן זיך מיט חשד. אויב די שטענדיק צערייצטע וואונד פון דער מפלה, ביי מעדזשאָבאַ האָט געקאָנט ווירקן אויפן לאַנד, עס זאָל זיך לאָזן אַריינהעצן אין דער ניט-נייטיקער, מיפולער און טייערער באַצווינגונג פון די בורישע רעפובליקן אין דרום-אַפריקע, האָט די אָנשטרענגונג פון דער דאָזיקער אַוואַנטורע געבראַכט צו דער געהעריקער רעאַקציע: סוף-כל-סוף האָבן די ליבעראַלן איבערגענומען די מאַכט און זיי האָבן פאַרריכט די ערגסטע עוולות, וואָס זיינען אָפּגעטאָן געוואָרן, דורך דעם וואָס זיי האָבן געשאַפן די דרום-אַפריקאַנישער קאָנפעדעראַציע.

אין פרט פון פאָלקסבילדונג זיינען געמאַכט געוואָרן גרויסע שריט פאָראויס, און עס איז געזאָרגט געוואָרן דערפאַר, אַז די רייכע זאָלן זיך באַשטייערן מער צוליב די באַדערפענישן פון כלל. און אין יענע יאָרן פון באַוואָפנטן שלום זיינען די בריטישע פעלקער געקומען כמעט צו אַן אויסגלייך, אויף מער ווייניקער גערעכטע און

שכלדיקע יסודות, אין זייער לאַנגאָניקן סיכסוך מיט אירלאַנד. די גרויסע מלחמה האָט, צו זייער אומגליק, זיי פאַרכאַפּט אין עצם קריזיס פון זייער אָנשטרענגונג.

פּונקט ווי יאַפּאַן, האָט אירלאַנד נאָר ווינציק פיגורירט אין דעם דאָזיקן „קאָנטור פון דער געשיכטע“, און איבער דעם זעלביקן טעם, ווייל זי איז אַ ווייט אינזל־לאַנד, האָט אַ סך געגומען, אָבער ווינציק גע־געבן פאַר דער אַלגעמיינער דראַמע. איר באַפעלקערונג איז שטאַרק געמישט, איר יסוד, און מסתמא דער הויפּט־באַשטאַנד, געהער צו דער טונקעלער „מיטללענדישער“ ראַסע, דער פאַר־נאָרדישער און פאַר־אַרישער, אַזוי ווי די באַסקן און דאָס פאָלק פון פּאָרטוגאַל און פון דרום־איטאַליע. איבער אָט דעם לכתחילהדיקן גרונט האָט זיך אַ גאָס געטאָן אַרום זעקסטן יאָרהונדערט פאַר קר. אַ שטראָם פון קעלטישע פעלקער — מיר ווייסן ניט, ווי ווייט זיי האָבן פאַר־פלייצט די גרונט־ראַסע, אָבער זיי זיינען געווען גענוג שטאַרק אויף איינצופירן אַ קעלטישע שפּראַך, דאָס אירישע גאַעליש. עס האָבן זיך אָנגעהויבן וואַנדערונגען פון די אָדער יענע קעלטישע און קעל־טיזירטע פעלקער אַהין און צוריק צווישן אירלאַנד, שאָטלאַנד, וויילס און ענגלאַנד. דער אינזל איז געוואָרן קריסטיאַניזירט אין פינפטן יאָרהונדערט. שפּעטער זיינען אויפן מזרח־ברעג אָנגעפאַלן נאָרמאַנען און האָבן זיך דאָרט באַזעצט, נאָר מיר ווייסן ניט, ביז וואָסער מאָס זיי האָבן אומגעביטן דעם ראַסן־כאַראַקטער.

די נאָרמאַנען־ענגלענדער זיינען געקומען אין יאָר 1169, אין דער צייט פון הענריך II און ווייטער. דער גערמאַנישער שטריך איז אפשר אין דער היינטיקער אירלאַנד אַזוי שטאַרק, ווי דער קעל־טישער, און אפשר נאָך שטאַרקער. ביז דעמאָלט איז אירלאַנד גע־ווען אַ באַרבאַריש לאַנד, צעטיילט צווישן שבטים, מיט עטלעכע צענטערס, וואו די קינסטלערישע טענדענצן פון דער עלטערער ראַסע האָבן געפונען אַן אויסדרוק אין מעטאַל־אַרבעט און אין דער אילו־מינירונג פון די הייליקע ביכער. שפּעטער, אין 12טן יאָרהונדערט, האָט די ענגלישע קרוין צום טייל איינגענומען דאָס לאַנד, און אין פאַר־שיידענע טיילן האָבן זיך געגרינדעט צעוואָרפענע ישובים פון נאָר־מאַנען און ענגלענדער. גלייך פון אָנהייב אָן זיינען געווען קלאָר

טיפע אונטערשיידן אין טעמפעראַמענט צווישן אירלענדער און ענגלענדער, און די אונטערשיידן זיינען פאַרשאַרפט געוואָרן דורך דער אונטערשייד פון דער שפּראַך, און זיי זיינען נאָך מער בולט געווען נאָך דער פּראָטעסטאַנטישער רעפאָרמאַציע. די ענגלענדער זיינען געוואָרן פּראָטעסטאַנטן; די אירלענדער האָבן, לויט אַ נאַטירלעכער רעאַקציע, זיך געהאַלטן פעסט פאַר דער גערודפטער קאַטוילישער קירך.

די ענגלישע איבערהערשאַפט אין אירלאַנד איז פון אָנהייב אָן געווען אַ כסדרדיקער בירגער-קריג, וואָס איז געווען געדרונגען פון דעם ווידעראַנאַנד פון די שפּראַכן און פון די פאַרשיידענע געזעצן וועגן ערד-אייגנטום און ירושה-רעכט, וואָס האָבן געהערשט ביי ביידע פעלקער. דאָ קאָנען מיר ניט דערציילן וועגן די אויפשטאַנדן, שחיטות און אונטערדריקונגען פון דעם אומגליקלעכן אינזל בעת דער רעגירונג פון עליזאַבעט און דזשיימס I. אין דזשיימס צייט איז צוגעקומען אַ נייער קאָנפליקט דורך דער קאָנפיסאַקציע פון גרויסע שטרעקעס פון אולסטער, וואו עס האָבן זיך באַזעצט פּרעסביטעריאַנישע שאָטלענדער קאָלאָניסטן. זיי האָבן געבילדעט אַ פּראָטעסטאַנטישע געמיינשאַפט, וואָס איז שטענדיק געווען צעקריגט מיט דעם קאַטוילישן רעשט פון אירלאַנד.

אין די פּאָליטישע קאָנפליקטן בעת דער רעגירונג פון קאַרל I און דער רעפּובליק און פון דזשיימס II און ווילהעלם און מערי האָבן די ענגלישע פּאַרטייען געהאַט שטענדיק אָנהענגער אויך צווישן די אירלענדער. פאַראַן אַ ווערטל אין אירלאַנד, אַז דאָס אומגליק פון ענגלאַנד איז אַ גליק פאַר אירלאַנד, און דער ענגלישער בירגער-קריג, וואָס האָט געבראַכט צו דער פאַרמשפּטונג פון סטראַפאָרדן, איז אויך געווען אַ געלעגנהייט פאַר אַ שחיטה פון ענגלענדער אין אירלאַנד (1641). שפּעטער האָט קראָמוועל זיך נוקם געווען פאַר דער דאָזיקער שחיטה, דורך דעם וואָס ער האָט ניט פאַרשוינט קיין איין אירלענדער, וואָס איז געכאַפּט געוואָרן מיט געווער, און די אירלענדישע קאַטוילִיקן האָבן אים דאָס קיין מאָל ניט געקאָנט מוחל זיין. צווישן 1689 און 1691 איז אירלאַנד ווידער אַמאָל געווען צעריסן דורך אַ בירגער-קריג. דזשיימס II האָט געזוכט אונטערשטיצונג ביי די קאַטוילישע

ענגלענדער קעניג ווילהעלם III, און זיינע אַנהענגער זיינען שטאַרק צעקלאַפּט געוואָרן אין דער שלאַכט פון באָינע (1690) און אַוגרים (1691).

דערנאָך איז מען געקומען צו אַן אויסגלייך אין דעם אָפּמאַך פון לימעריק — די ענגלישע רעגירונג האָט אַ סך צוגעזאָגט וועגן טאָלעראַנץ בנוגע די קאַטוילִיקן און נאָך אַזעלכע זאַכן, אָבער זי האָט קיין וואָרט ניט געהאַלטן. אויך לימעריק געדענקען די אירלענדער צווישן דעם לאַנגן רייסטער פון זייערע עוולות. לפי־ערך ווינציק ענג־לענדער האָבן געהערט וועגן דעם אָפּמאַך פון לימעריק, אין איר־לאַנד דערוועקט ער נאָך איצט כעס.

אין 18טן יאָרהונדערט האָבן זיך געקליבן עוולות אויף עוולות. די ענגלישע קאָמערציעלע קאָנקורענץ האָט שטאַרק באַגרענעצט דעם אירלענדישן האַנדל, און די אַנטוויקלונג פון אַ וואָל־אינדוסט־ריע איז צעשטערט געוואָרן אין דרום און אין מערב. אין די דאָזיקע ענינים איז מען מיט די פּראָטעסטאַנטן אין אולסטער זיך באַגאַנגען ניט קיין סך בעסער ווי מיט די קאַטויליקן, און זיי זיינען געווען די הויפּט־מורדים. אין 18טן יאָרהונדערט זיינען געווען מער אַגראַרישע אומרוען אין צפון, איידער אין דרום.

לאָמיר דאָ פאַרצייכענען, ווי וויט דער אָרט דערלאָזט, די ענלעכקייטן און די ווידערנאַנדן פון דער לאַגע פון די ענגלענדער און אירלענדער אין יענער צייט. אין אירלאַנד איז געווען אַ פּאַר־לאַמענט, אָבער דאָס איז געווען אַ פּראָטעסטאַנטישער פּאַרלאַמענט, נאָך מער באַגרענעצט און פאַרדאָרבן, ווי דער ענגלישער פּאַרלאַ־מענט אין יענער צייט. אין און אַרום דובלין איז געווען אַ היפּשע ציוויליזאַציע, און אַ סך ליטעראַרישע און וויסנשאַפטלעכע אַקטי־וויטעט, וואָס איז געפירט געוואָרן אין ענגליש און איז געווען גרו־פּירט אַרום דעם פּראָטעסטאַנטישן אוניווערסיטעט פון טריניטי קאָ־לעדזש. דאָס איז די אירלאַנד פון סוויפט, גאָלדסמיט, בוירק, בערקלי און באָיל. עס איז געווען אין עצם אַ טייל פון דער ענגלישער קול־טור. עס האָט אין זיך ניט געהאַט קיין שום בפירוש איריש. די קאַ־טוילישע רעליגיע און די אירישע שפּראַך זיינען אין יענע פינסטערע צייטן געווען געיאָגט און געטריבן.

אָט פֿון יענער אין חושך פֿאַרשטופּטער אירלאַנד איז דאָס אויפֿגעשטאַנען די ווידערשפּעניקע אירלאַנד פֿון צוואַנציקסטן יאָרהונדערט. דער אירישער פּאַרלאַמענט, די שיינע ליטעראַטור, די וויסנשאַפֿט, די גאַנצע קולטור פֿון אירלאַנד האָבן זיך נאַטירלעכערהייט געצויגן קיין לאָנדאָן, ווייל זיי זיינען געווען אַ טייל פֿון יענער וועלט. די רייכע פּריצים פֿלעגן זיך באַזעצן אין ענגלאַנד, פֿלעגן דאָרט לאָזן דערציען זייערע קינדער. דאָס האָט באַטייט, אַז פֿון אירלאַנד קיין ענגלאַנד פֿלעגט שטענדיק אָפּפֿליסן רייכטום אין דער פֿאָרם פֿון רענטע, וואָס פֿלעגט ווערן אויסגעגעבן אָדער אינוועסטירט אויסער דעם לאַנד. די שטייגנדיקע גרינגקייט פֿון פּאַרקער האָט כסדר פֿאַרשטאַרקט דעם פּאַרקער, האָט אויסגעליידיקט דובלין און אָפּגעצויגן בלוט ביי אירלאַנד. דער פֿאַראייניקונגס-אַקט (דעם 1 יאַנואַר 1801) איז געווען די נאַטירלעכע צונויפֿגיסונג פֿון צוויי קרובישע סיסטעמעס, פֿון דעם אַנגלאָ-אירישן פּאַרלאַמענט מיטן בריטישן פּאַרלאַמענט, וואָס זיינען ביידע געווען אָליגאַרכיש, ביידע פּאָליטיש פֿאַרדאָרבן אויפֿן זעלביקן שטייגער. קעגן אָט דער פֿאַראייניקונג איז געווען אַ שטאַרקע אָפּאָזיציע ניט אַזוי פֿון די אירלענדער, ווי פֿון די פּראָטעסטאַנטן, וואָס האָבן זיך באַזעצט אין אירלאַנד, און אַ קורצווייליקער אויפֿשטאַנד אונטער ראָבערט עמעט אין יאָר 1803. דובלין, וואָס איז געווען אינמיטן 18טן יאָרהונדערט אַ פֿיינע אַנגלאָ-אירישע שטאָט, איז בהדרגה אויסגעליידיקט געוואָרן פֿון איר אינטעלעקטועלן און פּאָליטישן לעבן; עס האָבן זיך דאָרט באַזעצט מער אירלענדער פֿון לאַנד. דאָס געזעלשאַפֿטס-לעבן אין דובלין איז געוואָרן אַלץ מער און מער אָפֿיציעל און האָט זיך קאָנצענטרירט אין דעם דובלינער שלאָס פֿון דעם לאָרד שטאַטהאַלטער; דאָס אינטעלעקטועלע לעבן האָט קוים געצאַנקט און איז אַ געוויסע צייט אינגאַנצן געווען אויסגעגאַנגען.

אָבער בעת די אירלאַנד פֿון סוויפֿט און גאָלדסמיט איז געווען אַ טייל פֿון דער ענגלאַנד פֿון פּאָפּ, ד״ר דזשאָנסאָן און סער דזשאָשוע ריינאָלדס, בעת עס איז ניט געווען און עס איז נאָך איצט ניטאָ קיין קענטיקער אונטערשייד, חוץ דער געאָגראַפֿישער, אין די „רעגירנדיקע קלאַסן״ פֿון אירלאַנד און ענגלאַנד, האָבן די אונטערשטע קלאַסן זיך לחלוטין ניט געקאָנט צונויפֿגיסן.

דער קאַמף פון דער ענגלישער „דעמאָקראַטיע“ אַרויסצושטייגן צו בילדונג, צו פּאָליטישער אָנערקענונג איז געווען פאַרשיידן אין אַ סך פּרטים פון דעם קאַמף פון די אירישע אונטערשטע שיכטן. בריטאַניע האָט געהאַט אַ גרויסע אינדוסטריעלע באַפעלקערונג, פּראָטעסטאַנטיש אָדער סקעפּטיש געשטימט; זי האָט געהאַט אַגריקולטורעלע אַרבעטער, אָבער ניט קיין פּויערים. אירלאַנד האָט ניט קיין קוילן, איר ערד איז אָרעמער; אירע ערד־אייגנטימער האָבן געוואוינט אין ענגלאַנד, און זי איז געוואָרן אַ לאַנד פון פּויערים וואָס צאָלן רענטע. אַלץ מער און מער האָבן זיי זיך באַגרענעצט אין זייער ערד־אַרבעט מיט זעצן קאַרטאָפל און האָדעווען חזירים. די מענטשן האָבן חתונה געהאַט און געהאַט קינדער. חוץ אַ טרונק וויסקי, ווען זיי האָבן דאָס געקאָנט דערלאַנגען, און אַרומשלאָגן זיך, איז זייער איינציקער פאַרגעניגן געווען דאָס פּאַמיליע־לעבן. די רעזולטאַטן פון אַזאַ צושטאַנד זיינען געווען שרעקלעכע. די באַפעלקערונג פון אירלאַנד איז געווען

אין יאָר	1785 —	2.845.932	נפשות
„	1803 —	5.536.594	„
„	1845 —	8.295.061	„

אין יענעם יאָר האָט די קאַרטאָפל־געוועטעניש מער ניט אויסגעהאַלטן, און עס איז געווען אַ שרעקלעכער הונגער. אַ סך זיינען אויסגעשטאָרבן, אַ סך האָבן עמיגרירט, באַזונדערס אין די פאַראייניקטע שטאַטן. עס האָט זיך אָנגעהויבן אַן עמיגראַציע־שטראָם, וואָס האָט אויף אַ צייט געמאַכט פון אירלאַנד אַ לאַנד פון אַלטע לייט און ליידיקע נעסטן.

דורך די פאַראייניקונג פון די פּאַרלאַמענטן איז פאָרגעקומען די גלייכבאַרעכטיקונג פון דער אירישער באַפעלקערונג מיט דער ענגלישער. די גלייכבאַרעכטיקונג פון די קאַטוילִיקן אין ענגלאַנד האָט באַטייט אויך די גלייכבאַרעכטיקונג פון די קאַטוילִיקן אין אירלאַנד. די ענגלענדער האָבן געקראָגן שטים־רעכט, ווייל זיי האָבן דאָס געוואָלט; די אירישע מאַסע האָט געקראָגן שטים־רעכט, ווייל די ענגלישע האָט געקראָגן שטים־רעכט. אירלאַנד האָט אין דעם פאַראייניקטן פּאַרלאַ־

מענט געקראָגן אַ גרעסערע פאַרטרעטונג, ווי איר האָט געקומט, מחמת דער הערשנדיקער קלאַס האָט אויף די אירישע ערטער געקאָנט אַריינזעצן מער פון זיינע מענטשן, ווי אויף די ענגלישע. אַזוי אַרום איז געקומען דערצו, אַז די אירישע און קאַטוילישע אירלאַנד, וואָס האָט פריער קיין מאָל בכלל ניט געהאַט קיין פּאָליטישע אָרגאַניזאַציע און האָט קיין מאָל גאָר ניט געשטרעבט צו אַ פּאָליטישער אָרגאַניזאַציע, האָט פלוצים געהאַט די מעגלעכקייט אַריינצושיקן אַ סאָלידע צאָל מיטגלידער אין דער געזעצגעבערישער אינסטיטוציע פון גרויס־בריטאַניע.

נאָך די אַלגעמיינע וואַלן פון 1874 איז פאַרשוואונדן דער אַלטער אירישער דעפּוטאַט, וואָס מען האָט אים געקאָנט אָפּקויפן. די פרישע עמאַנציפּירטע בריטישע „דעמאָקראַטיע“ האָט זיך מיט אַמאָל באַגעגנט מיט אַ משונהדיקער און אומגעריכטער אירישער „דעמאָקראַטיע“, פאַרשיידן אין איר רעליגיע, אין אירע טראַדיציעס, אין אירע באַדערפעונישן, וואָס דערציילט עפּעס אַ מעשה מיט עוולות, וואָס דער פּשוטער ענגלענדער האָט קיין מאָל ווענן זיי ניט געהערט, וואָס פאָדערט מיט היץ זיך אָפּצוטיילן, וואָס דער ענגלענדער האָט ניט פאַרשטאַנען, פאַרוואָס און פאַר ווען און וואָס האָט אים אויסגעוויזן, אַז דאָס איז איבעריק און שטאַמט פון רישעות.

דער נאַציאָנאַלער עגאָיזם פון די אירלענדער איז שטאַרק. זייערע אומשטאַנדן האָבן אים געמאַכט שטאַרק. זיי זיינען ניט געווען אין שטאַנד צו נעמען אין אַכט דעם מצב אין ענגלאַנד. די נייע אירישע פּאַרטיי איז געקומען אין ענגלישן פּאַרלאַמענט אַריין, כּדי צו מאַכן אָבסטרוקציעס און אַריינברענגען אומאָרדענונג אין די ענגלישע ענינים, ביז אירלאַנד וועט ווערן פריי, און צו ברענגען שאָדן די ענגלענדער. דער ראַזיקער גייסט איז געווען שטאַרק אָנגעלייגט ביי דער אָליגאַרכיע, וואָס האָט נאָך רעגירט איבער דער בריטישער אימפּעריע. זיי האָבן זיך פאַרבונדן מיט די „לאָיאַלע“ פּראָטעסטאַנטן פון צפון־אירלאַנד — דאָס הייסט, לאָיאַל צו דער רעגירונג פון דער אימפּעריע, מחמת זיי האָבן מורא געהאַט פאַר דער איבערהערשאַפט פון די קאַטוילן אין אירלאַנד — און זיי האָבן צוגעהיט און געהאָלפן אויפרייצן כּסדר דעם כּעס פון דער בריטישער פאָלקס־מאַסע,

וואָס איז אַרויסגערופן געוואָרן דורך דער פיינדלעכער שטימונג פון דער אירישער פאָלקס-מאַסע אַנטקעגן אַלע ענגלענדער אָן אויסנאַם.

די געשיכטע פון דער באַציִונג צווישן אירלאַנד און בריטאַניע אין לעצטן האַלבן יאָרהונדערט וואַרפט אַ שאַנד-פלעק אויף דעם רעגירנדיקן קלאַס פון דער בריטישער אימפּעריע, אָבער די ענגלישע פאָלקס-מאַסע האָט זיך ניט וואָס אויפצוואַרפן. זיי האָבן ניט איין מאָל און ניט צוויי באַוויזן, אַז זיי ווילן די טובה פון אירלאַנד. אין משך פון כמעט אַ האַלבן יאָרהונדערט האָט די ליבעראַלע פּאַרטיי אין ענגלאַנד געמאַכט אַ גאַנצע ריי, אמת ניט געראָטענע פּרוּוון, קעגן אַן ענערגי-שער אָפּאָזיציע מצד דער קאָנסערוואַטיווער פּאַרטיי און די אירלענדער פון אולסטער, אויף אַ געזעצגעבערישן אופן צו באַפרידיקן די פאָ-דערונגען פון די אירלענדער און צו שאַפן מיט זיי חברשע באַ-ציִונגען.

ווי דער הויפּטפירער פון דער באַוועגונג פאַר דער אירלענדישער אַוטאָנאָמיע, דעם „האָום ריול“, צייכנט זיך אויס פּאַרנעל, אַן אי-רישער פּראָטעסטאַנט. אין יאָר 1886 האָט גלאַדסטאָן, דער גרויסער ליבעראַלער פּרעמיער-מיניסטער, געבראַכט אויף זיך אַ פּאָליטישן דורכ-פאַל דורך דעם, וואָס ער האָט אַריינגעטראָגן דעם ערשטן געזעץ-פּראָ-יעקט וועגן אירלענדישן „האָום ריול“, אַ פּרוּוו איבערצוגעבן דאָס ערשטע מאָל אין דער געשיכטע דעם אירישן פאָלק אַליין צו שאַפן איבער די אירלענדישע ענינים. דער געזעץ-פּראָיעקט האָט צעריסן די לי-בעראַלע פּאַרטיי; אויפן אָרט פון מ״ר גלאַדסטאָנס רעגירונג איז גע-קומען אַ קאָאַליציע-רעגירונג, אַ „יוניאָניסטישע“.

דער דאָזיקער אָפּנייג אין דער געשיכטע פון אירלאַנד קומט פאָר אין דער צייט, ווען אייראָפּע איז אָנגעזאַפּט מיט אימפּעריאַליזם. די יוניאָניסטישע רעגירונג, וואָס האָט אַרויסגעשטופּט מ״ר גלאַדסטאָ-נען, איז באַשטאַנען דער עיקר פון טאָרים און אַזוי „אימפּעריאַ-ליסטיש“ לויטן גייסט ווי זי איז נאָך קיין איין פריערדיקע רעגירונג ניט געווען. די פּאָליטישע געשיכטע פון בריטאַניע פון די ווייטער-דיקע יאָרן איז אין גרויסן און גאַנצן אַ געשיכטע פון דעם קאָנפליקט צווישן דעם נייעם אימפּעריאַליזם, וואָס דורך אים האָט אַ פאַרריסענער „בריטישער“ נאַציאָנאַליזם געשטרעבט אונטערטעניק צו מאַכן די

איבעריקע טיילן פֿון דער אימפּעריע, און צווישן דעם אײַנגעבאָרענעם ליבעראַליזם און דעם שׂכל הישר פֿון די ענגלענדער, וואָס האָבן געשטרעבט צו אַנטוויקלען פֿון דער אימפּעריע אַ קאָנפֿעדעראַציע פֿון פֿרייע פֿאַרבינדעטע, וואָס פֿאַראייניקן זיך מיטן גוטן ווילן.

די „בריטישע" אימפּעריאַליסטן האָבן נאַטירלעך געוואָלט האָבן אַן אונטערטעניקע אירלאַנד; די ענגלישע ליבעראַלן האָבן נאַטירלעך געוואָלט האָבן אַ פֿרייע אירלאַנד, פֿאַרבונדן מיט ענגלאַנד גלייך אויף גלייך. אין יאָר 1892 האָט גלאַדסטאָן זיך ווידער דערשלאָגן צו דער מאַכט מיט אַ קליינער מערהייט פֿאַרן האָום רול, און אין יאָר 1893 איז זיין צווייטער פּראָיעקט וועגן האָום רול דורכגעגאַנגען די אונטערשטע פּאַלאַטע און איז אָפּגעוואָרפֿן געוואָרן דורך די לאָרדן. נאָר ערשט 1895 איז ווידער אַן אימפּעריאַליסטישע רעגירונג געקומען צו דער מאַכט. די פּאַרטיי, וואָס האָט זי אונטערגעהאַלטן, איז געוואָרן אָנגערופֿן ניט „אימפּעריאַליסטישע", נאָר „יוניאָניסטישע" — גאָר ניט קיין פּאַסיקער נאָמען, אויב מיר נעמען אין אַכט, ווי שטאַנדהאַפֿטיק און ענערגיש זי האָט געאַרבעט, כּדי צו מאַכן צו־נישט יעטווידער מעגלעכקייט פֿון אַ פֿאַראייניקונג פֿון אַלע לענדער פֿון דער אימפּעריע.

די דאָזיקע אימפּעריאַליסטן זיינען געבליבן בײַ דער מאַכט צען יאָר. מיר האָבן שוין פֿאַרצייכנט, ווי אַזוי זיי האָבן אײַנגענומען דרום־אַפֿריקע. זיי זיינען געשלאָגן געוואָרן 1905 אין אַ פֿרײַוו צו שאַפֿן אַ שוץ־צאָל־טאַריף לויטן דייטשן מוסטער. די ליבעראַלע רעגירונג, וואָס האָט פֿאַרנומען זייער אָרט, האָט געשאַפֿן די זיך־אַליין־רעגירנדיקע דאָמיניע פֿון דרום־אַפֿריקע, און דורכדעם געמאַכט פֿון די באַצוואונגענע דרום־אַפֿריקאַנישע האָלענדער צופֿרידענע בונד־חברים. נאָך דער מעשׂה האָט זי זיך אַריינגעלאָזן אין אַ לאַנג־דויערנדיקן קאַמף מיט דעם פֿאַרביסן אימפּעריאַליסטישן לאָרדן־הויז.

דאָס איז געווען אַ זייער גרונטיקער קאַמף אין דער בריטישער געשיכטע. פֿון איין זייט איז געווען דער ליבעראַלער רוב פֿון פֿאָלק פֿון גרויס־בריטאַניע אָנגעפֿילט מיט אַן ערלעכן ווילן אָוועקצושטעלן דעם ענין אירלאַנד אויף אַ נייעם יסוד, וואָס האָט געגעבן די האָפֿענונג, אַז מען וועט אפֿשר קאָנען איבערמאַכן די צערייצטקייט פֿון אירישן

פאָלק אין פריינדשאַפט. פון דער אַנדער זייט זיינען געווען די פאַקטאָרן פון דעם נייעם בריטישן אימפעריאַליזם, אַנטשלאָסן אויף יעדן פאַל, זאָל זיין וואָס וויל, און אויף להכעיס יעטווידער באַשלוס פון די וויילער, אויפצוהאַלטן זייער אייגענע איבערהערשאַפט סיי איבער די ענגלענדער און שאָטלענדער, סיי איבער די אירלענדער און סיי איבער אַלע איבעריקע פעלקער פון דער אימפעריע — אויב מעגלעך אויפן געזעצלעכן וועג, און אויב ניט אויפן אומגעזעצלעכן וועג.

אונטער נייע נעמען איז דאָס געווען דער אינעווייניקסטער קאַמף אין דער ענגלישער געמיינשאַפט, וואָס ציט זיך שוין דורות־לאַנג. דאָס איז דער זעלביקער קאָנפליקט פון אַ פרייער און ליבעראַל געשטימטער געזעלשאַפט קעגן מעכטיקע „גדולים“, קעגן גרויסע אַוואַנטוריסטן און הערשנדיקע פערזאָנען, וואָס מיר האָבן אים שוין באַהאַנדלט אין אונזער באַריכט פון דער באַפרייונג פון אַמעריקע. אירלאַנד איז געווען פשוט אַ שלאַכט־פעלד, ווי אַמאָל אַמעריקע. אין אינדיע, אין אירלאַנד, אין ענגלאַנד זיינען דער הערשנדיקער קלאַס און די מיט אים פאַרבונדענע אַוואַנטוריסטן געווען אַלע פון איין שניט. נאָר אַדאַנק דעם אונטערשייד אין רעליגיע האָט דאָס אירישע פאָלק געהאַט אַ קליינעם אחדות־געפיל פאַרן ענגלישן פאָלק. נאָר אַזעלכע אירישע מלוכה־מענער ווי רעדמאָנד, דער לידער פון דער אירישער פאַרטיי אין דער אונטערשטער פאַלאַטע, האָט אויף אַ צייט אַריבערגעשפאַנט איבער דער דאָזיקער נאַציאָנאַלער ענגשאַפט, און האָט געגעבן אַן איידל־מוטיקן ענטפער אויף די ענגלישע גוטע כוונות.

פאַוואָליע אָבער שטאַנדהאַפטיק איז דער צוים פון דער לאָרדן־פאַלאַטע געוואָרן דורכגעבראָכן, און 1912 האָט דער פרעמיער־מיניסטער מ״ר אַסקוויט אַריינגעטראָגן אַ דריטן פראָיעקט פון דעם אירלענדישן האָום־ריול. אין משך פון 1913 און אָנהייב 1914 זיינען געפירט געוואָרן אין פאַרלאַמענט מלחמות וועגן אָט דעם פראָיעקט. צוערשט איז געגעבן געוואָרן אַווטאָנאָמיע גאַנץ אירלאַנד; נאָר עס איז צוגעזאָגט געוואָרן אַ הוספה־געזעץ, וואָס זאָל אויסשליסן אולסטער אויף געוויסע תנאים. דער דאָזיקער קאַמף האָט געדויערט אַזש ביז צום אויסבראָך פון גרויסן קריג. די הסכמה פון קיניג צו דעם געזעץ איז געגעבן געוואָרן שוין נאָכן פאַקטישן אָנהייב פון דער מלחמה, און

צוגלייך איז באַשטעטיקט געוואָרן אַ געזעץ, וואָס לייגט אָפּ די אײַנפירונג פון דער אירלענדישער אַווטאָנאָמיע ביזן סוף פון דער מלחמה. די דאָזיקע געזעצן זיינען אַריינגעשטעלט געוואָרן אין געזעץ־בוך.

אָבער זינט מען האָט אָנגעהויבן באַטראַכטן אין פּאַרלאַמענט דעם דריטן פּראָיעקט פון האָום ריול, האָט זיך קעגן אים אויפגעהויבן אַ שטאַרקע אָפּאָזיציע, וואָס האָט אָנגעווענדט געוואַלד־מיטלען. דער אָרגאַניזאַטאָר און אָנפירער פון דער דאָזיקער באַוועגונג, וואָס האָט געוואָלט שטערן דאָס פרידלעכע צוזאַמענלעבן פון צוויי פעלקער, איז געווען סער עדוואַרד קערזאָן, אַ דובלינער אַדוואָקאַט, וואָס איז געוואָרן אַ מיטגליד פון דער ענגלישער אַדוואָקאַטור. ער האָט געהאַט אַ שטעלע אין מ״ר גלאַדסטאָנס מיניסטעריום (פאַר דער שפּאַלטונג איבער דעם האָום ריול) און שפּעטער אין דער אימפּעריאַליסטישער רעגירונג. הגם ער האָט אָפּגעשטאַמט פון דובלין, האָט ער זיך פירגענומען צו זיין אַ לידער פון די אולסטערער פּראָטעסטאַנטן. ער האָט אַריינגעבראַכט אין דעם קאָנפליקט יענעם ביטול פאַרן געזעץ, וואָס איז כאַראַקטעריסטיש פאַר אַלע אַדוואָקאַטן מוצלחים, און יענע פאַרביסענע, עקשנותדיקע רישעות, וואָס צייכנט אויס אַ געוויסן טיפּ אירלענדער. ער איז געווען דער „אומענגלישסטער“ מענטש, וואָס מען קאָן זיך נאָר אויסמאָלן, טונקל, ראָמאַנטיש און געוואַלד־טועריש. זינט דעם אָנהייב פון קאַמף האָט ער גערעדט געשמאַק וועגן אַ באַוואָפנטן ווידערשטאַנד קעגן דער פרייער פאַראייניקונג פון די ענגלענדער און אירלענדער, וואָס דער דריטער פּראָיעקט איז געווען אויסן.

נאָך אין 1911 איז אָרגאַניזירט געוואָרן אַ קאָרפּוס פרייוויליקע אין אולסטער. מען האָט אַריינגעשמוגלט געווער אין לאַנד, און סער עדוואַרד קערזאָן און נאָך אַן אויפשטייגנדיקער אַדוואָקאַט מיטן נאָמען פ. ע. סמיט האָבן אָנגענומען אַ מין האַלב מיליטערישע האַלטונג, זיינען אַרומגעפאָרן איבער אולסטער, אינספּעקטירט די פרייוויליקע און אָנגעפייערט די אָרטיקע ליידנשאַפטן. דאָס געווער פאַר דעם אויפשטאַנד האָט מען געקראָגן פון דייטשלאַנד, און סער עדוואַרד קערזאָנס חברים פלעגן ניט איין מאָל לאָזן הערן דורך פאַרשיידענע רמזים וועגן דער אונטערשטיצונג פון אַ „גרויסן פּראָטעסטאַנטישן מאָנאַרך“.

להיפוך צו אולסטער איז דער איבעריקער טייל אירלאַנד געווען אין יענער צייט אַ לאַנד פון אָרדענונג און שטילקייט; מען האָט זיך פאַרלאָזן אויף דעם גרויסן פירער רעדמאָנד און געגלויבט אין דער ערלעכקייט פון די דריי בריטישע פעלקער.

אָט די סטראַשונקעס מיט אַ בירגער-קריג אין אירלאַנד זיינען ניט געווען פאַר זיך עפּעס אויסערגעוויינטלעכס אין דער געשיכטע פון דעם דאָזיקן אומגליקלעכן אינזל. אָבער וואָס עס איז יאָ מערקווערדיק און כאַראַקטעריסטיש פאַר דער וועלט-געשיכטע פון יענער צייט, איז דאָס, וואָס דער צוגעגרייטער אויפשטאַנד האָט געהאַט שטיצע מצד די ענגלישע מיליטערישע און רעגירנדיקע קלאַסן, און וואָס סער עדוואַרד קערזאָן און זיינע פריינד האָבן געמעגט זיך אָפן גרייטן צום באַוואָפנטן אויפשטאַנד, און קיינער האָט זיי ניט געשטערט און ניט געשטראָפט.

ווי מיר האָבן שוין דערקלערט, האָט דער סם פון דער רעאַקציע, וואָס איז געקומען פון דער הצלחה און פון גלאַנץ פון דייטשן אימפעריאַליזם, זיך געהאַט שטאַרק פאַרשפּרייט צווישן די הערשנדיקע און פאַרמעגלעכע קלאַסן אין גרויס-בריטאַניע. עס איז אויסגעוואַקסן אַ דור, וואָס האָט פאַרגעסן די מעכטיקע טראַדיציעס פון די אבות און איז געווען גרייט אויסצובייטן די גרויסקייט פון דער ענגלישער גערעכטיקייט און פרייהייט אויף דער פוסטער גדולה פון אימפעריאַליזם. מען האָט צונויפגעקליבן אַ פאָנד פון אַ מיליאָן פונט, דער עיקר אין ענגלאַנד, אויף צו אונטערשטיצן דעם אויפשטאַנד פון אולסטער, עס איז געוואָרן געבילדעט אַ צייטווייליקע רעגירונג פון אולסטער, מענטשן פון דער הויכער ענגלישער געזעלשאַפט האָבן זיך געמישט אין דעם דאָזיקן פלאָנטער און פלעגן אַרומלויפן איבער אולסטער אין אויטאָמאָבילן און מיטהעלפן אַריינשמוגלען געווער, און עס זיינען פאַראַן באַווייזן, אַז די בריטישע אָפיצירן און גענעראַלן זיינען געווען גרייט זיך צו באַטייליקן אין דעם אויפשטאַנד.

דער נאַטירלעכער פועל-יוצא פון דער מורדישער באַוועגונג צווישן די העכערע קלאַסן איז געווען דאָס, וואָס דער גרעסטער טייל פון אירלאַנד, וואָס איז קיין מאָל ניט געווען שטאַרק גוטפריינד מיט ענגלאַנד, איז געוואָרן אומרויִק; אויך אירלאַנד האָט פון איר זייט

גענומען אָרגאַניזירן „נאַציאָנאַלע פרייוויליקע" און אַריינשמוגלען געווער. די מיליטערישע מאַכט איז געווען אַ סך פלינקער ביים שטערן דאָס אַריינפירן געווער מצד די נאַציאָנאַליסטן, איידער מצד די אולסטער-לייט, און אין יולי 1914 האָט אַ פּרוּוו אַריינצופירן געווער אין האַוט ביי דובלין געפירט צו אַ שלאַכט און צו אַ בלוט-פאַרגיסונג אין די גאַסן פון דובלין. די בריטישע אינזלען זיינען געווען אויפן שוועל צו אַ בירגער-קריג.

דאָס איז אין קורצע שטריכן די געשיכטע פון דער רעוואָלוציאָנערער אימפּעריאַליסטישער באַוועגונג אין גרויס-בריטאַניע ערב דעם וועלט-קריג. וואָרעם די דאָזיקע באַוועגונג פון סער עדוואַרד קערזאָן און זיינע חברים איז געווען אַ רעוואָלוציאָנערע. עס איז געווען בפירוש אַ פּרוּוו צו באַזייטיקן די פּאַרלאַמענטאַרישע רעגירונג און מבטל צו זיין די פּאַוואָליע אויסגעוואַקסענע, גיט-פולקומע פרייהייטן פון די בריטישע פעלקער, און אַוועקשטעלן אויף דעם אָרט אַ נייע רעגירונג פון אַ מער פּרייסישן טיפּ — דער קאָנפליקט אין אירלאַנד האָט באַדאַרפט ווערן דער אויסגאַנגס-פּונקט פאַר דער דאָזיקער איבערקערעניש. דאָס איז געווען די רעאַקציאָנערע אָנשטרענגונג פון עטלעכע צענדליק טויזנט מענטשן צו פאַרהאַלטן די באַוועגונג פון דער וועלט צו אַ דעמאָקראַטישן געזעץ און סאָציאַלער גערעכטיקייט, אַ שטרעבונג פון דעם זעלביקן מין, ווי דער נייער אימפּעריאַליזם פון די דייטשע יונקערס און גבירים. נאָר אין איין זייער וויכטיקן פּרט איז געווען אַ חילוק צווישן בריטישן און דייטשן אימפּעריאַליזם. אין דייטשלאַנד איז ער געווען גרופּירט אַרום דער קרוין; זיין שרייענדיקסטער, אָנזעעוודיקסטער אָנזאָגער איז געווען דער קרוין-יורש. אין גרויס-בריטאַניע איז דער קיניג געשטאַנען פון דער וויטנס. קיניג געאָרג V האָט אין קיין איין עפנטלעכן אַקט ניט אַרויסגעוויזן די מינדסטע צופרידנקייט זיינע מיט דער נייער באַוועגונג; אויך די האַלטונג פון דעם פּרינץ פון וויילס, זיין זון און יורש, איז געווען קאָרעקט.

אין אַווגוסט 1914 האָט דער שטורעם פון דער גרויסער מלחמה אויסגעבראָכן איבער דער וועלט. אין סעפּטעמבער האָט סער עדוואַרד קערזאָן פּראָטעסטירט קעגן דעם, וואָס דער געזעץ פון דער אירלענדישער אַווטאָנאָמיע איז אַריינגעשטעלט געוואָרן אין געזעץ-בוך-

מען האָט אָפּגעשטעלט די גילטיקייט פון געזעץ ביזן סוף פון דער מלחמה. אין דעם זעלביקן טאָג האָט מ״ר דזשאָן רעדמאָנד, דער לידער פון דער אירלענדישער מערהייט, דער אמתער פאַרטרעטער פון אירלאַנד, געווענדט זיך צום אירלענדישן פאָלק מיט אַן אויפרוף צו נעמען אַ גלייכן אָנטייל אין דער שווערקייט און אָנשטרענגונג פון דער מלחמה. אַ צייט לאַנג האָט אירלאַנד זיך באַטייליקט אין דער מלחמה זייט ביי זייט מיט ענגלאַנד ערלעך און פיין. נאָר אין יאָר 1915 איז די ליבעראַלע רעגירונג פאַרביטן געוואָרן דורך אַ קאָאַליציע, וואָס אין איר האָט מחמת דער מאָראַלישער שוואַכקייט פון דעם פרעמיער־מיניסטער, מ״ר אַסקוויט, יענער סער עדוואַרד קערזאָן פאַרנומען דעם אָרט פון גענעראַל־פּראָקוראָר (מיט אַ שכירות פון 7000 פונט און נאָך הכנסות), און באַלד האָט אים פאַרטראָטן זיין חבר אין דעם אולסטערער אויפשטאַנד, סער פ. ע. סמיט.

קיין גרעסערן בזיון האָט מען קיין מאָל ניט אָנגעטאָן אַ פריינדשאַפטלעכן פאָלק. דאָס ווערק פון שלום און אחדות, וואָס גלאַדסטאָן האָט אָנגעהויבן 1886 און וואָס איז שוין געווען כמעט פאַרפאַרענדיקט 1914, איז געוואָרן צעריסן אינגאַנצן און אויף שטענדיק.

אין פרי־יאָר 1916 איז דובלין אויפגעשטאַנען קעגן דער נייער רעגירונג, אָבער דער אויפשטאַנד איז געוואָרן דערשטיקט. די אָנפירערס, אַ סך פון זיי יונגע יינגלעך, זיינען געוואָרן דערשאָסן. אָט די דאָזיקע בכיוונדיקע און אומגעלומפערטע שטרענגקייט האָט אין אירלאַנד געמאַכט דעם איינדרוק פון אַ שרייענדיקער אומגערעכטיקייט, ווייל מען האָט נאָך גוט געדענקט, אַז מיט די פירערס פון דעם אויפשטאַנד אין אולסטער איז מען זיך ניט באַגאַנגען שטרענג. מען האָט פאַרמשפּט צום טויט אַ געוויסן סער ראָדזשער קעזמענט, אַ בוגד, וואָס האָט פריער פאַר זיינע פאַרדינסטן לטובת דער אימפּעריע געקראָגן אַן אדל־טיטל. ער האָט בלי־ספק זיין שטראָף פאַרדינט, אָבער זיין באַשולדיקער איז געווען סער פ. ע. סמיט, דער אָנפירער פון דעם אולסטערער אויפשטאַנד — דאָס איז שוין געווען פריקרע.

דער דובלינער אויפשטאַנד האָט געפונען ווינציק אונטערשטיצונג אין אירלאַנד בכלל, אָבער שפּעטער איז די באַוועגונג פאַר אַן אומאָפּהענגיקער רעפּובליק גיך אויסגעוואַקסן. קעגן אָט דער בע-

פּאַראַטיסטישער שטרעבונג, וואָס איז געוואָרן געשפּייזט דורך דעם צערייצטן געפיל, האָבן געקעמפט די מער איינגעהאַלטענע און מעסיקע אידעעס פון אַזעלכע מלוכה=מענער ווי סער האָריס פּלענקעט, וואָס האָט געוואָלט, אַז אירלאַנד זאָל ווערן אַ בריטישע דאָמיניע, אַ „געקרוינטע רעפּובליק", די זאָל בלייבן אין דער אימפּעריע מיט גלייכע רעכט ווי קאַנאַדע אָדער אַוסטראַליע.

---

4. דער אימפּעריאַליזם אין פראַנקרייך, איטאַליע און אין די באַלקאַן=לענדער.

אונזער שטודיום פון דעם מאָדערנעם אימפּעריאַליזם אין דייטשלאַנד און בריטאַניע דעקט אויף געוויסע כּוחות, וואָס ווירקן גלייך איןביידע לענדער. די זעלביקע כּוחות וועלן מיר געפינען ווירקנדיק אין פאַרשיידענער מאָס און מיט פאַרשיידענע מאָדיפיקאַציעס אין די אַנדערע גרויסע מאָדערנע געמיינשאַפטן, וואָס מיר וועלן אויף זיי איצט וואַרפן אַ בליק. דער דאָזיקער מאָדערנער אימפּעריאַליזם איז נים קיין סינטעזירנדיקע, וועלט=פאַראייניקנדיקע באַוועגונג, ווי דער עלטערער אימפּעריאַליזם. ער איז בעצם אַ מעגאַלאָמאַנישער נאַציאָנאַליזם, אַ נאַציאָנאַליזם אויסגעוואַקסן צו גרויס=שטרעבערישער משוגעת, אַ נאַציאָנאַליזם, וואָס איז געוואָרן אַגרעסיוו פון וואוילטאָג. שטענדיק געפינט ער זיין שטאַרקסטן אונטערהאַלט אין דער מיליטערישער און באַאַמטן=קאַסטע, אין די אונטערנעמערישע און פאַרבאַפּערישע שיכטן פון דער געזעלשאַפט, ביי די אויפגעקומענע נגידים און ביי די גרויסע ביזנעס=לייט. זיינע הויפּט=קריטיקער זיינען די אָרעמע אינטעליגענטן און די הויפּט=קעגנער זיינען פּויערים און אַרבעטער. דער אימפּעריאַליזם נעמט אָן די מאָנאַרכיע, וואו ער געפינט זי, נאָר דאָס איז נים דווקא אַ מאָנאַרכיסטישע באַוועגונג. נאָר צוליב זיין פּולער אַנטוויקלונג געניטיקט ער זיך אין אַן אויסערן=מיניסטעריום פון דעם טראַדיציאָנעלן טיפּ. זיין אָפּשטאַם, וואָס מיר האָבן דאָ געגעבן אָנגעצייכנט אין דעם דאָזיקן בוך, מאַכט דאָס קלאָר. דער מאָדערנער אימפּעריאַליזם איז די נאַטירלעכע אַנטוויקלונג פון דער

גרויס־מלוכה־סיסטעם, וואָס איז אַרויסגעקומען, מיט אירע מעטאָדן פון אויסלענדישער פּאָליטיק, פון די מאַקיאַוועלישע מאָנאַרכיעס, נאָך דער שפּאַלטונג פון קריסטנטום. דער סוף פון אימפּעריאַליזם וועט קומען, ווען אָנשטאָט דורך אַמבאַסאַדעס און אויסערן־מיניסטעריומס וועלן פעלקער זיך אויפטראָגן דורך אַ פאַרזאַמלונג פון דירעקט אויסגעקליבענע פאַרטרעטער.

דער פראַנצויזישער אימפּעריאַליזם אין דער צייט פון באַוואָפנטן שלום אין אייראָפּע איז נאַטירלעך געווען ווינציקער עזותדיק

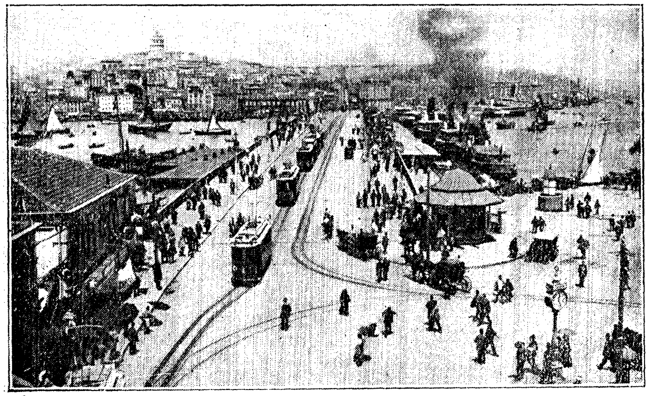

דער נייער בריק אין קאָנסטאַנטינאָפּאָל, וואָס פאַרבינדט דעם מזרחדיקן טייל שטאָט (גאַלאַטאַ) מיטן דרומדיקן (סטאַמבול).

ווי דער דייטשער. ער האָט זיך ליבער אָנגערופן „נאַציאָנאַליזם“, איידער אימפּעריאַליזם און האָט זיך געסטאַרעט, דורך דער ווענדונג צום פּאַטריאָטישן שטאָליץ, צו ווירקן קעגן די באַמיונגען פון יענע סאָציאַליסטן און ראַציאָנאַליסטן, וואָס האָבן געזוכט צו קומען אין באַריר מיט די ליבעראַלע עלעמענטן פון דייטשלאַנד. ער האָט געחלומט וועגן רעוואַנש, וועגן אָפּרעכענען זיך מיט פּרייסן פאַר דער מפּלה פון דער לעצטער מלחמה. נאָר חוץ דעם, האָט ער אויך ניט אָפּגעלאָזן פון אַוואַנטורעס צו פאַרכאַפּן און עקספּלואַטירן לענדער

אין ווייטן מזרח און אין אַפריקע, קוים קוים זיך אַרויסגעראַטעוועט פון מלחמה מיט בריטאַניע וועגן ענין פאַשאָדאַ (1898), און האָט קיין מאָל ניט פאַרגעסן דעם חלום צו פאַרנעמען סיריע.

איטאַליע איז אויך געוואָרן אָנגעכאַפּט פון דער אימפּעריאַליסטישע קדחת. די בלוטיקע מפּלה פון אַדאָוואַ האָט אויף אַ ווײַלע זי אָפּגעקילט, אָבער דערנאָך האָט זי אין יאָר 1911 דורכגעמאַכט אַ קריג מיט טערקיי און אַנעקטירט טריפּאָלי. די איטאַליענישע אימפּעריאַליסטן האָבן געוועקט זייערע לאַנדסלייט צו פאַרגעסן מאַזיני און געדענקען יוליוס קיסר: זיינען זיי דען ניט געווען די יורשים פון דער רוימישער אימפּעריע?

דער אימפּעריאַליזם האָט אָנגערירט אויך די באַלקאַן-פעלקער. קליינע פעלקער, וואָס עס איז נאָך ניט פאַרביי קיין הונדערט יאָר, זינט זיי זיינען פּטור געוואָרן פון שקלאַפעריי, האָבן אָנגעהויבן אַרויסווייזן הערשערישע נטיות: דער קיניג פערדינאַנד פון בולגאַריע האָט אָנגענומען דעם טיטל צאַר, דעם לעצטן פון אַלע געפאַלשעוועטע צעזאַרס; און אין די מאַגאַזין-פענסטער פון אַטען האָלט אַ נייגעריקער באַזוכער געקאָנט זען קאַרטעס, וואָס האָבן געוויזן דעם חלום פון אַ גרויסער גריכישער אימפּעריע אין אייראָפּע און אַזיע.

אין יאָר 1912 זיינען די דריי מלוכות סערביע, בולגאַריע און גריכנלאַנד אָנגעפאַלן אויף טערקיי, וואָס איז שוין געווען אָפּגעשוואַכט דורך איר מלחמה מיט איטאַליע, און האָבן זי אַרויסגעטריבן פון אַלע אירע אייראָפּעישע פּראָווינצן, חוץ דער געגנט צווישן אַדריאַנאָפּאָל און קאָנסטאַנטינאָפּאָל. אַ יאָר שפּעטער האָבן זיי זיך צעריסן צווישן זיך איבער דער חלוקה פון דעם רויב. רומעניע איז אויך אַריין אין קאָן און האָט געהאָלפן צעברעכן בולגאַריע. טערקיי האָט געקראָגן צוריק אַדריאַנאָפּאָל. די גרעסערע אימפּעריאַליסטן פון עסטרייך, רוסלאַנד און איטאַליע האָבן אויפגעפּאַסט אויפן קאָנפליקט און געקוקט איינע די אַנדערע אויף די פינגער...

---

5. רוסלאַנד אַ גרויס-מאָנאַרכיע.

בעת די גאַנצע וועלט אין מערב האָט זיך האַסטיק געביטן, האָט רוסלאַנד אין משך פון גאַנצן 19טן יאָרהונדערט זיך געביטן זייער פּאַוואָליע. צום סוף פון 19טן יאָרהונדערט איז זי, פּונקט ווי אין אָנהייב, געווען נאָך אַ גרויס-מאָנאַרכיע פון דעם טיפּ פון סוף 17טן יאָרהונדערט, וואָס איז געשטאַנען אויף אַ יסוד פון באַרבאַרנטום; זי איז נאָך געווען אין אַ צושטאַנד, ווען הויף-אינטריגעס און קיסרלעבע פאַוואָריטן האָבן געקאָנט ווירקן אויף אירע אינטערנאַציאָנאַלע פאַרהעלטענישן. זי האָט אויסגעבויט אַ גרויסן אייזנבאַן-וועג דורך סיביר, בכדי אויף יענעם עק זיינעם צו כאַפּן די מפּלה פון יאַפּאַנישן קריג. זי האָט אויסגענוצט מאָדערנע מעטאָדן און מאָדערנע געווער, ווי ווייט דאָס האָט דערלאָזט איר ניט-אַנטוויקלטע אינדוסטריע און דער קליינער קאָנטינגענט פון גענוג געבילדעטע מענטשן. אַזאַ שרייבער, ווי דאָסטאָיעווסקי, האָט געפּרעדיקט אַ מין מיסטישן אימפּעריאַליזם, באַגרינדעט אויף דער אידעע פון אַ הייליקער רוסלאַנד און איר מיסיע און באַפאַרבן דורך ראַסן-אילוזיעס און אַנטיסעמיטישער ליידנשאַפט, און ער איז ניט געווען דער איינציקער פון דעם מין שרייבערס. אָבער ווי די געשעענישן האָבן געדאַרפט ווייזן, האָט זיך דאָס ניט שטאַרק טיף איינגעקריצט אין דער פאָרשטעלונג פון די רוסישע מאַסן.

דאָס לעבן פון די אומגעבילדעטע פּויערים איז געווען אַרומגענומען פון אַן אומבאַשטימטן, זייער פּראָסטן קריסטנטום, אויסגעמישט מיט אַ סך אָבערגלויבן. עס איז געווען ענלעך צום לעבן פון די פּראַנצויזישע און דייטשע פּויערים פאַר דער רעפאָרמאַציע. מען האָט זיך אויסגעמעלט, אַז דער רוסישער מוזשיק פאַרערט און פאַרגעטערט זיין צאַר און האָט ליב צו דינען דעם פּריין. אין יאָר 1913 פלעגן רעאַקציאָנערע ענגלישע שרייבערס נאָך זינגען אַ שבח דעם רוסישן פּויער פאַר זיין פּראָסטקייט און אָנטענותדיקער געטריישאַפט דעם האַר. אָבער פּונקט ווי ביי די מערב-אייראָפּעישע פּויערים, איז די דאָזיקע פאַרגעטערונג פון דער מאָנאַרכיע געווען אויסגעמישט מיט דער אידעע, אַז דער מאָנאַרך און דער שררה באַדאַרפן זיין גוט און לייטזעליק. און אָט די זעלביקע פּראָסטע געטריישאַפט האָט, ווען מען

זאָל זי נאָר ווי געהעריק אויפרייצן, געקאָנט מגולגל ווערן אין דער סאַמע אומרחמנותדיקסטער אומטאָלעראַנץ פון סאָציאַלער אומגערעכטיקייט, וואָס האָט פאַרברענט די שלעסער בעת דער זשאַקרי און האָט געגרינדעט די טעאָקראַטיע אין מינסטער. אויב מען האָט די דאָזיקע מאַסן אַריינגעבראַכט אין כעס, איז אין רוסלאַנד, וואו בילדונג איז געווען גאָר שוואַך פאַרשפרייט, ניט געווען קיין מעגלעכקייט זיך צונויפצורייידן מיט זיי, כדי צו מילדערן די ווילדקייט פון דעם אויסבראָך. די העכערע קלאַסן האָבן אַזוי ווינציק געהאַט די סימפּאַטיע פון די אונטערשטע קלאַסן, אַזוי ווי בעלי-חיים פון צוויי פאַרשיידענע מינים. די דאָזיקע רוסישע מאַסן זיינען אויף דריי יאָרהונדערטער געווען הינטערשטעליק הינטער אַזאַ נאַציאָנאַליסטישן אימפּעריאַליזם, וואָס דייטשלאַנד האָט באַוויזן.

אין נאָך אַ פּרט איז רוסלאַנד געווען פאַרשיידן פון דער מאָדערנער מערב=אייראָפּע און ענלעכער צו איר מיטלעלטערלעכן צושטאַנד, דאָס איז דער פאַקט, וואָס אין אירע אוניווערסיטעטן האָבן זיך געפונען אַ סך אָרעמע געלערנטע, וואָס האָבן גאָר קיין שייכות ניט געהאַט מיט דער ביוראָקראַטישער אויטאָקראַטיע. ביז 1917 האָט מען אין אייראָפּעישן געדאַנק ניט אָנערקענט דעם באַטייט דערפון, וואָס עס געפינען זיך אַזוי נאָענט די צוויי פאַקטאָרן פון דער רעוואָלוציע, דער ברענשטאָף פון אומצופרידנקייט און דער קאַמף פאַר פרייע אידעעס. ווינציק מענטשן האָבן זיך פאַרגעשטעלט, אַז אין רוסלאַנד איז פאַראַן מער מעגלעכקייט פון אַ גרונטיקער רעוואָלוציע, ווי ערגעץ אַנדערש.

6. די פאַראייניקטע שטאַטן און די אידעע פון דער אימפּעריע.

אַז מיר ווענדן זיך איצט פון די אייראָפּעישע גרויס=מלוכות, מיט זייער ירושה פון אויסערן=מיניסטעריומס און נאַציאָנאַלער פּאָליטיק, צו די פאַראייניקטע שטאַטן פון אַמעריקע, וואָס האָט 1776 אינגאַנצן צעריסן מיט דער גרויס=מלוכה=סיסטעם, געפינען מיר אַ העכסט

אינטערעסאַנטן ווידעראַנאַנד אין דער ווירקונג פון יענע כוחות, וואָס האָבן אַרויסגעבראַכט דעם עקספּאַנסיוון אימפּעריאַליזם אין אייראָפּע.

די מעכאַנישע רעוואָלוציע האָט בנוגע אַמעריקע, פּונקט ווי בנוגע אייראָפּע, די גאַנצע וועלט אַריינגעבראַכט אין די ראַמען פון אַ נסיעה פון עטלעכע טעג. פּונקט ווי די גרויס־מלוכות, אַזוי האָבן אויך די פּאַראייניקטע שטאַטן פינאַנסיעלע און האַנדלס־אינטערעסן איבער גאָר דער וועלט. עס איז אויסגעוואַקסן אַ גרויס־אינדוסטריע און געניטיקט זיך אין מערק אויף יענער זייט ים. דער זעלביקער קריזיס פון גלויבן, וואָס האָט צעטרייסלט די מאָראַלישע אחדות פון אייראָפּע, האָט געטראָפן אויך אין דער אַמעריקאַנישער וועלט. איר פּאָ איז געווען אַזוי פּאַטריאָטיש און האָפּערדיק ווי אַלע אַנדערע. פאַר וואָס זשע האָבן די פּאַראייניקטע שטאַטן ניט באַוואָפנט זיך און אַנטוויקלט קיין אַגרעסיווע פּאָליטיק? פאַרוואָס האָבן די פאָנעס מיט די שטרייפן און שטערן ניט געפלאַטערט איבער מעקסיקע, און פאַרוואָס איז אין כינע ניט אויסגעוואַקסן נאָך אַן אינדישע סיסטעם אונטער דער דאָזיקער פאָנע? גראָד איז דאָס דער אַמעריקאַנער געווען דער, וואָס האָט געעפנט יאַפּאַן. נאָכדעם ווי ער האָט דאָס אָפּגעטאָן, האָט ער דערלאָזט אָן אַ פּראָטעסט, אַז די דאָזיקע מלוכה זאָל זיך אייראָפּעיזירן און ווערן אַ מוראדיקער כוח. דאָס אַליין איז געווען גענוג, אַז מאַקיאַוועלי, דער פאָטער פון דער מאָדערנער אויסערן־פּאָליטיק, זאָל זיך איבערקערן אין קבר פאַרדראָס.

וואָלט אָנשטאָט די פּאַראייניקטע שטאַטן געווען אַן אייראָפּעיזירטע גרויס־מלוכה, וואָלט גרויס־בריטאַניע געמוזט באַפעסטיקן דעם קאַנאַדער גרענעץ פון איין עק ביזן אַנדערן — ביי היינטיקן טאָג איז ער לחלוטין ניט באַפעסטיקט — און האַלטן אַ גרויסן אַרסענאַל אין ס״ט לאָורענס. אַלע איינציקע מלוכות פון צענטראַל־און דרום־אַמעריקע וואָלטן שוין לאַנג געוואָרן אונטערטעניק געמאַכט און אַוועקגעשטעלט אונטער דער אייבערהערשאַפט פון צפון־אַמעריקאַנישע באַאַמטע פון דעם „רעגירנדיקן קלאַס“. עס וואָלט געווען אַ שטענדיקע קאַמפּאַניע פאַר אַמעריקאַניזירן אַוסטראַליע און ניי־זעלאַנד, און נאָך אַ טענה צו פאַרנעמען אַ ברעג־לאַנד פון צענטראַל־אַפריקע.

און ווי דורך אַן אויסטערלישן צוטראַף האָט אַמעריקע געהאַט אין דעם פּרעזידענט רוזוועלט (פּרעזידענט 1901 — 1908) אַ מאַן מיט אַזאַ אומרויִקער ענערגיע, ווי דער דייטשער קייסר ווילהעלם, פּונקט אַזוי להוט נאָך גרויסע אויפטוען, פּונקט אַזוי פיל פאַנטאַזיעס און באַריידעוודיק, אַ ליבהאָבער פון אַוואַנטורעס מיט אַ נטיה צו וועלט-פּאָליטיק און מיט אַ חוש פאַר באַוואָפענונגען, — דאָס איז דער אמתער מענטש, וואָס וואָלט געקאָנט, ווי מיר מעגן זיך אויסמעלן, אַריינציִען זיין לאַנד אין אַ געשלעג איבער קאָלאָניעס.

דער מערדער פון עסטרייכישן קרוין-יורש ערצהערצאָג פראַנץ פערדינאַנד ווערט אַרעסטירט.

עס איז, ווייזט אויס, קיין אַנדער דערקלערונג ניטאָ דערפאַר, וואָס די פאַראייניקטע שטאַטן זיינען אַזוי איינגעהאַלטן אין פּרט פון אויסווייניקסטער פּאָליטיק, ווי דאָס, וואָס זייערע אינסטיטוציעס און טראַדיציעס זיינען אין תוך אַנדערע. קודם-כל האָט די רעגירונג פון די פאַראייניקטע שטאַטן ניט קיין אויסערן-מיניסטעריום און קיין די-פּלאָמאַטישן קאָרפּוס פון דעם אייראָפּעיִשן טיפּ, ניט קיין קערפּער-שאַפט פון „מומחים“, וואָס זאָלן אונטערהאַלטן אַ טראַדיציע פון אַן אַגרעסיווער פּאָליטיק. דער פּרעזידענט האָט אַ גרויסע מאַכט, נאָר ער

איז באַגרענעצט דורך דער מאַכט פון סענאַט, וואָס ווערט אויסגעקליבן דירעקט דורכן פאָלק. דער סענאַט מוז געבן זיין הסכם צו איטלעכן אָפּמאַך מיט אַ פרעמדער מלוכה. בכן, שטייען די אויסלענדישע פאַרבינדונגען פון לאַנד אונטער אַן עפנטלעכן געזעלשאַפטלעכן קאָנטראָל. ביי אַזאַ סיסטעם זיינען קיין געהיימע אָפּמאַכן ניט מעגלעך, און פרעמדע מלוכות באַקלאָגן זיך דערויף, וואָס מיט די פאַראייניקטע שטאַטן איז שווער זיך „צונויפצורייד ן" — דאָס איז בעצם אַן אויסגעצייכנטער צושטאַנד. לויט דער קאָנסטיטוציע זיינען די פאַראייניקטע שטאַטן ניט מסוגל צו פירן אַזאַ מין אויסלענדישע פאָליטיק, וואָס האָט אַזוי לאַנג געהאַלטן אייראָפּע שטענדיק אויפן שוועל פון אַ קריג.

צווייטנס, האָט אין די פאַראייניקטע שטאַטן ביז אַהער ניט עקסיסטירט ניט קיין אָרגאַניזאַציע און ניט קיין טראַדיציע צו רעגירן איבער באַצוואונגענע לענדער. וואו עס איז ניטאָ קיין קרוין, קאָנען ניט זיין קיין קרוינישע קאָלאָניעס. אויסשפּרייטנדיק זיך איבער דעם אַמעריקאַנער קאָנטינענט, האָבן די פאַראייניקטע שטאַטן אַנטוויקלט גאָר אַן אייגנאַרטיקע מעטאָדע צו באַהאַנדלען נייע טעריטאָריעס, וואָס איז הפלאדיק צוגעפּאַסט פאַר ניט-באַזעצטער ערד, אָבער זייער ניט פּאַסיק, ווען מען ווענדט זי אָן צו פריי צו שטרעקעס, וואָס האָבן שוין אַ פרעמדע באַפעלקערונג. די דאָזיקע מעטאָדע איז באַגרינדעט אויפן געדאַנק, אַז אין דער סיסטעם פון די פאַראייניקטע שטאַטן קאָן ניט זיין קיין פאָלק, וואָס בלייבט שטענדיק אונטערטעניק.

אויף דער ערשטער מדרגה ווערט דאָס לאַנד, וואָס די פאַראייניקטע שטאַטן פאַרנעמען, אַ „טעריטאָריע". די „טעריטאָריע" געפינט זיך דירעקט אונטער דער פעדעראַלער רעגירונג און האָט אַ היפּשע מאָס אַליינפאַרוואַלטונג. זי שיקט אַ דעלעגאַט צום קאָנגרעס (אָן שטימרעכט). שפּעטער אָבער, אַז דאָס לאַנד ווערט מער באַזעצט און די באַפעלקערונג פאַרמערט זיך, ווערט די טעריטאָריע געמאַכט פאַר אַ שטאַט. דאָס איז געווען דער אַנטוויקלונגס-פּראָצעס פון אַלע נייערע שטאַטן פון דעם פאַרבאַנד; די לעצטע טעריטאָריעס, וואָס זיינען געוואָרן שטאַטן, זיינען אַריזאָנאַ און ניי-מעקסיקע, וואָס זיינען געוואָרן שטאַטן אין יאָר 1912. דער פאַרפראָרענער מדבר פון אַלאַסקאַ, וואָס איז אָפּגעקויפט געוואָרן ביי רוסלאַנד, איז געבליבן פּאָליטיש

ניט-אַנטוויקלט פּשוט דערפֿאַר, ווייל ער האָט ניט קיין גענוג גרויסע באַפֿעלקערונג, אַז מען זאָל קאָנען אָרגאַניזירן אַ שטאַט.

אַז דייטשלאַנד און גרויס-בריטאַניע האָבן אָנגעהויבן אַנעקטירן די אינזלען אויפֿן שטילן אָקעאַן, און עס איז געווען אַ סכּנה, אַז די פֿאַראייניקטע שטאַטן זאָלן בלייבן אָן קוילן-סטאַנציעס אויף דעם אָקעאַן, זיינען אַנעקטירט געוואָרן אַ טייל פֿון די סאַמאָאַ-אינזלען (1900) און די סענדוויטש-אינזלען (האַוואַיי, 1898). דאָ האָבן די פֿאַראייניקטע שטאַטן צום ערשטן מאָל געהאַט צו טאָן טאַקע מיט אַן אונטערטעניקער באַפֿעלקערונג. אָבער היות ווי אין אַמעריקע איז ניטאָ קיין קלאַס מענטשן, ענלעך צו די אַנגלאָ-אינדישע באַאַמטע, וואָס זאָל באַהערשן די עפֿנטלעכע מיינונג, האָבן די אַמעריקאַנער באַהאַנדלט די איינגענומענע אינזלען אויפֿן שטייגער פֿון אַ „טערי-טאָריע". עס ווערן געמאַכט אַלע אָנשטרענגונגען כּדי אויפֿצוהייבן דעם שטאַנד פֿון בילדונג אויף די האַוואַיי-אינזלען ביז צו דער אַמעריקאַנער מדרגה, עס איז אָרגאַניזירט געוואָרן אַן אַליינפֿאַרוואַל-טונג לויטן מוסטער פֿון אַן אַמעריקאַנער טעריטאָריע, אַזוי אַז אַט די טונקל-הויטיקע אינזל-איינוואוינער וועלן סוף-כּל-סוף קענטיק ווערן פֿולבאַרעכטיקטע בירגער פֿון די פֿאַראייניקטע שטאַטן (וועגן די קליינע סאַמאָאַנישע אינזלען זאָרגט אַן אַמעריקאַנישער אַדמיניסטראַ-טאָר, אַוועקגעזעצט פֿון דער פֿלאָט-פֿאַרוואַלטונג.

אין יאָר 1895 איז אַרויסגעקומען אַ סיכסוך צווישן די פֿאַר-אייניקטע שטאַטן און בריטאַניע מכּוח ווענעצועלאַ, און דער פּרעזידענט קליוולענד האָט שטייף אונטערגעהאַלטן די מאָנראָ-דאָקטרינע. דעמאָלט האָט מ"ר אָלני געמאַכט אַזאַ מערקווערדיקע דעקלאַראַציע: „ביי היינטיקן טאָג זיינען די פֿאַראייניקטע שטאַטן פֿאַקטיש דער סוווערען פֿון דעם גאַנצן קאָנטינענט, און זייער באַפֿעל איז אַ געזעץ בנוגע צו יענע ענינים, וואו זיי מישן זיך אַריין".

חוץ דעם, זיינען נאָך אָפּגעהאַלטן געוואָרן פֿאַרשיידענע פּאַן-אַמעריקאַנישע קאָנגרעסן. דאָס אַלץ אין איינעם באַצייכנט אַן אָפֿענע רעאַלע „אויסערן-פּאָליטיק", וואָס שטרעבט צו פֿאַרבינדן גאַנץ אַמע-ריקע אויף די יסודות פֿון קעגנזייטיקער הילף. איבערן גאַנצן קאָנ-טינענט זיינען אָנגענומען אָפּמאַכן וועגן בוררים-געריכטן. און עס וויזט

אויס, אַז די אַנטוויקלונג גייט בהדרגה צו אַן אינטער=מלוכהשער אָרגאַניזאַציע, וואָס זאָל פאַראייניקן סיי די ענגליש רײדנדיקע און סיי די שפּאַניש רײדנדיקע מלוכות פון גאַנץ אַמעריקע, וואָס דערביי וועלן די ערשטע שפּילן די ראָלע פון אַן עלטערן ברודער. דאָ האָבן מיר עפּעס אַזוינס, וואָס מיר קאָנען גאָרניט אָנרופן אַן אימפּעריע, וואָס איז אַ סך ברייטער פאַר דעם גרויסן פאַרבאַנד פון דער בריטישער אימפּעריע בנוגע דער פרייהייט פון די איינציקע באַשטאַנד=טיילן.

בהסכם מיטן דאָזיקן געדאַנק וועגן אַן אַלגעמיינעם וואוילשטאַנד פון גאַנץ אַמעריקע האָבן די פאַראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1898 זיך אַריינגעמישט אין די ענינים פון קובאַ, וואָס איז אין משך פון אַ סך יאָרן געווען אין צושטאַנד פון כראָנישע אויפשטאַנדן קעגן שפּאַניע. אַ קורצע מלחמה האָט זיך געענדיקט מיט דער איינגעמונג פון קובאַ, פּאָרטאָ=ריקאָ און די פיליפּינען=אינזלען. קובאַ איז איצט אַן אומאָפּהענגיקע זיך אַליין רעגירנדיקע רעפּובליק. פּאָרטאָ=ריקאָ און די פיליפּינען האָבן געקראָגן אַ ספּעציעלן מין רעגירונג, מיט אַן אונטערשטער פּאַלאַטע, וואָס ווערט אויסגעקליבן פון פאָלק, און אַן אייבערשטער פּאַלאַטע, וואָס האָט מיטגלידער, וואָס זיינען אין אָנהייב געוואָרן באַשטימט דורך דעם סענאַט פון די פאַראייניקטע שטאַטן. עס איז קיים אָנצונעמען, אַז סיי פּאָרטאָ=ריקאָ און סיי די פיליפּינען זאָלן ווען עס איז זיין שטאַטן פון אַמעריקאַנער פאַרבאַנד. מען מעג רעכענען, אַז זיי וועלן ווערן פרייע מלוכות אויף אַ געווויסן אופן פאַרבונדן סיי מיט דער ענגליש=רײדנדיקער און סיי מיט דער לאַטיינישער אַמעריקע.

סיי קובאַ און סיי פּאָרטאָ ריקאָ זיינען געווען צופרידן דערמיט, וואָס אַמעריקע האָט זיך אַריינגעמישט אין זייערע ענינים. נאָר אויף די פיליפּינען איז נאָכן שפּאַנישן קריג געווען אַ פאַרלאַנג נאָך פולער און באַלדיקער באַפרייונג און אַ באַטייטיקער ווידערשטאַנד קעגן דער אַמעריקאַנישער מיליטערישער אַדמיניסטראַציע. אָט דאָ האָבן טאַקע די פאַראייניקטע שטאַטן זיך צום נאָענטסטן צוגערוקט צום אימפּעריאַליזם פון דעם גרויס=מלוכישן טיפּ, און דאָ זיינען פאַראַן גערעכטע טענות קעגן זייער ממשלה. אין די פאַראייניקטע שטאַטן גופא

איז געווען אַ סך סימפּאַטיע פאַר די אויפגעשטאַנענע. אָט איז דער שטאַנדפּונקט פון געוועזענעם פּרעזידענט רוזוועלט, ווי ער האָט געשריבן אין זיין „אויטאָ-ביאָגראַפיע“ (1913).

„וואָס איז שייך די פיליפּינען, איז געווען מיין מיינונג, אַז מיר דאַרפן זיי דערציען צו אַליינרעגירונג אַזוי גיך ווי דאָס איז נאָר מעגלעך, און דערנאָך זיי לאָזן פריי, זיי זאָלן אַליין באַשטימען זייער גורל. איך האָב ניט געהאַלטן פאַר מעגלעך צו באַשטימען דעם

אַן אַמוניציע-וואַרשטאַט בעת דעם גרויסן קריג.

טערמין, ווען מיר וועלן זיי געבן אומאָפּהענגיקייט, מחמת איך האָב געמיינט, אַז מען קאָן ניט באַשטימען אין פאָראויס, ווען זועלן זיי שוין זיין פּאַרטיק צו פירן זייער אַליינרעגירונג, און וויבאַלד מיר האָלטן שוין געהאַט צוגעזאָגט, האָב איך געפילט, אַז מיר מוזן ניט אַנדערש האַלטן וואָרט. אין עטלעכע חדשים אַרום נאָכדעם ווי איך האָב אי-בערגענומען דעם אַמט, האָבן מיר געהאַט דערשטיקט דעם לעצטן באַוואָפנטן ווידערשטאַנד אויף די פיליפּינען, וויי וועיט ער האָט ניט געטראָגן אַ ספּאָראַדישן כאַראַקטער. ווי נאָר דער שלום איז געווען געזיכערט, האָבן מיר געווענדט אונזער ענערגיע אויף צו אַנט-

וויקלען די אינזלען צוליב די אינטערעסן פון די אײַנגעבאָרענע. מיר האָבן אומעטום געגרינדעט שולן; מיר האָבן געבויט וועגן; מיר האָבן אײַנגעפירט אָנפּניותדיקע געריכטן; מיר האָבן מיט וואָס נאָר מעגלעך געשטיצט ערדאַרבעט און אינדוסטריע; און אין אַ שטענדיק וואַקסנדיקער מאָס האָבן מיר אויסגענוצט אײַנגעבאָרענע צוליב זייער אייגענער רעגירונג און מיר האָבן סוף־כּל־סוף פאָראויסגעזען אַ געזעצגעבערישע פּאַלאַטע...

„מיר רעגירן און מיר האָבן רעגירט די אינזלען אין די אינטערעסן פון די פיליפּינען גופא. אויב נאָך דער געהעריקער צײַט וועלן די פּי־ליפּינאָס גופא באַשטימען, אַז זיי ווילן ניט ווערן רעגירט אויף אַזאַ אופן, בין איך זיכער, אַז מיר וועלן זיי פּאַרלאָזן. נאָר אויב מיר פאַר־לאָזן זיי, דאַרף מען בפירוש וויסן, אַז מיר וועלן קיין שום פּראָ־טעקטאָראַט ניט אויפהאַלטן — און קודם־כּל, אַז מיר וועלן ניט נעמען קיין אָנטייל אין אַ פּאַראייניקטן פּראָטעקטאָראַט — איבער די אינזלען און מיר וועלן זיי ניט געבן קיין שום גאַראַנטיע פון נייט־ראַליטעט וכדומה אַזעלכע זאַכן; בקיצור, אַז מיר נעמען פון זיך אַראָפּ יעטווידער אחריות פאַר זיי, אין וואָסער אופן דאָס זאָל אויך זיין“.

דאָס איז גאָר אַן אַנדער אײַנשטעל, ווי דער אײַנשטעל פון אַ פירער פון אַ בריטישן אָדער פראַנצויזן אויסערן־מיניסטעריום צי קאָלאָניאַל־מיניסטעריום. אָבער דאָס איז ניט שטאַרק פאַרשיידן פון דעם גייסט, וואָס האָט געשאַפן די רעפּובליק פון קאַנאַדע, דרום־אַפריקע און אַוסטראַליע און האָט דורכגעפירט די דריי געזעץ־פּראָיעקטן פון דער אירלענדער אויטאָנאָמיע. דאָס איז די עלטערע און מער כאַראַקטעריסטיש ענגלישע טראַדיציע, וואָס פון איר שטאַמט די דע־קלאַראַציע פון אומאָפּהענגיקייט. אָן שום טענות ומענות וואַרפט זי אַרויס די שענדלעכע אידעע פון „אונטערטעניקע פעלקער“.

מיר וועלן זיך דאָ ניט פאַרנעמען מיט די פּאָליטישע פּלאָנ־טערנישן, וואָס האָבן באַלייט דעם בוי פון דעם פּאַנאַמע־קאַנאַל, וואָרעם זיי ברענגען ניט אַריין קיין נייע שיין אין דער אינטערעסאַנטער פראַגע פון דער אַמעריקאַנער מעטאָדע אין דער וועלט־פּאָליטיק. די געשיכטע פון פּאַנאַמע איז אַ ריין אַמעריקאַנער געשיכטע. נאָר עס

איז קלאָר, אַז פונקט ווי דער אינעווייניקסטער פּאָליטישער בוי פון דעם אַמעריקאַנער פאַרבאַנד איז געווען אַ נייע זאַך אין דער וועלט, אַזוי זיינען אויך געווען ניי זיינע באַציִונגען מיט דער וועלט אויסער זיינע גרענעצן.

---

7. די דירעקטע סיבות פון דער גרויסער מלחמה

עס איז געווען ניט קיין גרינגע זאַך אויסצופאָרשן דעם געמיט-צושטאַנד פון אייראָפּע און אַמעריקע אין שייכות מיט די אינטער-נאַציאָנאַלע פאַרהעלטענישן אין די יאָרן, וואָס האָבן געפירט צו דער וועלט-טראַגעדיע פון 1914. דאָס איז דערפאַר, ווייל גרויסע מלחמות, און בכלל מלחמות, ווי עס קומען צו דער איינזעניש אַלץ מער און מער מענטשן, זיינען אַ נויטווענדיקער רעזולטאַט פון דעם גייסטיקן איינשטעל פון דעם פעריאָד. אַלצדינג וואָס מענטשן און פעלקער טוען איז דער פּועל-יוצא פון אינסטינקטיווע מאָטיוון, וואָס רעגירן אויף אידעעס, וואָס עס האָבן אַריינגעזעצט אין מענטשישע קעפּ שמו-עסן און ביכער און צייטונגען און לערערס אין דער שול און כּדומה. פיזישע נויטווענדיקייטן, מגפות, שינויים אין קלימאַט און כּדומה נאָך אַזעלכע אויסווייניקסטע זאַכן קאָנען אָפּווענדן אָן אַ זייט אָדער צעדרייען דעם וואוקס פון דער מענטשלעכער געשיכטע, נאָר איר לעבעדיקער וואָרצל איז דער געדאַנק.

די גאַנצע מענטשלעכע געשיכטע איז פון גרונט אויס די געשיכ-טע פון אידעעס. צווישן דעם היינטיקן מענטשן און דעם מענטשן פון קראָמאַניאָן-צייט זיינען די פיזישע און פּסיכישע אונטערשיידן זייער קליינע. דער עיקר אונטערשייד צווישן זיי ליגט אין דעם אויס-שפּרייט און אינהאַלט פון יענעם גייסטיקן הינטערגרונט, וואָס מיר האָבן זיך אָנגעשאַפט אין משך פון די פינף הונדערט דורות, וואָס קומען דאָ אַריין צווישן.

מיר זיינען צו נאָענט צו די געשעענישן פון דער גרויסער מלחמה, אַז מיר זאָלן קאָנען פּרעטענדירן, אַז דער דאַזיקער „קאָנטור“ זאָל אַרויסטראָגן דעם פּסק-דין פון דער געשיכטע אויף איר, נאָר מיר מעגן אַרויסזאָגן די השערה, אַז ווען דער ברען

פון דעם קאָנפליקט וועט זיך האָבן אָפּגעקילט, וועט זיך אַרויסווייזן, אַז אויף דייטשלאַנד וועט פאַלן די גרעסטע חרפה פאַר ברענגען די מלחמה אויף דער וועלט. די חרפה וועט פאַלן אויף איר, ניט ווייל זי איז געווען מאָראַליש און אינטעלעקטועל פאַרשיידן פון אירע שכנים, נאָר ווייל די אַלגעמיינע קרענק פון אימפּעריאַליזם האָט אין איר געבושעוועט אין דער פולקומסטער און ענערגישסטער פאָרם. קיין איין היסטאָריקער, וואָס האַלט עפּעס פון זיך, זאָל ער זיין ווי אויבנאויפיק און פּאָפּולער עס זאָלן אויך זיין זיינע צילן, קאָן ניט אונטערהאַלטן די לעגענדע, וואָס איז געשאַפן געוואָרן דורך דער היץ פון קריג, אַז דער דייטש איז עפּעס אַ באַזונדער מין מענטש, מער בלוטדאָרשטיק און פאַרברעכעריש, ווי אַנדערע מענטשן. אַלע גרויסע מלוכות פון פאַר 1914 זיינען געווען אין אַ צושטאַנד פון אַגרעסיווען נאַציאָנאַליזם און אַלע האָבן זיי געשטרעבט צו מלחמה; די רעגירונג פון דייטשלאַנד איז נאָר געגאַנגען בראש פון דער דאָזיקער אַלגעמיינער באַוועגונג. זי איז אַריינגעפאַלן אין ברונעם די ערשטע, און זי איז איינגעזונקען צום טיפסטן. זי איז געוואָרן דער שרעק־מוסטער, וואָס אַלע איבעריקע, וואָס האָבן געזינדיקט מיט איר צוזאַמען, האָבן געקאָנט אויף איר שרייען.

אַ צייט לאַנג האָבן דייטשלאַנד און עסטרייך געשטרעבט איינצוברייטערן דעם דייטשן איינפלוס קיין מזרח דורך קליין־אַזיע. דער דייטשער געדאַנק איז געווען קריסטאַליזירט אין דער פראַזע „פון בערלין ביז באַגדאַד". דירעקט להיפוך צו די דייטשע חלומות זיינען געווען די חלומות פון רוסלאַנד, וואָס האָט געפּלאַנעוועט וועגן אַן אויסשפּרייטונג פון דער סלאַווישער ממשלה ביז קאָנסטאַנטינאָפּאָל און דורך סערביע ביז צום אַדריאַטישן ים. אָט די שטרעבונגען האָבן זיך געקרייצט מיט אַנאַנד און האָבן ניט געקאָנט באַשטיין איינע לעבן דער אַנדערער. דער תמיד אויפגערעגטער צושטאַנד אויף די באַלקאַנען איז אין אַ גרויסער מאָס געווען דער פּועל־יוצא פון די אינטריגעס און פון דער פּראָפּאַגאַנדע, וואָס זיינען אונטערגעהאַלטן געוואָרן דורך דעם דייטשן און סלאַווישן פּלאַן. טערקיי האָט זיך געווענדט נאָך שטיצע צו דייטשלאַנד, סערביע צו רוסלאַנד, רומעניע און איטאַליע, ביידע לאַטייניש אין זייער טראַדיציע, ביידע נאָמינעל פאַרבונדן מיט

דײַטשלאַנד, האָבן בשותּפות געהאַט בריטערע און טיפערע פּלענער. פערדינאַנד, דער צאַר פון בולגאַריע, האָט געהאַט נאָך פינסטערערע צילן. און צו די סודות פון גריכישן הויף, וואָס זײַן קיניג איז געווען אַ שוואָגער פון דײַטשן קיסר, קאָנען מיר בײַ הײַנטיקן טאָג גאָר ניט צוקומען.

נאָר דער פּלאָנטער האָט זיך נאָך ניט געענדיקט מיט דײַטשלאַנד פון איין זײַט און רוסלאַנד פון דער צווייטער זײַט. די זשעדנעקײַט פון דײַטשלאַנד אין יאָר 1871 האָט געמאַכט פון פראַנקרײַך איר אײַנגעגעסענעם שונא. דאָס פראַנצויזישע פאָלק, וואָס האָט פאַרשטאַנען, אַז מיט די אייגענע כּוחות קאָן עס ניט צוריק געווינען די פאַרלאָרענע פּראָווינצן, האָט זיך אויסגעמעלט אַ גוזמאדיקע פאָרשטעלונג פון דער מאַכט פון רוסלאַנד און פון איר גרייטשאַפט צו העלפן איר. האָט דאָס פראַנצויזישע פאָלק געחתמעט גוואַלדיקע געלטער אויף רוסישע הלוואות. פראַנקרײַך איז געוואָרן אַ פאַרבינדעטע פון רוסלאַנד. אויב דײַטשלאַנד זאָל באַפאַלן רוסלאַנד, צו פירן מיט איר מלחמה, וועט פראַנקרײַך דעמאָלט אָנפאַלן אויף דײַטשלאַנד.

דער קורצער פראַנצויזישער מזרח-גרענעץ איז געווען זייער שטאַרק געשיצט. קעגן אַזאַ שורה פעסטונגען האָט דײַטשלאַנד געהאַט ווינציק אויסקוק, אַז עס זאָלן זיך פאַר איר איבערחזרן די ניצחונות פון 1870 — 71. נאָר דער בעלגישער גרענעץ פון פראַנקרײַך איז געווען לענגער און ווינציקער שטאַרק געשיצט. אַן אָנפאַל מיט אַן איבערמאָס פון חיל אויף פראַנקרײַך דורך בעלגיע װאָלט געקאָנט געבן די זעלביקע רעזולטאַטן וואָס אין יאָר 1870, נאָר נאָך אין אַ ברייטערן מאַסשטאַב. דער פראַנצויזישער לינקער פליגל וואָלט געקאָנט ווערן צוריקגעבויגן קיין דרומית-מזרחית אַרום ווערדען, ווי אַן אַקס, און צונויפגעקלאַפּט מיטן רעכטן פליגל, אַזוי ווי מען מאַכט צו אַ געעפנטן גאָל-מעסער.

דעם דאָזיקן פּלאַן האָבן די דײַטשע סטראַטעגן אויסגעאַרבעט מיט אַלע קלייניקייטן. אָבער כּדי אים אויסצופירן האָט דײַטשלאַנד געמוזט עובר זײַן אויף אַן אינטערנאַציאָנאַלן געזעץ: וואָרעם פּרייסן האָט אויף זיך גענומען צו גאַראַנטירן די נייטראַליטעט פון בעלגיע, און מיט בעלגיע האָט זי קיין סכסוך ניט געהאַט. דורך שטערן דעם

בעלגישן נייטראַליטעט האָט דייטשלאַנד רויקירט אויפצוברעכן קעגן זיך גרויס-בריטאַניע (וואָס האָט אויך צוגעזאָגט צו שטיצן די נייטראַליטעט פון בעלגיע). נאָר די דייטשן האָבן געמיינט, אַז זייער פּלאַן איז שוין אויסגעוואַקסן גרויס גענוג, אַז ענגלאַנד וועט זיך נאָך שטאַרק מיישב זיין, איידער זי וועט זיך אַריינמישן. מיט אָט דעם אויסקוק איז אויסגעבויט געוואָרן אַ גרויסע סיסטעם פון סטראַטעגישע אייזנבאַנען צו דעם בעלגישן גרענעץ, און עס זיינען געמאַכט געוואָרן פּלערליי הכנות אויף אויסצופירן דעם פּלאַן. אַזוי אַרום האָבן זיי געהאָפט פּאַרטיק צו ווערן מיט פראַנקרייך מיט איין קלאַפּ, און דערנאָך וועלן זיי זיך שוין טאָן מיט רוסלאַנד וואָס זייער האַרץ גלוסט.

אין יאָר 1914 האָט אויסגעוויזן, אַז אַלצדינג שטעלט זיך אַיין לטובת פון די צוויי צענטראַלע מלוכות. רוסלאַנד איז אמת געקומען צו זיך זינט 1906, אָבער זייער פּאַמעלעך. פראַנקרייך איז געווען אַריינגעצויגן אין פינאַנסיעלע סקאַנדאַלן. דער שפּיץ פון אָט די סקאַנדאַלן איז געוואָרן דערגרייכט אין מערץ, אַז די פרוי פון דעם פינאַנס-מיניסטער מ"ר קאַיאָ האָט דערשאָסן דעם רעדאַקטאָר פון „פיגאַראָ" מ' קאַלמעט. וואָס איז שייך בריטאַניע, איז גאַנץ דייטשלאַנד געווען באַזיכערט, אַז זי שטייט אויפן שוועל פון אַ בירגער-קריג אין אירלאַנד. די דייטשע רעגירונג האָט זיך עטלעכע מאָל געסטאַרעט סיי דורך אויסלענדער און סיי דורך ענגלענדער צו דערגיין גענוי, וואָס וועט ענגלאַנד טאָן, אויב דייטשלאַנד און עסטרייך וועלן אָנפאַלן אויף פראַנקרייך און רוסלאַנד. נאָר דער בריטישער אויסערן-מיניסטער סער עדוואַרד גריי האָט ביז צו דעם עצם טאָג, ווען ענגלאַנד איז אַריין אין דער מלחמה, געגעבן כסדר צווייטייטיקע ענטפערס. מחמת דעם איז אויפן קאָנטינענט געווען אַזאַ איינדרוק, אַז ענגלאַנד וועט אָדער גאָרניט אַריין אין דער מלחמה, אָדער זי וועט אָפּלייגן איר אַריינטריט, און דאָס האָט אפשר אויפגעמונטערט דייטשלאַנד צו סטראַשען אַלץ מער פראַנקרייך.

צוגעאיילט זיינען געוואָרן די געשעענישן דורך דעם מאָרד פון ערצהערצאָג פראַנץ פערדינאַנד, דעם קרוין-יורש פון דער עסטרייכישער אימפעריע, דעם 28טן יוני אין סאַראַיעוואָ, דער הויפּטשטאָט פון

באַסניע, וואו ער איז געווען אויף אַן אָפיציעלן וויזיט. דאָס איז גע־וועזן אַן אויסרייד צו לאָזן מאַרשירן די אַרמייען. „איצט אָדער קיין מאָל ניט“, האָט געזאָגט דער דייטשער קיסר. סערביע איז געוואָרן באַשולדיקט, אַז זי האָט דאָס אָרגאַניזירט דעם מאָרד, און ניט געקוקט אויף דעם פאַקט, וואָס עסטרייכישע קאָמיסאַרן האָבן געמאָלדן, אַז זיי האָבן ניט קיין שום באַווייזן, אַז די סערבישע רעגירונג איז פאַר־מישט, האָט די עסטרייכיש־אונגאַרישע רעגירונג דאָך ניט אַנדערש געוואָלט פון דעם מאַכן אַן אויסרייד פאַר אַ קריג. דעם 23טן יולי האָט עסטרייך איבערגעשיקט סערביע אַן אולטימאַטום, און ניט געקוקט אויף דעם, וואָס סערביע האָט זיך פאַקטיש אונטערגעגעבן און וואָס סער עדוואַרד גריי, דער בריטישער אויסערן־מיניסטער, האָט מיט אַלע מיטלען געסטאַרעט זיך צונויפצורופן אַ קאָנפערענץ פון די גרויס־מלוכות, האָט זי דעם 28טן יולי דערקלערט סערביע קריג.

רוסלאַנד האָט מאָביליזירט איר אַרמיי דעם 30טן יולי, און דעם 1טן אַווגוסט האָט דייטשלאַנד איר דערקלערט קריג. דעם אַנדער טאָג זיינען דייטשע חיילות אַריבערגעטראָטן אויף דער פראַנצויזישער טע־ריטאָריע, און עס האָט זיך אָנגעהויבן די גרויסע פלאַנגען־באַוועגונג דורך לוקסעמבורג און בעלגיע. קיין מערב זיינען געריטן די אויסשפּירערס און אַוואַנגאַרדן. קיין מערב האָבן זיך אַלאָז געטאָן אַ סך אויטאָמאָבילן, אָנגעפּאַקט מיט זעלנערס. נאָך זיי זיינען געגאַנגען גוואַלדיקע קאָלאָנעס אין גראָ געקליידטע פוס־גייערס; זיי זיינען גע־ווען צום גרעסטן טייל גרויסאויגיקע, שיינע יונגע דייטשן, — זייער לייטישע, עדוקירטע בחורים, וואָס האָבן נאָך קיין מאָל ניט געזען, ווי מען פייערט אָפּ אַ שאָס אין כעס. „דאָס איז מלחמה“, האָט מען זיי געזאָגט. זיי באַדאַרפן זיין דרייסט און קיינעם ניט שוינען. טייל פון זיי האָבן געטאָן וואָס זיי האָבן געקאָנט, בכדי אויסצופירן די דאָזיקע מיליטאַריסטישע אינסטרוקציעס אויפן חשבון פון די אומגליקלעכע בעלגיער.

מען האָט געמאַכט אַ צו גרויסן טומל וועגן די איינציקע מעשי־אכזריות אין בעלגיע — דאָס הייסט צו גרויס אין פאַרגלייך צו דער הויפּט־אכזריות אין אַווגוסט 1914, דער אינוואַזיע אין בעלגיע. נאָכ־

דעם ווי דאָס איז געשען, זיינען שוין געקומען ווי פון זיך די איינציקע שיסערייען און רויבערייען, דאָס צעשטערן גוטס צוליב וואוילטאָג, ווען, אָדער די פאַלן, ווען הונגעריקע און אויסגעמאַטערטע מענטשן פלעגן צעראַבעווען איינפאָר-הייזער און שענקען צוליב עסן און טרינקען, און דערנאָך פאַרגוואַלדיקן און אונטערצינדן. מער ניט זייער נאַיווע מענטשן קאָנען גלויבן, אַז אַן אַרמיי אין פעלד קאָן בלייבן אויף דער זעלביקער הויכער מדרגה פון ערלעכקייט, לייטישקייט און גערעכטיקייט, ווי אַ מיושבדיקע געמיינשאַפט אין דער היים. און די טראַדיציע פון דרייסיק-יאָריקן קריג האָט נאָך געלעבט אין דער פריסישער אַרמיי.

עס איז געוואָרן אַ מנהג אין די לענדער, וואָס האָבן געפירט די מלחמה קעגן דייטשלאַנד, צו באַטראַכטן די עוולות און די רציחות פון די בעלגישע חדשים, אַזוי ווי עס וואָלט גאָר קיין מאָל אַזוינס פריער ניט געטראָפן, און אַזוי ווי דאָס וואָלט געווען אַ בפירוש מיאוסער שטריך אין דייטשן כאַראַקטער. מען האָט זיי געגעבן דעם צונאָמען „הונען“. אָבער קיין זאַך קאָן ניט זיין ווייניקער ענליך צו די סיסטעמאַטישע צעשטערונגען פון יענע נאָמאַדן (וואָס האָבן איין מאָל געהאַט אַ פּלאַן צו פאַרטיליקן די גאַנצע כינעזישע באַפעלקערונג, כדי צו מאַכן ווידער כינע פאַר אַ פאַשע-לאַנד), ווי די דייטשע פאַרברעכנס אין בעלגיע. אַ סך פון די פאַרברעכנס האָבן געשטאַמט פון דער שיכורער ברוטאַליטעט פון מענטשן, וואָס מען האָט זיי דאָס ערשטע מאָל אין לעבן צוגעלאָזט צו באַנוצן שיסגעווער; אין אַ סך פאַלן איז דאָס געווען די היסטערישע געוואַלד-טוערייַ פון מענטשן, וואָס שעמען זיך פאַר זייערע אייגענע מעשים און לעבן אין טויט-שרעק פאַר דער נקמה פון יענע, וואָס זייער לאַנד האָבן זיי פאַרוויסט. אַ סך זאַכן ווידער זיינען געטאָן געוואָרן, מחמת די דייטשן האָבן געוואָלט האַנדלען לויט דער טעאָריע, אַז בעתן קריג מוזן מענטשן אָנייאָגן מורא אויף זייערע קעגנער און אַז אַ באַפעלקערונג קאָן מען איינהאַלטן אונטערטעניק צום בעסטן דורך שרעק. די דייטשע מאַסן-מענטשן זיינען אַריינגעשטופט געוואָרן פון אַ געאָרדנטן לעבן אין דעם דאָזיקן קריג אַריין אויף אַזאַ שטייגער, אַז רציחות האָבן געמוזט קומען. אַנדערע פעלקער, וואָס וואָלטן געאַר-

בעט פאר מלחמה און וואלטן געווארן אריינגעפירט אין מלחמה, אזוי ווי די דייטשן, וואלטן זיך אויפגעפירט אויפן זעלביקן שטייגער.

אין דער נאכט פון 4טן אויגוסט, בעת דער גרעסטער טייל פון אייראפע האט נאך געלעבט אונטער דער רויקער אינערציע פון א האלבן יארהונדערט שלום, האט נאך געגאסן אזא ברייט פארשפרייטע שפע, וואלוולקייט און פרייהייט, וואס קיין מענטש, וואס לעבט איצט, וועט שוין אזוינס מער ניט זען, בעת מענטשן האבן נאך געקלערט וועגן זייערע זומער־וואקאציעס, איז דאס קליינע בעלגישע דארף וויזע געווארן איינגעוויקלט מיטן פייער, און געפלעפטע דארפס־לייט זיינען געווארן ארויסגעפירט און דערשאסן, ווייל מען האט געזאגט, אז עמעצער האט געשאסן אויף די אריינדרינגערס. די אפיצירן, וואס האבן באפוילן דאס צו טאן, די מענטשן וואס האבן דעם באפעל אויסגעפירט, האבן זיכער זיך געשפירט אין הארצן איבערגעשראקן איבער דער מאדנער מעשה וואס זיי טוען. דער גרעסטער טייל פון זיי האבן מסתמא נאך קיין מאל ניט געזען קיין דערהרגעטן. און אונטערגעצונדן האבן זיי ניט א דארף, נאר א וועלט. דאס איז געווען דער אנהייב פון דעם סוף פון א תקופה פון קאמפארט, פון צוטרוי, פון אן איידעלער און ליטישער באנעמונג אין אייראפע.

וויבאלד, אז עס איז קלאר געווארן, אז די דייטשן פאלן אן אויף בעלגיע, האט גרויס־בריטאניע אויפגעהערט צו קווענקלען זיך און (עלף ביינאכט דעם 4טן אויגוסט) האט זי דערקלערט קריג דייטשלאנד. דעם אנדערן טאג האט דער קרייצער „אמפיאן" געכאפט ביי דער לעגונג פון דער טעמזע א דייטשע מינען־שיף און האט זי אראפגעלאזט צום גרונט — דאס ערשטע מאל ווען ענגלענדער און דייטשן האבן זיך באגעגנט אין קאמף אונטער זייערע אייגענע נאציאנאלע פלאגן אויף דער יבשה אדער אויפן וואסער...

גאנץ אייראפע געדענקט נאך די אויסטערלישע אטמאספערע פון יענע געשעענישרייכע זוניקע אויגוסט־טעג, דעם סוף פון באוואפנטן שלום. כמעט א האלבן יארהונדערט איז די מערבדיקע וועלט געווען רויק און האט אויסגעוויזן צו זיין זיכער. אין פראנקרייך,

אַ שטייגער, האָבן גאָר ווינציק מיטליאָריקע און באַיאָרנטע מענטשן געהאַט אַ שטיקל געניטשאַפט אין ענינים פון קריג-פירן. די ציישונגען האָבן טאַקע גערעדט וועגן אַ וועלט-קאַטאַסטראָפע, נאָר דאָס האָט געהאַט אַ קנאַפּן ממשותדיקן באַטייט פאַר יענע מענטשן, וואָס פאַר זיי

א האַרמאַט שיסט אויף אָנפאַלנדיקע אַעראָפּלאַנען.

האָט די וועלט אויסגעוויזן שטענדיק פעסט און זיכער, וואָס זיינען כמעט גאָרניט פעיק געווען זי אַנדערש זיך פאָרצושטעלן, ווי זיכער.

באַזונדערס אין ענגלאַנד האָט מען נאָך אַ קנאַפּע פאָר וואָכן פאַר דער מלחמה זיך געפירט אַזוי, ווי קיין זאַך וואָלט ניט געשען.

עס איז געווען אַזוי ווי אַ מענטש וואָלט אַרומגיין איבער דער וועלט, ניט צו וויסן, אַז ער האָט זיך אָנגענומען מיט אַ קרענק, וואָס מוז אומבייטן זיין גאַנצן שטייגער לעבן. מענטשן האָבן זיך רויִק פאַרבראַכט זייערע וואַקאַציעס; וואַרשטאַטן האָבן געלאָזט וויסן זייערע קונדן, אַז דאָס „געשעפט גייט ווי געווינטלעך". מען האָט אַ סך גערעדט און זיך אויפגערעגט, ווען די צייטונגען פלעגן אָנקומען, נאָר עס איז געווען רייד און אויפרעגונג פון צוקוקערס, וואָס שפּירן גאָר ניט, אַז זיי אַליין נעמען אַן אָנטייל אין אַ קאַטאַסטראָפע, וואָס דאַרף זיי באַלד איינגאַנצן פאַרכאַפּן.

---

8. אַן איבערבליק איבער דער גרויסער מלחמה ביז 1917.

מיר וועלן איצט נאָר קורץ באַטראַכטן די הויפּט־פּאַזעס פון דעם וועלט־קריג, וואָס האָט זיך אָנגעהויבן. לויטן פּלאַן פון דייטשלאַנד האָט ער זיך אָנגעהויבן מיט אַ האַסטיקער אַטאַקע, וואָס האָט באַדאַרפט אַנידערוואַרפן פראַנקרייך, בעת רוסלאַנד אין מזרח האָט נאָך געקליבן אירע כוחות. אַ שטיקל צייט איז אַלץ געגאַנגען ווי געהעריק. נאָר די מיליטערישע וויסנשאַפט האַלט קיין מאָל ניט מיט מיט דער צייט אונטער מאָדערנע תנאים, וואָרעם מיליטער־לייט פאַרמאָגן ווי אַ קלאַס ניט קיין פלינקן שכל. עס זיינען שטענדיק איצט פאַראַן אַ צאָל ניט־אַנטוויקלטע דערפינדונגען, וואָס זיינען מסוגל איבערצוקערן די לויפיקע טאַקטישע און סטראַטעגישע פּראַקטיק, נאָר די מיליטער־לייט מיט דעם באַגרענעצטן שכל ווילן די דאָזיקע ערפינדונגען ניט אָננעמען.

דער דייטשער פּלאַן איז אויסגעאַרבעט געוואָרן מיט עטלעכע יאָר פריער; ער איז געווען שוין אַן אַלטער פּלאַן. מען וואָלט אים מסתמא געקאָנט באַלד אין אָנהייב צו נישט מאַכן דורך אַ געהעריקן באַנוץ פון טראַנשייען און פאַרצאַמונגען פון שטעכיקן דראָט און קוילנוואַרפערס. אָבער די פראַנצויזן זיינען אין זייער מיליטערישער וויסנשאַפט ניט געווען אַזוי ווייט אַוועק ווי די דייטשן, און זיי האָבן זיך

פאַרלאָזן אויף קריגס=מעטאָדעס פון אָפענעם שלאַכטפעלד, וואָס זיינען געווען פאַרעלטערט לכל=הפחות אויף פערצן יאָר. זיי האָבן ניט געהאַט קיין גענוגן פאַרגרייט ניט פון שטעכיקן דראָט און ניט פון קוילנוואַרפערס, און עס איז געווען אַ נאַרישע טראַדיציע, אַז דער פראַנצויז שלאָגט זיך ניט גוט הינטער ערד=וואַלן.

דער בעלגישער גרענעץ איז געווען געשיצט דורך דער פעסטונג ליעזש, וואָס איז געווען פאַרעלטערט אויף צען אָדער צוועלף יאָר. אירע פאָרטן זיינען געווען אין אַ סך פאַלן פאַרזאָרגט מיט געווער, צוגעשטעלט פון דייטשע פירמעס. אויך דער פראַנצויזישער צפונית=מזרחית=גרענעץ איז געווען שלעכט געשיצט. פאַר די דאָזיקע נים האָט די דייטשע פירמע קרופ צוגעגרייט גוס=קנאַקערס אין דער געשטאַלט פון באַזונדערס שווערע האַרמאַטן, וואָס האָבן געשאָסן מיט זייער שטאַרק אויפרייסנדיקע באָמבעס. אַזוי אַרום זיינען די פעסטונגען געווען גיכער פאַסטקעס פאַר זייערע גאַרניזאָנען.

די פראַנצויזן זיינען אָנגעפאַלן אין די דרומדיקע אַרדענען, אָבער זיי האָבן געליטן אַ מפלה. די דייטשע חיילות האָבן אַרומגענומען דעם פראַנצויזישן לינקן פליגל, און די פראַנצויזן האָבן קעגן דעם דראַנג ניט געקאָנט בייזטיין. דער לעצטער פאָרט פון ליעזש איז געפאַלן דעם 16טן אַווגוסט, דעם 20טן אַווגוסט זיינען די דייטשן אַריין אין בריסל, און די קליינע בריטישע אַרמיי פון 70.000 מאַן, וואָס איז אָנגעקומען אין בעלגיע, איז צעקלאַפט געוואָרן דורך דער דייטשער איבער=מאַכט און אָפּגעטריבן געוואָרן צוריק, ניט געקוקט אויף דער גרויסער שיס=קונסט, וואָס די ענגלישע זעלנערס האָבן זיך געהאַט אויסגעלערנט בעת דעם דרום=אַפריקאַנישן קריג. דער קליינער בריטישער חייל איז אָפּגעשטופּט געוואָרן קיין דרום, און דער דייטשער רעכטער פליגל האָט זיך נאָך אים געיאָגט, מיטן מיין צו לאָזן פאַריז אין מערב=זייט און צו צעקוועטשן די גאַנצע פראַנצויזישע אַרמיי אין זיך גופא.

די דייטשע איבער=קאָמאַנדע איז אין יענער סטאַדיע פון קריג געווען אַזוי זיכער ביי זיך, אַז זי האָט געוואונען, אַז שוין סוף אַווגוסט איז דייטש מיליטער געוואָרן אָפּגעצויגן צום מזרח=פראָנט, וואו די רוסן האָבן אָנגעטאָן צרות אין מזרח=און אין מערב=פרייסן. אין דעמאָלט איז געקומען די קאָנטר=אַטאַקע פון די פאַרבינדעטע. די

פראַנצויזן האָבן אויפגעבראַכט אַן אומגעריכטע אַרמײ אויף זייער לינקן פליגל, און די קליינע בריטישע אַרמײ, וואָס איז געווען צע־טרייסלט, אָבער האָט זיך ווידער געשטאַרקט, איז נאָך געווען גרייט צו שפּילן אַ בּכבודיקע ראָלע אין דעם דאָזיקן קעגן־קלאַפּ. דער דייטשער רעכטער פליגל האָט זיך צופיל צעיאָגט, האָט פאַרלאָרן זיין פאַר־בינדונג און איז געוואָרן צוריק אָפּגעטריבן פון דער מאַרנע צו דער ען (די שלאַכט ביי דער מאַרנע פון 6טן ביזן 10טן אַווגוסט). ער וואָלט געוואָרן נאָך ווייטער אָפּגעטריבן, אויב ער וואָלט ניט געהאַט די קונסט פון זיך איינגראָבן אין טראַנשייעס. אויף דער ען איז ער געבליבן שטיין, האָט זיך איינגעגראָבן. די שווערע האַרמאַטן, די באָמבעס מיט שטאַרקער אויפרייס־קראַפט, די טאַנקעס, וואָס די פאַרבינדעטע האָבן באַדאַרפט האָבן אויף חרוב צו מאַכן די טראַנ־שייען, האָבן נאָך ניט עקסיסטירט.

די מאַרנע־שלאַכט האָט צונישט געמאַכט דעם לכתחילהדיקן דייטשן פּלאַן. אויף אַ שטיק צייט איז פראַנקרייך געווען געראַטעוועט. נאָר דער דייטש איז נאָך ניט געווען צעקלאַפּט: אדרבא, ער האָט געהאַט די אייבערהאַנט אין מיליטערישער געניטקייט און אין דעם פאַרגרייט פון מלחמה־מאַטעריאַל ווייט אַריבער די פאַרבינדעטע. פון זיין מורא פאַר די רוסן אין מזרח איז ער פּטור געוואָרן דורך אַ גוואַל־דיקן ניצחון ביי טאַנענבערג.

זיין צווייטע פּאַזע איז געווען אַן איבעראײלטע, ווינציקער גרונטיק אויסגעפּלאַנירטע קאַמפּאַניע אַרומצונעמען דעם לינקן פליגל פון די פאַרבינדעטע אַרמייען, פאַרכאַפּן די האַפנס פון לאַמאַנש־קאַנאַל און אָפּצושניידן די בריטישע הילף, זי זאָל ניט קאָנען קומען קיין פראַנקרייך. ביידע אַרמייען האָבן זיך אויסגעשפּרייט קיין מערב אַזוי ווי אין אַ מין פאַרמעסט־געלאַף. דערנאָך האָבן די דייטשן מיט אַ גרויסן פאָר אין האַרמאַטן און קריגס־מאַטעריאַל זיך אַוואָרף געטאָן אויף די ענגלענדער אַרום איפּר. שיר־שיר האָבן זיי זיך ניט דורכגעריסן, אָבער די ענגלענדער האָבן דאָך אויסגעהאַלטן.

איצט האָט די מלחמה אויפן מערב־פראָנט זיך איינגעשטעלט צו אַ טראַנשייען־קריג. ניט די און ניט יענע האָבן ניט געהאַט ניט דאָס וויסן און ניט די מאַטעריאַלן, וואָס מען דאַרף האָבן אויף צו

פאַרענטפערן די פּראָבלעם, ווי אַזוי רייסט מען זיך דורך מאָדערנע פאַרגראָבונגען און פאַרצאַמונגען; ביידע צדדים זיינען געווען געצוואונגען זיך צו ווענדן צו וויסנשאַפטסלייט, דערפינדערס און כדומה אַזעלכע ניט-מיליטערישע מענטשן, זיי זאָלן זיי עצהן און העלפן אין נויט. אין יענער צייט איז שוין די גרונט-פּראָבלעם פון אַ טראַנשייעס-קריג געווען פאַרענטפערט; אין ענגלאַנד, למשל, איז שוין געווען אַ מאָדעל פון אַ טאַנק, וואָס וואָלט געהאַט געגעבן די פאַרבינדעטע אַ גיכן און גרינגן ניצחון נאָך אין יאָר 1916. נאָר דער פּראָפעסיאָנעלער מיליטער-מאַן איז בהכרח אַ מענטש מיט אַ באַגרענעצטן און נידעריקן שכל: קיין מענטש מיט אַ העכערן אינטעלעקט וועט מיטן גוטן ווילן ניט לאָזן בינדן זיינע כשרונות אין אַזאַ באַרוף. כמעט אַלע גרויסע קריגסלייט זיינען געווען אָדער ניט-געניטע, פריש-מוטיקע יונגעלייט, ווי אלכסנדר, נאַפּאָלעאָן אָדער דער רעוואָלוציאָנערער גענעראַל האָש, פּאָליטיקער וואָס זיינען געוואָרן זעלנער, ווי יוליוס קיסר, נאָמאַדן ווי די הונישע אָדער מאָנגאָלישע הויפּטלייט אָדער ליבהאָבער ווי קראָמוועל און וואַשינגטאָן. אָבער אָט די מלחמה נאָך פופציק יאָר מיליטאַריזם איז געווען אַ דורך און דורך פּראָפעסיאָנעלע מלחמה. פון אָנהייב ביזן סוף האָט מען ניט געקאָנט אַרויסנעמען זי פון די הענט פון רעגולערע גענעראַלן, און סיי דער דייטשער שטאַב, סיי דער שטאַב פון די פאַרבינדעטע האָט געקוקט קרום אויף יעטווידער ערפינדונג, וואָס האָט באַדאַרפט מבטל זיין זייערע טראַדיציאָנעלע מעטאָדעס. דער טאַנק איז לא די וואָס געווען אומאָנגענעם פרעמד די דאָזיקע מיליטערישע דזשענטללייט, נאָר ער האָט נאָך באַשיצט די פּראָסטע זעלנערס, וואָס זיינען אין אים געזעסן — עפּעס גאָרניט ווי עס פּאַסט פאַר מיליטערלייט.

די דייטשן, פונדעסטוועגן, האָבן דאָך אַיינגעפירט עטלעכע נייסן. דעם 28טן פעברואַר האָבן זיי אַריינגעפירט אַ נייס, וואָס האָט זיך ניט לאַנג געהאַלטן — דאָס איז געווען דער פייערוואַרפער; דער וואָס האָט אים באַנוצט איז אַליין געווען אין אַ שטענדיקער סכנה פאַרברענט צו ווערן לעבעדיקערהייט. אין אַפּריל, ביים אָנהייב פון אַ צווייטער גרויסער אָפענסיווע אויפן ענגלישן פראָנט (די צווייטע שלאַכט פון איפּר, פון 22 אַפּריל ביזן 24 מאַי) האָבן זיי באַנוצט

אַ וואָלקן פון גיפטיקן גאַז. דער דאָזיקער שרעקלעכער מיטל איז געוואָרן באַנוצט קעגן קאַנאַדישן און אַלזשירישן מיליטער. ער האָט זיי אויפגעטרייסלט דורך די פיזישע פיין, וואָס ער האָט פאַרשאַפט, און דורך די יסורים פון די וואָס זיינען געשטאָרבן, אָבער דורכצוברעכן זייערע רייען האָט ער ניט געקאָנט העלפן. אין משך פון עטלעכע וואָכן זיינען בעמיקער געווען וויכטיקער אויפן פראָנט פון די פאַרבינדעטע איידער זעלנער, און אין זעקם וואָכן צייט האָבן די חיילות, וואָס האָבן זיך געדאַרפט פאַרטיידיקן, געהאַט שוין מיטלען און וועגן אויף זיך צו באַשיצן.

אין משך פון אָנדערהאַלבן יאָר, ביז יולי 1916, איז דער מערב-פראָנט געבליבן אין אַ צושטאַנד פון אומבאַשטימטער שפּאַנונג. אויף ביידע זייטן זיינען געווען שווערע אַטאַקעס, וואָס האָבן זיך געענדיקט מיט בלוטיקע אָפּשטויסן. די פראַנצויזן האָבן געמאַכט אָנפאַלן, וואָס האָבן זיי זייער טייער געקאָסט, ביי אַראַס און אין דער שאַמפּאַין אין יאָר 1915, די ענגלענדער ביי לאָאָס.

פון שווייץ ביז צום צפון-ים האָבן זיך געצויגן צוויי דורכאויסיקע ליניעס טראַנשייעס, ערטערווייז אויף אַ מהלך פון אַ מייל אָדער מער, ערטערווייז אויף אַ מהלך פון עטלעכע פוס (למשל, אין אַראַס), און הינטער די דאָזיקע גראָבן-ליניעס האָבן מיליאָנען מענטשן געפיניקט זיך, זיינען באַפאַלן זייערע שונאים און האָבן זיך צוגעגרייט צו בלוטיקע אָפענסיוועס. אין אַ פריערדיקער תקופה וואָלטן אַזעלכע גרויסע מאַסן מענטשן צונויפגעשפאַרט אויף איין אָרט ניט אַנדערש געהאַט גורם געווען צו אַ מגפה, נאָר אויך אין דעם פרט האָט די מאָדערנע וויסנשאַפט איבערגעביטן די תנאים פון מלחמה פירן. עס האָבן זיך באַוויזן געוויסע נייע קרענק, אַ שטייגער אַ קרענק פון די פיס, וואָס קומט פון לאַנג שטיין אין קאַלטן וואַסער, אָדער נייע פאָרמען פון דיזענטעריע און נאָך אַזעלכע קרענק, אָבער קיין איינע פון זיי האָט זיך ניט אַנטוויקלט צו אַזאַ מאָס, אַז זי זאָל אָפּנעמען די קאַמף-פעיקייט פון דעם חייל.

הינטער דעם פראָנט איז דאָס גאַנצע לעבן פון די קעמפנדיקע פעלקער אַלץ מער און מער געוואָרן צוגעווענדט צו דער אויפגאַבע צו באַזאָרגן דעם פראָנט מיט שפּייז, אַמוניציע און, מער פון אַלץ, מיט מענטשן אויף צו פאַרפולן די ערטער פון יענע, וואָס זיינען טאָג

פאַר טאָג געוואָרן אויסגעהרגעט אָדער צעקאַלעטשעט. די דייטשן האָט אָפּגעהאַלטן דערמיט, וואָס זיי האָבן געהאַט אַ היפּשע צאָל גרויסע באַלעגער־האַרמאַטן, וואָס זיינען געווען צוגעגרייט פאַר די גרענעץ־פעסטונגען; די דאָזיקע האַרמאַטן האָבן געטויגט אויף צו צעשטערן טראַנשייעס מיט שטאַרקע אויפרייס־באָמבעס — איצט האָבן זיי די דייטשן צוליב דעם גענוצט. די פאַרבינדעטע זיינען די ערשטע יאָרן געווען שטאַרק אָפּגעשטאַנען אין דער צאָל גרויסע האַרמאַטן און אין

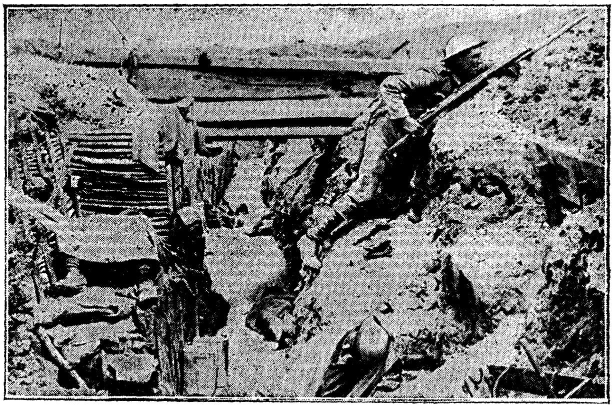

אַ טראַנשייע פון דער ערשטער ליניע אויפן בריטישן פראָנט אין פראנקרייך.

סכום אַמוניציע, און זייערע אָנווערן זיינען געווען שטענדיק גרעסערע ווי פון די דייטשן.

אין משך פון דער גאַנצער ערשטער העלפט 1916 איז געווען אַ מוראדיקע דייטשע אַטאַקע אויף די פראַנצויזן אַרום ווערדען. די דייטשן האָבן געליטן גוואַלדיקע אָנווערן און זיינען אָפּגעשטעלט געוואָרן, נאָכדעם ווי זיי האָבן געהאַט זיך דורכגעשטופּט אין די פראַנצויזישע ליניעס אויף עטלעכע מייל. די פראַנצויזישע אָנווערן זיינען געווען אויך אַזוי גרויס, צי אפשר נאָך גרעסער. „Ils ne passeront pas" (זיי וועלן ניט דורכגיין,—האָבן געזאָגט און געזונגען די פראַנצויזישע אינפאַנטעריסטן — און זיי האָבן געהאַלטן וואָרט.

דער דייטשער מזרח־פראָנט איז געווען מער צעצויגן און ווינ־ציקער סיסטעמאַטיש צעגראָבן, ווי דער מערבדיקער. אַ שטיקל צייט האָבן די רוסישע אַרמייען זיך נאָך אַלץ געשפּאַרט קיין מערב, ניט געקוקט אויף דער מפּלה פון טאַנענבערג. זיי האָבן אָפּגענומען כמעט גאַנץ גאַליציע פון די עסטרייכער, אײַנגענומען לעמבערג דעם 2 סעפּטעמבער 1914 און די גרויסע פעסטונג פּערעמישל 22 מערץ 1915. אָבער נאָכדעם ווי די דייטשן האָבן ניט געקאָנט דורכרייסן דעם מערב־דיקן פראָנט פון די פאַרבינדעטע, און נאָך אַ ניט־געראָטענער אָפענסיווע פון די פאַרבינדעטע, וואָס זיי האָבן געמאַכט אָן דעם נייטיקן מאַטעריאַל, האָבן די דייטשן זיך אַ ווענד געטאָן קעגן רוסלאַנד, און האָבן אין אַ ריי גרעסערע שלאַכטן, וואו זיי האָבן גענוצט גרויסע מאַסן אַרטי־לעריע, צעקלאַפּט די רוסישע אַרמייען צוערשט אויפן דרומדיקן, דער־נאָך אויפן צפונדיקן פראָנט. דעם 3 יוני האָבן זיי צוריק אָפּגענומען פּערעמישל, און די גאַנצע רוסישע ליניע איז געוואָרן אָפּגעטריבן צוריק, ביז ווילנע איז אַרייַנגעפאַלן אין די הענט פון די דייטשן (18 סעפּטעמבער).

אין מאַי 1915 (דעם 23טן) איז איטאַליע צוגעשטאַנען צו די פאַרבינדעטע און האָט דערקלערט קריג עסטרייך (ערשט אַ יאָר שפּעטער האָט זי דערקלערט קריג דייטשלאַנד). זי האָט זיך אַ שטופּ געטאָן אַריבער איר מזרחדיקן גרענעץ אין דער ריכטונג פון גאָריציאַ (און זי האָט זי אײַנגענומען זומער 1916), נאָר איר אַרײַנמישונג האָט אין יענער צייט ווינציק וואָס גענוצט סיי רוסלאַנד און סיי די פאַרבינדעטע. זי האָט נאָר דורכגעגראָבן אַ נײַע ליניע טראַנ־שייען דורך די הויכע בערג פון איר מאָלערישן צפונית־מזרחי־ת־דיקן גרענעץ.

בעת דער הויפּט־פראָנט פון די קעמפנדיקע מלוכות איז געווען אין אַ צושטאַנד פון הינערפּלעט, האָבן ביידע צדדים געפּרווט שע־דיקן דעם קעגנער הינטער דעם פראָנט. די דייטשן האָבן געמאַכט אַ ריי אָנפאַלן פון צעפּעלינס און שפּעטער פון אַעראָפּלאַנען אויף פּאַריז און אויפן מזרח־טייל פון ענגלאַנד. לפנים זיינען זיי אויסן געווען צו טרעפן מאַגאַזינעס פון קריגס־מאַטעריאַלן, אַמוניציע־פאַ־

בריקן אָדער ענלעכע צילן פֿון מיליטערישן באַטייט, אָבער פּאַקטיש האָבן זיי באָמבאַרדירט אַלע באַוואוינטע ערטער אָן אונטערשייד.

צוערשט האָבן די אָנפֿאַלערס אַראָפּגעוואָרפֿן באָמבעס, וואָס האָבן קיין גרויסן שאָדן ניט אָנגעטאָן, נאָר שפּעטער איז די גרייס און די אויפֿרייס-קראַפֿט פֿון די באָמבעס געוואַקסן, אַ סך מענטשן זיינען דערהרגעט געוואָרן און עס זיינען אָנגעטאָן געוואָרן אַ סך היזקות. דאָס ענגלישע פֿאָלק איז געוואָרן דערצערנט ביז לעצט דורך די דאָזיקע גוואַלד-מעשים. הגם די דייטשן האָבן שוין עטלעכע יאָר געהאַט צעפּעלינס, נאָר קיין איין מאַכט-אָרגאַן אין ענגלאַנד האָט קיין מאָל ניט אַ טראַכט געטאָן, ווי אַזוי מען קאָן זיך באַשיצן פֿון זיי. ערשט שפּעט אין 1916 האָט מען געקאָנט אָנווענדן קעגן די אָנפֿאַלנדיקע צעפּעלינס אַ גענוגע צאָל האַרמאַטן צו שיסן אין דער לופֿטן און מען האָט גענומען אויף זיי סיסטעמאַטיש אָנפֿאַלן מיט אַעראָפּלאַנען.

דעמאָלט זיינען טאַקע אַ גאַנצע ריי צעפּעלינעס אַראָפּגעשאָסן געוואָרן, און נאָך פֿרילינג 1917 האָט מען זיי אויפֿגעהערט נוצן סיידן נאָר צוליב אויסשפּירונג. אָנשטאָט זיי האָבן גענומען אָנפֿאַלן גרויסע אַעראָפּלאַנען (די גאָטהאַס). די דאָזיקע מאַשינעס פֿלעגן סיסטעמאַטיש באַזוכן לאָנדאָן און דעם מזרח-טייל פֿון ענגלאַנד זינט סוף זומער 1917. דורך דעם גאַנצן ווינטער 1917 — 18 איז לאָנדאָן צוגעוויינט געוואָרן צו הערן אין איטלעכער לבֿנה-נאַכט דאָס שרייען פֿון די וואָרן-סירענעס, די גרילצנדיקע פּייפֿן פֿון די פּאָליציייִשע פּייפֿלעך. די גאַסן פֿלעגן באַלד ליידיק ווערן, פֿון דער ווייטנס האָבן שוין געהילכט צענדליקער און הונדערטער האַרמאַטן, און אַלץ אָפֿטער האָבן זיך געהערט די קלעפּ פֿון אויפֿרייסן, דאָס הוזשען פֿון די פֿליענדיקע שראַפּנעלן. צולעצט, אויב איינער פֿון די אָנפֿאַלערס האָט זיך דורכגעריסן דורך דעם באַריער פֿון דער פֿאַרטיידיקונג, האָבן זיך געלאָזט הערן די טעמפּע אָפּהילכן פֿון די אויפֿרייסנדיקע באָמבעס. די האַרמאַטן-שיסעריי האָט גענומען זיך איינשטילן, אָבער דערפֿאַר האָבן הויך געקלונגען די גלעקלעך פֿון דער פֿייער-לעשער בריגאַדע, וואָס איז געלאָפֿן צום אומגליקס-אָרט, און די וואָרן-סיגנאַלן פֿון די

קאַרטעס פון גיכער הילף... אַזוי אַרום איז די מלחמה אַריינגעדרונגען צו איטלעכן לאַנד אין שטוב אַריין.

אין דער זעלביקער צייט, ווען די דייטשן האָבן געפּרוווט קלאַפּן אויף די נערוון פון דער היימישער באַפעלקערונג פון זייער שונא דורך די לופט-אַטאַקעס, האָבן זיי זיך אויך גענומען שעדיקן דעם ים-האַנדל פון די ענגלענדער מיט אַלע מיטלען, וואָס זיינען געווען אין זייער רשות. ביים אָנהייב פון דער מלחמה האָבן זיי געהאַט צעשפּרייט איבער גאָר דער וועלט פאַרשיידענע קריגס-שיפן צו צעשטערן האַנדלס-שיפן. זיי האָבן אַרויסגעשיקט אין גרויסן אָקעאַן אַן עסקאַדרע פון מעכטיקע מאָדערנע קרייצערס, „שאַרנהאָרסט", „גנייזענאַו", „לייפּציג", „נירנבערג", „דרעזדען". עטלעכע אָפּגעוואנדערטע קרייצערס, באַזונדערס „עמדען", האָבן צעשטערט אַ היפּשע צאָל האַנדלס-שיפן, איידער מען האָט זיי געכאַפּט. די הויפּט-עסקאַדרע האָט פאַרכאַפּט אַ שוואַכערן ענגלישן שיף-אָפּטייל ביי די ברעגעס פון טשילי, און האָט דעם 1 נאָוועמבער 1914 דערטרונקען די שיפן Good Hope און Monmouth. אַ חודש שפּעטער זיינען די דאָזיקע דייטשע שיפן פאַרכאַפּט געוואָרן דורך אַ בריטישן פלאָט, און אַדמיראַל סטורדי האָט זי אַלע דערטרונקען (חוץ „דרעזדען") אין דער שלאַכט פון די פאַלקלאַנד-אינזלען. נאָך דער דאָזיקער שלאַכט זיינען די פאַרבינדעטע געבליבן די ניט-געשטערטע באַהערשער פון דעם ים-איבערפלאַך ביזן סוף, און אויך די גרויסע שלאַכט ביי יוטלאַנד (31 מאַי 1916) איז ניט געווען אין שטאַנד צו צעטרייסלען די דאָזיקע איבערמאַכט.

די דייטשן האָבן קאָנצענטרירט זייער אויפמערק אַלץ מער און מער אויפן אונטער-וואַסער-קריג. פון אָנהייב מלחמה האָבן זייערע טונק-שיפן שוין געהאַט היפּשע ניצחונות. אין איין טאָג, דעם 22טן סעפּטעמבער 1914, האָבן זיי דערטרונקען דריי מעכטיקע קרייצערס, Aboukir, Hogue און Cressy מיט 1.473 מאַן. אין משך פון דער גאַנצער מלחמה האָבן זיי אַראָפּגעלאָזט אויפן גרונט ניט ווייניק בריטישע שיפן. צוערשט פלעגן זיי אָפּשטעלן האַנדלס-און פּאַסאַזשיר-שיפן און זיי דורכזוכן, שפּעטער אָבער האָבן זיי מחמת מורא, מען זאָל זיי ניט אונטערשטעלן אַ פּאַסטקע, אויפגעהערט צו

אונטערזוכן און זינט פרילינג 1915 פלעגן זיי דערטרינקען די שיפן אָן צו וואָרענען פריער.

אין מאַי 1915 האָבן זיי אויפגעריסן די פּאַסאַזשיר־שיף „לוזיטאַניע“, אָן צו וואָרענען זי, און האָבן דערביי דערטרונקען אַ סך אַמעריקאַנער בירגער. דאָס האָט אַריינגעבראַכט די אַמעריקאַנער אין כעס קעגן זיי, אָבער דער חשק אָנצוטאָן שאָדן ענגלאַנד אָדער אפשר גאָר זי אָפּצושוואַכן דורך אַ בלאָקאַדע פון טונק־שיפן איז געווען אַזוי גרויס, אַז די דייטשן האָבן מיט עקשנות ווייטער אַלץ מער און מער פאַרשטאַרקט דעם אונטערוואַסער־קריג, ניט געקוקט אויף דער סכנה אַריינצוציען די פאַראייניקטע שטאַטן אין דעם קרייז פון זייערע שונאים.

בינתים האָבן טערקישע חיילות, זייער שלעכט פאַרזאָרגט, דורך דעם האַלב־אינזל סיני געמאַכט תנועות אָנצופאַלן אויף עגיפטן.

און בעת די דייטשן האָבן אַזוי געשלאָגן בריטאַניע, זייער צום ווייניקסטן צוטריטלעכן און שרעקלעכסטן שונא, דורך דער לופט און אונטערן וואַסער, האָבן די פראַנצויזן און ענגלענדער אָנגעהויבן אַ פלאַנגען־אַטאַקע אויף די צענטראַלע מלוכות אין מזרח־זייט דורך טערקיי. די קאַמפּאַניע פון גאַליפּאָלי איז געווען פיין אויסגעקלערט, אָבער שלעכט אויסגעפירט. אויב זי וואָלט געווען געראָטן, וואָלטן די פאַרבינדעטע אין יאָר 1915 געהאַט איינגענומען קאָנסטאַנטינאָפּאָל. נאָר מען האָט די טערקן געגעבן אַן אָנצוהערעניש אויפן פּראָיעקט מיט צוויי חדשים פריער דורך אַ פריצייטיקער באָמבאַרדירונג פון די דאַרדאַנעלן אין פעברואַר; ווייטער האָט דעם פּלאַן מסתמא אויסגעזאָגט דער גריכישער הויף. אַז די בריטישע און פראַנצויזישע חיילות האָבן זיך אַראָפּגעזעצט אויפן האַלב־אינזל גאַליפּאָלי אין אַפּריל, האָבן זיי געפונען די טערקן גוט איינגעגראָבן און בעסער פאַרזאָרגט צוליב אַ טראַנספּאָרט־קאַמף, ווי זיי אַליין.

די פאַרבינדעטע האָבן זיך פאַרלאָזן אויף די גרויסע האַרמאַטן פון די שיפן, אַז זיי וועלן זיי דינען אָנשטאָט שווערער אַרטילעריע. אָבער מיט די שיף־האַרמאַטן האָבן זיי קיין טראַנשייען ניט געקאָנט צעשיסן, און חוץ אַ סך אַנדערע זאַכן, וואָס זיי האָבן על־פי־טעות ניט געהאַט פאָראויסגעזען, האָבן זיי אויך ניט געהאַט פאָראויסגעזען

די פֿײנדלעכע טונק־שיפֿן. עטלעכע גרויסע שלאַכט־שיפֿן זײַנען אומגעקומען; זײ זײַנען אונטערגעגאַנגען אין די זעלביקע ליכטיקע וואַסערן, וואָס איבער זײ זײַנען אַמאָל קסערקסעס שיפֿן געשוואומען אַנטקעגן זײער טרויעריקן סוף בײַ סאַלאַמיס. די געשיכטע פֿון דער גאַליפּאָלער קאַמפּאַניע איז מצד די פֿאַרבינדעטע צוגלײַך אי העלדיש אי פֿאַרדראָסיק, אַ געשיכטע פֿון גבורה און פֿון ניט־צוגעגרײטקײט, פֿון אַוועקגעפּטרטע לעבנס און מאַטעריאַלן און פּרעסטיזש, וואָס איר שפּיץ איז געווען דער צוריקצי אין יאַנואַר 1916.

פֿאַרבונדן נאָענט מיט דער קווענקלעניש פֿון גריכנלאַנד אין דער גאַנצער צײַט איז געווען דער אַרײַנטריט פֿון בולגאַריע אין קריג (12 אָקטאָבער 1915). דער קיניג פֿון בולגאַריע האָט זיך געקווענקלט מער ווי אַ יאָר צײַט, אײדער ער האָט באַשטימט, אויף וועמענס צד זיך צו שטעלן. איצט האָט די בפּירושע מפּלה פֿון די ענגלענדער אין גאַליפּאָלי, צוזאַמען מיט אַ שטאַרקער עסטרײַכיש־דײַטשער אַטאַקע אויף סערביע, אים אַריבערגעצויגן אויפֿן צד פֿון די צענטראַלע מלוכות. בעת די סערבן זײַנען געווען פֿאַרנומען מיט די עסטרײַכיש־דײַטשע אַרײַנדרינגערס אויפֿן דונאַי, איז ער אָנגעפֿאַלן אויף סערביע פֿון הינטן, און אין עטלעכע וואָכן איז דאָס לאַנד געווען אינגאַנצן פֿאַרכאַפּט פֿון די שונאים. די סערבישע אַרמײ האָט זיך מיט שרעקלעכע שלאַכטן דורכגעשלאָגן דורך די בערג פֿון אַלבאַניע ביז צום ברעג, וואו אירע רעשטן זײַנען אויפֿגענומען געוואָרן פֿון דעם פֿלאָט פֿון די פֿאַרבינדעטע.

אַ חײל פֿון די פֿאַרבינדעטע איז אַראָפּ אויפֿן ברעג אין סאַלאָניק און איז אַרײַנגעדרונגען ביז קײן מאָנאַסטיר, נאָר קײן ממשותדיקע הילף האָט ער די סערבן ניט געקאָנט געבן. נאָר דער סאַלאָניקער פּלאַן האָט דאָס געמאַכט אַ סוף צו דער גאַליפּאָלער עקספּעדיציע.

אין מזרח־זײַט, אין מעסאָפּאָטאַמיע, האָבן די ענגלענדער, אויסנוצנדיק דער עיקר אינדיש מיליטער, געמאַכט נאָך אַ ווײַטערע פּלאַנגען־אַטאַקע אויף די צענטראַלע מלוכות. אַן אַרמײ, שלעכט פֿאַרזאָרגט צוליב דער קאַמפּאַניע, איז אַראָפּ אויף דער יבשה אין באַסראַ אין נאָוועמבער 1914 און האָט זיך דורכגעשטופּט ביז קײן באַגדאַד

אין משך פון דעם ווייטערדיקן יאָר. זי האָט געוואונען אַ ניצחון ביי קטעסיפאָן, דער אַלטער הויפטשטאָט פון די אַרסאַקידן און סאַסאַנידן, פינף און צוואַנציק מייל פון באַגדאַד. נאָר די טערקן האָבן זיך ווידער צונויפגענומען מיט כוחות, און דער בריטישער חייל האָט געמוזט זיך צוריקציען ביז קוט. דאָרט איז די בריטישע אַרמיי אונטער גענעראַל טאָונסעד געוואָרן אַרומגערינגלט און איז געצוואונגען געוואָרן זיך אונטערצוגעבן דעם 29 אַפּריל 1916.

אַלע די דאָזיקע קאַמפּאַניעס אין דער לופט, אונטערן וואַסער, אין רוסלאַנד, טערקיי און אַזיע זיינען געווען נאָר טפל-קאַמפּאַניעס לגבי

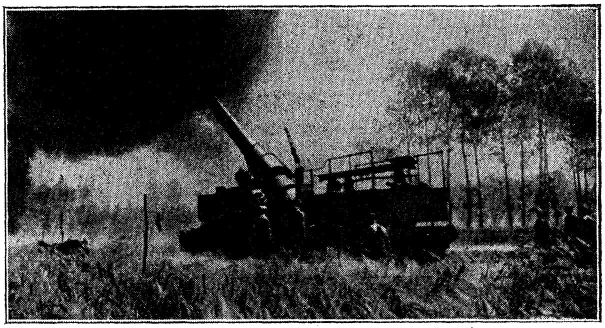

א שווערער האַרמאַט פון דער ענגלישער אַרמיי אויפן מערבדיקן מ׳חמה-טעאַטער.

דעם עיקר פראָנט, וואָס פון אים איז געווען געווענדט דער אויסגאַנג פון דער מלחמה, דעם פראָנט וואָס האָט זיך געצויגן פון דער שווייץ ביז צום ים. דאָ זיינען די מיליאָנען געלעגן איינגעגראָבן און האָבן זיך געלערנט פּאַוואָליע די נייטיקע מעטאָדן פון דער מאָדערנער קריג-פירונג. עס איז געווען אַ האַסטיקער פּראָגרעס אין באַנוץ פון אַעראָפּלאַנען. אין אָנהייב פון דער מלחמה זיינען אַעראָפּלאַנען געוואָרן גענוצט דער עיקר צוליב אויסשפּירן און ביי די דייטשן נאָך צוליב אָנווייזן צילן דער אַרטילעריע. אַזאַ זאַך ווי אַ שלאַכט אין דער לופטן איז נאָך ניט געהערט געוואָרן. אין יאָר

1916 האָבן די אַעראָפּלאַנען געהאַט קוילנוואַרפערס און האָבן גע-קעמפט אין דער לופט. אַלץ וויכטיקער איז געוואָרן זייער באָמבעס וואַרפן, זיי האָבן אַנטוויקלט אַ וואונדערפולע קונסט צו פאָטאָגראַפירן פון אויבן אַראָפּ, אַעראָפּלאַנען און לופט-באַלאָנען האָבן געהאָלפן דער אַרטילעריע ריכטיק צילעווען. נאָר די מיליטער-לייט האָבן נאָך אַלץ ניט געוואָלט באַנוצן דעם טאַנק, וואָס איז בפירוש דאָס איינ-ציקע געווער צו באַשטימען אַ טראַנשייעס-קריג.

אַ סך אינטעליגענטע מענטשן אויסער די מיליטערישע קרייזן האָבן דאָס אויסגעצייכנט פאַרשטאַנען. דער נוצן פון טאַנק קעגן טראַנשייעס איז געווען קלאָר. לעאָנאַרדאָ דאַ ווינטשי האָט שוין געהאַט דערפונדן אַ טאַנק, אָבער וואָסער מיליטערישער „מומחה“ וועט דאָס פאַלן אויפן שכל צו שטודירן לעאָנאַרדאָ? באַלד נאָך דעם דרום-אַפריקאַנישן קריג זיינען אין זשורנאַלן געווען געדרוקט מעשיות, וואָס האָבן געשילדערט אויסגעטראַכטע שלאַכטן, וואָס אין זיי האָבן גענומען אָן אָנטייל טאַנקעס. אַ פול אויסגעאַרבעטער מאָדעל פון אַ טאַנק, געמאַכט פון מ״ר דזש. ע. קאָרי פון לידס, איז געוויזן געוואָרן די מיליטערישע אַוטאָריטעטן אין יאָר 1911, נאָר זיי האָבן, פאַר-שטייט זיך, אָפּגעשטופּט דעם פּלאַן. עטלעכע מאָל זיינען פאַר דער מלחמה געמאַכט געוואָרן דערפינדונגען פון טאַנקעס. וואָלט דער דאָזיקער ענין געבליבן אין די הענט פון מיליטער-לייט, וואָלט מען קיין מאָל קיין טאַנקעס ניט גענוצט.

מ״ר ווינסטאָן טשערטשיל, וואָס איז געווען ביי דער בריטישער אַדמיראַליטעט אין די יאָרן 1915 — 16, איז געווען דער, וואָס האָט דורכגעפירט, אַז די ערשטע טאַנקעס זאָלן ווערן געמאַכט, און אויף להכעיס דער שאַרפסטער אָפּאָזיציע זיינען זיי געוואָרן אַוועקגעשיקט קיין פראַנקרייך. דעם באַנוץ פון די דאָזיקע מיטלען האָט די קריגס-וויסנשאַפט צו פאַרדאַנקען דעם בריטישן פלאָט, און ניט דער אַרמיי. די דייטשע מיליטערישע אַוטאָריטעטן זיינען אויך געווען קעגן זיי. אין יולי 1916 האָט סער דוגלאַס הייג, דער בריטישער אייבער-קאָמאַנדיר, אָנגעהויבן אַ גרויסע אָפענסיווע, וואָס האָט די דייטשע ליניע ניט געקאָנט דורכרייסן. אין עטלעכע ערטער האָט ער זיך אַ רוק געטאָן פאָראויס אויף עטלעכע מייל; אין אַנדערע איז ער געוואָרן איינגעאַנצן צע-

קלאַפּט. עס איז געווען אַ גרויסע שחיטה פון די נייע ענגלישע אַרמייען. און ער האָט קיין טאַנקעס ניט גענוצט.

אין סעפּטעמבער, אַז די צייט פון יאָר האָט שוין ניט געלאָזט מאַכן קיין לאַנגע אויסגעהאַלטענע אָפענסיווע, האָבן די טאַנקעס צוערשט זיך באַוויזן אין דער קריגפירונג. די ענגלישע גענעראַלן האָבן זיי געלאָזן אין גאַנג אויף ניט זייער קיין שכלדיקן אופן. זייער ווירקונג אויף די דייטשן איז געווען אַ טיפע, זיי האָבן אָנגעמאַכט ביי זיי כמעט ווי אַ פּאַניקע, און עס קאָן כמעט גאָר קיין ספק ניט זיין, אַז אויב זיי וואָלטן אין יולי געוואָרן גענוצט אין אַ געהעריקער צאָל און עס וואָלט זיי אָנגעווענדט אַ גענעראַל מיט אַ ברייטן פאַרנעם און ענערגיע, וואָלט דעמאָלט געוואָרן פאַרענדיקט דער קריג. אין יענער צייט זיינען די פאַרבינדעטע געווען שטאַרקער אין צאָל פאַר די דייטשן אויפן מערב-פראָנט. די איבערהאַנט איז געווען פון 7 צו 4. רוסלאַנד, הגם זי איז געווען כמעט אויסגעשעפּט, האָט נאָך געקעמפּט, איטאַליע האָט שטאַרק צוגעדריקט די עסטרייכער, רומעניע האָט געהאַלטן ביי אַריינטרעטן אין מלחמה אויפן צד פון די פאַרבינדעטע. אָבער דער אָנוואַר פון מענטשן אין דער אומגליקלעכער יולי-אָפענסיווע און די אומפעיקייט פון דער בריטישער מיליטערישער קאָמאַנדע האָט געבראַכט די פאַרבינדעטע נאָענט צום ראַנד פון אונטערגאַנג.

ווי נאָר די בריטישע מפּלה אין יולי האָט אויפגעמונטערט די דייטשן, האָבן זיי זיך געווענדט קעגן די רומענער, און אין ווינטער 1916 האָבן רומעניע געהאַט דעם זעלביקן סוף, וואָס סערביע 1915. דאָס יאָר, וואָס האָט געהאַט זיך אָנגעהויבן מיטן צוריקציי פון גאַליפּאָלי און מיט דער אונטערגעבונג פון קוט, האָט זיך געענדיקט מיט דער מפּלה פון רומעניע און מיט דער באָמבאַרדירונג פון אַן אָפּטייל פראַנצויזישע און בריטישע ים-לייט, וואָס האָבן געוואָלט אַראָפּ אויפן ברעג אין אַטען, דורך אַ ראָיאַליסטישן המון. עס האָט געהאַט דעם פּנים, ווי קיניג קאָנסטאַנטין וואָלט געהאַט בדעה צו פירן זיין פאָלק אין דעם וועג, וואָס קיניג פערדינאַנד האָט געפירט בולגאַריע. נאָר די ברעג-ליניע פון גריכנלאַנד האָט געקאָנט ווערן באַשאָסן פון שיפן. גריכנלאַנד איז געוואָרן בלאָקירט, און אַ פראַנצויזישער חייל פון סאַלאָניק האָט זיך פאַראייניקט מיט אַן איטאַליע-

נישן חייל פון וואַלאָנאַ, כּדי אָפּצושניידן דעם קיניג פון גריכנלאַנד פון זיינע צענטראַל־איירָאָפּעיִשע פריינד (אין יוני 1917 איז קאָנסטאַנטין געצוואונגען געוואָרן דורך די פאַרבּינדעטע אָפּצודאַנקען, און אויף זיין אָרט איז געוואָרן קיניג זיין זון אלכּסנדר).

אין גרויסן און גאַנצן האָט די לאַגע צום סוף 1916 אויסגעוויזן אַ סך ווינציקער געפערלעך פאַר דעם האָהענצאָלערנשן אימפּעריאַליזם, איידער דאָס איז געווען נאָך דער מפּלה פון דעם ערשטן גרויסן דראַנג בּיי דער מאַרנע. די פאַרבּינדעטע האָבּן געהאַט געפּטרט אומזיסט צוויי יאָר. בּעלגיע, סערבּיע, רומעניע, גרויסע שטיקער פון פראַנקרייך און רוסלאַנד זיינען געווען פאַרנומען דורך עסטרייכיש־דייטשן מיליטער. איין קעגן־קלאַפּ נאָכן אַנדערן זיינען דורכגעפאַלן, און רוסלאַנד האָט זיך דערנענטערט צום אַיינבּראָך. וואָלט די רעגירונג פון דייטשלאַנד פאַרמאָגט כאָטש עפּעס שכל, וואָלט זי אין יענער צייט געקאָנט מאַכן אַ פאַרשטאַנדיקן שלום. נאָר די ניצחונות האָבּן געהאַט פאַרשיכּורט אירע אימפּעריאַליסטן. זיי האָבּן געוואָלט ניט זיכערקייט, נאָר איבּערהערשאַפט, ניט קיין וועלט־וואוילשטאַנד, נאָר אַ וועלט־אימפּעריע. „וועלט־מאַכט אָדער דורכפאַל“, דאָס איז געווען זייער פאַראָל. דאָס האָט זייערע קעגנער ניט געגעבּן קיין אַנדער אויסגאַנג, ווי צו קעמפן ווייטער בּיז סוף.

9. די גרויסע מלחמה פון דעם רוסישן אַיינבּראָך בּיז צום וואָפנשטילשטאַנד.

אָנהייבּ 1917 איז רוסלאַנד געפאַלן.

אין יענער צייט האָט די געוואַלדיקע משא פון דער מלחמה געדריקט שווער אויף דער בּאַפעלקערונג פון איירָאָפּע. אומעטום איז דער טראַנספּאָרט שטאַרק דעזאָרגאַניזירט געוואָרן, די שיפן, די אַייזנבּאַנען זיינען ניט געוואָרן צו דער צייט אויסגעפּאַריכט ווי עס בּאַדאַרף צו זיין און זיינען ניט געוואָרן בּאַנייט, אַלע מינים רוי־

מאַטעריאַלן זיינען געוואָרן פאַרנוצט, און קיין נייע זיינען ניט צוגעקומען. עס איז וויניקער געוואָרן די פּראָדוקציע פון שפּייז-פּראָדוקטן, אַלץ גרעסערע און גרעסערע מאַסן מענטשן זיינען אָפּגעצויגן געוואָרן פון דער אינדוסטריע, די בילדונגס-אַרבעט האָט אויפגעהערט, עס איז אַלץ קלענער געוואָרן די זיכערקייט פון לעבן, און די מענטשן זיינען געוואָרן פאַרדאָרבענער. מחמת עס זיינען צעריסן געוואָרן אַלע איינגעשטעלטע פאַרבינדונגען און די געזעצן פון שלום זיינען אומעטום פאַרביטן געוואָרן דורך דער גראָבער ברוטאַליטעט פון „מיליטערישן באַפעל", איז קיין איין רעגירונגס-מאַכט ניט געווען ביכולת איינצוהאַלטן דעם מאָראַלישן גלייכוואָג.

אַלץ גרעסערע טיילן פון דער אייראָפּעישער באַפעלקערונג זיינען אַריבערגעטראָגן געוואָרן פון דער סביבה און פון די תנאים, וואָס צו זיי זיינען זיי געווען צוגעוויינט, אין נייע אומשטאַנדן, וואָס האָבן זיי בדלות געשטעלט, צערייצט, דעמאָראַליזירט. נאָר רוסלאַנד האָט געליטן די ערשטע און מער פאַר אַלעמען פון דעם, וואָס די ציוויליזאַציע איז אַרויסגעריסן געוואָרן פון אירע וואָרצלען. די רוסישע אויטאָקראַטיע איז געווען אומערלעך און אומפעיק. דער צאַר האָט, פונקט ווי עטלעכע פון זיינע פאָרגייערס, זיך אַריינגעטאָן אין אַ משוגענער פרומקייט; ביים הויף האָט געוועלטיקט אַ רעליגיעזער אָפּנאַרער, ראַספוטין, וואָס זיין קולט איז געווען אַ פאַרדאָרבנקייט, וואָס עס איז גאָר מיאוס צו ריידן וועגן איר, אַ שפּיי אין פנים דער גאַנצער וועלט. אונטער דער ממשלה פון דעם דאָזיקן שמוציקן מיסטיציזם האָבן לייַדאַקעס און לא-יוצלחס געפירט די באַלעבאַטישקייט פון קריג צום אונטערגאַנג.

מען פלעגט אַרויסשיקן רוסישע פּראָסטע זעלנערס אין שלאַכט אַרויס אָן האַרמאַטן אויף זיי צו שיטצן, אַפילו אָן קוילן פאַר די ביקסן; זייערע אָפיצירן און גענעראַלן פלעגן זיי טרייבן אין שלאַכט אַריין צו דער שחיטה, ווי געהעצט פון שיגעון. אַ שטיק צייט האָט אויסגעוויזן, אַז זיי ליידן שטום, ווי חיות אָן לשון. נאָר עס איז פאַראַן אַ מאָס און אַ גרענעץ פאַר די צרות, וואָס אַפילו דער אומגעבילדעטסטער מענטש קאָן אויסהאַלטן. עס האָט זיך גענומען קלייבן אַ טיפע שנאה צום צאַריזם אין די אַרמייען פון אָפּגענאַרטע און

אויף אומקום פארמשפטע מענטשן. זינט דעם סוף פון 1915 איז רוסלאנד אלץ מער געווארן א מקור פון מורא פאר אירע מערבדיקע פארבינדעטע. אין משך פון 1916 איז רוסלאנד צום גרעסטן טייל געבליבן אין צושטאנד פון פארטיידיקונג, און עס זיינען געגאנגען קלאנגען וועגן א סעפעראטן שלום מיט דייטשלאנד. רומעניע האט זי ווינציק געהאלפן.

דעם 29טן דעצעמבער 1916 איז ראספוטין דערהרגעט געווארן אויף א סעודה אין פעטראגראד, און עס זיינען געווען פארשווערונגען אראפצוזעצן דעם קיסר. ביז מערץ האט זיך דער ענין שטארק א רוק געטאן. אין פעטראגראד זיינען געווען אומרוען, מחמת עס האט אויסגעפעלט ברויט, און פון די דאזיקע אומרוען איז ארויסגעוואקסן א רעוואלוציאנערער אויפשטאנד. האט די צארישע רעגירונג געפרווט צו דערשטיקן די דומע, די דעמאלטיקע רעפרעזענטאטיווע קערפערשאפט, צו ארעסטירן די לידערס פון די ליבעראלן. דער רעזולטאט אבער איז געווען, אז עס האט זיך געבילדעט א צייטווייליקע רעגירונג אונטער פירשט לוואוו און דער צאר האט אפגעדאנקט (15 מערץ 1917).

א ווילע האט אויסגעוויזן, אז עס קאן געמאלט זיין א מעסיקע און איינגעהאלטענע רעוואלוציע — אפשר אונטער א נייעם צאר. אבער באלד איז קלאר געווארן, אז דער צוטרוי אין רוסלאנד איז אזוי גרונטיק צעשטערט געווארן, אז אזא שטילע איבערקערעניש איז ניט געווען מעגלעך. דעם רוסישן פאלק איז געווען דערעסן ביז טויט די אלטע ארדענונג אין איראפע, עס האט שוין ניט געקאנט מער טראגן אויף זיך די צארן, די מלחמות, די גרויס=מלוכות. עס האט באדארפט האבן דערלייכטערונג, און וואס גיכער, פון זיינע צרות, וואס זיינען שוין געווען ניט אריבערצוטראגן. די פארבינדעטע האבן לחלוטין קיין השגה ניט געהאט וועגן דער רוסישער ווירקלעכקייט. זייערע דיפלאמאטן האבן רוסלאנד ניט געקענט; מענטשן פון אדל=שטאנד, האבן זיי געקוקט שטענדיק אויפן רוסישן הויף מער, ווי אויף רוסלאנד, און אין דער נייער סיטואציע האבן זיי זיך אינגאנצן צעטומלט. ביי די דיפלאמאטן האט די רעפובליק גאר ווינציק חן געהאט, און זיי האבן זיך אנגעזעצט אנצוטאן וואס מער

צרות דער נייער רעגירונג. בראש פון דער רוסישער רעפּובליקאַנישער רעגירונג איז געשטאַנען אַ באַריידעוודיקער און מאָלערישער לידער, קערענסקי, וואָס זיין מאַכט איז געוואָרן אונטערגעגראָבן דורך די כּוחות פון אַ טיפערער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג, דורך דער „סאָציאַלער רעוואָלוציע“ אין לאַנד און דורך דער קאַלטקייט פון די פאַרבינדעטע רעגירונגען אין אויסלאַנד. זיינע פאַרבינדעטע האָבן איבּ ניט געוואָלט לאָזן געבן דעם רוסישן פאָלק ערד און ניט געוואָלט מאַכן קיין שלום. די פראַנצויזישע און ענגלישע פּרעסע האָבן אונטערגעהעצט זייער אויסגעשעפטן פאַרבינדעטן צו אַ נייער אָפענסיווע, אָבער אַז די דייטשן האָבן געמאַכט אַ שטאַרקע אַטאַקע פון ים און פון יבשה אויף ריגע, האָט די ענגלישע אַדמיראַליטעט זיך אָפּגעשראָקן פאַרן פּלאַן פון אַ באַלטישער עקספּעדיציע אויף צו העלפן די רוסן.

די נייע רוסישע רעפּובליק האָט געמוזט קעמפן ניט געשטיצט פון קיינעם. הגם די פאַרבינדעטע האָבן געהאַט אַ גרויסע איבערוואָג אין פלאָט, דאַרף מען פאַרצייכענען, אַז זיי האָבן, ניט געקוקט אויפן פּראָטעסט פון ענגלישן אַדמיראַל לאָרד פישער (1841 — 1920), איבערגעלאָזט די דייטשן די פולע הערשאַפט איבערן באַלטישן ים אין משך פון גאַנצן קריג, אַראָפּגערעכנט עטלעכע אַטאַקעס פון טונק-שיפלעך.

די רוסישע מאַסן זיינען געווען אַנטשלאָסן צו ענדיקן די מלחמה. אין פּעטראָגראַד איז אויפגעקומען אַ קערפּערשאַפט, וואָס האָט רעפּרעזענטירט די אַרבעטער און די סאָלדאַטן, דער סאָוועט, און די דאָזיקע קערפּערשאַפט האָט געפאָדערט אַן אינטערנאַציאָנאַלע קאָנפערענץ פון סאָציאַליסטן אין שטאָקהאָלם. אין יענער צייט האָבן גראָד געטראָפן אומרוען אין בערלין מכּוח שפּייז, אין עסטרייך און אין דייטשלאַנד איז מען שוין געווען שטאַרק איינגעמאַטערט פון קריג, און אין שיין פון די ווייטערדיקע געשעענישן איז כּמעט קיין ספק ניט, אַז אַזאַ קאָנפערענץ וואָלט פאַרזיכערט אַ שלום אויף דעמאָקראַטישע יסודות אין יאָר 1917 און די דייטשע רעוואָלוציע.

קערענסקי האָט זיך געבעטן ביי זיינע מערבדיקע פאַרבינדעטע, זיי זאָלן לאָזן אָפּהאַלטן די קאָנפערענץ, אָבער זיי האָבן מורא געהאַט.

אַז דער רעפּובליקאַניזם און סאָציאַליזם זאָל ניט אַרומכאַפּן די גאַנצע וועלט, און זיי האָבן זיין בקשה אָפּגעוואָרפן, ניט געקוקט דערויף, וואָס דער ענטפער פון אַ קליינעם רוב פון דער לייבאָר־פּאַרטיי איז אויסגעפאַלן גינסטיק. אָן שום מאָראַלישע צי פיזישע הילף מצד די אַליִרטע, האָט די „מעסיקע" רוסישע רעפּובליק נאָך געקעמפט און האָט אין יולי געמאַכט אַ לעצטן פאַריאושטן פּרוו פון אַן אָפּענסיווע. נאָך אַ קליינעם ניצחון אין אָנהייב איז זי צעקלאַפּט געוואָרן, און ווידער זיינען אַ סך רוסן אויסגעקוילעט געוואָרן.

דאָ איז געקומען דער סוף צו דער רוסישער געדולד. אין די רוסישע אַרמייען זיינען אויסגעבראָכן בונטן, באַזונדערס אויפן צפונדיקן פראָנט. דעם 7טן נאָוועמבער 1917 איז קערענסקיס רעגירונג געוואָרן אַראָפּגעוואָרפן, און די מאַכט האָט פאַרכאַפּט די סאָוועט־רעגירונג, וואָס איז געווען באַהערשט פון די באָלשעוויסטישע סאָציאַליסטן מיט לענינען בראש. די סאָוועט־רעגירונג האָט באַלד פאָרגעלייגט צו מאַכן שלום, ניט געקוקט אויף די מערבדיקע מלוכות. רוסלאַנד איז פּאַקטיש „אַרויס פון דער מלחמה".

אין פרילינג 1917 איז געווען אַ פראַנצויזישע אַטאַקע אויפן פראָנט אין שאַמפּאַין. די אַטאַקע האָט געקאָסט אַ סך קרבנות, אָבער זי האָט גאָרנישט אויפגעטאָן, זי האָט ניט געקאָנט דורכרייסן די דייטשע ליניעס, און די אָנווערן פון די פראַנצויזן זיינען געווען זייער גרויס. דערנאָך, אַרום סוף 1917, איז געווען אַ פּאַוזע פון געשעענישן, וואָס וואָלטן דורכאויס געווען גינסטיק פאַר דייטשלאַנד, אויב איר רעגירונג וואָלט טאַקע געקעמפט נאָר פאַר דער זיכערקייט און וואוילזיין פון איר פאָלק, און ניט צוליב גדלות און ניצחון. אָבער ביז צום סאַמע סוף, ווען זיי זיינען שוין געווען געקומען צו דער לעצטער מדרגה פון אויסגעשעפּטקייט, זיינען די פעלקער פון די צענטראַלע מלוכות געווען געצוואונגען צו קעמפן פאַר אַן אומגעלעכן וועלט־אימפּעריאַליזם.

צוליב דעם צוועק האָט בריטאַניע באַדאַרפט ווערן לא די וואָס אָפּגעשטופּט, נאָר אונטערטעניק געמאַכט, און בכדי דאָס צו דערגרייכן האָט דייטשלאַנד אַריינגעצויגן אין קרייז פון אירע שונאים אַמעריקע. אין משך פון 1916 איז אַלץ שטאַרקער געוואָרן דער

אונטערוואַסער־קריג, אָבער ביז אַהער זיינען נייטראַלע שיפן געבליבן פאַרשוינט. נאָר אין יאַנואַר 1917 איז פּראָקלאַמירט געוואָרן אַ פולערע „בלאָקאַדע“ פון גרויס־בריטאַניע און פראַנקרייך, און אַלע נייטראַלע מלוכות איז אָנגעזאָגט געוואָרן, אַז זיי זאָלן צונעמען זייערע שיפן פון די בריטישע ימים. נאָך דעם האָבן די דייטשן גענומען אַראָפּלאָזן אויפן גרונט אַלע שיפן, וואָס זיי האָבן נאָר געטראָפן. דאָס האָט געצוואונגען די פאַראייניקטע שטאַטן אַריינצוטרעטן אין קריג; דאָס איז געשען דעם 6טן אַפּריל 1917. אין

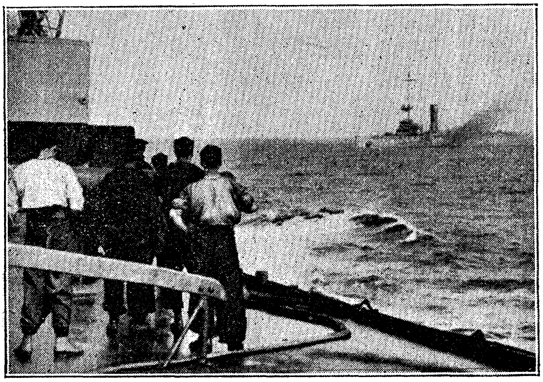

אַן ענגלישער טאָרפּעדאָ־שיף־צעשטערער דערטרינקט דעם דייטשן לייכטן קרייצער „מאַינץ“ דעם 28טן אַווגוסט 1914 בעת דער שלאַכט ביי העלגאָלאַנד.

משך פון 1917, בעת רוסלאַנד איז איינגעבראָכן געוואָרן און געבליבן אָן כּוחות, איז דאָס אַמעריקאַנישע פאָלק אויף דער גיך איבערגעביטן געוואָרן צו אַ גרויסער מיליטערישער נאַציע.

דער אומבאַגרענעצטער אונטערוואַסער־קריג, וואָס צוליב אים האָבן די דייטשע אימפּעריאַליסטן גענומען אויף זיך די ריזיקע איינצורייסן מיט אַמעריקע, האָט געהאַט אַ סך ווייניקער הצלחה, ווי מען האָט געהאָפט. דער בריטישער פלאָט האָט זיך אַרויסגעוויזן מער בריה, פאַר דער ענגלישער אַרמיי, מען האָט גאָר גיך אַרויסגעפונען

אַ גאַנצע ריי מיטלען, ווי אַזוי צו באַקעמפן די טונק=שיפן אונטערן וואַסער, אויפן אייבערפלאַך און פון דער לופטן. נאָך אַ חודש מיט עפעס, ווען די היזקות זיינען געווען ערנסטער, האָט מען אויפגעהערט צו ריידן וועגן אַ סך דערטרונקענע שיפן דורך די אונטערוואַסער=שיפן. נאָר די ענגלענדער האָבן געפונען פאַר נייטיק איינצוטיילן די שפייז=פּאָרציעס; די זאַך פון דער שפייז=צעטיילונג איז געווען גוט רעגולירט, דאָס פּובליקום האָט אַרויסגעוויזן פול גייסט און אינטעליגענץ, און די סכנה פון אַ הונגער און פון סאָציאַלער אומאָרדענונג איז געוואָרן דערווייטערט.

נאָר די דייטשע קייסערלעכע רעגירונג האָט זיך ווייטער געהאַלטן פאַר איר קורס. אויב דער אונטערוואַסער=קריג האָט ניט אויפגעטאָן אַליין, אויף וואָס מען האָט זיך גערעכט, און אויב די אַרמייען פון אַמעריקע האָבן זיך געקליבן ווי אַ כמאַרע, איז דערפאַר רוסלאַנד געווען אינגאַנצן צעבראָכן. און אין אָקטאָבער האָט אַ האַרבסט=אָפּענסיווע פון דעם זעלביקן מין, וואָס האָט באַצוואונגען סערביע אין 1915טן יאָר און רומעניע אין 1916טן יאָר, זיך געווענדט מיט אַ צעשמעטערנדיקער מאַכט קעגן איטאַליע. דער איטאַליענישער פראָנט איז איינגעבראָכן געוואָרן נאָך דער שלאַכט פון קאַפּאָרעטאָ, און די עסטרייכיש=דייטשע אַרמייען האָבן זיך אַריינגעריסן אין דער פּראָווינץ ווענעציע און האָבן זיך דערנענטערט צו דער שטאָט ווענעציע אויפן מהלך פון אַ האַרמאַטן=שאָס. מחמת דעם האָט דייטשלאַנד געהאַלטן זיך פאַר באַרעכטיקט צו שטעלן די רוסן גאָר שווערע תנאים פון שלום. דער בריסקער שלום (2 מערץ 1918) האָט געגעבן די מערבדיקע אַלייִרטע אַ שטיקל אָנצוהערעניש, וואָס עס וואָלט פאַר זיי באַטייט דער ניצחון פון די דייטשן. דאָס איז געווען אַ שלום אויף צו דערשטיקן און צעברעכן, וואָס איז דיקטירט געוואָרן מיט דער גדלות פון אַ זיגער, וואָס האַלט, אַז גרעסער פון אים איז ניטאָ.

אין משך פון גאַנצן ווינטער זיינען דייטשע חיילות געוואָרן אַריבערגעפירט פון מזרחדיקן פראָנט אויפן מערבדיקן, און דערנאָך, אין פרי=יאָר 1918, איז דער געמאַטערטער ענטוזיאַזם פון דער אויסגעהונגערטער, מידער און מיט בלוט אויסגעייענדיקער דייטשלאַנד געוואָרן אויפגעהעצט נאָך צו איין לעצטער אָנשטרענגונג, וואָס

איז טאַקע געווען דער אמתער סוף פון דער מלחמה. שוין זינט עטלעכע חדשים איז אַמעריקאַניש מיליטער געווען אין פראַנקרייך, אָבער די הויפּט־מאַסע פון דער אַמעריקאַנישער אַרמיי איז ערשט געשוואומען איבערן אַטלאַנטישן אָקעאַן. עס איז געווען די העכסטע צייט פאַר דעם לעצטן באַשטימענדיקן קלאַפּ אויפן מערב־פראָנט, אויב עס איז בכלל געווען מעגלעך צו געבן ווען עס איז אַזאַ קלאַפּ.

די ערשטע אַטאַקע איז געווען אויף די ענגלענדער אין דער געגנט פון דער סאָמע. די ניט זייער גלענצנדיקע קאַוואַלעריע־גענעראַלן, וואָס האָבן נאָך געפירט די קאָמאַנדע אויף אַ פראָנט, וואו קאַוואַלעריע איז נאָר געווען אַן אומנוציקע שטערעניש, זיינען פאַרכאַפּט געוואָרן אומגעריכט. דעם 21טן מערץ איז די פינפטע ענגלישע אַרמיי אונטער דער קאָמאַנדע פון גענעראַל גאָג צוריקגעטריבן געוואָרן אין אומאָרדענונג כמעט ביז קיין אַמיען. מחמת דער קנאה צווישן די בריטישע און פראַנצויזישע גענעראַלן איז ניט איינגעשטעלט געוואָרן קיין איינהייטלעכע קאָמאַנדע פון די אַליִרטע אַרמייען אין פראַנקרייך, און גאָג האָט ניט געהאַט קיין גענעראַל־רעזערוו הינטער זיך. די פאַרבינדעטע האָבן אָנגעוואָרן כמעט אַ טויזנט האַרמאַטן און אַ סך צענדליקער טויזנטער געפאַנגענע. אין משך דעם גאַנצן אַפּריל און מאַי האָבן די דייטשן געדעגנט מיט אָפענסיוועס אויף דעם פראָנט פון די אַליִרטע. זיי האָבן שיר־שיר זיך ניט דורכגעריסן אין צפון־זייט און זיי האָבן געמאַכט אַ גרויסן מאַרש ביז צו דער מאַרנע, וואָס זיי זיינען צו איר ווידער אָנגעקומען דעם 30 מאַי 1918.

דאָס איז געווען דער שפּיץ פון די דייטשע אָנשטרענגונגען. הינטער דעם פראָנט איז ניט געווען גאָרנישט, חוץ אַן אויסגעשעפּטן היימלאַנד. מאַרשאַל פאָש איז באַשטימט געוואָרן פאַרן איבערקאָמאַנדיר איבער אַלע אַרמייען פון די אַליִרטע. פון ענגלאַנד זיינען אַריבערגעקומען נייע סאָלדאַטן אַריבער דעם קאַנאַל, און אַמעריקע האָט איצט געשיקט מענטשן אין די הונדערטער טויזנטער. אין יוני האָבן די איינגעמאַטערטע עסטרייכער געמאַכט אַן אָנשטרענגונג אין איטאַליע, אָבער זיי זיינען געבראָכן געוואָרן דורך אַן איטאַליענישער קאָנטער־אַטאַקע. אָנהייב יוני האָט פאָש אָנגעהויבן צו

אַנטוויקלען אַ קאָנטר=אַטאַקע. אַרום יולי האָט דער שטראָם זיך געווענדט, און די דייטשן האָבן גענומען זיך קייקלען צוריק. די שלאַכט פון שאַטאָ=טיערי (18טן יולי) האָט געוויזן די מעלות פון די נייע אַמעריקאַנער אַרמייען. אין אַווגוסט האָבן די ענגלענדער אָנגעהויבן מיט אַ גרויסן און גראָטענעם קלאַפּ, און דער אַרויסשטאַרץ פון די דייטשע ליניעס אין דער ריכטונג פון אַמיען איז צוריקגעשטופּט געוואָרן. „דער 8טער אַווגוסט, זאָגט לודענדאָרף, איז געווען אַ שוואַרצער טאָג אין דער געשיכטע פון דער דייטשער אַרמיי“. די אַטאַקע פון די ענגלענדער אויף דער הינדענבורג=ליניע אין סעפּטעמבער האָט פאַרזיכערט דעם ניצחון פון די פאַרבינדעטע.

מיט דייטשלאַנד איז געווען אויס. דער גאַנצער קאַמפּס=גייסט איז אַוועק פון איר אַרמיי, און אָקטאָבער איז געווען די צייט פון מפּלות און צוריקציִ אויפן גאַנצן מערבדיקן פראָנט. אָנהייב נאָוועמבער איז דאָס בריטישע מיליטער געווען אין וואַלאַנסיען און די אַמעריקאַנער אין סעדאַן. אין איטאַליע זיינען די עסטרייכישע אַרמייען אויך געווען אין אַ צושטאַנד פון מהומהדיקן צוריקציִ. אומעטום זיינען די חיילות פון די האָהענצאָלערנס און די האַבסבורגער געוואָרן צעקלאַפּט. צום סוף איז דער איינבראָך צוגעגאַנגען גיך גאָר אַ חידוש. די פראַנצויזן און ענגלענדער האָבן ניט געקאָנט גלויבן זייערע בלעטער, וואָס האָבן טאָג נאָך טאָג געלאָזט וויסן, אַז עס זיינען ווידער פאַרכאַפּט געוואָרן הונדערטער האַרמאַטן און ווידער גענומען טויזנטער געפאַנגענע.

אין סעפּטעמבער האָט אַ גרויסע אָפענסיווע פון די אַליִירטע קעגן בולגאַריע אַרויסגערופן אַ רעוואָלוציע אין יענעם לאַנד און אַ פּאָרשלאָג וועגן שלום. נאָך בולגאַריע האָט סוף אָקטאָבער קאַפּיטולירט טערקיי, און עסטרייך=אונגאַרן דעם 3טן נאָוועמבער. עס איז געוואָרן געמאַכט אַ פּרוּוו אַרויסצופירן דעם דייטשן פלאָט אויף אַ לעצטן קאַמף, אָבער די מאַטראָסן האָבן זיך צעבונטעוועט (דעם 7טן נאָוועמבער).

דער דייטשער קיסר און דער קרוינפּרינץ האָבן אָן אַ קאַפּ איינגעווערדע האַסטיק געמאַכט אַ ויברח קיין האָלאַנד. דעם 11טן נאָוועמבער איז געוואָרן אונטערגעחתמעט דער וואָפנשטילשטאַנד, און די מלחמה איז געווען געענדיקט...

די מלחמה האָט געדויערט פיר יאָר מיט אַ פערטל און האָט בהדרגה אַרייַנגעצויגן אין איר געדריי כמעט אַלעמען, לכל=הפחות, אין דער מערבדיקער וועלט. איבער אַכט מיליאָן מענטשן זיינען דערהרגעט געוואָרן אין קאַמף ממש, נאָך צוואַנציק אָדער פינף און צוואַנציק מיליאָן זיינען געשטאָרבן דורך די שווערענישן און מהומות, וואָס זיינען געקומען דערנאָך. צענדליקער און אָבער צענדליקער מיליאָנען האָבן געליטן און זיינען אָפּגעשוואַכט געוואָרן פון אונטערדערנערונג און פון דחקות. אַ גרויסער טייל פון די לעבן געבליבענע זיינען געווען פאַרנומען מיט אַרבעט פאַר דער מלחמה, מיט אויסמושטירן סאָלדאַטן, מיט מאַכן באַוואָפענונג, מיט צוגרייטן אַמוניציע, מיט באַדינען שפּיטאָלן, מיט פאַרטרעטן די ערטער פון יענע, וואָס זיינען אַוועק אין די אַרמייען. געשעפטס=לייט האָבן זיך צוגעפאַסט צו מער אומגעזונטע מעטאָדעס, וואָס זיינען נויטווענדיק אין אַ וועלט, וואָס געפינט זיך אין צושטאַנד פון קריזיס. די מלחמה איז געוואָרן פּאַקטיש אַן אַטמאָספערע, אַ לעבנס=שטייגער, אַ סאָציאַלע אָרדענונג. און פּלוצים איז זי געווען געענדיקט.

אין לאָנדאָן איז דער וואָפנשטילשטאַנד פּראָקלאַמירט געוואָרן 11 אַ זייגער אינדערפרי דעם 11 נאָוועמבער. דאָס האָט געהאַט די מאָדנע ווירקונג, אַז עס האָט מיט אַמאָל אויפגעהערט דער גאַנצער איינגעשטעלטער לעבנס=סדר. די אָנגעשטעלטע זיינען אַרויס פון זייערע קאָנטאָרן אויפן גאַס און האָבן ניט געוואָלט מער גיין צוריק; אַרבעטער האָבן אַוועקגעוואָרפן זייערע וואַרשטאַטן; אָנטרייבערס פון אָמניבוסן און אָנטרייבערס פון מיליטער=וואָגנס זיינען זיך אַרומגעפאָרן אויף זייער אייגענעם באַראָט, אַרויפגענומען אויף די וואָגנס מענטשן, וואָס זיי האָבן באַגעגנט אין גאַס, אַרומגייענדיק אָן אַ ציל און ניט ווּסנדיק וואוהין זיי פאָרן. און אָט די אַלע מענטשן זיינען געווען ווי פאַרחידושט און האָבן מיט אויסרופן פון שמחה אויסגעדריקט זייער געפיל. גרויסע מאַסן ליידיקגייער האָבן באַלד גענומען שטופּן זיך אין די גאַסן, און איטלעך הויז, איטלעכער וואַרשטאַט צי קראָם, וואָס האָבן פאַרמאָגט פלאַגן, האָבן זיי אויסגעהאַנגען. אַז עס איז געקומען די נאַכט, זיינען אַ סך פון די הויפּט=גאַסן, וואָס אין משך פון אַ סך חדשים האָט מען זיי גע=

האַלטן אין דער פֿינסטער מחמת מורא פֿאַר לופֿט-אָנפֿאַלן, דאָס מאָל געווען העל באַלויכטן. עס איז געווען זייער משונה צו זען, ווי די מאַסן קלייבן זיך ווידער צונויף אין קינסטלעכער באַלייכטונג. איטלעכער האָט זיך געפֿילט, ווי אים וואָלט אויסגעפֿעלט אַ ציל, עס איז געווען אַ מין אָנגעשפּאַנטע און ווייטאָגדיקע פֿאַרגרינגערונג. סוף-כל-סוף איז געווען אויס. מער וועט שוין קיין שחיטה אין פֿראַנקרייך ניט זיין, מער וועלן שוין קיין לופֿט-אָנפֿאַלן ניט זיין — אַלין וועט ווערן בעסער.

מענטשן האָט זיך געגלוסט לאַכן און זינגען — און האָבן ניט געקאָנט ניט דאָס און ניט יענס. לעבעדיקע יונגעלייט און סאָלדאַטן אויף אורלויב האָבן געבילדעט קליינע רוישיקע פּראָצעסיעס, וואָס האָבן זיך דורכגעשפּאַרט זייער וועג דורך דעם המון און האָבן געטאָן וואָס זיי האָבן געקאָנט, בכדי צו מאַכן זיך פֿריילעך. מען האָט אַראָפּגעשלעפּט אַ פֿאַרכאַפּטן דייטשן האַרמאַט פֿון דעם פּלאַץ, וואו עס זיינען געווען אויסגעשטעלט אַ סך טראָפֿייען פֿון דעם מין, און מען האָט אים אַוועקגעפֿירט אויפֿן טראַפֿאַלגאַר-סקווער און דאָרט דעם הילצערנעם לאַפֿעט זיינעם פֿאַרברענט. אומעטום האָט מען געלאָזט קנאַלן פֿעטאַרדעס. נאָר קיין איינשטימיקע פֿרייד איז ניט געווען. כמעט איטלעכער האָט געהאַט צופֿיל פֿאַרלאָרן און צו פֿיל געליטן, אַז ער זאָל קאָנען זיך פֿרייען פֿון פֿולן האַרצן.

קאַפּיטל 39

די ווייטערדיקע פּערספּעקטיוון פאַר דער מענטשהייט

1. די מאָראַלישע דעזאָרגאַניזאַציע, וואָס די מלחמה האָט גורם געווען. 2. פּרעזידענט ווילסאָן אין ווערסאַיל. 3. די קאָנסטיטוציע פון דער פעלקער-ליגע. 4. די שלום-אָפּמאַכן פון 1919 — 1920. 5. באָלשעוויזם אין רוסלאַנד. 6. אַ פּאָראַויסזאָגונג פון דער „קומענדיקער מלחמה". 7. די אומבויגעוודיקייט פון בריטישן אימפּעריאַליזם און די אָפּטיילונג פון אירלאַנד. 8. די מהומה אין כינע. 9. די יווירונג פון איסלאַם. 10. אַמעריקע נאָך דער מלחמה. 11. חובות, געלט, סטאַבילקייט. 12. פאַרבאָרגנקייט פון די שעפערישע כוחות, וואָס ווירקן אין דער וועלט. 13. די פאַראייניקייטלעכונג פון די מענטשנס ווילנס אין פּאָליטישע ענינים מוז זיין אַ רעזולטאַט פון אַ באַוווסטזיניקער אָנשטרענגונג אויף אַ גרויסן מאַסשטאַב. 14. די כוחות, וואָס ווירקן פאַר דער פאַראייניקייטלעכונג פון דער וועלט. 15. אַ פעדעראַלע וועלט-מלוכה. 16. די וועלט אונטער איין געזעץ און רעכט. 17. אין דערנאָך?

די וועלט פון די מערב-אייראָפּעיִשע ציוויליזאַציעס איז אין די פיר אָדער פינף יאָר וואָס נאָך דעם סוף פון דער גרויסער מלחמה געווען געגליכן צו אַ מענטשן, וואָס מען האָט אויף אים געמאַכט זייער אַן ערנסטע כירורגישע אָפּעראַציע, נאָר זי איז געמאַכט געוואָרן זייער פאַרטאַטשיש, און ער איז ניט זיכער, צי קאָן ער אַזוי ווייטער לעבן אָדער צי איז ער ניט אַזוי טיף צעטרייסלט און געשעדיקט,

אַז ער וועט באַלד אַנידערפאַלן און שטאַרבן. עס איז געווען אַ וועלט אַ געבלענדטע און באַטויבטע. דער דייטשער מיליטאַריסטישער אימפעריאַליזם איז טאַקע געווען צעקלאַפּט, עס האָט אָבער אַזוי טייער געקאָסט, אַז די וועלט איז געבליבן אָן כוחות. שיר-שיר האָט ער ניט געהאַט קיין ניצחון. איצט, אַז די שפּאַנונג פון דעם קאָנפליקט האָט אויפגעהערט, איז אַליץ געגאַנגען עפּעס אַזוי ווי אָפּגעלאָזט, שוואַכלעך אין מיט אַן אומרויִקן און אומזיכערן טעמפּעראַמענט. די גאַנצע וועלט האָט געגאַרט נאָך דער פאַרלאָרענער פרייהייט און וואוילשטאַנד פון די צייטן פון פאַר דער קריג, אָבער עס איז ניט געווען קיין כוח פון ווילן דאָס אַליץ אויסצופירן.

אין אַ סך פּרטים איז איצט געווען דער מצב ערגער. פּונקט ווי עס האָט פּאַסירט מיט דער רוימישער רעפּובליק אונטער דער לאַנג-דויערנדיקער אָנשפּאַנונג פון די פּונישע מלחמות, אַזוי האָבן זיך איצט געמערט פאַלן פון גוואַלד-מעשים און אכזריות, און עס איז שטאַרק געפאַלן די פינאַנסיעלע און עקאָנאָמישע אָרנטלעכקייט. איידעלע גייסטער האָבן מיטן גוטן ווילן זיך מוסר-נפש געווען פאַר די נייטיקסטע באַדערפענישן פון קריג, אָבער די דורכגעטריבענע און געמיינע פון דער וועלט פון ביזנעס און געלט האָבן אויסגענוצט דעם אומרויִקן עקאָנאָמישן און פּאָליטישן מצב, בכדי אַריינצוכאַפּן וואָס מער רייכטימער און פּאָליטישע מאַכט אין לאַנד. אומעטום האָבן פאַרשווינען, וואָס פאַר 1914 וואָלט מען זיי באַטראַכט פאַר פינסטערע אַוואַנטוריסטן, איצט געקראָגן מאַכט און אַיינפלוס, בעת בעסערע מענטשן האָבן געהאָרעוועט אומזיסט-אומנישט. אין דעם פּאַזים פון דער אויסגעמאַטערטקייט נאָך דער מלחמה איז געווען שווער אַיינצוצאַמען אָט די נייע גבירים און די נייע שררות.

כמעט אין אַלע קעמפנדיקע לענדער זיינען אין משך פון דער מלחמה געמאַכט געוואָרן אויסערגעוויינטלעכע פּרוון צו פירן די ווירטשאַפט קאָלעקטיוו. מען האָט אַיינגעזען, אַז די געוויינטלעכע גענג פון מסחר אין שלום-צייט, ווען מען האָט סחורה פריי פאַרקויפט אויפן מאַרק, אָדער מען האָט אויסגעהאַלטן סחורה, בכדי צו נעמען אַ בעסערן מקח, האָבן זיך ניט געפּאַסט צו די באַדערפענישן פון דער קריגס-צייט. דער טראַנספּאָרט, באַהייצונג, דער שפּייז-פאַרגרייט,

פונאַנדערטיילונג פון רוי־מאַטעריאַלן ניט נאָר פאַר קליידער, בוי־אַרבעט וכדומה, נייערט אויך פאַר אַלצדינג, וואָס איז נייטיק צוליב דער קריגס־אַמוניציע, איז געשטעלט געוואָרן אונטער אַן עפנטלעכן קאָנטראָל.

מען האָט שוין מער ניט דערלויבט די פאַרמערס צו לאָזן ניט פאַרזייט זייער ערד. בהמות האָט מען אַריינגעפירט אין פאַרקן פאַר הירשן, און די פאַשע־פלעצער זיינען צעאַקערט געוואָרן, צי האָט דער באַלעבאָס דערצו מסכים געווען, צי ניט. לוקסוס־בנינים און די גרינדונג פון ספעקולאַטיווע געזעלשאַפטן זיינען געוואָרן באַגרענעצט, פאַקטיש איז אין גרעסטן טייל פון די קריג־פירנדיקע מלוכות פון אייראָפּע איינגעשטעלט געוואָרן אַן אָנהייב פון אַ מין סאָציאַ־ליסטישער מלוכה. עס איז געווען געמאַכט כאַפּ־לאַפּ און האָט אָנגעטאָן שאָדן, אָבער פונדעסטוועגן איז דאָס געווען בעסער, ווי די געפלאָנטערטע כסדרדיקע ריווח־זוכעריי, די אויפקויפעריי און ספעקולאַציע און ניט רעגולירטע פּראָדוקציע פון דער „פּריוואַטער אונטערנעמונג“.

אין די ערשטע יאָרן פון דער מלחמה איז געווען אין די מלחמה־פירנדיקע מלוכות פאַרשפּרייט אַ געפיל פון ברודערשאַפט און פון דער נייטיקייט צו אַרבעטן לטובת הכלל. די מענטשן פון דער מאַסע האָבן אומעטום מקריב געווען זייער לעבן און געזונט פאַר דעם, וואָס זיי האָבן געהאַלטן, אַז דאָס איז די טובה פון דער גאַנצער מלוכה. פאַרקערט, איז צוגעזאָגט געוואָרן, אַז נאָכן קריג וועט זיין ווינציקער סאָציאַלע אומגערעכטיקייט, אַ גרעסערע איבערגעבנקייט פאַר טובת־הכלל. למשל, אין גרויס־בריטאַניע פלעגט מ״ר ללאָיד דזשאָרדזש ניט אויפהערן צו ריידן, אַז ער האָט בדעה צו מאַכן פון בריטאַ־ניע נאָך דער מלחמה „אַ לאַנד צוגעפּאַסט פאַר העלדן“. אין רעדעס געהאַלטן מיט גרויס פייער און שיינקייט האָט ער אָנגעצייכנט, אַז דער דאָזיקער נייער מלחמה־סאָציאַליזם וועט אויך עקסיסטירן ווייטער אין שלום־צייט.

אין בריטאַניע איז געגרינדעט געוואָרן אַ מיניסטעריום פאַר אי־בערבוי, וואָס האָט באַדאַרפט אויספּלאַנירן אַ נייע און מער יושרדיקע סאָציאַלע אָרדענונג, בעסערע תנאים פאַר אַרבעטער, בעסערע היי־זער, אַ ברייטערע פאָלקס־בילדונג, אַ פולע און וויסנשאַפטלעכע רע־

ווירטשאַפט פון דער עקאָנאָמישער סיסטעם. און דאָס וואָרט „ווידער=
אויפבוי“ האָט באַשיינט דאָס לעבן און אויפגעהאַלטן די האָפע=
נונגען פון דער פּאַריאַושטער מאַסע אומעטום. ענלעכע צוזאָגן פון
אַ בעסערער וועלט האָבן אונטערגעהאַלטן אויך די פּראָסטע זעלנערס
אין פראַנקרייך, דייטשלאַנד און איטאַליע. צו דעם רוסישן חורבן
האָט גורם געווען דאָס, וואָס די מאַסן האָבן צו פרי אויפגעהערט צו
גלויבן.

אַזוי אַרום האָבן צום סוף פון דער מלחמה אין גייסט פון די
מענטשן פון מערב=אייראָפּע זיך צונויפגעטראָפן צוויי פאָרשטעלונגס=
רייען, וואָס זיינען געווען געפערלעך איינער פאַרן אַנדערן. די גבירים
און אַוואַנטוריסטן, בפרט די וואָס האָבן אין דער מלחמה שטאַרק
פאַרדינט, האָבן געמאַכט פּלענער, ווי אַזוי דערלאָזט מען ניט, למשל,
אַז דער לופט=טראַנספּאָרט זאָל ווערן דאָס אייגנס פון דער מלוכה,
און ווי אַזוי כאַפּט מען צוריק אַרויס פון די הענט פון דער געזעל=
שאַפט די פאַבריקן, די שיפן, דעם יבשה=טראַנספּאָרט, דעם גרויסן
האַנדל, און בכלל די עפנטלעכע באַדינונג, כדי דערפון צו ציען
די רווחים פאַר זיך. צוליב דעם צוועק זיינען זיי געוואָרן באַלעבאַטים
פון צייטונגען און האָבן זיך אַריינגעדרייט אין דער פּאַרטיי=פּאָליטיק.
פאַרקערט, די ברייטע פאָלקס=מאַסן האָבן בתמימות אַרויסגעקוקט אויף
אַ נייעם צושטאַנד פון דער געזעלשאַפט, וואָס איז אויסגעפּלאַנירט
געוואָרן כמעט אינגאַנצן צוליב זייערע אינטערעסן און בהסכם מיט
אייגענע מענטשלעכע אידעאַלן. די געשיכטע פון 1919 איז אין גרויסן
און גאַנצן דער צונויפשטויס פון די דאָזיקע צוויי שטרעמונגען. די
רעגירונגען האָבן האַסטיק אויספאַרקויפט אַלע עפנטלעכע אונטער=
נעמונגען, וואָס האָבן אַיינגעבראַכט גוטע פרנסות, צו פּריוואַטע ספּע=
קולאַנטן...

אין מיטן 1919 האָבן די אַרבעטער=מאַסן פון גאָר דער וועלט זיך
געפילט בפירוש אָפּגענאַרט אין זייערע האָפענונגען און זיינען געווען
דורכאויס אין אַ שלעכטער שטימונג. עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז
דאָס בריטישע איבערבוי=מיניסטעריום און די ענלעכע אינסטיטוציעס
אין אַנדערע לענדער האָבן געאַרבעט אונטער אַ געפעלשטן
שילד. דער מאַסן=מענטש האָט געפילט, אַז מען האָט אים אַרומגעפירט

ביי דער נאָז. עס איז ניט געווען קיין איבערבוי, נאָר מער ניט אַן אויפריכטונג פון דער אַלטער אָרדענונג, ניט קיין רעקאָנסטרוקציע, נאָר אַ רעסטאַווראַציע, און דער מצב איז נאָך געווען ערגער ווי פריער, מחמת די אָרעמקייט איז איצט געוואָרן גרעסער.

אין משך פון די פיר יאָר פון דער דראַמע האָט די מלחמה פאַר־שטעלט די סאָציאַלע פראַגע, וואָס האָט זיך אַנטוויקלט אין די מערבדיקע ציוויליזאַציעס אין 19טן יאָרהונדערט. איצט, אַז די מלחמה איז געווען פאַרביי, האָט די סאָציאַלע פראַגע זיך ווידער באַוויזן אָפן און קלאָר, ווי מען האָט זי פריער קיין מאָל ניט געזען.

די צעריצטקייט און די שווערענישן און די אַלגעמיינע אומ־זיכערקייט פון דער נייער צייט זיינען נאָך פאַרשטאַרקט געוואָרן דורך דער טיפער צערודערונג פון דעם געלט־פאַרקער און קרע־דיט. געלט, אַ קאָמפּליצירטע פאָרמירונג מער פון אַ הסכם איידער פון אַ סיסטעם פון ווערטן, האָט אין די קריג־פירנדיקע לענדער אָנגעוואָרן דעם אונטערהאַלט פון אַ גאָלד־פאָנד אין דעם אינלענדישן פאַרקער. גאָלד איז געוואָרן אויפגעהיט נאָר צוליב דעם אינטערנאַציאָנאַלן פאַרקער. פאַר דעם אינעווייניקסטן באַנוץ אָבער האָבן אַלע רעגי־רונגען אַרויסגעלאָזט גוואַלדיקע סכומים פאַפּיר־געלט. אַז עס זיינען געפאַלן די מחיצות, וואָס דער קריג האָט געהאַט אַוועקגעשטעלט צווישן די לענדער, איז דער אינטערנאַציאָנאַלער געלט־בייט געוואָרן אַ ווילדע מהומה, וואָס מען האָט ניט געקאָנט וויסן וואו אַיין און וואו אויס, אַ מקור פון צרות פאַר אַלעמען, חוץ עטלעכע בערזע־שפּילער און דורכגעטריבענע ספּעקולאַנטן. די פּרייזן האָבן געהאַלטן אין איין וואַקסן — און דאָס האָט אַריינגעבראַכט אין גרימצאָרן די וואָס האָבן געלעבט פון שכירות. פון איין זייט האָט דער אַר־בעטגעבער ניט געוואָלט העכערן פון העכערן שכירות; פון דער אַנדער זייט האָבן עסנוואַרג, קליידונג און דירה כסדר אַלץ מער געקאָסט. און דאָס געפערלעכסטע אין דעם מצב איז געווען—וואָס דער אַרבעטער האָט אָנגעהויבן פאַרלירן דעם צוטרוי און די זיכערקייט, וואָס ער האָט אַמאָל געהאַט, אַז דורך געדולד און אַריינגעטאָנקייט אין זיין אַר־בעט וועט ער מיט דער צייט בייקומען די דחקות און נויט, וואָס ער האָט געליטן.

אין די רעדעס פון פּאָליטיקער צום סוף 1919 און פרי־יאָר 1920 האָט מען אַלץ מער געקאָנט מערקן די אָנערקענונג פון דעם פאַקט, אַז אין דער אַזוי־גערופענער קאַפּיטאַליסטישער סיסטעם — די סיסטעם פון פּריוואַט־אייגנטום, וואו דער פּריוואַטער ריווח איז דער הויפּט־באַוועגער — איז ניט אַלץ כשורה. אַלע האָבן מודה געווען, אַז זי באַדאַרף שאַפן וואוילשטאַנד פאַרן כלל, אָדער זי מוז ווערן רעווידירט. עס איז אינטערעסאַנט צו פאַרצייכענען אַזאַ רעדע, ווי עס האָט געהאַלטן דער ענגלישער פּרעם.־מיניסטער מ״ר ללאָיד דזשאָרדזש דאָנערשטאָג, דעם 6טן דעצעמבער 1919. מ״ר ללאָיד דזשאָרדזש האָט געקראָגן די בילדונג און די פּראַקטיק פון אַ פּריוואַט־אַדוואָקאַט אין וויילס. ער האָט פרי זיך אַריינגעלאָזן אין פּאָליטיק, און אין משך פון אַ גלענצנדיקער פּאַרלאַמענטאַרישער קאַריערע האָט ער שפּעטער געהאַט ווינציק געלעגנהייט צו לייענען און צו טראַכטן. אָבער היות ווי ער איז פון דער נאַטור אַ מענטש מיט אַ שאַרפן קאָפּ, האָט ער אויסגעדריקט זייער פּינקטלעך די געדאַנקען פון די אינטעליגענטערע געשעפטסלייט און גבירים און געוויינטלעכע בירגער, וואָס האָבן אים אונטערגעהאַלטן.

„מען האָט שוין ווידער טענות צו דער ציוויליזאַציע", האָט ער געזאָגט. „וואָס איז דאָס? דאָס רירט אָן די יסודות. דאָס פאַרמישפּעט דאָס גאַנצע געביי פון דער געזעלשאַפט, ווי מיר קאָנען זי: איר האַנדל, איר מלאכה, איר אינדוסטריע, אירע פינאַנסן, איר סאָציאַלע אָרדענונג — אַלץ איז דערין אַריינגענומען. פאַראַן אַזעלכע, וואָס האַלטן, אַז דער וואוילשטאַנד און די שטאַרקייט פון לאַנד זיינען אויסגעבויט דורך דער אינדיווידועלער איניציאַטיווע, דורך דעם אַרבעטס־חשק פון דעם יחיד. דאָס איז איין מיינונג. מלוכה מוז דערציען; מלוכה מוז ביישטיין, וואו דאָס איז נייטיק; מלוכה מוז קאָנטראָלירן וואו עס איז נייטיק; מלוכה מוז שיצן די שוואַכע אַנטקעגן דער פאַררייסענער גדלות פון די שטאַרקע; נאָר דאָס לעבן קוואַלט אַרויס פון אינדיווידועלן ווילן און ענערגיע (אַפּלאָדיסמענטן). דאָס איז איין מיינונג. וואָס איז די אַנדער מיינונג? אַז פּריוואַטע אונטער־

נעמונג איז אַ דורכפאַל, מען האָט זי אויסגעפּרוּווט און געפונען פול חסרונות — זי איז אַ פולקומער דורכפאַל, אַ ביטערער דורכפאַל. זי מוז ווערן אויסגעוואָרצלט, און די געמיינשאַפט מוז נעמען אויף זיך ווי אַ געמיינשאַפט צו פּראָדוצירן, פונאַנדערטיילן, און ניט נאָר קאָנטראָלירן.

„אָט דאָס זיינען די גרויסע פּ[illegible]עס, וואָס מיר מוזן באַשטימען. מיר זאָגן, אַז די חסרונות פון דער פּריוואַטער אונטערנעמונג קאָנען אָפּגעווענדט ווערן. זיי זאָגן: ניין, דאָס איז ניט מעגלעך; עס

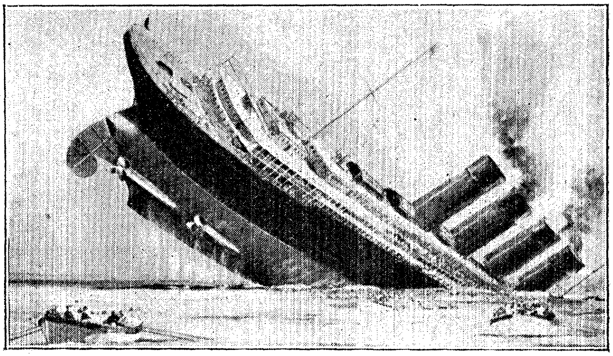

די „לוזיטאַניע״ ווערט אויפגעריסן דורך אַ טאָרפּעדאָ פון אַ דייטשער טונק־שיף, דעם 7טן מאַי 1915.

וועט ניט העלפן קיין שום אויסבעסערונג, קיין שום פּאַליאַטיוו, קיין שום מיטל צו באַגרענעצן און צו היילן; די חסרונות שטעקן אין דער עצם סיסטעם; זיי זיינען די פּירות פון דעם בוים, און איר מוזט אים אויסהאַקן. אָט דאָס זיינען די טענות, וואָס קלינגען ביי היינטיקן טאָג איבער גאָר דער ציוויליזירטער וועלט, פון אָקעאַן ביז אָקעאַן, איבער טאָל און פּליין. איר הערט דאָס אין דעם געוויין און אין דעם מאַניאַקאַלישן געשריי פון די באָלשעוויקעס. איר הערט דאָס אין די הויכע, קלאָרע, נאָר מער איינגעהאַלטענע טענער פון קאָנגרעסן און קאָנפערענצן. די באָלשעוויקעס וואָלטן וועלן אויפרייסן די גאַנ־

צע מאַשינעריע מיט אַ שטאַרקן אויפּריים=שטאָף און מיט שרעק. אַנדערע ווידער וואָלטן וועלן אַראָפּטראָגן זי מיט הייב=מאַשינעס.

„אַרבעטלאָזיקייט, מיט איר אומגערעכטיקייט פאַר דעם מענטשן, וואָס זוכט און לעכצט נאָך אַרבעט, וואָס בעט אַרבעט און קאָן זי ניט געפינען און וואָס ווערט געשטראָפט פאַר אַ דורכפאַל, וואָס ער איז אין אים ניט שולדיק, דורך דעם הונגער=טויט פון זיינע קינדער — אָט די פּיין איז עפּעס אַזוינס, וואָס די פּריוואַטע אונטערנעמונג מוז געפינען אַ מיטל קעגן איר צוליב איר אייגענער טובה (וועגן אַפּלאָדיסמענטן). שוויץ=סיסטעם, דאָס שמוץ=לעבן, דאָס געפיל פון האַלבער שקלאַפעריי פאַר אַרבעטער, דאָס מוז פאַרשווינדן. מיר מוזן קולטיווירן אַ געפיל פון מענטשלעכקייט דורך באַהאַנדלען מענטשן ווי מענטשן. אויב איך — און איך זאָג דאָס מיט פולן באַוואוסטזיין — אויב איך וואָלט געהאַט אויסצוקלייבן צווישן אָט דער סיסטעם, וואָס איך גלויב אין איר, און צווישן דעם, אַז מיליאָנען מענער און פרויען און קינדער זאָלן פאַרפוילט ווערן אין די קעלערס, איך וואָלט קיין וויילע ניט געקווענקלט. דאַנקען גאָט, די וואַל איז ניט נייטיק. פּריוואַטע אונטערנעמונג קאָן פּראָדוצירן מער, אַזוי אַז אַלע מענטשן זאָלן קריגן אַ פיינעם חלק"*...

דאָ האָבן מיר די מיינונג, וואָס איז כאַראַקטעריסטיש פאַר דעם דורכשניטלעכן פאַרמעגלעכן מענטש מיט אַ געזונטן פאַרשטאַנד ניט נאָר אין גרויס=בריטאַניע, נייערט אויך אין אַמעריקע אָדער פראַנקרייך אָדער איטאַליע אָדער דייטשלאַנד. לויטן כאַראַקטער און טאָן איז דאָס אַ פיינער מוסטער פון בריטישן פּאָליטישן געדאַנק פון יאָר 1919. די אידעע, וואָס אויף איר איז זי געגרינדעט, איז, אַז די הערשנדיקע עקאָנאָמישע סיסטעם האָט פון אונז געמאַכט דאָס, וואָס מיר מיר זיינען. מיר דאַרפן ניט האָבן קיין פּראָצעס פון סאָציאַלער צעשטערונג, וואָס דאַרף קומען פאַר דער אויפלעבונג פון דער געזעלשאַפט, מיר דאַרפן ניט האָבן קיין עקספּערימענטן מיט די יסודות פון אונזער סאָציאַלער אָרדענונג. לאָמיר דאָס אָננעמען. מ"ר ללאָיד דזשאָרדזש איז אָבער מודה, אַז עס מוז זיין אַ צופּאַסונג.

---

* „טיימס", 8 דעצעמבער 1919.

נאָר די דאָזיקע רעדע איז געהאַלטן געוואָרן אַ יאָר מיט אַ חודש נאָך דעם וואָפנשטילשטאַנד, און קודם־כל האָט די פּריוואַטע אונטער־נעמונג פאַר דער דאָזיקער גאַנצער צייט ניט באַוויזן צו טאָן דאָס אַליין, וואָס מ״ר ללאָיד דזשאָרדזש האָט אַזוי גוטהאַרציק צוגעזאָגט, אַז זי וועט דאָס טאָן. למשל, די געזעלשאַפט האָט נייטיק באַדאַרפט האָבן הייזער. די גאַנצע צייט פון דער מלחמה האָט מען אויפגעהערט ניט וואָס צו בויען, נאָר אַפילו צו פאַרריכטן אַלטע הייזער. אין בריטאַניע אַליין האָבן אויסגעפעלט אין די לעצטע חדשים פון 1919 צווישן 250.000 און אַ מיליאָן דירות. אַ סך מענטשן האָבן געלעבט מוראדיק צונויפגעפרעסט, און עס איז געגאַנגען די אומפאַרשעמטסטע ספּעקולאַציע מיט דירות און הייזער. עס איז געווען אַ שווערע לאַגע, אָבער עס איז פון איר געווען אַן אויסגאַנג. ווען עס וואָלט געווען דער זעלביקער ענטוזיאַזם און ענערגיע און מסירת־נפש, וואָס האָט פאַרפלייצט דעם שרעקלעכן קריזיס פון יאָר 1916, וואָלט די אַ סך גרינגערע אויפגאַבע צו שאַפן אַ מיליאָן הייזער געוויס געקאָנט ווערן אויסגעפירט אין אַ יאָר מיט עפּעס. נאָר עס איז געווען אַ ספּעקולאַציע מיט בוי־מאַטעריאַלן, דער טראַנספּאָרט איז געווען אין אַ צערודערטן צושטאַנד, און עס האָט ניט געלוינט דער פּריוואַטער אונטערנעמונג צו בויען הייזער, ווייל דאָס דירה־געלט, וואָס יענע מענטשן, וואָס האָבן באַדאַרפט האָבן די דירות, האָבן געקאָנט צאָלן, האָט ניט געגעבן דעם געהעריקן ריווח. דעריבער האָט די פּריוואַטע אונטערנעמונג, וואָס האָט גאָר ווינציק געדאַגהט וועגן דער געזעלשאַפטלעכער נויט אין דירות, ניט געטאָן מער ווי נאָר ספּעקולירט מיט דירה־געלט און מיט דירות־אָפּטרעטן. זי האָט פאַר־לאַנגט גאַראַנטיעס און הילף פון דער מלוכה — בכדי זי זאָל בויען מיט ריווח.

און אָט איז נאָך אַ ביישפּיל דערפאַר, אַז די רווחים־סיסטעם איז ניט ביכולת צו פאַרענטפערן די פּראָבלעמען פון דער צייט. היות ווי דער טראַנספּאָרט איז געווען געשעדיקט, האָבן זיך אָנגעקליבן אין לאַגערן גרויסע סכומים סחורות. מען האָט געמוזט האָבן נייטיק וואָל־וועלע אויטאָמאָבילן אַריבערצופירן פון אָרט צו אָרט סחורות און אַרבעטער. נאָר די פּריוואַטע אונטערנעמונג אין דער אויטאָמאָביל־אינ־

דוסטריע האָט זיך איינגערעדט, אַז פאַר איר לוינט מער צו פּראָ-דוצירן גרויסאַרטיקע און טייערע אויטאָמאָבילן פאַר יענע, וואָס די מלחמה האָט זיי געמאַכט רייך. די אַמוניציע-פאַבריקן, וואָס זיינען אויסגעבויט געוואָרן אויף מזומן געלט, וואָלטן זייער רינג געקאָנט ווערן געמאַכט צו פאַבריקן פאַר מאַסן-פּראָדוקציע פון וואָלוועלע אויטאָמאָבילן, נאָר די פּריוואַטע אונטערנעמונג האָט עקשנותדיק געפאָדערט, אַז מלוכה זאָל די דאָזיקע פאַבריקן פאַרקויפן. אַזוי אַרום האָט זי אַליין ניט באַדינט די נויט פון דער געזעלשאַפט, און ניט געלאָזן דער מלוכה דאָס טאָן.

דאָס נעמלעכע איז געווען מיטן שיף-בוי, הגם די וועלט האָט זיך מוראדיק גענייטיקט אין שיפן, האָט די פּריוואַטע אונטערנעמונג ניט אַנדערש געפאָדערט, אַז עס זאָלן פאַרמאַכט ווערן די פּריש אויס-געבויטע שיף-ווערפטן.

אומעטום איז דער געלט-פאַרקער געווען געשטערט, נאָר די פּריוואַטע אונטערנעמונג איז געווען פאַרנומען מיט קויפן און פאַר-קויפן מאַרקן און פראַנקן און האָט נאָך פאַרגרעסערט די מהומה.

בעת מ״ר ללאָיד דזשאָרדזש האָט געהאַלטן די כאַראַקטע-ריסטישע רעדע, וואָס מיר האָבן ציטירט, האָט די אומצופרידנקייט פון געמיינעם מאַן זיך געקליבן אומעטום, און ווינציק אָדער גאָרנישט איז געוואָרן געטאָן אויף צו באַפרידיקן זיינע נויט-באַדערפעניש. עס איז געוואָרן קלאָר, אַז אויב עס וועט ניט פאָרקומען קיין ראַדיקאַלער שינוי אין דעם גייסט פון פירן געשעפטן, איז אונטער אַ סיסטעם פון אומבאַגרענעצטער פּריוואַטער אונטערנעמונג געווען ווינציק אָדער גאָר קיין האָפענונג ניט, לכל-הפּחות אין אייראָפּע, אַז אין משך פון די נאָענטסטע צוויי אָדער דריי דורות זאָלן האָרעפּאַשניקעס קריגן אַ לייטישע דירה, קליידונג און דערציִונג פאַר זייערע קינדער.

דאָס זיינען פאַקטן, וואָס דער היסטאָריקער פון דער מענטשהייט איז מחויב צו פאַרצייכענען מיט וואָס ווינציקער אײנטײטש. פּרי-וואַטע אונטערנעמונג האָט אין די יאָרן 1919 און 1920 ניט אַרויס-געוויזן ניט קיין ווילן ניט קיין פעיִקייט צו באַפרידיקן די נייטיקסטע באַדערפענישן פון דער צייט. ווי נאָר זי איז פּטור געוואָרן פון קאָנטראָל, האָט זי נאַטירלעכערהייט זיך אַרויסגעוואָרפן אויף ספּע-

קאָלאַציע און לוקסוס־פּראָדוקציע. זי האָט געזוכט אַלץ דעם מאַקסימום ריווח. זי האָט ניט געהאַט קיין חוש פאַר די סכּנות, וואָס שטייען איר פאַר. זי האָט זיך אַנטקעגנגעשטעלט קעגן יעטווידן פּרווו צו באַגרענעצן און איינצוצאַמען אירע רווחים און ברענגען נוצן דער וועלט אַפילו פון איר אייגענער טובה וועגן.

דאָס אַלץ איז צוגעגאַנגען, ניט געקוקט דערויף וואָס די אייראָפּעישע מאַסן האָבן אַרויסגעוויזן אַ בפירושע שטאַרקע אומצופרידנקייט מיט די כסדרדיקע צרות און דחקות, וואָס זיי האָבן געליטן. 1913 האָבן די דאָזיקע מאַסן געלעבט ווי זיי האָבן געלעבט פון געבוירן אָן; זיי זיינען געווען צוגעוויינט צום לעבן, וואָס זיי האָבן געפירט. פאַרקערט, די מאַסן פון 1919 זיינען אומעטום געווען אויסגעוואָרצלט, זיי זיינען געווען אין די אַרמייען, זיי האָבן געאַרבעט אין די אַמוניציע־פאַבריקן און אַז״וו. זיי האָבן אָנגעוואָרן זייער געוויינהייט אַריבערצוטראָגן זייער לאַגע רויק. זיי זיינען איצט געווען דריסטער און מער פעיק אויף פאַריאושטע טועכצן. גרויסע מאַסן מענטשן האָבן זיך טרענירט צו אַזעלכע ברוטאַליטעטן, למשל, ווי צום באַגנעטן־קאַמף; מענטשן האָבן זיך איינגעוויינט צו זיין ווילדע חיות און צו מאַכן ווייניק מחזקות פון הרגענען צי פון ווערן דערהרגעט. דעריבער זיינען סאָציאַלע אומרוען געוואָרן אַ סך געפערלעכער.

אַלצדינג האָט אין פלוג געוויזן דערויף, אַז אַ סך יאָרן וועט מען ניט אַריבערטראָגן דעם איצטיקן צושטאַנד. אויב די געבילדעטע און רייכע מענטשן פון איירָאָפּע, וואָס לעבן אַ גוטן טאָג, זאָלן ניט קאָנען איינגיכן באַגרענעצן זייער פּריוואַטע אונטערנעמונג און איינשטעלן זי אַזוי, אַז זי זאָל אַרבעטן גוט און גיך פאַר טובת הכּלל; אויב זיי זאָלן ניט קאָנען צוליב זייער אייגענער טובה וועגן פאַרזיכערן דעם שלום אַזוי, אַז לא די וואָס עס זאָלן אויפהערן די הכּנות צו אַ מלחמה, נאָר עס זאָל אויך ניט פאָרקומען קיין אינטערנאַציאָנאַלער האַנדלס־קריג, — דעמאָלט האָט מען זיך געמעגט ריכטן, אַז שטרייקן און אויפשטאַנדן זאָלן קומען איינע נאָך די אַנדערע, ביז עס וועט דערגיין צו אַ פולן סאָציאַלן און פּאָליטישן חורבן.

מען דאַרף ניט מיינען, אַז די מאַסן האָבן געהאַט, אָדער זיי האָבן זיך אײַנגערעדט, אַז זיי האָבן דעם פּלאַן פון אַ נייער סאָציאַלער פּאָליטישער און עקאָנאָמישער סיסטעם. זיי האָבן דאָס ניט געהאַט און זיי האָבן ניט געמיינט, אַז זיי האָבן. די חסרונות, וואָס מיר האָבן אָנגעוויזן אין דעם סאָציאַליסטישן פּלאַן, זיינען פאַר זיי ניט געווען קיין סוד. עס איז נאָך געווען אַ געפערלעכערער צושטאַנד, ווי דער. זיי האָבן אַזוי פיינט געקראָגן די עקסיסטירנדיקע סיסטעם, מיט איר לוקסוס, מיט איר צעשטערונג, מיט איר אַלגעמיינער נויט, אַז זיי האָבן ניט געזאָרגט וועגן דעם, וואָס עס קאָן פּאַסירן דערנאָך, אַבי זיי זאָלן נאָר חרוב מאַכן די איצטיקע אָרדענונג. דאָס איז געווען דער אומקער צו אַזאַ געמיט-צושטאַנד, וואָס לאָזט זיך פאַרגלייכן מיט דעם, וואָס האָט געמאַכט מעגלעך דעם אונטערגאַנג פון דער רוימישער אימפּעריע.

דעריבער האָבן אומעטום אין אייראָפּע זיך גענומען רירן זיך די כּוחות פון דער סאָציאַלער רעוואָלוציע, באַזונדערס קענטיק אין דייטשלאַנד און איטאַליע. דער קאָמוניזם האָט זיך אַרויסגעוויזן באַזונדערס אַגרעסיוו אין איטאַליע. אין פאַרשיידענע ערטער פון איטאַליע האָבן זיך באַוויזן קאָמוניסטישע בורמיסטערס, און אין באָלאָניאַ איז געווען אַ פּרוּוו אײַנצופירן קאָמוניסטישע פּרינציפּן אייבער געוואַלד. אין יולי 1920 האָט פאַרנומען דעם אָרט פון סיניאָר ניטי ווי דער ראש פון דער רעגירונג דזשאָליטי, אַ נייטראַליסט, וואָס איז געווען קעגן דער מלחמה. ער האָט געמאַכט פאַרשיידענע עקספּערימענטן, ווי אַזוי אײַנצושטעלן אַ צוזאַמענאַרבעט און חברותא צווישן אינדוסטריעלע אַרבעטער און זייערע באַלעבאַטים. אין סעפּטעמבער האָבן די אַרבעטער פאַרכאַפּט אַ סך שטאָל-גיסערייען און אַנדערע פאַבריקן און האָבן גענומען פירן זיי לויט סאָציאַליסטישע פּרינציפּן. די דאָזיקע מעשׂים זיינען געוואָרן אונטערגעהאַלטן און אויפגעמונטערט דורך דער רעגירונג.

אָט דער דאָזיקער גליטש צום קאָמוניזם האָט געדויערט דאָס יאָר 1921. נאָר עס האָט זיך געקליבן אַן אָפּעראַציע, און עס איז געקומען צו גאַסן-אומרוען און גוואַלד-מעשׂים אין פלאָרענץ, טריעסט, פּאָליאַ, פּיזאַ און אַ סך אַנדערע ערטער. דזשאָליטיס מיטלען דורכ-

צופירן סאָציאַליזאַציע האָבן אַרויסגערופן אַ שטאַרקע רעאַקציע צווישן די קלאַסן, וואָס זיינען אינטערעסירט אין פּריוואַט־אייגנטום, און עס איז אויפגעקומען אַן אָרגאַניזאַציע פון יונגע מענטשן, די פאַשיסטן (F a s c i s t i), וואָס האָבן זיך געגרייסט מיט זייערע לאַנגע האָר, שוואַרצע בלוזעס, מיטן נאַציאָנאַליזם פון שטאַרקסטן סאָרט און מיט אַנטי־סאָציאַליזם. זיי האָבן געענטפערט מיט גוואַלד־מעשים אויף גוואַלד־מעשים, זיי האָבן דערפירט דאָס ביז צום עקסטרעם, זיי האָבן איינגעשטעלט אַ טעראָר קעגן סאָציאַליסטן. זיי האָבן געפונען אַ פירער מיט גרויס ענערגיע און ווינציק געוויסן, בעניטאָ מוסאָליני, פריער אַ ראַדיקאַלער זשורנאַליסט. אונטער זיין קונציקן אָנפיר האָבן די פאַשיסטן איינגיכן אַריבערגעיאָגט די ספּאָראַדישע און סענטימענטאַלע אַרויסטרעטונגען פון די קאָמוניסטן. זיי פלעגן אויפלאָקערן אויף די לידערס און שרייבערס פון די ליבעראַלן און שלאָגן זיי. די פאַשיסטן האָבן אָנגעווענדט אַ באַזונדער מיטל פון פייניקן די וואָס האָבן זיך דערוועגט צו קריטיקירן: זיי פלעגן איבערגעוואַלד זיי אַריינגיסן אין האַלז גרויסע פּאָרציעס ריצן־אייל. די מעטאָדן פון סאָציאַלן קאַמף אין איטאַליע זיינען געוואָרן מאָרד פון הינטער אַ ווינקל, געשלעגן, פייניקונג, פאַרברענען די הייזער פון ליבעראַלע דענקערס. אָנשטאָט דעם שאָטן פון קאָמוניזם איז געקומען די ווירקלעכקייט פון אַ באַנדיטן־הערשאַפט.

צו אָקטאָבער 1922 זיינען די פאַשיסטן געווען אויסגעוואַקסן צו אַזאַ כוח, אַז זיי האָבן געבילדעט אַן אמתע אַרמיי און האָבן געקאָנט מאַרשירן אויף רוים. דער מיניסטאָרן־קאַבינעט האָט פּראָקלאַמירט קריגס־צושטאַנד און געגרייט זיך צו אַ קאַמף, דער קיניג אָבער האָט ניט מסכים געווען צו די דאָזיקע מיטלען און האָט איבערגעגעבן מוסאָלינין די מאַכט אין לאַנד. מוסאָליני איז געוואָרן דער ראש פון דער רעגירונג און איז מרוצה געוואָרן פונאַנדערצולאָזן זיינע שוואַרצע־בלוזניקעס — נאָר ער האָט זיין צוזאָג קיין מאָל ניט געהאַלטן. די פאַשיסטן זיינען אַוועקגעשטעלט געוואָרן איבער דער פּאָליציי און די באַוואָפנטע כוחות פון לאַנד. די פרייהייט פון דער פּרעסע איז בטל געוואָרן, וואַלן זיינען געוואָרן אַ פאַרס, פּאָליטישע קעגנער זיינען געוואָרן באַפאַלן, טעראָריזירט, דערהרגעט. מוסאָליני,

אונטער דעם טיטל Il Duco, איז געוואָרן פּאַקטיש דיקטאַטאָר, בעת דער קיניג איז געוואָרן אָפּגעשטופּט אָן אַ זייט, ווי ער האָט ערלעך פאַרדינט.

אויף אַ שטיקל צייט איז די עקאָנאָמישע לאַגע אין איטאַליע געוואָרן אין פלוק בעסער, נאָר ביזן היינטיקן טאָג בלייבט דער סאָציאַלער אויסקוק פון לאַנד טונקל און אומזיכער. דער איטאַליענישער מצב איז טיף אינטערעסאַנט פאַר גאָר דער וועלט, מחמת ער אַנטפּלעקט אין די גרעבסטע און רויסטע פאָרמען דעם כאַראַקטער פון עקסטרעם לינק און עקסטרעם רעכט אין דער איצטיקער מענטשלעכער געזעלשאַפט, ווי וויט דאָס ערשטע קאָן ניט ווערן פּראַקטיש פאַרווירקלעכט, און ווי אַזוי פּריוואַט-אייגנטום און פּריוואַטע אונטערנעמונג קאָן ווערן, כדי זיך צו באַשיצן, מגולגל אין גוואַלד-הערשאַפט און באַנדיטיזם. איטאַליע איז פּונקט ווי רוסלאַנד געוואָרן אַ טורמע פאַר איטלעכן מענטשן מיט אַ פרייען גייסט. די איינגעגעסענע קרענק פון אומגעזעצלעכקייט, וואָס מיר האָבן שוין אויף איר אויפמערקזאַם געמאַכט אין אונזער קריטישער באַמערקונג וועגן Stalky and Co, איז אין פולן בלי אין די דאָזיקע צוויי לענדער. נאָר איטאַליע שטייט ניט אַליין אין דעם פּרט: דאָס איז בכלל די טענדענץ פון אונזער צייט. אין דייטשלאַנד, פראַנקרייך און גרויסבריטאַניע האָבן די פאַשיסטן געפונען נאָכמאַכערס, נאָר ביז אַהער האָבן זיי אין די דאָזיקע לענדער געקאָנט נאָר שאַטן, צו קיין טיראַניע זיינען זיי דערווייל נאָך ניט געקומען.

---

2. פּרעזידענט ווילסאָן אין ווערסאַיל.

מיר האָבן פאַרצייכנט די אַלגעמיינע סאָציאַלע און עקאָנאָמישע אומאָרדענונג פון די אייראָפּעישע געמיינשאַפטן אין די יאָרן וואָס באַלד נאָך דער מלחמה, איידער מיר האָבן געגעבן אַ באַריכט וועגן דעם, ווי אַזוי די שלום-קאָנפערענץ אין פּאַריז האָט געפּרוּווט איינפירן אַ סדר אין דער וועלט. דאָס איז דערפאַר, ווייל מען האָט געמוזט באַווייזן די סיבות, פאַרוואָס איז די קאָנפערענץ, וואָס האָט באַדאַרפט

אויפטאָן אַזאַ גרויסע זאַך, געווען אַרומגערינגלט מיט אַזאַ אַט־מאָספערע פון פאַרמאַטערטקייט און אָנמעכטיקייט: דאָס זיינען געווען די דאגות און שוועריקייטן פון איטלעכן בנוגע די פראַגעס פון הכנסה, פרייזן, אַרבעטסלאָזיקייט וכדומה. מען קאָן ניט פאַרלאַנגען קיין מעכ־טיק געזעלשאַפטלעך לעבן, ווען דאָס לעבן פון די יחידים איז פול מיט מהומה און צרות.

די געשיכטע פון דער קאָנפערענץ ווענדט זיך אין גרויסן און גאַנצן אויף די טרעפּענישן פון איין מענטשן, איינעם פון יענע מענטשן, וואָס דער צוטראַף אָדער זייער פּערזענלעכער כאַראַקטער שטעלט זיי אַוועק ווי אַ מיט צו באַלייכטן די אויפגאַבע פון דעם היסטאָריקער. מיר האָבן אין משך פון דער געשיכטע געפונען פאַר זייער נוציק צו קאָנצענטרירן צייטנווייז אונזער אויפמערק אויף איין פּערזאָן—למשל, בודא, אלכסנדר דעם גרויסן, יואַן טשוואַנג, קיסר פרידריך II, קאַרל V, נאַפּאָלעאָן I — און צו לאָזן אים דורך אָפּשפּיגלונג באַלייכטן די תקופה, וואָס אין איר האָט ער געלעבט. דער סוף פון גרויסן קריג קאָן בעסער פון אַלץ ווערן באַטראַכט ווי די געשיכטע פון דעם אַמעריקאַנער פּרעזידענט, פּרעזידענט ווילסאָן, ווי אַזוי ער איז גרויס געוואָרן אין דער וועלט, און אַלעמענס אויגן זיינען געווענדט געוואָרן צו אים, אַז ער וועט אַרויסראַטעווען פון אַלע צרות, און ווי אַזוי די דאָזיקע האָפנונגען האָבן אָפּגענאַרט.

פּרעזידענט ווילסאָן (1856 — 1924) איז פריער געווען אַן אויסגעצייכנטער געלערנטער און לערער פון געשיכטע, קאָנסטיטוציע־רעכט און פּאָליטישע וויסנשאַפטן בכלל. ער איז געווען פּראָפעסאָר אויף פאַרשיידענע קאַטעדרעס און איז געווען פּרעזידענט פון דער פּרינסטאָן אוניווערסיטעט (ניו דזשורסי). ער האָט אָנגעשריבן אַ סך ביכער, וואָס אין זיי ווייזט זיך אַרויס אַ גייסט, וואָס איז פאַרנומען דער עיקר מיט אַמעריקע און מיט אַמעריקאַנער פּאָליטיק. ער האָט זיך צוריקגעצויגן פון אַקאַדעמישן לעבן און איז אויסגעקליבן געוואָרן אין יאָר 1910 פאַרן גובערנאַטאָר פון ניו־דזשורסי ווי דער קאַנדידאַט פון דער דעמאָקראַטישער פּאַרטיי. אין יאָר 1913 האָבן די דעמאָקראַטן אים אַרויסגעשטעלט פאַר אַ קאַנדידאַט פון פּרעזידענט, און מחמת עס איז אַרויסגעקומען אַ גרויסער סיכסוך צווישן געוועזענעם פּרעזידענט

רוזוועלט און דעם פּרעזידענט טאַפט, איז די רעפּובליקאַנישע פּאַרטיי געשפּאָלטן געוואָרן, און ווילסאָן איז געוואָרן אויסגעקליבן פאַרן פּרעזידענט פון די פאַראייניקטע שטאַטן.

די געשעענישן פון אַווגוסט 1914 האָבן פאַרכאַפּט ווילסאָנען, פּונקט ווי אַלע אַנדערע לאַנדסלייט זיינע, אומגעריכט. דעם 3טן אַווגוסט האָט ער טעלעגראַפירט, אַז ער לייגט זיך פאָר ווי אַ פאַרמיטלער אין דעם סיכסוך. דערנאָך איז ער אין אַמעריקע אַ שטיק צייט געבליבן נאָר ווי אַ צוקוקער פון קאָנפליקט. צוערשט האָבן, ווייזט אויס, ניט דאָס אַמעריקאַנישע פאָלק און ניט דער פּרעזידענט ניט געהאַט קיין טיפערן פאַרשטאַנד פאַר דער קאַטאַסטראָפע, וואָס האָט זיך אַזוי לאַנג אָנגעקליבן. זייער טראַדיציע איז אין משך פון אַ יאָרהונדערט געווען זיך ניט צו אינטערעסירן מיט די פּראָבלעמס פון דער אַלטער וועלט, און דאָס האָט ניט אַזוי גרינג געקאָנט איבערגעביטן ווערן. די אימפּעריאַליסטישע האָפערדיקייט פון דעם דייטשן הויף און דער טעמפּער גוסט פון דער דייטשער מיליטער-מאַכט פאַר מעלאָדראַמאַטישער „שרעקלעכקייט“, זייער אַריינדרינגען אין בעלגיע, זייערע אַכזריותדיקע מעשים דאָרט, זייער באַנוצן גיפטיקע גאַז, זייער אונטערוואַסער-קריג מיט די שאָדנס, וואָס ער האָט אָנגעטאָן, — דאָס אַלץ האָט, וואָס לענגער דער קריג האָט געדויערט, געשאַפן אין די פאַראייניקטע שטאַטן אַן אַלץ זיך פאַרטיפנדיקע שנאה צו דייטשלאַנד. נאָר די טראַדיציע, אַז אַמעריקע מוז זיך האַלטן פון דער ווייטנס, און די טיף איינגעוואָרצלטע איבערצייגונג, אַז די פּאָליטישע מאָראַליטעט פון אַמעריקע שטייט אַ סך העכער פאַר די אייראָפּעישע קאָנפליקטן, האָבן אָפּגעהאַלטן דעם פּרעזידענט פון אַן אַקטיווער אַריינמישונג. ער האָט זיך אָנגעשטעלט אויף אַ געהויבענעם טאָן. ער האָט זיך מודה געווען, אַז ער איז ניט ביכולת צו משפּטן, ווער עס איז גערעכט אין דער גרויסער מלחמה. אין גרויסן און גאַנצן האָט דאָס זיין פּאַציפיסטישער איינשטעל געזיכערט זיין וואַל פאַר אַ פּרעזידענט דאָס צווייטע מאָל.

נאָר מען קאָן די וועלט ניט אויסבעסערן דערמיט, וואָס מען וועט פּשוט קוקן אויף די פאַרברעכערס מיט אַן אויסדרוק פון אומבאַשטימטן טאַדל. צום סוף 1916 זיינען די דייטשן שוין געווען זיכער ביי זיך, אַז אַמעריקע וועט שוין אונטער קיין שום אומ-

שטאַנדן זיך ניט אַריינמישן אין קריג, און 1917 האָבן זיי אָנ־געהויבן זייער אומבאַגרענעצטן אונטערוואַסער־קריג און האָבן גע־נומען דערטרינקען אַמעריקאַנער שיפן אָן וואָרענישן. דורך אָט דעם העכסטער משוגעת זיינען פּרעזידענט ווילסאָן און דאָס אַמעריקאַנער פאָלק אַריינגעשלעפּט געוואָרן אין קריג. און זיי זיינען אויך אַריינ־געצויגן געוואָרן, קעגן זייער ווילן, צו באַשטימען זייערע באַציונגען מיט דער פּאָליטיק פון דער אַלטער וועלט אויף אַנדערע יסודות, ווי שטיין מן הצד. זייערע געדאַנקען און שטימונגען האָבן זיך געביטן זייער גיך. זיי זיינען אַריין אין מלחמה זייט ביי זייט מיט די אַליִרטע, אָבער אָן אַן אָפּרייד מיט די אַליִרטע. זיי זיינען אַריין אין דער מלחמה אין נאָמען פון זייער אייגענער מאָדערנער ציוויליזאַציע, צו באַשטראָפן און צו מאַכן אַ סוף צו אַ פּאָליטישער און מיליטערישער סיטואַציע, וואָס איז ניט געווען צו דערטראָגן.

פּאַוואָליעדיקע און פּאַרשפּעטיקטע אורטיילן זיינען טיילמאָל די בעסטע אורטיילן. אין אַ ריי „נאָטעס“, וואָס זיינען צו לאַנג און צו פּאַרשיידנאַרטיק, אַז מען זאָל קאָנען באַהאַנדלען זיי בפרטיות אין דעם דאָזיקן „קאָנטור“, אַזוי ווי טראַכטנדיק אויפן קול, אַז די גאַנצע מענטשהייט זאָל דאָס הערן, האָט פּרעזידענט ווילסאָן זיך גע־סטאַרעט צו קאָנסטאַטירן די עצם אונטערשיידן צווישן דער אַמעריקאַנער מלוכה און די גרויס־מלוכות פון דער אַלטער וועלט. ער האָט פונאַנדערגעוויקלט אַ באַנעם פון אינטערנאַציאָנאַלע פּאַרהעל־טענישן, וואָס איז געקומען ווי אַ בשורה טובה, ווי אַ האָפענונג אויף אַ בעסערער וועלט, פאַר דעם גאַנצן מזרחדיקן האַלב־קיילעך פון דער ערד.

עס האָבן באַדאַרפט בטל ווערן בשתיקהדיקע אָפּמאַכן, „גאַ־ציעס“ דאַרפן אַליין באַשטימען זייער גורל, מיליטאַריסטישע אַג־רעסיווקייט זאָל אויפהערן, די ים־וועגן דאַרפן זיין פריי פאַר דער גאַנצער מענטשהייט. אָט די דאָזיקע אלף־בית־אמתן פון אַמערי־קאַנישן געדאַנק; די דאָזיקע פאַרבאַהאַלטענע פאַרלאַנגען פון מיט־לערן מענטשן מיט אַ געזונטן שכל, זיינען אויפגעגאַנגען ווי אַ גרויס ליכט איבער דעם חושך פון רישעות און רייסעריי אין אייראָפּע. סוף־כל־סוף, האָבן מענטשן געפילט, זיינען די רייען פון דער די־

פּלאָמאַטיע געוואָרן דורכגעבראָכן, די שלייערן פון דער גרויס־מלוכה־פּאָליטיק צעריסן אין צווייען. דאָ איז געווען קלאָר אַרויסגעזאָגט דער פאַרלאַנג פון דעם געמיינעם מאַן אין גאַר דער וועלט, געשטיצט פון דעם אויטאָריטעט, פון דעם כּוח פון אַ מעכטיקער נייער נאַציע.

עס איז באַשיימפּערלעך, אַז מען האָט באַדאַרפט האָבן אַ באַזונדערן רעגירונגס־אינסטרומענט, וואָס זאָל איינשטעלן דאָס וועלט־געזעץ און זאָל אונטערהאַלטן אָט די ברייטע און ליבעראַלע פאַר־אַלגעמיינערונגען אין מענטשלעכן פאַרקער. אַ סך פּלענער זיינען אויפגעקומען אין געדאַנק פון מענטשן, ווי אַזוי מען קאָן דערגרייכן צו דעם ציל. באַזונדערס איז געווען אַ באַוועגונג פאַר אַ מין וועלט־ליגע, פאַר אַ „פעלקער־ליגע“. דער אַמעריקאַנער פּרעזידענט האָט די דאָזיקע פּראַזע אָנגענומען און געזוכט זי צו רעאַליזירן. ער האָט דערקלערט, אַז אַ הויפּט־תּנאי פון דעם שלום, וואָס ער האָט געזוכט צו דערשלאָגן זיך צו אים דורך גובר זיין דעם דייטשן אימפּע־ריאַליזם, דאַרף זיין אָט דער דאָזיקער פעדעראַלער אָרגאַן. די פעלקער־ליגע האָט באַדאַרפט זיין דאָס העכסטע אַפּעלאַציע־געריכט אין אינטערנאַציאָנאַלע ענינים. זי האָט באַדאַרפט זיין די עצם פאַר־ווירקלעכונג פון שלום. אין דעם פּרט האָט ווילסאָן געפונען אַן אָפּ־קלאַנג אין גאַר דער וועלט.

אַ שטיק צייט איז פּרעזידענט ווילסאָן געווען דער פאָרשטייער פון אַ נייער תּקופה. כּל־זמן דער קריג האָט געדויערט, און אַ שטיקל צייט נאָכדעם ווי דער קריג איז געווען געענדיקט, האָט ער פאַרנומען, ווי ווייט דאָס איז שייך צו דער אַלטער וועלט, די דאָזיקע געהויבענע פּאָ־זיציע. נאָר אין אַמעריקע, וואו מען האָט אים געקענט בעסער, זיינען געווען ספקות. און איצט, אַז מיר שרייבן שוין וויסנדיק די ווייטערדיקע געשעענישן, קאָנען מיר פאַרשטיין די דאָזיקע ספקות. אַמעריקע האָט אין משך פון אַ יאָרהונדערט און מער, בעת זי איז געווען אָפּגעזונדערט און זיכער קעגן אָנפאַלן, אַנטוויקלט נייע אי־דעאַלן און פאָרמולעס פון פּאָליטישן געדאַנק, אָבער זי האָט ניט געהאַט קיין קלאָרע פאַרשטעלונג, אַז עס קאָן זיך מאַכן, אַז מען זאָל דאַרפן די דאָזיקע אידעאַלן און פאָרמולעס אונטערהאַלטן מיט מסירת נפש און קרבנות. פאַר איר געזעלשאַפט זיינען אַ סך זאַכן,

וואָס האָבן אויסגעוויזן די נאָך אין אַלטע פּלאָנטערנישן געפּענטעטע געמיינשאַפטן פון דער אַלטער וועלט ווי אַ בשורה פון אויסלייזונג, געווען וואָכעדיקע אמתן. פּרעזידענט ווילסאָן האָט אויפגענומען דעם געדאַנק פון אַן אייגענעם פאָלק און פון אַן אייגענעם לאַנד, וואָס איז געווען באַגרינדעט אויף אַ ליבעראַלער טראַדיציע, און האָט געפונען זיין פולן אויסדרוק אין דער ענגלישער שפּראַך. אָבער פאַר אייראָפּע און פאַר אַזיע האָט אויסגעוויזן, אַז ער טראַכט און רעדט זאַכן, וואָס מען הערט ווי דאָס ערשטע מאָל אין דער געשיכטע, וואָס זיינען ביז אַהער לחלוטין ניט געווען אַנטוויקלט און זיינען געווען לחלוטין אַ סוד. און דעם דאָזיקן טעות האָט ער אפשר אויך געהאַט.

מיר האָבן דאָ צו טאָן מיט אַ פעיִקן און געראָטענעם פּראָפעסאָר פון פּאָליטישער וויסנשאַפט, וואָס האָט ניט אינגאַנצן קלאָר פאַרשטאַנען, וואָס ער האָט צו פאַרדאַנקען זיינע בני דור און דער ליטעראַרישער און פּאָליטישער אַטמאָספערע, וואָס ער האָט אַריינגעאָטעמט אין משך פון זיין לעבן. צו גיך איז ער אַריבערגעגאַנגען, נאָכדעם ווי ער איז צום צווייטן מאָל אויסגעקליבן געוואָרן פאַר אַ פּרעזידענט, פון דעם גייסטיקן איינשטעל פון אַ פּאָליטישן לידער צו דעם איינשטעל פון אַ משיח. זיינע „נאָטעס" זיינען אַ ריי אויספאָרשונגען פון די עלעמענטן פון דער וועלט-לאַגע. צולעצט, אַז ער האָט אין זיין רעדע אויפן קאָנגרעס דעם 8טן יאַנואַר 1918 פאַרגעלייגט זיינע פערצן פונקטן ווי די לעצטגילטיקע פעסטגעשטעלטע תנאים פון אַמעריקע פאַרן שלום, איז דאָס געווען, ווי אַ פעסטשטעלונג, אַ סך בעסער אין גייסט, ווי אין דער אָרדענונג און אינהאַלט...

דער דאָקומענט האָט געפאָדערט אָפענע אָפּמאַכן צווישן פעלקער און אַז עס זאָל ווערן אַן עק צו דער געהיימער דיפּלאָמאַטיע, אַז מען זאָל קאָנען פריי פאָרן מיט שיפן אויף די ימים, פרייען האַנדל, אַנטוואָפענונג, אַ ריי פּאָליטישע אויסבעסערונגען אין דער ריכטונג פון נאַציאָנאַלער אומאָפּהענגיקייט. צולעצט, אין דעם פערצנטן פונקט האָט ער פאַרלאַנגט אַן „אַלגעמיינעם פאַרבאַנד פון פעלקער" צו פאַרזיכערן דעם שלום פון דער וועלט.

די דאָזיקע פֿערצן פּונקטן האָבן געהאַט אַ גוואַלדיקן אָפּקלאַנג אין גאָר דער וועלט. עס האָט אויסגעוויזן, אַז סוף-כּל-סוף איז פֿאַראַן אַ שלום פֿאַר פֿאַרשטאַנדיקע מענטשן אומעטום, אַ שלום, וואָס עס האָבן געקאָנט אָננעמען סיי ערלעכע און לײַטישע דײַטשן און רוסן, סיי ערלעכע און לײַטישע פֿראַנצויזן, ענגלענדער און בעלגיער. עטלעכע חדשים איז די גאַנצע וועלט געווען באַלויכטן דורך גלויבן אין ווילסאָנען. וואָלטן זיי געקאָנט ווערן געמאַכט פֿאַרן יסוד פֿון וועלט-שלום אין יאָר 1919, וואָלטן זיי געווען אַן אָנהייב פֿון אַ נײַער און האָפֿענונגס-פֿולערער ערע אין דער מענטשלעכער געשיכטע.

נאָר מיר מוזן זאָגן, אַז דאָס איז ניט געשען. אַרום פּרעזידענט ווילסאָן איז געווען אַ געוויסער ענגער עגאָיזם. אין אָט דעם דור מענטשן פֿון די פֿאַראייניקטע שטאַטן, וואָס צו זיי איז געקומען די גרויסע געלעגנהייט — אַ דור, וואָס איז געבאָרן געוואָרן אין זיכערקייט און אויפֿגעהאָדעוועט אין רײַכקייט און וואָס איז שייך געשיכטע, אין אומוויסנהייט, אַ דור, וואָס איז געווען ווײַט פֿון די טראַגישע געשעענישן, וואָס האָבן געהויערט איבער אייראָפּע — אין אָט די מענטשן איז געווען אַ מין איבּנאַויפֿיקייט און לײַכטזיניקייט. ניט וואָס דאָס אַמעריקאַנישע פֿאָלק איז געווען איבּנאַויפֿיק לויט נאַטור און נויטווענדיקייט, נאָר ווײַל זיי זײַנען קיין מאָל ניט געווען טיף געריהרט דורך דער פֿאָרשטעלונג פֿון אַ ברייטערער מענטשלעכער געמיינשאַפֿט, ווי זייער אייגענע. זיי האָבן פֿאַרמאָגט אַן אינטעלעקטועלע, און ניט קיין מאָראַלישע איבערצייגונג. מען האָט געהאַט פֿון איין זײַט די דאָזיקע נײַע מענטשן פֿון דער נײַער וועלט, מיט זייערע נײַע אידעעס, און מיט זייערע פֿײַנערע און בעסערע אידעעס, וועגן שלום און וועלט-יושר, און פֿון דער אַנדער זײַט די אַלטע, פֿאַרביטערטע, טיף אײַנגעפֿלאָנצטע פֿעלקער פֿון דער גרויס-מלוכה-סיסטעם. די ערשטע זײַנען געווען רוי און קינדיש אין זייער גוואַלדיקער ניט-געניטשאַפֿט, און די צווייטע זײַנען געווען צוגעלערנט און פֿאַרביסן און דורכגעטריבן פֿאַלש.

די טעמע פֿון דעם צונויפֿשטויס צווישן דער רויער אידעאַליסטישער יונגטלעכקייט פֿון אַ נײַער תּקופֿה מיט דער געפּרוּווטער צײַטיקייט פֿון דער אַלטער האָט מיט יאָרן צוריק באַהאַנדלט דער גרויסער

נאָוועליסט הענרי דזשיימס אין אַ זייער טיפּישער געשיכטע מיטן נאָמען Daisy Miller. דאָס איז די פּאַטעטישע געשיכטע פון אַ פרייםוטיקער, אָפּנהאַרציקער, איידל געזוננער, אָבער תמימותדיקער

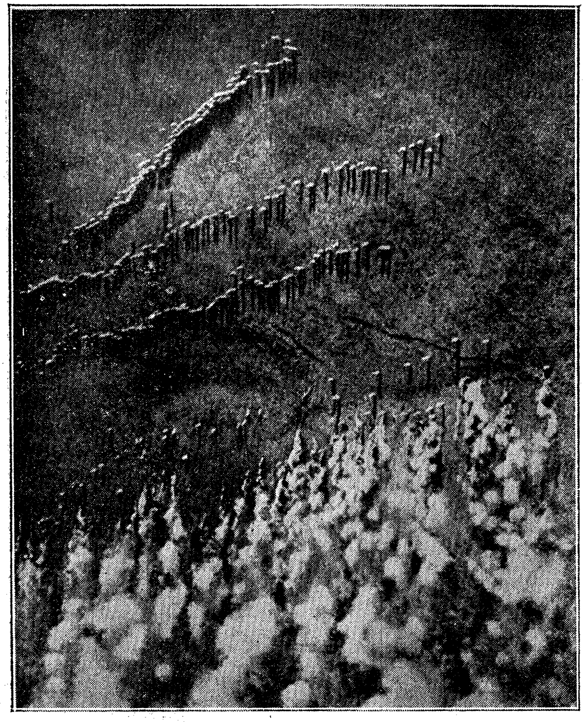

דער אָנהייב פון אַ דייטשער גאַז־אַטאַקע אויפן רוסישן פראָנט, פאָטאָגראַ־פירט פון דער לופט.

אַמעריקאַנער מיידל, מיט אַן אמתער נטיה צו גערעכטיקייט, ווי אַזוי זי איז געקומען קיין אייראָפּע און איז באַלד אַריינגעפּלאָנטערט געוואָרן אין די נעצן פון דער אַלטער וועלט, פאַרוויקלט אין צרות און געטריבן צו אַ פרייוויליקן טויט. אין רעאַלן לעבן זיינען געווען טויזנט

וואַריאַציעס אויף דער זעלביקער טעמע, און טויזנט אַזעלכע טראַנס־אַטלאַנטישע טראַגעדיעס, און די געשיכטע פון פּרעזידענט ווילסאָן איז איינע פון זיי. נאָך מען באַדאַרף ניט אָננעמען, אַז ווייל דאָס נייע ווערט צעטראָטן פון דעם אַלטן, באַטייט דאָס, אַז דאָס נייע טויג טאַקע ניט און וועט שוין קיין תקומה קיין מאָל ניט האָבן.

מסתמא איז נאָך קיין מענטש, וואָס האָט בפירוש געפּרוווט צו טאָן דאָס בעסטע, וואָס זיינע כוחות האָבן געלאָזט אין אַזעלכע שווערע אומשטאַנדן, ניט געוואָרן קריטיקירט אַזוי קלײנלעך, אַזוי בפיוונדיק און אָנרחמנותדיק, ווי פּרעזידענט ווילסאָן. מען האָט אים אויפגעוואָרפן, וואָס ער האָט געפירט דעם קריג און דערנאָך די שלום־אונטערהאַנדלונגען אין אַ שטרענג־פּאַרטייישער ריכטונג. מען האָט אים באַשולדיקט, וואָס ער איז געבליבן דער פּרעזידענט וואָס רעפּרעזענטירט די אַמעריקאַנער דעמאָקראַטישע פּאַרטיי, בעת לויט די אומשטאַנדן האָט ער באַדאַרפט ווערן דער פאַרטרעטער פון די אַלגעמיינע אינטערעסן פון דער מענטשהייט. ער האָט ניט געפּרוווט צו פאַרקערפּערן מיט זיך אַזעלכע גרויסע אַמעריקאַנער לידערס ווי דער געוועזענער פּרעזידענט רוזוועלט, דער געוועזענער פּרעזידענט טאַפט, און כדומה. ער האָט ניט אינגאַנצן זיך געשטיצט אויף די מאָראַלישע און אינטעלעקטועלע כוחות פון די שטאַטן. ער האָט דעם גאַנצן ענין געמאַכט פאַר צופיל אַ פּערזענלעכן און האָט זיך אַרומגערינגלט מיט פּערזענלעכע אָנהענגערס. און אַ האַרבער פעלער איז געווען צו קומען אַליין אויף דער שלום־קאָנפערענץ. כמעט אַלע געניטע קריטיקער האַלטן קענטיק, אַז ער וואָלט באַדאַרפט בלייבן אין אַמעריקע, אין דער ראָלע פון אַמעריקע, און ריידן אַזוי, ווי עס וואָלט ריידן אַ גאַנץ פאָלק. דורך אָט דעם גאַנג האָט ער אין די לעצטע יאָרן פון דער מלחמה דערגרייכט צו אַזאַ מעמד אין דער וועלט, וואָס עס איז קיין גלייכן צו אים ניט געווען.

דאָקטאָר דילאָן זאָגט אין זיין ווערק איבער דער שלום־קאָנפערענץ: „אַז דער פּרעזידענט איז אָנגעקומען צו די ברעגעס פון אייראָפּע, איז אייראָפּע געווען ליים גרייט פאַר דעם שעפּערישן טעפּער. קיין מאָל

פריער זיינען די פעלקער ניט געווען מער גרייט נאָכצוגיין אַ משיחן, וואָס זאָל זיי אַריינברענגען אין לאַנג צוגעזאָגטן לאַנד, וואו מלחמות זיינען פאַרבאָטן און בלאָקאַדעס ניט באַקאַנט. ווערליך, זיי האָבן געמיינט, איז ער דאָס געווען דער גרויסער פירער. אין פראַנקרייך האָבן מענטשן זיך געבייגט פאַר אים מיט דרך־ארץ און ליבשאַפט. אַרבעטער־פירערס אין פאַריז האָבן מיר דערציילט, אַז זיי האָבן פאַרגאָסן טרערן דערזעענדיק אים, און אַז זייערע חברים וואָלטן געגאַנגען דורך פייער און דורך וואַסער, אַבי אים צו העלפן פאַרווירקלעכן זיינע אידעלע פלענער. פאַר די אַרבעטנדיקע קלאַסן אין איטאַליע איז זיין נאָמען געווען ווי אַ הימלישער שופר, וואָס אויף זיין קלאַנג וועט די ערד ווערן באַנייט. די דייטשן האָבן געקוקט אויף אים און אויף זיין דאָקטרינע ווי אויף זייער לעצטן ראַטונעק. דער אומדערשראָקענער הער פאָן מיהלאָן האָט געזאָגט: „אויב פרעזידענט ווילסאָן וואָלט זיך געווענדט צו דייטשן און וואָלט אַרויסגעטראָגן אויף זיי אַ שטרענגן פסק־דין, וואָלטן זיי דאָס אָנגענומען מיט רעזיגנאַציע און אָן שום טענות און וואָלטן תיכף זיך גענומען אים אויספירן“. אין דייטש־עסטרייך האָט זיין נאָמען געקלונגען ווי פון אַן אויסלייזער, און דאָס פשוטע דערמאָנען זיין נאָמען האָט געבראַכט באַלזאַם פאַר די ליידנדיקע און פאַרטריבן דעם טרויער פון די געשלאָגענע“...

דאָס זיינען געווען די איבערמאָסיקע האָפענונגען פון דער אוידיטאָריע, וואָס פאַר איר האָט פרעזידענט ווילסאָן זיך געגרייט צו באַווייזן. ער איז אָנגעקומען אין פראַנקרייך אויפן באָרט פון „דזשאָרדזש וואַשינגטאָן“ אין דעצעמבער 1918.

ער האָט געבראַכט מיט זיך זיין ווייב. פאַר אַן אַמעריקאַנער האָט דאָס אויסגעוויזן, בלי־ספק, אַ פולקום נאַטירלעכע זאַך. נאָך אַ צאָל אַמעריקאַנער פאָרשטייער האָבן מיטגעבראַכט זייערע ווייבער. צום אומגליק, איז דורך אָט די דאַמען אין דעם ענין פון ברענגען אַ סדר אין דער וועלט אַריינגעפירט געוואָרן אַ הויך־געזעלשאַפטלעכער, כמעט טוריסטישער כאַראַקטער. די טראַנספאָרט־מעגלעכקייטן זיינען געווען באַגרענעצט, און דער גרעסטער טייל פון זיי זיינען אָנגעקומען קיין אייראָפע מיטן שיינענדיקן אויסזען פון פריווילעגירטע. זיי זיינען גע-

קומען, אַזוי ווי זאָלטן געקומען צו אַמאָלצייט. מען האָט זיי געגעבן אָנצוהערן, אַז זיי באַזוכן איצט אייראָפּע אונטער באַזונדערס אינטערעסאַנטע אומשטאַנדן. אַגב אורחא האָבן זיי געוואָלט אַרומקוקן טשעסטער אָדער וואַרוויק, אָדער ווינדזאָר — וואָרעם זיי וועלן ניט האָבן מער קיין געלעגנהייט צו זען די דאָזיקע באַרימטע ערטער. וויכטיקע שמועסן האָבן געמעגט ווערן איבערגעריסן, בכדי צו באַזוכן עפּעס אַן „אַלטן היסטאָרישן לאַנד=שלאָס“. עס קאָן אויסווייזן, אַז דאָס איז אַ צו וואָכעדיקער ענין, אַז מען זאָל דאָס דאַרפן פּאַרציי=

פראַנצויזישע סאָלדאַטן רייסן זיך דורך דראָט=פאַרצאַמונגען אויף אַן אטאַקע אויף די דייטשע טראַנשייעס.

כענען אין דער געשיכטע פון דער מענטשהייט, אָבער גראָד אַזעלכע קלייניקייטן האָבן אַרויסגעצויגן אַ לופט פון נישטיקייט איבער דער שלום=קאָנפערענץ פון 1919. אין אַ קורצער ווײַלע אַרום האָט מען אַנטדעקט, אַז ווילסאָן די האָפענונג פון דער מענטשהייט איז אויסגעוועבט געוואָרן, און אַז אַלע אילוסטרירטע מאָדע=בלעטער האָבן געוויזן בילדער פון אַ צופרידענעם טוריסט מיט זיין ווייב, וואָס שטייט זיך מיט אַ שמייכלענדיקער מינע צווישן אַ גרופּע געקרוינטע קעפּ אָדער כדומה אַזעלכער קאָמפּאַניע פיינע לייט... עס איז אַזוי גרינג צו זיין אַ חכם לאחר המעשה און צו פאַרשטיין, אַז ער האָט ניט באַדאַרפט אַריבערקומען.

די מענטשן, וואָס מיט זיי האָט ער געהאַט דער עיקר צו טאָן, למשל, מ׳ קלעמאַנסאָ (פראַנקרייך), מ״ר ללאָיד דזשאָרדזש און מ״ר באַלפור (בריטאַניע), באַראָן סאָנינאָ און סיניאָר אָרלאַנדאָ (איטאַליע), זיינען געווען מענטשן פון גאָר אַנדערע היסטאָרישע טראַדיציעס. אָבער אין איין פרט זיינען זיי געווען ענלעך צו אים און האָבן אַרויסגערופן זיינע סימפאַטיעס. זיי זיינען אויך געווען פאַרטיי־פּאָליטיקער, וואָס האָבן געהאַט געפירט זייער לאַנד די גאַנצע צייט פון דער מלחמה. פונקט ווי ער גופא, האָבן זיי ניט פאַרשטאַנען, אַז מען מוז אָנגעטרויען דעם ענין פון איינשטעלן שלום מענטשן, וואָס זיינען מער פון זיי באַהאַוונט אין די ענינים פון פירן די מענטשלעכע געזעלשאַפט.

„אין אינטערנאַציאָנאַלע ענינים זיינען זיי געווען לחלוטין אָנהייבערס. געאָגראַפיע, עטנאָלאָגיע, פסיכאָלאָגיע און פּאָליטישע געשיכטע זיינען געווען פאַר זיי פאַרזיגלטע ביכער. פונקט ווי דער רעקטאָר פון לוּווענער אוניווערסיטעט, וואָס האָט געזאָגט צו אָליווער גאָלדסמיט, אַז היות ווי ער איז געוואָרן דער ראש פון דער דאָזיקער אינסטיטוציע אָן צו קענען גריכיש, דעריבער זעט ער ניט איין, פאַר וואָס מען באַדאַרף דאָס לערנען דאָרט, — אַזוי זיינען די שעפן פון דער מלוכה, וואָס האָבן פאַרנומען דעם העכסטן פּלאַץ איטלעכער אין זיין לאַנד מיט גאָר אַ קנאַפּער השגה וועגן אינטערנאַציאָנאַלע ענינים, ניט געווען מסוגל צו פאַרשטיין, ווי ווייט וויכטיק עס איז, זיי זאָלן מער באַקאַנט ווערן מיט דער זאַך, אָדער אַז עס איז שוין ניט מעגלעך איצט צו דעריאָגן דאָס פאַרזאַמטע, וואָס מער זיי האָבן זיך אַריינגעטאָן אין דעם ענין״ *...

נאָר דאָס, וואָס זיי האָט אויסגעפעלט, וואָלט מען אין אַ געוויסער מאָס געקאָנט פאַרריכטן דורך אַריינגעמען פאַר זייערע געהילפן מענטשן, וואָס קענען מער פאַר זיי. נאָר זיי האָבן מיט אַ כיוון אויסגעקליבן מיטלמעסיקייטן. עס איז אַ סימן פון געניאַלע גייסטער, וואָס זיי האָבן גוטע מיטהעלפער, אָבער די באַפולמעכטיקטע פון דער קאָנפערענץ האָבן זיך מיט געניאַליטעט ניט אויסגעצייכנט. טייל פון זיי האָבן

* דילאָן, די שלום־קאָנפערענץ.

געהאַט ערגעץ וואו פאַרבאָרגן זייערע נאָענטע פרײַנד אָדער סתם אַזוי בעלי=עצות, וואָס זײ זײַנען געוויינט געווען זיך צוצוהערן צו זייערע עצות, נאָר אַ סך פון די באַהעלפערס, וואָס האָבן זיך באַוועגט אונטער דער שײַן פון דער וועלט=בינע, זײַנען געווען מענטשן אָן אַ תוך און אָן אַ קאָפּ.

„היות ווי די ראשים פון די הויפּט=רעגירונגען האָבן פּרעטענדירט, אַז זײ זײַנען דאָס די געזעצלעכע וואָרט=פירערס פון דער מענטשלעכער ראַסע און זײַנען באַשאָנקען מיט אַן אומבאַגרענעצטער מאַכט, איז כדאי צו באַמערקן, אַז די פאָלקס=אָרגאַנען פון דער פרעסע האָבן דרייסט געלייקנט אין די דאָזיקע פּרעטענזיעס. כמעט אַלע צײַטונגען, וואָס זײַנען געווען געלייענט פון די מאַסן, זײַנען געווען פון אָנהייב אָן קעגן דער דיקטאַטאָרשאַפט פון דער גרופּע פּרעמיער=מיניסטאָרן, אויסגענומען דערפון איז געווען מ״ר ווילסאָן....“

די באַגרענעצטקייט פון אָרט אין דעם דאָזיקן „קאָנטור“ לאָזט אונז ניט דערציילן דאָ, ווי אַזוי די שלום=קאָנפערענץ איז אײַנגעשרומפּן געוואָרן פון אַ ראַט פון צען צו אַ ראַט פון פיר (ווילסאָן, קלעמאַנסאָ, ללאָיד דזשאָרדזש און אָרלאַנדאָ), און ווי אַזוי זי איז געוואָרן אַלץ ווינציקער און ווינציקער ענלעך צו אַ פרייער און אָפענער דיסקוסיע איבער דעם עתיד פון דער מענטשהייט, און אַלץ מער און מער ענלעך צו אַ דיפּלאָמאַטישער קאָנספּיראַציע פון אַלטן שניט. גרויס און וואונדערפול זײַנען געווען די האָפענונגען, וואָס האָבן צונויפגעקליבן קיין פּאַריז. „די פּאַריז פון דער קאָנפערענץ, זאָגט מ״ר דילאָן, האָט אויפגעהערט צו זײַן די הויפּטשטאָט פון פראַנקרײַך. זי איז געוואָרן עפּעס אַ גרויסע קאָסמאָפּאָליטישע קאָראַוואַנסעריי, וואָס אין איר האָט געגרעשט און געטומלט זיך אַן אומגעוויינט פילגעשטאַלטיק לעבן, וואו עס האָבן זיך אַרומגעדרייט טשיקאַווע עקזעמפּלאַרן פון ראַסעס, שבטים, לשונות פון פיר קאָנטינענטן, וואָס זײַנען געקומען אויפצופּאַסן און אָפּצוּוואַרטן דעם סודותדיקן מאָרגן.

„די גאַנצע פּאַנאָראַמע האָט געקראָגן אַן אויסזען פון „טויזנט און איין נאַכט“ אַרויס: אומעטום זײַנען געווען די אויסטערלישע אורחים פון טאָטערלאַנד און קורדיסטאַן, פון קאָרעע און אַזערבײַ=

דזשאַן, פון אַרמעניע, פערסיע און העדזשאַס — מענטשן מיט פאַטריאַרכאַלישע בערד און געקרימטע נעזער, און נאָך אַנדערע פון אָאַזיס און מדבר, פון סאַמאַרקאַנד און בוכאַרע. טורבאַנען און פעסקעס, היטלען, ווי צוקערהיט און קאָפּ־צודעקן ענלעך צו מיטרעס פון בישאָפן, אַלטע מיליטערישע אוניפאָרמעס, באַשטימט פאַר די ניי־געבאָרענע אַרמייען פון די נייע מלוכות ערב דעם אייביקן שלום; שניי־ווייסע בורנוסן, צעפלאָשעטע מאַנטלען און גראַציעזע בגדים, ענלעך צו דער פאַרצייטיקער רוימישער טאָגע, — אָט דער גאַנצער בונטער געמיש האָט מיטגעהאָלפן צו שאַפן אַן אַטמאָספער פון אַ געחלומטער אומווירקלעכקייט אין אַ שטאָט, וואו עס זיינען געשטאַנען קעגן אַנאַנד אין קאַמף די פאַרביטערטסטע ווירקלעכקייטן.

„דערנאָך זיינען געקומען די מענטשן פון רייכטום, פון אינטעלעקט, פון אינדוסטריעלער אונטערנעמונג, און די זאָט־טרעגער פון דער נייער עטישער וועלט־אָרדענונג, מיטגלידער פון עקאָנאָמישע קאָמיטעטן פון די פאַראייניקטע שטאַטן, בריטאַניע, איטאַליע, פוילן, רוסלאַנד, אינדיע און יאַפּאַן, פאַרטרעטער פון דער נאַפט־אינדוסטריע און ווייטע קוילן־גרובן, עולי־רגל, פאַנאַטיקער און שאַרלאַטאַנעס פון אַלע עקן וועלט, כוהנים פון אַלע רעליגיעס, פּרעדיקער פון אַלע דאָקטרינעס, וואָס האָבן זיך אויסגעמישט מיט פירשטן, פעלדמאַרשאַלן, מלוכה־מענער, אַנאַרכיסטן, אויפבויערס און צעשטערערס. זיי אַלע האָבן געפייערט מיט גלוסט צו זיין אין דער נאָענט פון יענעם שמועס־טיגל, וואָס אין אים דאַרפן ווערן צעשמאָלצן און ווידער אויסגעפורעמט די פּאָליטישע און סאָציאַלע סיסטעמעס פון דער וועלט.

„איטלעכן טאָג, בעת מיינע שפּאַצירן, אין מיין צימער, אין די רעסטאָראַנען, פלעג איך באַגעגענען עמיסאַרן פון לענדער און פעלקער, וואָס פריער פלעגט מען אין מערב זעלטן הערן אַפילו זייערע נעמען. אַ דעלעגאַציע פון גריכן פון שוואַרצן ים האָבן זיך געווענדט צו מיר און האָבן גערעדט מכוח זייערע אַלטע שטעט טראַפּעזונד, סאַמסון, טריפּאָלי, קעראַסונד, וואו איך האָב געוואוינט מיט אַ סך יאָרן צוריק, און האָבן מיך אינפאָרמירט, אַז זיי וואָלטן אויך געוואָלט ווערן פאַראייניקט אין איין גריכישער רעפּובליק, זאָן זיי־

נען געקומען אַהער פֿאָדערן, מען זאָל באַפֿרידיקן זייערע תּביעות. די אַלבאַניער זיינען געוואָרן פֿאַרטראָטן דורך מיין אַלטן פֿריינד טורכאַן פּאַשאַ פֿון איין זייט, און דורך מיין פֿריינד עסאַד פּאַשאַ פֿון דער צווייטער זייט — דער ערשטער האָט פֿאַרלאַנגט דעם פּראָטעקטאָראַט פֿון איטאַליע, דער צווייטער האָט געוואָלט זיין אינגאַנצן אומאָפּהענגיק. כינעזער, יאַפּאַנער, קאָרעאַנער, אינדער, קירגיזן, לעזגינער, טשערקעסן, מינגרעליער, בוריאַטן, מאַלאַיער, נעגערן און נעגראָידן פֿון אַפֿריקע און אַמעריקע זיינען געווען צווישן די שבֿטים און לשונות, וואָס האָבן זיך צונויפֿגעקליבן אין פּאַריז, כּדי אויפֿצופּאַסן, ווי אַזוי די פּאָליטישע סיסטעם פֿון דער וועלט וועט ווערן איבערגעבויט און צו זען, וואו אַהין „קומען זיי אַריין"...

אָט אין דער דאָזיקער פּאַריז, פֿול מיט די אַלע חידושים, פֿול מיט בענקשאַפֿט נאָך אַ נייער וועלט, איז געקומען פּרעזידענט ווילסאָן. ער האָט געפֿונען, אַז די אָנגעקליבענע כּוחות אירע זיינען באַהערשט דורך אַ פּערזאָן, שמאָלער פֿאַר אים אַליין, אין אַלע אופֿנים מער באַגרענעצט און מער געוואַלד-טועריש — דאָס איז געווען דער פֿראַנצויזישער פּרעמיער-מיניסטער, מ' קלעמאַנסאָ. לויטן פֿאָרשלאָג פֿון פּרעזידענט ווילסאָן, איז קלעמאַנסאָ אויסגעקליבן געוואָרן פֿאַרן פֿאָרזיצער פֿון דער קאָנפֿערענץ. „דאָס איז געווען, זאָגט פּרעזידענט ווילסאָן, אַ באַזונדער פֿאַרגיטיקונג פֿאַר די ליידן און קרבנות פֿון פֿראַנקרייך". און אַזוי האָט, צום אומגליק, געקלונגען דער גרונט-מאָטיוו פֿון דער קאָנפֿערענץ, וואָס איר איינציקער אויפֿטו האָט באַדאַרפֿט זיין — די צוקונפֿט פֿון דער מענטשהייט.

זשאָרזש בענזשאַמען קלעמאַנסאָ איז געווען אַן אַלטער פּאָליטישער זשורנאַליסט, אַ גרויסער אויפֿדעקער פֿון עוולות, אַ גרויסער אָראָפּוועצער פֿון רעגירונגען, אַ דאָקטאָר, וואָס האָט געהאַלטן אַ פֿרייע קליניק, בעת ער איז געווען אַ ראַטמאַן פֿון שטאָטראַט, אַ היי-סער, געניטער דועליסט. קיינער פֿון זיינע דועלן האָט ניט געהאַט קיין שלעכטן סוף, אָבער ער איז געגאַנגען אויף זיי מיט גרויס מוט. ער איז אַריבער פֿון דער מעדיצין-שול צום רעפּובליקאַנישן זשורנאַליזם אין די טעג פֿון דער אימפּעריע. אין יענער צייט איז ער געווען אַן עקסטרעם לינקער. אַ געוויסע צייט איז ער געווען אַ לערער אין

אַמעריקע, האָט חתונה געהאַט מיט אַן אַמעריקאַנערין און האָט זיך מיט איר שפּעטער געגט. אין דעם געשעענישפולן יאָר 1871 איז ער געווען אַלט 30 יאָר. ער האָט זיך אומגעקערט קיין פראַנקרייך נאָך סעדאַן און האָט זיך אַריינגעוואָרפן אין דער שטורמישער פּאָליטיק פון דער צעקלאַפּטער נאַציע מיט גרויס ברען און קראַפט. נאָך דעם איז פראַנקרייך געווען זיין וועלט, די פראַנקרייך פון אַ מעכטיקן זשורנאַליזם, פון צעפלאַקערטע פערזענלעכע סיכסוכים, אַרויסרופן, קאָנפראָנטאַציעס, סצענעס, דראַמאַטישע עפעקטן און וויצן־זאָגעריי אויף אַלץ אין דער וועלט. ער איז געווען וואָס מען רופט אַ „ווילדע זאַך", ער האָט געקראָגן אַ צונאָמען „דער טיגער", און עס ווייזט אויס, אַז ער האָט מיט דעם צונאָמען זיך געגרייסט. ער איז געווען גיכער אַ פּראָפעסיאָנעלער פּאַטריאָט, איידער אַ מלוכה־מאַן און דענקער. דאָס איז געווען דער מאַן, וואָס די מלחמה האָט אים דערהויבן צו פאַרטרעטן צום בייזן דעם פיינעם געמיט און דעם איידעלן גייסט פון פראַנקרייך.

זיין באַגרענעצטקייט האָט געהאַט אַ טיפע ווירקונג אויף דער קאָנפערענץ, וואָס איז נאָך ווייטער געווען באַפאַרבן מיט אַ דראַמאַטישער שטימונג, מחמת צוליב אונטערשרייבן דעם שלום־אָפּמאַך האָט מען זיך צונויפגעקליבן אין יענעם שפּיגל־זאַל אין ווערסאַיל, וואו דייטשלאַנד האָט טריומפירט און פּראָקלאַמירט איר איינהייט. דאָ האָבן איצט די דייטשן געמוזט חתמען.

פאַר מ' קלעמאַנסאָ און פאַר פראַנקרייך אין יענער אַטמאָספערע האָט דער קריג אויפגעהערט אויסצודוכטן ווי אַ וועלט־קריג: פאַר זיי איז ער געווען פשוט דער פועל־יוצא פון יענעם אַמאָליקן קאָנפליקט פון שרעקלעכן יאָר, די מפּלה און די באַשטראָפונג פון דייטשלאַנד. „די וועלט דאַרף פאַרזיכערט ווערן פאַר דעמאָקראַטיע", האָט געזאָגט פּרעזידענט ווילסאָן. דאָס איז פון מ' קלעמאַנסאָס שטאַנדפונקט געווען „ריידן אַזוי ווי יעזוס קריסטוס". די וועלט דאַרף ווערן פאַרזיכערט צוליב פּאַריז. „ריידן אַזוי ווי יעזוס קריסטוס" האָט אויסגעוויזן אַ לעכערלעכע זאַך אין די אויגן פון אַ סך פון יענע מער גלעצנדיקע, איידער טיפע דיפּלאָמאַטן און פּאָליטיקער, וואָס האָבן געבראַכט דערצו, אַז דאָס יאָר 1919 זאָל זיין דאָס שלימזולדיקסטע אין דער מענטשלעכער געשיכטע.

(נאָך אַ וויץ פון דעם „טיגער“ זאָל דאָ ווערן פאַרנאָטירט: „פרעזידענט ווילסאָן מיט זיינע פערצן פונקטן איז „ערגער“ פאַרן אַלמעכטיקן גאָט. Le bon Dieu האָט געהאַט נאָר צען“...)

מ׳ קלעמאַנסאָ, זאָגט קעינס, איז געזעסן מיט סיניאָר אָרלאַנדאָ אויף די מיטלסטע שטולן פון דעם האַלב-קרייז פון פיר שטולן פאַרן פייער. ער האָט געטראָגן אַ שוואַרצן ראָק און גראָבע שוועדישע הענטשקעס, וואָס ער האָט זיי קיין מאָל ניט אויסגעטאָן

איטאַליענישע סאָלדאַטן, געלערנט מלחמה צו פירן אין די בערג, שיסן אַראָפּ פון אויבן אויף אַ טאָל, וואו עס מאַרשירט עסטרייכיש מיליטער.

בעת די דאָזיקע זיצונגען. ער איז געווען, דאַרף דאָ ווערן פאַרצייכנט, דער איינציקער פון די פיר ווידער-אויפבויער פון דער וועלט, וואָס האָט פאַרשטאַנען און גערעדט סיי פראַנצויזיש און סיי ענגליש.

די צילן פון מ׳ קלעמאַנסאָ זיינען געווען פשוטע און אויף אַ געוויסן שטייגער צו דערגרייכן. ער האָט געוואָלט, עס זאָל בטל ווערן דער אָפּמאַך פון יאָר 1871. ער האָט געוואָלט באַשטראָפן דייטשלאַנד, אַזוי ווי זי וואָלט געווען די איינציקע זינדיקע נאַציע און פראַנקרייך אַן אומשולדיקער קרבן. ער האָט געוואָלט, אַז דייטשלאַנד

זאָל ווערן אַזוי צעקאַלעטשעט און פאַרוויסט, אַז זי זאָל קיין מאָל ניט זיין ביכולת אויפצושטיין קעגן פראַנקרייך. ער האָט געוואָלט אַראָפּוואַרפן און דערנידעריקן דייטשלאַנד מער, ווי פראַנקרייך איז געוואָרן אַראָפּגעוואָרפן און דערנידעריקט אין יאָר 1871. ער האָט ניט געזאָרגט דערפאַר, אַז אויב דייטשלאַנד וועט זיין צעבראָכן, וועט אייראָפּע זיין צעבראָכן; זיין גייסט איז ניט געגאַנגען ווייט גענוג אַריבער דעם ריין, בכדי ער זאָל פאַרשטיין די דאָזיקע מעגלעכקייט. ער האָט אָנגענומען פרעזידענט ווילסאָנס פעלקער-ליגע ווי אַן אויסגעצייכנטן פאָרשלאָג, אויב דאָס וואָלט גאַראַנטירט די זיכערקייט פון פראַנקרייך, אַליין איינס וואָס פראַנקרייך וואָלט געטאָן. נאָר בעסער וואָלט ער געוואָלט אַ צוואַנג-בונד פון די פאַראייניקטע שטאַטן און ענגלאַנד אונטערצוהאַלטן און צו שטאַרקן פראַנקרייך אונטער יעטווידע אומשטאַנדן, וואָס זיינען פּאַקטיש מעגלעך. ער האָט געוואָלט האָבן, אַז פאַריזער פינאַנסיעלע גרופּעס זאָלן קריגן ברייטערע מעגלעכקייטן צו עקספּלואַטירן סיריע און צפון-אַפריקע.

ער האָט געוואָלט, מען זאָל פראַנקרייך אומקערן די היזקות, מען זאָל פראַנקרייך געבן הלוואות, מתנות, צינז, ער האָט געוואָלט כבוד און רום פאַר פראַנקרייך. פראַנקרייך האָט געליטן, מוז פראַנקרייך באַלוינט ווערן. בעלגיע, רוסלאַנד, סערביע, פוילן, אַרמעניע, בריטאַניע, דייטשלאַנד און עסטרייך האָבן אויך געליטן, דאָס איז אמת, די גאַנצע מענטשהייט האָט געליטן — אָבער וואָס ווילט איר? דאָס איז ניט זיין עסק. יענע זיינען געווען סטאַטיסטן אין דער דראַמע, וואָס פראַנקרייך איז אין איר געווען פאַר אים דער „סטאַר"... אין גענוי דעם זעלביקן גייסט האָט סיניאָר אָרלאַנדאָ קענטיק געזוכט דאָס וואוילזיין פון איטאַליע.

מ"ר ללאָיד דזשאָרדזש האָט אַריינגעבראַכט אין ראַט פון די פיר די דורכגעטריבנקייט פון אַ ווילסער, די געפלאָנטערטקייט פון אַן אייראָפּעער און אַ דרינגענדיקע נויטווענדיקייט אָפּצוהיטן דעם נאַציאָנאַליסטישן עגאָיזם פון די בריטישע אימפּעריאַליסטן און קאַפּיטאַליסטן, וואָס האָט אים געבראַכט צוריק צו דער מאַכט. אין דער פאַרבאָרגעניש פון אָט דעם ראַט איז געקומען פרעזידענט ווילסאָן מיט די איידלסטע צילן פאַר זיין ניי-אַנטדעקטער אַמעריקאַנער וועלט-

פּאָליטיק, מיט זיינע צו האַסטיק צונויפגעשטעלטע פערצן פּונקטן און מיט אַ פּראָיעקט גיכער ווי מיט אַן פּלאַן פון אַ פעלקער-ליגע.

„עס האָט זעלטן געקאָנט זיין אַ מלוכה-מאַן פון ערשטן ראַנג, וואָס זאָל זיין אַזוי ווינציק געשיקט אין די קונצן פון אַ באַראַטונג, ווי דער פּרעזידענט ווילסאָן“ (קעינס). פון אַט די שעפּטשעניש בסוד און פון די וויכּוחים פאַרן קאַמין אין אַט דעם ראָט, און נאָך פאַרשיידענע אַהין און צוריק, וואָס מיר קאָנען דאָ ניט באַשרייבן, איז ער סוף-כּל-סוף אַרויס מיט זיינע פערצן פּונקטן צעפּליקט און צעריסן אַ גרויל, נאָר מיט אַ קליינעם נפל פון אַ פעלקער-ליגע, וואָס מען האָט ניט געקאָנט וויסן, צי זי וועט שטאַרבן אָדער לעבן און וואַקסן. נאָר אַזוי פיל, לכל הפחות, האָט ער אַרויסגעראַטעוועט...

---

3. די קאָנסטיטוציע פון דער פעלקער-ליגע.

דער דאָזיקער האָמונקולוס אין אַ פלעשל, וואָס מען האָט געהאָפט, אַז ער וועט ווערן דער מענטש, וואָס רעגירט די ערד, די דאָזיקע פעלקער-ליגע, ווי ווייט זי איז פאַרקערפּערט אין דעם אָברייד פון 28טן אַפּריל 1919, איז גאָר ניט קיין ליגע פון פעלקער; ווי די וועלט איז געוואָר געוואָרן, איז זי אַ ליגע פון „מלוכות, דאָמיניעס, אָדער קאָלאָניעס“. אָפּגערעדט איז געווען, אַז די דאָזיקע מיטגלידער פון דער ליגע דאַרפן זיין „פולקום זיך אַליין רעגירנדיקע“, נאָר עס איז ניטאָ קיין דעפיניציע פון דער פראַזע: וואָס איז טייטש „זיך אַליין רעגירנדיקע“, עס איז ניטאָ קיין פאַרבאָט פאַר לענדער מיט אַ באַגרענעצטן וואַל-רעכט, און עס איז ניט פאָראויסגעזען קיין קאָנטראָל פון אַ פאָלק פון וואָסער עס איז שטאַט. אינדיע פיגורירט ווי אַ מיטגליד — משמעות, ווי אַ „פולקום זיך אַליין רעגירנדיקע מלוכה“. אַן אויטאָקראַטיע וואָלט בלי ספק געקאָנט ווערן צוגעלאָזט ווי אַ „פולקום זיך אַליין רעגירנדיקע“ דעמאָקראַטיע מיט אַ שטים-רעכט, וואָס איז באַגרענעצט אויף איין פערזאָן. די ליגע לויט דעם אָפּרייד פון 1919 איז פאַקטיש געווען אַ ליגע פון „פאַרטרעטער“ פון די אויסערן-מיניסטעריומס, און זי האָט אַפילו ניט אָפּגעשאַפט דעם אומזין פון אַמבאַסאַדעס אין איטלעכער הויפּטשטאָט.

די בריטישע אימפעריע פיגורירט איין מאָל ווי אַ גאַנצע, און דערנאָך קומען אינדיע(!) און די פיר דאָמיניעס קאַנאַדע, אַווסטראַליע, דרום־אַפריקע און ניי־זעלאַנד, ווי באַזונדערע סוווערענע מלוכות. שפּעטער האָט אויך אירלאַנד געקראָגן אַ באַזונדער אָרט. דער פּאַרטרעטער פון אינדיע איז, פאַרשטייט זיך, פּשוט באַשטימט פון דער בריטישער רעגירונג; די פאַרטרעטער פון די דאָמינעס זיינען פּאָליטיקער פון קאָלאָניאַל־מיניסטעריום. נאָר אויב די בריטישע אימפּעריע איז אַזוי צעטיילט, האָט אָנשטאָט דעם פאַרטרעטער פון דער אימפּעריע באַדאַרפט קומען אַ פאַרטרעטער פון גרויס־בריטאַניע, און עגיפּטן האָט באַדאַרפט קריגן אַ רעפּרעזענטאַנץ. חוץ דעם, זיינען דער שטאַט ניו־יאָרק צי ווירדזשיניע היסטאָריש און געזעצליך פונקט אַזעלכע סוווערענע מלוכות, ווי ניי־זעלאַנד אָדער קאַנאַדע. דאָס וואָס אינדיע איז געוואָרן איינגעשלאָסן האָט דערוועקט לאָגישע פּרעטענזיעס פאַר פראַנצויזיש אַפריקע און פראַנצויזיש אַזיע. איין פראַנצויזישער פאָרשטייער האָט פאָרגעלייגט צו געבן אַ באַזונדער שטים דעם קליינעם פירשטנטום מאָנאַקאָ.

אויף דער פּלענאַרער פאַרזאַמלונג פון דער פעלקער־ליגע האָט איטלעכע מלוכה־מיטגליד באַדאַרף זיין רעפּרעזענטירט און האָבן אַ גלייכע שטים, אָבער די אַקטיווע פירונג פון דער ליגע איז אַרויסגעלייגט געוואָרן אויף אַ ראַט, וואָס באַשטייט פון די פאַרטרעטער פון די פאַראייניקטע שטאַטן, בריטאַניע, פראַנקרייך, איטאַליע און יאַפּאַן און נאָך פיר מיטגלידער, וואָס דער פּלענום דאַרף אויסקלייבן. דער ראַט באַדאַרף זיך צונויפקומען איין מאָל אין יאָר; דער פּלענום דאַרף זיך צונויפקלייבן אין „איינגעשטעלטע ציטן", וואָס זיינען ניט געוואָרן איינגעשטעלט.

חוץ געוויסע באַזונדערס אויסגערעכנטע פאַלן, קאָן דער פעלקער־בונד אָננעמען נאָר איינשטימיקע החלטות. ווען עס איז פאַראַן אין ראַט איינער, וואָס איז ניט מסכים, ווערט דער פאָרשלאָג ניט אָנגענומען — אַזוי ווי דאָס איז געווען מיטן אַלטן פּוילישן „ליבערום וועטאָ". דאָס איז געווען זייער אַ שלעכטע באַשטימונג. מחמת דעם האָבן אַ סך געהאַלטן, אַז איידער אַזאַ פעלקער־בונד, איז גלייכער גאָרניט. דערמיט איז דאָך אָנערקענט געוואָרן די אומבאַגרענעצטע

סוּווערעניטעט פון די איינציקע מלוכות און אָפּגעשטויסן די אידעע פון אַ פּאַראייניקטער רעפּובּליק פון דער מענטשהייט. די דאָזיקע באַשטימונג האָט פּאַקטיש פאַרשטעלט דעם וועג צו אַלע אויסבעסערונגען פון דער קאָנסטיטוציע פון דער ליגע להבא, חוץ דעם אומגעלומפּערטן פאַל, ווען דאָס רוב פון די מלוכות-מיטגלידער, וואָס ווילן אַ שינוי, זאָלן אַרויסטרעטן, בכדי צו בילדן די ליגע אויף נייע יסודות. דער אָפּרייד האָט ניט אַנדערש געמוזט ברענגען סוף-כל-סוף צו אַזאַ ליקווידירונג פון דער ליגע, און דאָס איז אפשר די בעסטע זאַך, וואָס ער האָט געקאָנט אויפטאָן.

פון דער ליגע האָבן באַדאַרפט ווערן לכתחילה אויסגעשלאָסן די ווייטעדיקע מלוכות: דייטשלאַנד, עסטרייך, רוסלאַנד און די רעשטן פון דער טערקישער אימפּעריע. נאָר מיטן הסכם פון צווי-דריטל פון דער פאַרזאַמלונג האָבן זיי געקאָנט שפּעטער ווערן אַריינגענומען. די לכתחילהדיקע מיטגלידשאַפט, ווי זי איז אויסגערעכנט אין דעם פּראָיעקטירטן אָפּרייד, האָט אַרומגענומען: די פּאַראייניקטע שטאַטן פון אַמעריקע, בעלגיע, באָליוויע, בראַזיל, די בריטישע אימפּעריע (קאַנאַדע, אַווסטראַליע, דרום-אַפריקע, ניי-זעלאַנד און אינדיע), כינע, קובּאַ, עקוואַדאָר, פראַנקרייך, גריכנלאַנד, גוואַטעמאַלאַ, האַיטי, העדזשאַס, האָנדוראַס, איטאַליע, יאַפּאַן, ליבעריע, ניקאַראַגואַ; פּאַנאַמע, פּערו, פּוילן, פּאָרטוגאַל, רומעניע, די סערביש-קראָאַטיש-סלאָווענישע מלוכה, סיאַם, טשעכאָסלאָוואַקיע און אורוגוואַי. צו זיי באַדאַרפן ווערן צוגעגעבן דורך פאַרבעטונג די ווייטערדיקע מלוכות, וואָס זיינען געווען נייטראַל אין דער מלחמה: די אַרגענטינער רעפּובּליק, טשילי, קאָלאָמביע, דענעמאַרק, האָלאַנד, נאָרוועגיע, פּאַראַגוואַי, פּערסיע, סאַלוואַדאָר, שפּאַניע, שוועדן, שווייץ און ווענעצועלאַ.

דאָס איז די קאָנסטיטוציע פון דער ליגע, און עס איז דעריבער קיים אַ וואונדער, וואָס איר מאַכט איז שטאַרק באַגרענעצט. מען האָט איר געגעבן אַ זיץ-אָרט אין זשענעווע און אַ סעקרעטאַריאַט. זי האָט אַפילו קיין מאַכט ניט אויסצופאָרשן די מיליטערישע צוגרייטונגען פון די מלוכות-מיטגלידער, און ניט איינצושטעלן אַ מיליטער-און פלאָט-שטאַב, אויסצואַרבעטן אַ פּלאַן פון דער באַוואָפנטער צוזאַמענ-

אַרבעט, וואָס איז נייטיק, בכדי אײַנצוהאַלטן דעם שלום אין דער וועלט.

דער פראַנצויזישער פאַרטרעטער אין דער קאָמיסיע פאַר דער פעלקער־ליגע, מ' לעאָן בורזשואַ, האָט כסדר מיט קלאָרע לאָגישע ראיות דערוויזן, ווי ווייט אַזאַ מיליטער־מאַכט איז נייטיק. ווי אַ רעדנער איז ער געווען צו ברייטלעך, און עס האָט אים געפעלט קלעמאַנסאָס „געווירץ“. די לעצטע סצענע פון דער פלענאַר־זיצונג דעם 28טן אַפּריל, איידער עס איז אָנגענומען געוואָרן דער אָפּרייד, איז בקיצור באַשריבן געוואָרן דורך מ״ר ווילסאָן הערים: דער אָנגעפּאַקטער באַנקעט־זאַל אין פראַנצויזישן אויסערן־מיניסטעריום אויפן קעי ד'אָרסעי, מיט די טישן פאַר די דעלעגאַטן, אויסגעשטעלט ווי אַן E, מיט די סעקרעטאַרן און באַאַמטע אַרומגעשטעלט פאַזע די ווענט, און אַ היפּשער מאַסע זשורנאַליסטן אין אונטערשטן עק זאַל. „אויבנאָן האָבן די „דריי גדולים“ זיך שטילערהייט געחכמהט צווישן זיך אויף דעם חשבון פון בכבודיקן מ' בורזשואַ, וואָס האָט, מיט דער הילף פון אַ לחלוטין איבעריקן פּאַק נאָטיצן, צום פינפטן מאָל איבערגעחזרט זיין רעדע אונטערצוהאַלטן זיינע באַרימטע אויסבעסערונגען“.

זיי האָבן זיך אַזוי אָפט „געחכמהט שטילערהייט צווישן זיך“, אָט די דריי מענטשן, וואָס גאָט האָט זיי צום חוזק איבערגעענטפערט די געוואַלדיקסטע געלעגנהייט אין דער געשיכטע. קעינס גיט נאָך ביישפּילן פון לייכטזיניקייט, וואולגאַרקייט, פאַרזעענס, ניט־אויפמערקזאַמקייט און אומפעיקייט אויף די דאָזיקע זיצונגען.

אָט דעם נעבעכדיקן אָפּרייד, וואָס איז אויף אַזאַ אופן צונויפגעמייסטערט געוואָרן, האָט פּרעזידענט ווילסאָן מיטגעבראַכט קיין אַמעריקע. ער איז באַגעגנט געוואָרן מיט פיל אָפּאָזיציע און קריטיק, וואָס האָט, אַגב, באַוויזן, ווי לפי־ערך אומפאַרדאָרבן עס איז די גייסטיקע ענערגיע פון די פאַראייניקטע שטאַטן. דער סענאַט האָט ניט געוואָלט ראַטיפיצירן דעם אָפּרייד, און די ערשטע סעסיע פון פעלקער־בונד־ראַט איז דעריבער אָפּגעהאַלטן געוואָרן אָן אַמעריקאַנער פאַרטרעטער.

צום סוף 1919 און אָנהייב 1920 איז פאָרגעקומען אַ טשיקאַווע אומענדערונג אין דער שטימונג פון אַמעריקע נאָך דער פייערדיקער באַגייסטערונג פאַר פראַנקרייך און ענגלאַנד אין דער צייט פון קריג. די שלום-אונטערהאַנדלונגען האָבן ווידער געוויזן די אַמעריקאַנער, אמת אויך ניט קיין קלאָרן און אַן אויפריכטיקן וועג, ווי טיף פאַרשיידן עס איז דער אַמעריקאַנער קוק אויף אינטערנאַציאָנאַלע ענינים פון דעם אייראָפּעישן קוק, וואָס בעת דער מלחמה האָט מען דאָס געהאַט פאַרגעסן. די אַמעריקאַנער האָבן געשפּירט, אַז זיי זיינען „אַריינגעשטופּט געוואָרן" אין אַ סך זאַכן אָן דעם גענוגעדיקן ישוב הדעת. זיי האָבן געשפּירט, אַז עס ציט זיי ווידער צו דער פּאָליטיק פון זיך אָפּזונדערן, וואָס זיי האָבן געהאַט איבערגעריסן אין יאָר 1917. צום סוף 1919 האָט זיך באַוויזן אַ פּאַזיס פון ליידנשאַפטלעכן און אַפילו איבערגעוואַלדיקן „אַמעריקאַניזם", וואָס פאַר אים זיינען געווען גלייך פאַרמיאוסט סיי דער אייראָפּעישער אימפּעריאַליזם און סיי דער אייראָפּעישער סאָציאַליזם. עס איז אפשר געווען אַ שמוציקער עלעמענט אין דער נטיה פון די אַמעריקאַנער „איבערצושניידן" די מאָראַלישע התחייבות, וואָס די פּאַראייניקטע שטאַטן האָבן גענומען אויף זיך בנוגע צו די ענינים פון דער אַלטער וועלט און צו רעאַליזירן די גוואַלדיקע פינאַנסיעלע און פּאָליטישע געווינסן, וואָס די מלחמה האָט געגעבן דער נייער וועלט. נאָר דער אינסטינקט פון די ברייטע אַמעריקאַנער מאַסן איז, ווייזט אויס, געווען געזונט דערין, וואָס זיי האָבן ניט געטרויט דעם פאַרגעלייגטן אָפּרייד.

---

4. די שלום-אָפּמאַכן פון 1919—1920.

די באַשטימונגען פון ווערסאַיל זיינען פאַרקערפּערט געוואָרן אין אַ גרופּע אָפּמאַכן. ביי דייטשלאַנד האָט מען צוגענומען גרויסע שטיקער טעריטאָריעס אין מערב לטובת פראַנקרייך און בעלגיע, אין מזרח לטובת פּוילן; אין טייל טעריטאָריעס האָט געדאַרפט ווערן דורכגעפירט אַ פּלעביסציט. חוץ דעם האָט דייטשלאַנד באַדאַרפט ווערן אַנטוואָפנט אין אַ ברייטער מאָס, זי האָט געמוזט אָפּגעבן איר

פלאָט, באַצאָלן אַ גרויסע קריגס־קאָנטריבוציע און גרויסע סומעס פאַר דעקן די היזקות פון דער מלחמה. עס איז באַשטימט געוואָרן אַן אַליירטע קאָמיסיע, וואָס האָט באַדאַרפט האָבן די השגחה איבער איר אַנטוואָפענונג. דער פלאָט האָט באַדאַרפט איבערגעענטפערט ווערן די ענגלענדער דעם 21 יוני 1919, נאָר די אָפיצירן און די מאַנשאַפט האָבן דאָס ניט געקאָנט אַריבערטראָגן, און אָנשטאָט דעם האָבן זיי דורכגעלעכערט זייערע שיפן און האָבן זיי אַראָפגעלאָזט אויפן גרונט פאַר די ענגלענדער אין די אויגן.

די עסטרייך־אונגאַרישע אימפעריע איז אינגאַנצן צעריסן געוואָרן. עס איז איבערגעלאָזט געוואָרן אַ קליינע עסטרייך, מיטן תנאי אַז זי וועט זיך ניט פאַראייניקן מיט דייטשלאַנד; אַן אָרומגעשניטענע אונגאַרן. רומעניע האָט זיך אויסגעשפרייט ווייט אַריבער אירע געזעצלעכע גרענעצן קיין טראַנסילוואַניע. פוילן האָט געקראָגן דעם גרעסטן טייל גאַליציע. בעמען, מיט סלאָוואַקישע און מערישע צוּוואַקסן, איז אויפגעשטאַנען ווי טשעכאָסלאָוואַקיע. די סערבן, קראָאַטן און מאָנטאָנעגרער (די לעצטע האָבן שוואַך פּראָטעסטירט) זיינען געוואָרן אַ נייע יוגאָ־סלאַווישע מלוכה, און זיינען באַלד אַריין אין אַ שטאַרקן קאָנפליקט מיט איטאַליע פון וועגן דער האַפן־שטאָט פיומע, וואָס די איטאַליענער האָבן אויף איר פּרעטענדירט גאָר אָן רעכט.

בולגאַריע איז געבליבן, אָבער זי האָט געמוזט אָפּגעבן גריכנלאַנד די ניי־געוואונענע טעריטאָריע אין טראַקיע. גריכנלאַנד, הגם זי האָט געפעלשט אין דער גאַליפּאָלער עקספּעדיציע, דאָך איז זי געווען אַ שטיקל צייט דער ליבלינג פון די דיפּלאָמאַטן אין ווערסאַיל. מען האָט איר געגעבן טעריטאָריע אָפּגענומען ביי בולגאַריע, מען האָט איר דערלויבט צוצוטרעטן האַרט ביז קאָנסטאַנטינאָפּאָל, און אויף איר חלק איז אויסגעפאַלן אַ שטיק לאַנד אַרום סמירנע. מען האָט איר אָבער ניט אָפּגעגעבן צוריק ראָדאָס און די אַנדערע אינזלען פון דער יאָנישער גרופּע, הגם די באַפעלקערונג דאָרט איז אַ ריין גריכישע. דאָס איז געווען אַ טייל פון דעם איטאַליענישן רויב; די ענגלענדער האָבן צוגענומען קיפּרוס.

דעם אָפּמאַך מיט טערקיי איז געווען שווער צו מאַכן און אוממעגלעך אויפצוצווינגען מיט גוואַלד. אַ נאָמינעלע טערקישע רעגירונג אין קאָנסטאַנטינאָפּאָל האָט דעם אָפּמאַך געחתמעט, אָבער אַ צווייטע פאַקטישע רעגירונג האָט זיך איינגעפעסטיקט אין אַנגאָרע און האָט ניט געוואָלט אונטערחתמען דעם אָפּמאַך. אַ גריכישע אַרמיי איז אַריינגעדרונגען אין דער געגנט פון סמירנע, און אויפן אָרט פון ערשטן טערקישן אָפּמאַך איז געקומען אַ צווייטער, דער אָפּמאַך פון סעוור (אַווגוסט 1920). נאָך דעם זיינען פאָרגעקומען קאָמפּליצירטע שינויים אין דעם קאָנטראָל. אין קאָנסטאַנטינאָפּאָל איז אַוועקגעזעצט געוואָרן אַ קאָנטראָל-קאָמיסיע פון די פאַרבינדעטע (יאַנואַר 1921), און די קאָנסטאַנטינאָפּאָלער טערקישע רעגירונג איז ניט געוואָרן. די טערקישע רעגירונג פון אַנגאָרע האָט זיך פאַרבונדן מיט די באָלשעוויקעס אין מאָסקווע. די גריכן זיינען געוואָרן אַלץ מער און מער אַגרעסיוו, נאָכדעם ווי בשתיקה האָט מען זיי מיט כלערליי צוזאָגן אויפגעמונטערט. די פאַרבאָרגענע געשיכטע פון דער גריכישער אינטריגע איז נאָך ניט פונאַנדערגעפּלאָנטערט; עס איז מסתמא אַ פינסטערע געשיכטע. די גריכן האָבן אין יענעם פעריאָד פון אויפגעבלאָזענער אַמביציע געפּרווט צו פאַרכאַפּן קאָנסטאַנטינאָפּאָל. זיי האָבן אָנגעהויבן אַ גרויסע אָפענסיווע קעגן אַנגאָרע, בכדי צו מאַכן איין מאָל פאַר אַלע מאָל אַ סוף צו די טערקן. זיי האָבן זיך דערקליבן ניט ווייט פון אַנגאָרע, נאָר דאָ האָט זיך דאָס פאַרהאַקט, און זיי האָבן געליטן אַ מפּלה. זינט אַווגוסט 1922 האָבן די גריכן געהאַלטן אין איין לויפן פאַר די טערקן. די איבערגעשראָקענע באַפעלקערונג פון די אַזיאַטישע גריכן איז געלאָפן צוזאַמען מיט די אַרמייען. קיין רעשט איז ניט געבליבן אין אַזיע. סמירנע איז געוואָרן עוואַקוירט סוף סעפּטעמבער, און כמעט אַ מיליאָן גריכישע פליטים האָבן פאַרלאָזן אַזיע, אויף קיין מאָל ניט צו קומען צוריק.

דער לעבעדיקער כוח פון דעם טערק אין יענעם פעריאָד איז געווען מערקווערדיק. ער האָט לא די וואָס אַרויסגעטריבן צוריק די אָנפאַלנדיקע גריכן, נאָר ער האָט אויך געקוילעט אַרמעניער, לויט

אַן אַלטער טראַדיציע, ער האָט אַרויסגעטריבן די פראַנצויזן פון
קיליקיע. צווישן אַנדערע זאַכן, וואָס די טערקן האָבן איבערגענומען
ביי די מאָדערנע פעלקער, איז געווען דאָס, וואָס זיי זיינען פטור
געוואָרן פון דעם סולטאַן און האָבן אָנגענומען אַ רעפּובליקאַנישע
רעגירונגס-פאָרם. זיי האָבן געקעמפט אין דער געגנט פון די דורכ-
גוסן און האָבן צוריק איינגענומען קאָנסטאַנטינאָפּאָל.

עס איז געווען באַשיימפערלעך, אַז די טערקן איז צוגעקומען
כוח, און ניט זיי זיינען געוואָרן שוואַכער פון דעם, וואָס זיי האָבן זיך
אינגאַנצן אָפּגעטיילט פון די אַראַבער, וואָס זיי האָבן מיט זיי געהאַט
אייביקע סיכסוכים. סיריע, מעסאָפּאָטאַמיע זיינען אָפּגעריסן געוואָרן
פון טערקיי. פּאַלעסטינע איז געוואָרן געמאַכט אַ באַזונדער מלוכה
אין דער בריטישער ווירקונגס-ספערע, אָנגעמערקט ווי אַ נאַציאָנאַ-
לע היים פאַר די יידן. אַ שטראָם אָרעמע יידישע אײַנוואַנדערער האָבן
זיך אַרייַנגעגאָסן אין צוגעזאָגטן לאַנד און זיינען באַלד פאַרטשע-
פעט געוואָרן אין ערנסטע קאָנפליקטן מיט דער אַראַבישער באַפעל-
קערונג.

די אַראַבער האָבן זיך געהאַט פאַרפעסטיקט קעגן די טערקן
און זיינען געוואָרן באַגייסטערט פון דער פאַרשטעלונג פון זייער נאַ-
ציאָנאַלער איינהייט אונטער דער השפּעה פון אַ יונגן אָקספאָרדער
געלערנטן, קאָלאָנעל לאָורענס. נאָר זיין חלום וועגן אַראַבישן קי-
ניגרייך מיט דער הויפּטשטאָט אין דמשק איז באַלד צעטרייסלט
געוואָרן אַדאַנק דער זשעדנעקייט פון די פראַנצויזן און ענגלענדער
נאָך מאַנדאַט-טעריטאָריעס. סוף-כל-סוף איז דאָס אַראַבישע קי-
ניגרייך איינגעשרומפּן געוואָרן צו דעם מדבר-קיניגרייך העדזשאַס און
פאַרשיידענע אַנדערע קלענערע אימאַמאַטן, עמיראַטן און סולטאַנאַטן.
אויב זיי וועלן זיך ווען עס איז פאַראייניקן און זיך דורכשלאָגן
צו ציוויליזאַציע, וועט דאָס ניט זיין אונטער דעם שוץ פון מערב.

ווען מיר נעמען אין אַכט, ווי די איינשטעלונגען, וואָס די דיפּ-
לאָמאַטן האָבן געמאַכט, האָבן קיין שום קראַפט ניט, קריגן מיר דעם
איינדרוק, אַז זייער דיפּלאָמאַטיע איז שוואַך, און מיר זעען אויך,
אַז עס זיינען פאַראַן אייביקע כוחות, וואָס מאַכן צו נישט אַלע זיי-
ערע קונצן און באַשטימונגען. נאָך מער, מיר באַקומען דעם איינדרוק,

אַז מיט דעם נייעם אינטערנאַציאָנאַלן אידעאַליזם, וואָס עס האָט געוואָלט אַריינברענגען אין די אייראָפּעיִשע באַציִונגען דער פּרעזידענט ווילסאָן, קאָן מען אויך ווייט ניט אַוועק. דורך די שלום־אָפּמאַכן זיינען פערצן פונקטן געבליבן שטיין ווי אַ רייִ צעשטערטע און צעבראָכענע הייזער אין אַ דאָרף, וואָס איז געוואָרן באָמבאַרדירט. טייל זיינען אינגאַנצן פאַרשוואונדן; אַנדערע זיינען אַזוי צעבראָכן, אַז מען קאָן זיי ניט דערקענען. דער ערשטער פּרוּוו צו שאַפן אַ געזעץ פאַר דער וועלט איז פאַרבייגעגאַנגען ווי אַן אויסבראָך פון געלעכטער אין אַ שענק.

די גרעסטע מניעה צווישן אַלע מניעות, וואָס זיינען פעסטגעשטעלט געוואָרן, פאַרוואָס עס איז צונישט געוואָרן אויף אַ צייט דער גרויסער פּראָיעקט פון דער וועלט־איינהייט, דער פאַרלאַנג פון גאָר דער וועלט נאָך אַן אָרגאַניזירטן שלום, איז געווען די בריטישע אימפּעריע. אָט די דאָזיקע ליגע פון פעלקער, פון אונטערטעניקע מלוכות און עקספּלואַטירטע שטרעקעס איז לחלוטין ניט געווען צוגעגרייט און האָט בשום אופן ניט געוואָלט צעטיילן איר סיסטעם אָדער צופּאַסן זי צו די נייע תנאים אָדער דערלאָזן אַ קאָנטראָל איבער איר פלאָט־און־לופט־באַוואָפענונג. אַ צווייטע סיבה איז געווען דאָס, וואָס אויך דער אַמעריקאַנער איז ניט געווען צוגעגרייט דערצו, אַז ווער עס איז זאָל זיך אַריינמישן אין דער איבערהערשאַפט פון אַמעריקע אין דער נייער וועלט.

קיין איינע פון די גרויסע מלוכות, וואָס זיינען בהכרח געווען די הערשנדיקע און פירנדיקע כוחות אין פּאַריז, האָט בעצם ניט געטראַכט וועגן די שווערקייטן פון פעלקער־בונד אין שייכות צו יענע עלטערע פאַראייניקונגען. מחמת דעם האָט דעם גרעסטן טייל פון די אייראָפּעיִשע אַכטגעבערס אויסגעוויזן, אַז דאָס, וואָס זיי האַלטן אונטער דעם פּראָיעקט, איז ניט מער ווי צביעות. עס האָט אויסגעזען, אַזוי ווי זיי וואָלטן וועלן אויפהאַלטן און פאַרזיכערן זייער אייגענע גרויסע ממשלה און זייער אייגענע זיכערקייט, און אין דער זעלביקער צייט האָבן זיי געוואָלט באַגרענעצן און פאַרהיטן, אַז קיין אַנדער מלוכה זאָל דורך אויסברייטערונג, אַנעקסיעס און בונדן ניט שאַפן אַן אימפּעריאַליזם, וואָס זאָל קאָנען קאָנקורירן אין באַשטיין

אַנטקעגן זיי. ווייל זיי האָבן ניט געקאָנט וויזן קיין ביישפּיל פון אינטערנאַציאָנאַלן צוטרוי, דעריבער האָט ניט געקאָנט אויפקומען קיין אינטערנאַציאָנאַלער צוטרוי ביי די פעלקער, וואָס זיינען געווען פאַרגעשטעלט אין פאַריז.

נאָך מער צרות האָט אָנגעטאָן דער אָפּזאָג פון די אַמעריקאַנער צו אָנערקענען די גלייכהייט פון די ראַסן, וואָס די יאַפּאַנער האָבן געפאָדערט.

חוץ דעם, זיינען די אויסערן־מיניסטעריומס פון די ענגלענדער, פראַנצויזן און איטאַליענער געווען באַהערשט פון טראַדיציאָנעלע אַגרעסיווע פּלענער, וואָס האָבן לחלוטין זיך ניט אַריינגעפּאַסט צווישן די אידעעס פון דער נייער צייט. דער פראַנצויזישער קוק און דער איטאַליענישער קוק איז געווען שטאַרק אָפּגעשטאַנען אַפילו לגבי די ענגלענדער און אַמעריקאַנער אין פּרט פון שטאַרקייט פון נאַציאָנאַלן עגאָיזם. אַ פעלקער־בונד, וואָס זאָל האָבן עפּעס אַ ממשות־דיקן ווערט פאַר דער מענטשהייט, מוז גובר זיין די אימפּעריאַליזמען; ער איז אָדער אַן אייבער־אימפּעריאַליזם, אַ פרייהייטלעכע וועלט־אימפּעריע פון פאַראייניקטע מלוכות, גלייכבאַרעכטיקע אָדער אַזעלכע, וואָס שטייען נאָך אונטער אַפּוטרופּסות, — אָדער ער איז גאָרנישט. נאָר ווינציק מענטשן פון דער פאַריזער קאָנפערענץ האָבן געהאַט דעם גייסטיקן כוח אַפילו נאָר צו קאָנסטאַטירן, אַז דער פאָרשלאָג וועגן דער פעלקער־ליגע מוז ציען נאָך זיך די דערמאָנטע פועל־יוצאס.

זיי האָבן געוואָלט זיין אין דער זעלביקער צייט אי געבונדן אי פריי. זיי האָבן געוואָלט פאַרזיכערן שלום אויף אייביק, אָבער גלייכצייטיק האַלטן זייער געווער אין האַנט. מחמת דעם זיינען די אַלע פּראָיעקטן פון אַנעקסיעס, וואָס שטאַמען פון דעם גרויס־מלוכה־פּעריאָד, אויף דער גיך געוואָרן איבערגעמאַכט ווי אַקטן פון אָט דעם נפל־פון 28טן אַפּריל. מען האָט געמאַכט דעם אָנשטעל, אַזוי ווי די אָקערשט געבאָרענע ליגע, וואָס קוים וואָס דאָס לעבן האַלט זיך אין איר, פאַרטיילט מיט דער גרינגער האַנט פון אַ געפּאַנגענעם פויפּס „מאַנדאַטן" די אַלטע אימפּעריאַליזמען, וואָס אויב זי וואָלט טאַקע געווען יענער יונגער הערקולעס, וואָס מיר האָבן נאָך אים

געגאַרט, וואָלט זי זיי געווים געהאַט דערוואָרגן ביי זיך אין וויג. בריטאַניע האָט באַדאַרפט קריגן גרויסע „מאַנדאַטן“ אין מעסאָפּאָטאַמיע און מזרח=אַפריקע; פראַנקרייך דאָס נעמלעכע אין סיריע; איטאַליע האָט געזאָלט האַלטן אַלצדינג, וואָס זי האָט פאַרנומען אין מערב און אין דרומית=מזרחית פון עגיפּטן, פּעסט ווי אַ מאַנדאַט=טעריטאָריע.

עס איז קלאָר, אַז וויבאַלד די שוואַכע באַשעפעניש, וואָס איר סעקרעטאַר האָט זי געהאָדעוועט אין איר וויג אין זשענעווע, אַזוי אַז זי זאָל האָבן אַ שטיקל פּנים פון לעבן, איז באַלד אַריינגעפאַלן אין דער קינדער=שוואַכקייט פון אַלע אינסטיטוציעס, וואָס זיינען געבאָרן אָן ליידנשאַפט, זיינען אַלע די דאָזיקע „מאַנדאַטן“ געוואָרן פּשוט אַנעקסיעס. חוץ דעם, האָבן אַלע מלוכות מיט די ציין און מיט די נעגל געשלאָגן זיך פאַר „סטראַטעגישע“ גרענעצן — דאָס איז שוין דער ערגסטער סימפּטאָם. צוליב וואָס באַדאַרף אַ מלוכה האָבן אַ סטראַטעגישן גרענעץ, אויב זי האָט ניט אין זינען מלחמה? אויף דעם סמך, למשל, איז איטאַליע באַשטאַנען אויף אַן אונטערטעניקער דייטשער באַפעלקערונג אין דרום=טיראָל און אַן אונטערטעניקער דרום=סלאַווישער באַפעלקערונג. אין דאַלמאַציע.

אַ סך ערגער ווי אָט די שלעכטע איינטיילונג פון די טעריטאָריעס איז געווען די צאָלונג פון „רעפּאַראַציעס“, וואָס איז אַרויפגעלייגט געוואָרן אויף דייטשלאַנד איבער אירע כּוחות און קעגן דעם בפירושן אָפּמאַך, וואָס לויט אים האָט זי זיך אונטערגעגעבן. אָט די „רעפּעראַציעס“ זיינען געווען אַ בכיה לדורות. דייטשלאַנד איז געשטעלט געוואָרן אין אַ מצב פון עקאָנאָמישער שקלאַפעריי. מען האָט אַרויפגעלייגט אויף איר צו צאָלן פעריאָדיש געוואַלדיקע סומעס. מען האָט זי אַנטוואָפנט, און מחמת זי האָט געמוזט בלייבן הינטערשטעליק אין אירע צאָלונגען, איז זי פּאַקטיש געווען אָפן פאַר אָנפאַלן מצד איטלעכן פון אירע קרעדיטאָרן. וואָס אָט די באַשטימונגען באַטייטן, איז געוואָרן קלאָר ערשט אין עטלעכע יאָר אַרום. דייטשלאַנד האָט ניט געקאָנט צאָלן, און אין יאַנואַר 1923 האָט פראַנקרייך אַריינגעמאַרשירט אין רור=טאָל און איז דאָרט געבליבן ביז אַווגוסט 1925: זי האָט געאַרבעט אין די קוילן=גרובן, ווי ווייט זי האָט געקאָנט, עקספּלואַטירט די אייזנבאַן און האָט געריצט די וואונדן פון די דייטשן

מיט הונדערטערליי קליינלעכע אונטערדריקונגען און געוואַלד־מעשׂים.

מיר ווילן דאָ ניט אַריינלאָזן זיך אין פּרטים צו שילדערן די ווייטערדיקע פּועל־יוצאס פון דער איבעראײַלטקייט און פון דער איינגעגלויבטקייט אין ווערסאַיל — ווי אַזוי פּרעזידענט ווילסאָן האָט נאָכגעגעבן די יאַפּאַנער און האָט מסכּים געווען, זיי זאָלן פאַרנעמען דעם אָרט פון די דייטשן אין קיאַאָ־טשאַו, וואָס איז גראָד כינעזיש אייגנטום; ווי אַזוי די ריין־דייטשע שטאָט דאַנציג איז פּאַקטיש, אויב ניט פאָרמעל, געוואָרן אַנעקטירט פון פּוילן און ווי אַזוי די גרויס־מלוכות האָבן זיך מתווכח געווען איבער דער תּביעה פון די איטאַ־ליענישע אימפּעריאַליסטן צו פאַרכאַפּן די יוגאָסלאַווישע האַפן־שטאָט פיומע און אָפּצונעמען בײַ די יוגאָ־סלאַוון אַ גוטן אַרויסגאַנג צום אַדריאַטישן ים. אונטערן אָנפיר פון רעטאָרישן שרייבער ד'אַנונציאָ האָבן איטאַליענישע פרייוויליקע פאַרנומען די דאָזיקע שטאָט און געהאַלטן דאָרט אַ מורדישע רעפּובליק, ביז זי איז אין יאַנואַר 1921 סוף־כּל־סוף אַנעקטירט געוואָרן צו איטאַליע.

ווייטער ווילן מיר מער ניט ווי פאַרצייכענען די געדרייטע און געפּלאָנטערטע באַשטימונגען, וואָס לויט זיי האָט מען אָפּגעגעבן פראַנקרייך דעם סאַאַר־באַסיין, וואָס איז אַ דייטשע טעריטאָריע, אָדער דעם אומגערעכטן פאַרבאָט — קעגן דעם רעכט פון דער „אַליינבאַ־שטימונג" — פאַר עסטרייך זיך צו פאַראייניקן מיט דייטשלאַנד, ווי דאָס איז געווען נאַטירלעך און ווי עס האָט זיך געשיקט.

קיינער האָט זיך ניט אָפּגעגעבן קיין דין־וחשבון, וואָסערע גוואַלדיקע עקאָנאָמישע היזקות האָט געמוזט אָנמאַכן אָט די פאַר־מערונג פון די גרענעצן און דער פּולקומער איבערבײַט פון די גרענעצן פון צענטראַל־אייראָפּע. ווי מ"ר פראַנק וואַנדערליפּ האָט געשריבן*: „די אָנווענדונג פון דעם פּרינציפּ פון אַליינבאַשטימונג, ווי ער איז דורכגעפירט אין די דאָזיקע אָפּמאַכן, איז געווען אַ זייער געפערלעכער עקספּערימענט. זיינע רעזולטאַטן האָבן באַוויזן, אַז דאָס איז געווען איינע פון די גרעסטע קללות, וואָס זיינען געפאַלן אויף אייראָפּע. דאָס הייסט ניט, אַז אַליינבאַשטימונג איז שלעכט. נאָר עס איז

---

* „וואָס וועט זיין אין אייראָפּע", 1922 (ענגליש).

איצט לחלוטין קלאָר, אַז עס איז געווען אַ טעות לויט דער אַליינ־באַשטימונג צו שאַפן נייע מלוכות, וואָס איטלעכע האַלט זיך, אַז זי איז פּולקום סוווערען, און אין דער זעלביקער צייט ניט איינ־צושטעלן אַ קאָנטראָל איבער די קעגנזייטיקע פאַרהעלטענישן פון די דאָזיקע מלוכות. דאָס איז געווען אַן אומגליק אַזוי גרויס ווי מלחמה. די באַשאַפערס פון די אָפּמאַכן אין פּאַריז האָבן געהאַט בכוח צו פעדערירן די מלוכות אַזוי, אַז די עקאָנאָמישע צרות, וואָס שטאַמען פון אָט דער אומבאַגרענעצטער אַליינבאַשטימונג, זאָלן זיין ניט אַזוי געווים".

---

5. באָלשעוויזם אין רוסלאַנד.

מיר האָבן שוין פאַרצייכנט די צווי רוסישע רעוואָלוציעס פון 1917. עס איז איצט געקומען די צייט צו באַטראַכטן דעם אויסער־געוויינטלעכן אומבייט פון אָריענטאַציע, וואָס האָט זיך באַוויזן אין רוסלאַנד אין יענער צייט. עס איז געווען ניט מער און ניט ווייניקער ווי דער חורבן פון דער מאָדערנער מערבדיקער ציוויליזאַציע, ווי ווייט דאָס איז שייך רוסלאַנד. דאָס, וואָס האָט פאַרכאַפּט דאָס רו־סישע פאָלק, איז געווען אַ סך מער ווי אַ סאָציאַליסטישער עקספּערי־מענט. עס זעט אויס אין פלוג, ווי דאָ וואָלט געווען געמאַכט אַ לעצ־טער און באַשטימענדיקער פּרווו דורכצופירן די מערבדיקע סאָציאַ־ליסטישע אידעע אין דער פּראַקטיק; דאָס איז אָבער אַ טעות. די רוסישע רעוואָלוציע האָט, באמת, געוויזן די אַלע חסרונות פון דער סאָציאַליסטישער טעאָריע, וואָס מיר האָבן אויף זיי שוין געווענדעט דעם אויפמערק, און באַזונדערס האָט זי געוויזן די אומפּרוכפּערקייט פון דער מאַרקסיסטישער שול פון סאָציאַליזם. זי האָט אויך באַ־וויזן די ריכטיקייט פון דעם פּרינציפּ, אַז אַ רעוואָלוציע קאָן קיין זאַך ניט שאַפן, וואָס איז פריער ניט געוואָרן גוט אַרומגעקלערט, אויס־געפּלאַנעוועט, דורכגעטראַכט און אויסגעטייטשט. אַנדערש קאָן אַ רעוואָלוציע נאָר צעשטערן: אַ רעגירונג, אַ דינאַסטיע, אַן אָרגאַני־זאַציע, ווי עס מאַכט זיך. אַ רעוואָלוציע קומט עפּעס אַרויסצוּוואַרפן, ניט עפּעס צו שאַפן.

מיר האָבן געשילדערט, ווי אַזוי עס זיינען געוואַקסן די סאָ־ציאַליסטישע אידעעס אין דער לעצטער העלפט פון 19טן יאָרהונדערט, און אַז אין דער דאָזיקער אַנטוויקלונג האָבן געשפּילט אַ גרויסע ראָלע קאַרל מאַרקס אידעעס וועגן „קלאַסן־קאַמף“. די דאָזיקע אי־דעעס האָבן געהויבן דעם מוט און געררייצט די אַמביציע פון די מער ענערגישע און אומצופרידענע מענטשן אין די אינדוסטריעלע געגנטן פון גאָר דער וועלט. מאַרקסיזם איז געוואָרן די דאָגמע פון די אומ־רויִקע אינדוסטריע־אַרבעטער אומעטום. אָבער היות ווי די סאָציאַ־ליסטישע פאָרמולע האָט ניט קיין גרויסע אָנהענגער צווישן פויערים, וואָס זיינען באַלעבאַטים פון דער ערד, וואָס זיי באַאַרבעטן, און היות ווי די גרויסע שטעט אין אייראָפּע און אַמעריקע זיינען גיכער גע־מיינשאַפטן פון מיטלמענטשן לויט זייער אַלגעמיינעם איינשטעל, איידער פון אינדוסטריע־אַרבעטער, — דעריבער זיינען די מאַרקסיסטן באַלד געקומען צו דער איינזעעניש, אַז די סאָציאַלע און עקאָנאָמישע רעוואָלוציע, וואָס זיי האָבן אין זינען, קאָן ניט וואַרטן אויף פאַר־לאַמענטאַרישע גענג און אָפּשטימונגען דורך אַ מערהייט; זי מוז זיין קודם־כל דער אויפטו פון אַ מינאָריטעט, פון אַ מינאָריטעט אינ־דוסטריעלע אַרבעטער, וואָס פאַרכאַפּן די מאַכט, שטעלן איין קאָמוניס־טישע אינסטיטוציעס און ציען אַריין אויף אַזאַ אופן די גאַנצע וועלט אין אייביקן גליק איבער געוואַלד. דער פאַזיס פון דער הערשאַפט פון דער מינאָריטעט, וואָס האָט באַדאַרפט אַראָפּברענגען די גאולה אויף דער וועלט, ווערט אָנגערופן אין דער מאַרקסיסטישער פראַזעאָלאָ־גיע „דיקטאַטור פון פּראָלעטאַריאַט“.

אומעטום האָבן פאַנאַטישע מענטשן פריווויליק, מיט אַ געװאַל־דיקער פּראָפּאַגאַנדיסטישער ענערגיע געפּטרט זייער לעבן און זייערע כוחות אויף פאַרשפּרייטן די דאָזיקע אידעעס. אין ערשטן יאָרצענדליק פון 20טן יאָרהונדערט זיינען געווען אין דער וועלט אפשר אַ מיליאָן און אפשר מער מענטשן, וואָס זיינען געווען איבערצייגט, אַז ווי נאָר די דאָזיקע „דיקטאַטור פון פּראָלעטאַריאַט“ וועט ווערן פאַר־ווירקלעכט, וועט כמעט אויטאָמאַטיש אַנטשטיין אַ נייע און בעסערע סאָציאַלע אָרדענונג. ווי אָפּנאַרעריש די דאָזיקע אידעע איז געווען, האָבן מיר שוין געוויזן אין אונזער באַטראַכטונג פון סאָציאַליזם.

די מאַרקסיסטן האָבן ניט געהאַט קיין קלאָרע און באַשטימטע פּלענער ניט ווי אַזוי מען דאַרף צאָלן די אַרבעטער, ניט וועגן דער פרייהייט פון דער עפנטלעכער מיינונג און ניט ווי אַזוי דאַרף איינגעשטעלט ווערן די עקאָנאָמישע אַדמיניסטראַציע, ווען דער „קאַפּיטאַליזם" וועט זיין צעשטערט. דאָס אַלץ איז אין דער אינדיווידואַליסטישער קאַפּיטאַליסטישער סיסטעם געווען איינגעשטעלט, אמת אויף אַ ריין עמפּירישן און אומגערעכטן שטייגער, אָבער די געזעלשאַפט האָט פאָרט אין אים געלעבט. די מאַרקסיסטן האָבן קיין מאָל ניט אויסגעאַרבעט קיין אייגענע נייע מעטאָדע אין די אַלע ענינים, און זיי האָבן משמעות ניט געוואוסט, אַז זיי געניטיקן זיך אין אַ נייער מעטאָדע. זיי האָבן פּאַקטיש געזאָגט צו די אַרבעטער: „גיט אונז מאַכט, און אַלצדינג וועט ווערן געטאָן". און רוסלאַנד, די געפּייניקטע, פאַרוויסטע און אָפּגענאַרטע דורך די פאַרבינדעטע, וואָס זי האָט זיי אַזוי גוט געדינט, האָט זיך, פון יאוש, איבערגעענטפערט דער „דיקטאַטור פון פּראָלעטאַריאַט".

די קאָמוניסטישע פּאַרטיי אין רוסלאַנד האָט אַליין קיין מאָל ניט פּרעטענדירט מער ווי אויף 800.000 אָנהענגער, און אין דער אמתן האָט זי מסתמא פאַרמאָגט ניט מער פון אַ פערטל מיליאָן מיטגלידער. אָבער די דאָזיקע לפי-ערך קליינע אָרגאַניזאַציע, ווייל זי איז געווען אַנטשלאָסן און איבערגעגעבן איר זאַך, און ווייל אין דעם גאַנצן דעזאָרגאַניזירטן לאַנד איז ניט געווען קיין אַנדער כּוח, וואָס זאָל זיין גענוג ערלעך אָדער אַנטשלאָסן אָדער שטאַרק, אַז ער זאָל קאָנען זיך אַנטקעגנשטעלן קעגן איר, איז געווען בכּוח זיך צו פאַרפעסטיקן אין פּעטערבורג, מאָסקווע און אין דעם גרעסטן טייל שטעט פון רוסלאַנד, צוציען צו זיך די מאַטראָסן פון פלאָט (וואָס האָבן אויסגעהרגעט דעם גרעסטן טייל פון זייערע אָפיצירן און האָבן פאַרנומען די פעסטונגען סעוואַסטאָפּאָל און קראָנשטאַט) און צו ווערן פּאַקטיש די הערשערין פון רוסלאַנד.

עס איז געווען אַ פּאַזיס פון אַ טעראָריסטישער רעגירונג. די באָלשעוויקעס טענהן, אַז עס האָט אַנדערש ניט געקאָנט זיין, אַז צוערשט האָבן זיי געמוזט רעגירן דורך טעראָר. די סאָציאַלע דעזאָרגאַניזאַציע פון לאַנד האָט גאָר קיין שיעור ניט געהאַט. אומע-

טום זיינען די פויערים אויפגעשטאַנען קעגן די פּריצים, האָבן צעטיילט די מאַיאָנטקעס און געברענט די הויפן, גענוי ווי דאָס איז געווען בעת דער ערשטער פראַנצויזישער רעוואָלוציע. עס זיינען אָפּגעטאָן געוואָרן מוראדיקע מעשי־אכזריות. די פויערים האָבן צוגענומען די ערד און צעטיילט זי צווישן זיך, ניט ווייסנדיק גאָרנישט פון קאַרל מאַרקס שיטה בנוגע דעם ענין. אין דער זעלביקער צייט זיינען הונ־דערטער טויזנטער סאָלדאַטן מיט געווער אין די הענט געגאַנגען אַהיים

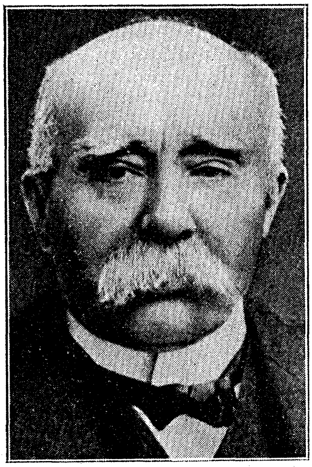

זשאָרזש קלעמאַנסאָ, פראַנצויזישער פּרעמיער־מיניסטער בעתן קריג.

פון פראָנט. די צאַרישע רעגירונג האָט געהאַט מאָביליזירט סך־הכל אַכט מיליאָן מענטשן — אַ סך מער מענטשן, ווי זי האָט גע־קאָנט אויסריכטן צו מלחמה אָדער פאַרנוצן אויפן פראָנט. זי האָט זיי אויסגעריסן מיט די וואָרצלען פון זייערע אייגענע דערפער, און גרויסע מאַסן פון די דאָזיקע מאָביליזירטע זיינען געוואָרן פּאַקטיש באַנדיטן, וואָס האָבן געלעבט פון רויב. מאָסקווע איז אין אָקטאָבער און נאָ־וועמבער 1917 געווען פול געפּאַקט מיט אַזעלכע מענטשן. זיי פלעגן זיך צונויפנעמען אין באַנדעס, אַרומגיין איבער די הייזער און האָבן

געכאַפּט און געראַבעוועט, וואָס עס האָט זיך געלאָזט, און קיינער האָט זיי ניט געשטערט — גזזיק און אַדמיניסטראַציע זיינען ניט געוואָרן. באַרויבטע און געהרגעטע מענטשן האָבן זיך געוואַלגערט טעג לאַנג אין די גאַסן.

דאָס איז געווען, דאַרפן מיר געדענקען, דער צושטאַנד, ווען די באָלשעוויקעס זיינען געקומען צו דער מאַכט; זיי האָבן אים ניט געשאַפן דורך זייער אוזורפּאַציע. אין זייערע פּרוון איינצושטעלן אָרדענונג פלעגן זיי דערשיסן איטלעכן, וועמען מען האָט געכאַפּט מיט געווער. טויזנטער מענטשן זיינען געוואָרן אַזוי צעשאָסן, און עס איז אַ ספק, צי מען וואָלט אין מאָסקווע געקאָנט איינשטעלן עפּעס וואָס ענלעך צו אָרדענונג אָן אַזעלכע גוואַלד-מעשים. דער חורבן פון דער צאַרישער רוסלאַנד איז געווען אַזוי גרונטיק, אַז עס איז פאַרשוואונדן אַפילו דער פשוטער ראַם און געוויינהייט פון געזעלשאַפטלעכער אָרדענונג. „זיי האָבן געמוזט שיסן“, האָט איין מאָל פּרעזידענט מאַסאַריק געזאָגט דעם מחבר. און דערנאָך האָט ער מוסיף געווען: „זיי האָבן אָבער ניט אויפגעהערט שיסן — אָן אַ טעם, מיט אכזריות“.

אין פרילינג 1918 האָבן די באָלשעוויקעס זיך פאַרזיכערט די ממשלה איבער די גרויסע שטעט, איבער די אייזנבאַנען און שיפן פון גרעסטן טייל רוסלאַנד. אַ גרינדונגס-פאַרזאַמלונג האָבן זיי געהאָט פונאַנדערגעלאָזן און צעטריבן אין יאַנואַר, די באָלשעוויקעס האָבן מיט איר ניט געקאָנט אַרבעטן. זיי האָבן געהאַלטן, אַז זי איז צופיל צעטיילט אין אירע צילן און מיינונגען, אַז זי זאָל קאָנען אויפטאָן גרויסע זאַכן. און אין מערץ האָבן זיי אונטערגעחתמעט אַ זייער אונטערטעניקן שלום מיט די דייטשן, דעם בריסקער שלום.

בראש פון דער באָלשעוויסטישער דיקטאַטור, וואָס האָט זיך איצט גענומען רעגירן איבער רוסלאַנד, איז געשטאַנען לענין, אַ זייער ענערגישער מענטש מיט אַ פלינקן קאָפּ, וואָס האָט פאַרבראַכט דעם גרעסטן טייל פון זיין לעבן ווי אַן עמיגראַנט אין לאָנדאָן און זשענעווע, אַריינגעטאָן אין פּאָליטישע חקירות און אין דער אונטערערדישער פּאָליטיק פון די רוסישע מאַרקסיסטישע אָרגאַניזאַציעס. ער איז געווען אַ גאַנץ ערלעכער דאָקטרינער, וואָס האָט געלעבט

ערלעך און געהאָרעוועט אָן אָפּרו, אָבער ער האָט ניט געהאַט קיין שום געניטשאַפט אין פּראַקטישער אַדמיניסטראַציע. פאַרבונדן מיט אים איז געווען טראָצקי, אויך אַ געוועזענער עמיגראַנט, וואָס האָט באַלד באַדאַרפט באַווייזן אַ היפּשע פעיִקייט אין מיליטערישע ענינים. ראַדעק, לונאַטשאַרסקי, זינאָוויעוו, זאָרין, קאַמענעוו, קראַסין — דאָס זיינען געווען ווייטערע אָנגעזעענע מיטגלידער פון דער קליינער גרופּע, וואָס האָט זיך איצט פירגענומען צו רעאָרגאַניזירן רוסלאַנד און אַרויסצופירן זי פון דעם חורבן-צושטאַנד, וואָס די מלחמה האָט זי געהאַט געבראַכט צו אים, און אַריינפירן זי גלייך אין קאָמוניסטישן גן-עדן אַריין.

צוערשט האָט די אַמביציע פון די באָלשעוויסטישע פירערס ווייט אַריבערגעשפּרייזט די גרענעצן פון רוסלאַנד. רוסלאַנד אַליין איז נאָך ניט געווען גענוג גרויס פאַר זיי. זיי האָבן פּראָקלאַמירט די סאָציאַלע רעוואָלוציע איבער גאָר דער וועלט און האָבן גערופן די אַרבעטער פון אומעטום זיך צו פאַראייניקן, אַראָפּצוּוואַרפן די קאַפּיטאַליסטישע סיסטעם, און אַזוי אַרום שאַפן דעם אָנפלאַניקן, אָנפּאָמיקן מאַרקסיסטישן גן-עדן. נאָר די דאָזיקע אַרויסטרעטונגען האָבן נאַטירלעך זיי געבראַכט צו אַ קאָנפליקט מיט אַלע אַנדערע עקסיסטירנדיקע רעגירונגען. צו דער אויפגאַבע איינצופירן דעם קאָמוניזם אין רוסלאַנד איז צוגעקומען די אויפגאַבע זי צו באַשיצן קעגן אַ ריי קאָנטער-אַטאַקעס, וואָס זייערע אָנפאַלן אויף די פרעמדע רעגירונגען האָבן אַרויסגערופן.

אין צוויי אָדער דריי יאָר איז פולקום קלאָר געוואָרן דער דורכפאַל פון די באָלשעוויקעס, ווי ווייט דאָס איז שייך דער איינשטעלונג פון אַן אַרבעטער-קאָמוניזם, און עס איז אויך פולקום דערוויזן געוואָרן די ניט-שעפערישע עקרדיקייט פון דער מאַרקסיסטישער דאָקטרינע. די באָלשעוויקעס האָבן רוסלאַנד ניט אַוועקגעשטעלט ווידער אויף די פיס. זיי זיינען ניט געווען מסוגל אַוועקצולאָזן די צעטרייסלטע רוסישע אינדוסטריע. דער גרעסטער טייל פון זייערע לידערס זיינען געווען פון טיפּ שרייבערס און ריידערס, אָן אַ שום געניטשאַפט אין זאַכן, וואו מען מוז צולייגן אַ האַנט.

ביים אָנהייב פון זייער רעגירונג האָט זייער ענגע קלאַסן־שנאה זיי אײַנגעגעבן דעם געדאַנק צו פאַרטיליקן דעם גרעסטן רוב פון דעם קלאַס דירעקטאָרן, טעכנישע מומחים, מייסטערס וכדומה, וואָס זיינען נאָך געבליבן אין רוסלאַנד. זיי האָבן ניט געהאַט קיין סיסטעמאַטיש וויסן פון דער פסיכאָלאָגיע פון אַרבעטער ביי זייער אַרבעט, — און די גאווה פון מאַרקסיסטישע דאָקטרינערן האָט זיי געבראַכט דערצו, אַז זיי האָבן מבטל געווען איטלעך וויסן, וואָס זיי האָבן ניט פאַרמאָגט. זיי האָבן אַפילו ניט פאַרמאָגט די פראַקטישע קענטשאַפט פון דער אַלטער קאַפּיטאַליסטישער סיסטעם, וואָס זיי האָבן פיינט געהאַט. אַלץ וואָס זיי האָבן געוואוסט וועגן די דאָזיקע ענינים איז געווען די פסיכאָלאָגיע פון אַן אַרבעטער אויף אַ מאַסן־פאַרזאַמלונג. זיי האָבן געפּרוווט שטופן רוסלאַנד דורך פייערדיקע רייד, אָבער אַז דער אַרבעטער האָט זיך אומגעקערט אין זיין פאַבריק און אַז דער פויער האָט זיך אומגעקערט צו זיין אַקער, האָבן זיי די אַלע רייד פאַרגעסן, און קיין שום פראַקטישע רעזולטאַטן זיינען דערפון ניט אַרויסגעקומען. דער טראַנספּאָרט און די מעכאַנישע פּראָדוקציע אין די שטעט זיינען כסדר געפאַלן אַלץ נידעריקער. און דער פויער האָט פּראָדוצירט נאָר פאַר זיין אייגענעם געברויך, און וואָס עס איז אים געבליבן איבעריק האָט ער אויסבאַהאַלטן.

אַז דער מחבר האָט אין 1920 באַזוכט פּעטערבורג, איז ער געווען נשתומם איבער דעם בילד פון צעשטערונג. דאָס איז געווען דאָס ערשטע מאָל, ווען אַ מאָדערנע שטאָט זאָל זיין אַזוי אַראָפּ. אין משך פון פיר יאָר איז קיין זאַך ניט פאַרריכט געוואָרן. אויף די גאַסן זיינען געווען גרויסע גריבער אין די ערטער, וואו דער ברוק איז אַריינגעפאַלן אין די צעבראָכענע קאַנאַלן; לאַמטערנע־סלופּעס זיינען געלעגן אַזוי ווי זיי זיינען געפאַלן; קיין איין קראָם איז ניט געווען אָפן, און דער גרעסטער טייל זיינען געווען פאַרשלאָגן מיט ברעטער איבער די צעבראָכענע פענסטער. זייער שיטער זיינען געווען די דורכגייער אין די גאַסן און זיי זיינען געווען אָנגעטאָן אין אָפּגעטראָגענע און ניט קיין צוגעפּאַסטע בגדים, וואָרעם עס זיינען ניט געווען אין רוסלאַנד ניט קיין נייע קליידער, ניט קיין נייע שיך. אַ

סך מענטשן האָבן געטראָגן אויף די פּיס געפלאָכטענע לאַפּצעס. די מענטשן, די שטאָט, אַלץ איז געווען נאַקעט און באָרוועס. אַפילו די באָלשעוויסטישע קאָמיסאַרן האָבן געהאַט ניט־געגאָלטע פּנימער, מחמת גאָל־מעסערס און כּדומה אַזעלכע זאַכן — ניט מען האָט זיי געמאַכט און ניט מען האָט זיי אַריינגעפירט. די שטאַרבלעכקייט איז געווען מוראדיק גרויס, און די באַפעלקערונג פון דער דאָזיקער פאַרמשפּטער שטאָט איז געפאַלן אויף הונדערט טויזנט אַ יאָר.

עס זיינען פאַראַן אַ סך גרונדן צו מיינען, אַז נאָך 1918 און 1919 וואָלט די באָלשעוויסטישע דיקטאַטור מודה געווען, אַז זי האָט אַ טעות געהאַט אין איר גאַנג, און זי וואָלט גענומען זיך צופּאַסן צו דעם ניט־פאָראויסגעזעענעם מצב, וואָס אין אים האָט זי זיך געפונען. די באָלשעוויקעס זיינען געווען באַגרענעצט און דאָקטרינער, אָבער אַ סך פון זיי זיינען געווען מענטשן מיט פאַנטאַזיע און מיט אַ גוטן קאָפּ, און עס קאָן גאָר קיין ספק ניט זיין, אַז אין גאָר דעם בייז, וואָס זיי האָבן אָפּגעטאָן, איז זייער כּוונה געווען אַ גוטע און זייער טועכץ איז געווען אויסן נאָר די זאַך. וואָלט מען זיי געלאָזט צו רו, וואָלטן זיי אפשר דורכגעאַרבעט אַן עקספּערימענט, וואָס וואָלט געהאַט דעם גרעסטן ווערט פאַר דער מענטשהייט. זיי וואָלטן געווען געצוואונגען צו פאַרבינדן זייער סיסטעם מיט דער פּאַוואָליע זיך אַנטוויקלענדיקער מעטאָדע פון דער געלט־סיסטעם און קומען צו אַן אויסגלייך מיט דעם איינגעוואָרצלטן אינדיווידואַליזם פון דעם פּויער דעם ערד־אַרבעטער. נאָר מען האָט זיי ניט צו רו געלאָזט. פון אָנהייב אָן, ווי זיי האָבן איבערגענומען די מאַכט, האָט זיך דערוועקט אַ ווילדע שנאה קעגן זיי אין מערב־אייראָפּע און אַמעריקע. די טאָלעראַנץ, וואָס מען האָט אַרויסגעוויזן דעם כּמעט פּונקט אַזוי אומפעיקן און צעשטערערישן רעזשים פון צאַר, האָט מען בנוגע די מאַרקסיסטישע אַוואַנטוריסטן ניט אַרויסגעוויזן. אומעטום האָט מען זיי באָיקאָטירט, און די רעאַקציאָנערע רעגירונגען פון גרויס־בריטאַניע און פראַנקרייך האָבן סובסידירט און אונטערגעהאַלטן איטלעכן אַוואַנטוריסט אין רוסלאַנד און אויסער רוסלאַנד, וואָס איז אויף זיי אָנגעפאַלן.

אַ פּרעסע-קאַמפּאַניע פון אומגלויבלעכער רישעות האָט אַרייַנגעטראָגן אַ מהומה אין דער עפנטלעכער מיינונג דורך אַ שטראָם פאַנטאַזיעס און בייזוויליקע שקרים מכּוח די באָלשעוויקעס. זיי זיינען, אמת, געווען טעמפּע דאָקטרינערן מיט אַ שלעכטער סאָציאַלער און עקאָנאָמישער טעאָריע, וואָס האָבן זיך אַרומגעטאַפּטשעט אין אַ צעטרייסלטן לאַנד. צווישן זייערע יוצר-משרתים זיינען געווען פאַרברעכערישע און שלעכטע מענטשן. איטלעכע רעגירונג אין רוסלאַנד

טאָמאַס וואודראָו ווילסאָן, פּרעזידענט פון די פאַראייניקטע שטאַטן פון אמעריקע בּעתן גרויסן קריג.

וואָלט געהאַט ווינציק מענטשן צוליב איר אַדמיניסטראַציע און שוואַכע מעגלעכקייטן זיי צו קאָנטראָלירן. נאָר די אַנטי-באָלשעוויסטישע פּראָפּאַגאַנדע האָט אויסגעמעלט די מאָסקווער אַוואַנטוריסטן ווי די נידעריקסטע רוצחים, וואָס זייער גלייכן איז ניט געווען זינט די וועלט שטייט, און האָט געוואָלט איינריידן, אַז עס איז גענוג זיי צו בּאַזייטיקן, בכדי עס זאָל זיך אומקערן קיין רוסלאַנד גליק און האָפענונג. מען האָט געפּרעדיקט אַ מין קרייץ-צוג קעגן די באָלשעוויקעס.

דאָס האָט אַרויסגעבראַכט אַ רעאַקציע לטובת זיי אין דעם גייסט פון ליבעראַלע דענקערס, וואָס וואָלטן זיסט פאַרהאַלטן זיך קריטישער.

מחמת אָט דער אָרגאַניזירטער פיינדשאַפט זיינען די באָלשעוויקעס אין רוסלאַנד געווען געצוואונגען באַלד פון אָנהייב אָן זיך צו שטעלן אין אַ פּאָזיציע פון פאַרטיידיקונג קעגן פרעמדע אָנפאַלן. די איינגעשפּאַרטע שנאה צו זיי מצד די מערבדיקע רעגירונגען האָט אין רוסלאַנד זיי זייער געשטאַרקט. ניט געקוקט אויף די אינטערנאַציאָנאַליסטישע טעאָריעס פון די מאַרקסיסטן, איז די באָלשעוויסטישע רעגירונג אין מאָסקווע געוואָרן אַ פּאַטריאָטישע רעגירונג, וואָס האָט געשיצט דאָס לאַנד קעגן פרעמדע און וואָס האָט באַזונדערס געשיצט די פּויערים קעגן צוריקקער פון די פריצים. עס איז געווען אַ פּאַראַדאָקסאַלע לאַגע: דער קאָמוניזם האָט געשאַפן אין רוסלאַנד אַ פּויער אַן אייגנטימער. און טראָצקי, וואָס איז געווען אַ פּאַציפיסט, האָט זיך אַזוי ווייט אויסגעבילדעט, אַז ער איז געוואָרן אַ גרויסער גענעראַל ניט ווילנדיקערהייט.

דער דאָזיקער מיליטאַריזם און דער דאָזיקער פּאַטריאָטיזם, וואָס איז אַזוי אַרום אַרויפגעצוואונגען געוואָרן אויף לענינס רעגירונג, די דאָזיקע קאָנצענטרירונג פון דעם אויפמערק אויף די גרענעצן, האָט געשטערט אין דער קאָנסטרוירונג פון דער פּאָליציי און פון די דיסציפּלינערע מעטאָדן אינעווייניק, אַפילו אויב די באָלשעוויקעס וואָלטן פאַר זיך געווען מסוגל צו אַזאַ קאָנסטרוירונג. די אַלטע אינקוויזיטאָרישע טיראַנישע צאַרישע פּאָליציי האָט פּאַקטיש ווייטער פונקציאָנירט אונטער דער נייער רעגירונג. אַ האַמעטענע און אומפּינקטלעכע אויספאָרש-סיסטעם מיט גרויסע פולמאַכטן און בלוטדאָרשטיקע טראַדיציעס האָט געקעמפט קעגן פרעמדע עמיסאַרן פון אויסווייניק און קעגן בונטן און בגידה פון אינעווייניק, און פלעגט צופעליק טרעפן צו באַפרידיקן איר מיאוסן גלוסט צו שטראָפן. אין יולי 1918 איז דער צאַר מיט זיין פאַמיליע געוואָרן דערהרגעט לויטן באַפעל פון אַ נידעריקן באַאַמטן — עס איז געווען אַ שטיקל סכנה, אַז רעאַקציאָנער מיליטער זאָל זיי אַרויסראַטעווען. עס איז ניטאָ קיין באַווייז, אַז די באָלשעוויסטישע רעגירונג זאָל טראָגן די אחריות פאַר דעם מאָרד. אין יאַנואַר 1919 זיינען געוואָרן דורך אַ פּאָליציי-קאָ-

מיסיע פֿאַרמשפּט צום טויט און דערהרגעט פֿיר גרויספֿירשטן, דעם קיסרס פֿעטערס, קעגן אַ בפֿירושן באַפֿעל לענינס אָפּצולייגן דעם ענין.

פֿינף יאָר האָט דאָס רוסישע פֿאָלק אונטער אָט דער אויסטער-לישער רעגירונג, וואָס האָט קיין גלייכן ניט, געהאַלטן זיך פֿעסט קעגן איטלעכן פּרוּוו עס צו צעטיילן און אונטערטעניק צו מאַכן. אין אַווגוסט 1918 איז ענגליש און פֿראַנצויזיש מיליטער געוואָרן אַראָפּגע-זעצט אויפֿן ברעג אין אַרכאַנגעלסק; אין סעפּטעמבער 1919 האָט מען זיי צוגענומען פֿון דאָרט. די יאַפּאַנער האָבן זינט 1918 און ווייטער געמאַכט ענערגישע פּרוּוון זיך איינצופֿעסטיקן אין מזרח-סיביר. 1919 האָבן די רוסן זיך געשלאָגן ניט נאָר מיט ענגלענדער אין אַרכאַנ-געלסק און מיט די יאַפּאַנער, נייערט זיי האָבן געהאַט קעגן זיך אַ רעאַקציאָנערן חיל אונטער אַדמיראַל קאָלטשאַק אין סיביר, רומע-נער מיט פֿראַנצויזן און גריכישע הילפֿס-אָפּטיילן אין דרום און גענעראַל דעניקינען מיט אַן אַרמיי פֿון רוסישע רעאַקציאָנערן, וואָס זיינען געווען פֿאַרזאָרגט מיט גוואַלדיקע סכומים קריגס-מאַטעריאַל פֿון ענגלאַנד און פֿראַנקרייך, און דער פֿראַנצויזישער פֿלאָט האָט זיי געשטיצט אין קרים.

אין יולי האָבן קאָלטשאַק און דעניקין זיך געהאַט פֿאַראייניקט און האָבן געהאַט פֿאַרנומען דרומית-מזרחית-רוסלאַנד פֿון אָרעס ביז קיין אופֿאַ; אַן עסטנישע אַרמיי אונטער גענעראַל יודעניטש האָט זיך גערוקט קיין פּעטערבורג. עס האָט אויסגעוויזן, אַז דער סוף פֿון דעם באָלשעוויזם איז אַ פֿראַגע פֿון טעג אָדער וואָכן. נאָר צום סוף יאָר איז פֿון יודעניטשן קיין זכר ניט געבליבן, קאָלטשאַק האָט גע-האַלטן אין צוריקציען זיך קיין סיביר, און דעניקין צום שוואַרצן ים. אָנהייב 1920 זיינען דעניקין און דער רעשט פֿון זיין חיל אַרויפֿגע-נומען געוואָרן אויף ענגלישע און פֿראַנצויזישע שיפֿן, און קאָל-טשאַק איז געוואָרן געכאַפּט אין סיביר און דערשאָסן.

נאָר רוסלאַנד האָט קיין רו ניט געזאָלט האָבן. די פּאָליאַקן, אויפֿגעהעצט דורך די פֿראַנצויזן, האָבן אין אַפּריל 1920 אָנגע-

הויבן אַ נייע קאַמפּאַניע, און אַ נייער רעאַקציאָנערער אָנפֿאַלער, גע־
נעראַל וראַנגעל, האָט איבערגענומען דעניקינס עובדא אָנצופֿאַלן
און חרוב צו מאַכן דאָס אייגענע לאַנד. די פּאָליאַקן, נאָכדעם ווי זיי
זיינען אָפּגעטריבן געוואָרן צוריק ביז וואַרשע, האָבן זיך ווידער
אָנגענומען מיט כּוח און מיט דער הילף פֿון די פֿראַנצויזן, וואָס האָבן
זיי צוגעשטעלט קריגס־מאַטעריאַל, זיינען זיי אַריינגעדרונגען אין דער

מ"ר ללאָיד דזשאָרדזש, בריטישער פּרעמיער־מיניסטער
אין די לעצטע יאָרן פֿון קריג.

רוסישער טעריטאָריע. אין אָקטאָבער 1920 איז אין ריגע געשלאָסן
געוואָרן אַ שלום־אָפּמאַך, וואָס לויט אים האָבן די פּאָליאַקן געקראָגן
אַ גרויס שטיק טעריטאָריע פֿון רוסלאַנד. וראַנגעל, נאָכדעם ווי ער
האָט אויף גרויסע שטרעקעס פֿאַרוויסט די פֿעלדער, האָט געהאַט דעם
זעלביקן סוף וואָס דעניקין, און צום סוף יאָר האָט ער געמוזט אַנט־
לויפֿן און זוכן זיך אַ באַהעלטעניש אין די מערבדיקע מלוכות. אין
מערץ האָט די באָלשעוויסטישע רעגירונג געמוזט אונטערדריקן אַן

אויפשטאַנד פון די קראָנשטאַטער מאַטראָסן, „די פּרעטאָריאַנער-גוואַרדיע פון באָלשעוויזם“, און זי האָט דעם אויפשטאַנד דערשטיקט.

אין משך פון יאָר 1920 האָט די פאַנטאַסטישע און אומשכלדיקע שנאה צו די באָלשעוויקעס אין מערב-אייראָפּע און אַמעריקע גענומען ביסלעכווייז נאָכלאָזן, און מען האָט אָנגעהויבן צו באַציען זיך צו דער לאַגע מיט אַ רויִקערן קאָפּ. עס זיינען געווען אַ סך שטערענישן, וואָס האָבן ניט דערלאָזט „אָנערקענען“ די באָלשעוויסטישע רעגירונג אין אַ פולן גראַד. די דאָזיקע מניעות זיינען אין אַ גרויסער מאָס געקומען אויך מחמת דער אומשכלדיקער האַלטונג פון די באָלשעוויקעס. נאָר צום סוף 1920 האָט שוין עקסיסטירט אַ מין ציווילער שלום צווישן רוסלאַנד און צווישן דעם גרעסטן טייל פון דער איבעריקער וועלט, און אַמעריקאַנער, ענגלענדער און פראַנצויזן, וואָס האָבן זיך אינטערעסירט מיטן רוסישן לעבן, האָבן געקאָנט פאָרן אין לאַנד אַריין און אַרויס. אָנהייב 1921 האָבן בריטאַניע און איטאַליע געשלאָסן האַנדלס-אָפּמאַכן מיט רוסלאַנד. רוסישע פאַרטרעטער אין דער פאָרם פון „האַנדלס דעלעגאַציעס“ האָבן ווידער געעפנט אַ קאָמוניקאַציע צווישן אָט דעם פאַרשטויסענעם לאַנד און דער איבעריקער וועלט.

נאָר עס האָט זיך שוין געגרייט פאַר אָט דעם אומגליקלעכן פאָלק אַ נייע צרה, און נאָך אַ שרעקלעכערע. אין יאָר 1921 איז געווען אַ ניט-געוויינטלעכע טריקעניש. דער אויפמערקזאַמער לעזער פון דער דאָזיקער געשיכטע האָט געוויס שוין באַמערקט, ווי ווייט עס בייט זיך דער קלימאַט פון די גרויסע לאַנד-שטרעקעס אַרום דעם קאַספּישן ים, און ווי ווייט מען קאָן אויף אים ניט בויען. לויט דער נאַטור נאָך זיינען דאָס לענדער פאַר נאָמאַדן; עס איז אַ גרויסער ספק, צי ווען עס איז וועלן זיי קאָנען האָבן אַ גרויסע ערדאַרבעטער-באַפעלקערונג. מחמת דער טריקעניש איז דאָס גערעטעניש פון תבואה אויף גרויסע שטרעקעס פון דרומית-מזרחית-רוסלאַנד אינגאַנצן פאַרלאָרן געגאַנגען, און עס איז געוואָרן דער גרעסטער הונגער, וואָס די פאַרשריבענע געשיכטע פון דער מענטשלעכער ראַסע ווייס צו דערציילן. מיליאָנען זיינען אומגעקומען. מאַסן, גאַנצע דערפער און שטעט, האָבן זיך אַנידערגעלייגט אין זייערע הייזער שטאַרבן, און זיינען געשטאָרבן. אַ סך האָבן געקייט היי און ערד און כלערליי שמוץ.

מענטשן פלעגן אויסגראָבן פגרים אין די צווינטערס און זיינען געוואָרן קאַניבאַלן. גרויסע שטרעקעס זיינען געבליבן ליידיק פון מענטשן.

עס איז געווען קאָרן צום פאַרברענען ניט נאָר אין אַמעריקע, נייערט אַפילו אין אוקראַינע און רומעניע און אונגאַרן. אָבער די קאָמוניקאַציע-וועגן אין לאַנד זיינען צעשטערט געוואָרן ביזן גרונט אַדאַנק די אָפעראַציעס פון קאָלטשאַק, דעניקין און ווראַנגעל, און די באָלשעוויסטישע רעגירונג האָט ניט געהאַט ניט די מיטלען, ניט די פעיקייט ביייצוקומען דעם דאָזיקן מוראדיקן חורבן. אַן אַמעריקאַנער קאָמיסיע און אַ קאָמיסיע אונטער ד"ר נאַנסען, דעם גרויסן רייזנדער אין די צפונדיקע ימים, האָבן אָרגאַניזירט הילף מיטן הסכם און אונטערשטיצונג פון דער רעגירונג, און גאַנץ שיינע סכומים תבואה, וואָס די אַמעריקאַנער האָבן מנדב געווען, זיינען געוואָרן אַריינגעבראַכט אין לאַנד. נאָר די אייראָפּעישע הויפט-רעגירונגען, וואָס זייערע פעלקער זיינען געווען דורכגענומען מיט דער אַנטי-באָלשעוויסטישער פראָפּאַגאַנדע פון דער אייראָפּעישער פרעסע, האָבן זיך אָפּגערופן ניט גערן אָדער גאָרניט אויף דער שרעקלעכער נויט. די בריטישע רעגירונג, וואָס האָט אַוועקגעפּטרט אַ הונדערט מיליאָן אין אומגעזעצלעכע מיליטערישע אָפּעראַציעס קעגן איר געוועזענעם פאַרבינדעטן, האָט פאַרפלעקט דעם גוטן נאָמען פון בריטאַניע אין דער וועלט, דורכדעם וואָס זי האָט זיך אָפּגעזאָגט עפּעס ביייצושטייערן צו דער הילפס-אַרבעט. אַזוי ווינציק האָט געווירקט דער גרויסער קריג אויף אויסצולערנען דער מענטשהייט אחדות.

אין דער זעלביקער צייט, ווען די אומגליקלעכע מאַסן זיינען אין רוסלאַנד אומגעקומען, האָבן מיט עטלעכע הונדערט מייל ווייטער די שייערן זיך געבראָכן פון תבואה, און אין מערב-אייראָפּע זיינען שיפן געלעגן אָן באַוועגונג, ווייל עס איז קיין פראַכט ניט געווען, שטאָל-פאַבריקן, וואו מען האָט געקאָנט מאַכן רעלסן און מאַשינעס, זיינען געשטאַנען אָן אַרבעט, און מיליאָנען אַרבעטער זיינען אַרומגעגאַנגען ליידיק, מחמת די געשעפט-לייט האָבן געזאָגט, אַז „עס איז ניטאָ פאַר זיי וואָס צו טאָן". און טויזנטער קוואַדראַט-מיילן פון דרומית-מזרחית רוסלאַנד זיינען געוואָרן אַ מדבר פון פאַרלאָזענע פעלדער און פון אויסגעשטאָרבענע שטעט און דערפער.

נאָר אינמיטן אָט דעם חורבן איז די באָלשעוויסטישע רעגירונג געבליבן זיצן. און בהדרגה האָבן די אייראָפּעער זיך גענומען צו= געווינען צום געדאַנק, אַז זיי מוזן אָנערקענען און פירן געשעפטן

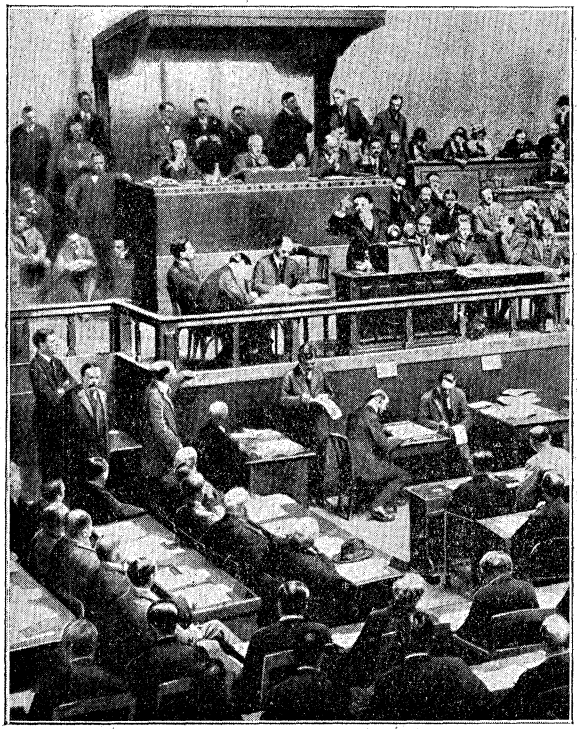

א זיצונג פון דער פעלקער=ליגע אין זשענעוו. אויף דער טריבונע האַלט אַ רעדע מ׳ עריאָ.

מיט אָט דער מאָדנער רעגירונג, ווי זי זאָל זיי זיין ניט=ניחא. ביזן היינטיקן טאָג ראַנגלט זיך נאָך די מערבדיקע וועלט אַרום מיט דער דאָזיקער נויטווענדיקייט. אין דעם מאָמענט, ווען דאָס ווערט געשריבן,

איז די פּראָבלעם פון די קעגנזייטיקע פאַרהעלטענישן צווישן דער קאַפּיטאַליסטישער און קאָמוניסטישער סיסטעם אויף אונזער פּלאַנעט, בעת דער פאַרקער האָט מבטל געווען די גרויסע שטרעקעס, נאָך ניט פאַרענטפערט.

די באָלשעוויסטישע פּראָפּאַגאַנדע האָט זיך אָפּגעווענדט פון פיינדלעכן מערב און האָט זיך אַקער געטאָן קיין מזרח, און די מאַסן פון דער איינגעבאָרענער באַפעלקערונג פון אינדיע און כינע זיינען ווייזט אויס נוטה אין אַן אַליין גרעסערער מאָס זיך צוצוהערן צו איר. עס זיינען שוין געווען ביי די באָלשעוויקעס צוויי ריכטונגען, אַ ריכטונג פון „מערבניקעס“, וואָס ווילן אויסנוצן וויסנשאַפט, טעכניק און די אָרגאַניזאַציע פון דער גרויס־פּראָדוקציע — פאַר דער ריכטונג זיינען טיפּיש לענין און טראָצקי, און אַ ריכטונג פון „מזרח־ניקעס“, וואָס זייער איינשטעל איז קריגעריש און פּרימיטיוו און מיסטיש, וואָס דער פירער פון איר איז זינאָוויעוו. די פּאָליטיק פון דער בריטישער און פראַנצויזישער רעגירונג האָט געווענדט די באָלשעוויסטישע רעגירונג כסדר קיין מזרח. אונטער דער השפּעה פון דעם באָלשעוויסטישן מוסטער האָט די וועלט פון איסלאַם קענטיק ווידער אַ ריר געטאָן איר לאַנג פאַרהאַלטענע אַנטוויקלונג. די האַלטונג פון דעם באָלשעוויסטישן רעזשים בנוגע די אַטלאַנטישע ציוויליזאַציעס, וואָס האָבן באַהערשט די וועלט דריטהאַלבן הונדערט יאָר, הייבט אָן אַליין מער און מער זיך צוצוגלייכן צו דער האַלטונג פון איסלאַם. ביידע ווערן זיי איינגעשפּאַרט פיינדלעך. די מערבדיקע מלוכות, וואָס זיינען צעטיילט צווישן אַנאַנד דורך אַ פאַרביטערטער קאָנקורענץ און סותרדיקע אינטערעסן, באַגעגענען אַ שטענדיק וואַקסנדיקן ווידערשטאַנד קעגן זייערע עקספּלואַטאַציע־גענג אין רוסלאַנד, טערקיי, צפון־אַפריקע און גאַנץ אַזיע. אָט דער זיך פאַרשטאַרקנדיקער ווידערשטאַנד און די אָפּשוואַכונג פון דער ענערגיע אויף אים איינצוהאַלטן ווייזט די אמתע מאָס פון דער קאַטאַסטראָפע פון 1914 — 1918. די טעג פון דער מערב־אייראָפּעישער איבערהערשאַפט גייען, ווייזט אויס, צו זייער סוף.

אין יאָר 1924 איז לענין געשטאָרבן. זיין טויט האָט ניט געמאַכט קיין גרויסע שינויים אין די מעטאָדעס און טראַדיציעס פון דער

באָלשעוויסטישער רעגירונג. אַ געוויסע צייט האָט אויסגעוויזן, אַז די צוקונפט פון רוסלאַנד באַהערשן „מזרחניקעס“ פון זינאָוויעווס שניט, נאָר איצט האָט זיך די וואָגשאָל געווענדט קעגן זיי.

---

6. אַ פּאָרזעונג פון דער „קומענדיקער מלחמה“.

פּאַרוואָס איז דער פּרווו אײַנצושטעלן אַ סדר אין דער וועלט אין די יאָרן 1919 — 20 געווען אַזאַ דורכפאַל? מיר האָבן משער געווען, אַז דאָס איז געווען אַ סימפּטאָם פון דער אַלגעמיינער אינטעלעקטועלער און מאָראַלישער אָפּגעלאָזנקייט נאָך דער איבערמאָסיקער אָנשטרענגונג פון דער גרויסער מלחמה. פאַר אַ פּאַזע פון אײַנגעמאַטערטקייט איז כאַראַקטעריסטיש דאָס פעלן פון פרישער איניציאַטיווע. מחמת מען איז ניט מסוגל אומצובייטן, גייט זיך אַלץ אַ געוויסע צייט אין דער ריכטונג פון געוווינהייט און אינערציע.

קיין זאַך וואָלט ניט געקאָנט אַזוי אילוסטרירן די מידקייט פון דער צייט, ווי די געדאַנקען, וואָס עס זאָגן אַרויס מיליטער=לייט. עס איז אינטערעסאַנט צו געבן דאָ אַ קורצן סך=הכל פון אַ לעקציע, וואָס עס האָט געהאַלטן פאַר אַ פאַרזאַמלונג פון פעלד=מאַרשאַלן, גענעראַלן, גענעראַל=מאַיאָרן און כּדומה דער גענעראַל=מאַיאָר סער לויִס דזשעקסאָן אין דעם קיניגלעכן פאַראייניקטן דינסט=אינסטיטוט אין לאָנדאָן אין דעצעמבער 1919. פאָרזיצער איז געווען לאָרד פּיל, דער בריטישער וויצע=מיניסטער פאַר קריגס=ענינים, און דער לעזער מעג זיך אויסמעלן דעם ניט צו גרויסן און זייער בכבודיקן פאַרזאַמלונגס=זאַל אין דעם דאָזיקן בנין, און אַלע די פיינע, ערנסטע סאָלדאַטישע פיגורן, וואָס האָבן מיט גרויס אויפמערק אויסגעהערט דעם לעקטאָרס ווערטער. ער האָט געשילדערט, מיט אַ געוויסן אײַנגעהאַלטענעם ענטוזיאַזם, די מעגלעכע טעכנישע אַנטוויקלונג פון די קריגס=מעטאָדן אין „קומענדיקן קריג“.

פון דרוסן האָט דורך דעם אָוונט=בין=השמשות פון ווייטהאָל אַרײַנגעדרונגען דער גערויש פון דער לאָנדאָנער גאַסן=באַוועגונג;

זי איז נאָך ניט געווען אַזוי גרויס ווי אין 1914טן יאָר, אָבער דאָך נאָך לעבעדיק גענוג. די אָמניבוסן זיינען געווען איבערגעפּאַקט, ווייל עס זיינען ניט געווען גענוג אָמניבוסן, און די קליידונג פון די מענטשן איז געווען אָפּגעטראָגענער. אַ קליין שטיקל וועג אַראָפּ פון וויטהאָל איז אויפגעשטעלט אַ צייטווייליקער בנין — די מצבה אויף די געפאַלענע זעלנער, מיט איר באַזיס פאַרדעקט מיט אַ גרויסן פּאַטעטישן הויפן

בעניטאָ מוסאָליני, דער איטאַליענישער דיקטאַטאָר.

פאַרוועלקטע קרענץ, בלומען-בינטלעך וכדומה — אַ מצבה, וואָס דערמאָנט אָן אַכט מאָל הונדערט טויזנט יונגע מענטשן פון דער אימפּעריע, וואָס זיינען דערהרגעט געוואָרן אין דעם לעצטן קאַמף. עטלעכע מענטשן האָבן אַנידערגעלייגט דאָ פרישע בלומען און קרענץ. אייניקע האָבן געוויינט.

אַריבער דער דאָזיקער פאַרזאַמלונג שפּרייט זיך אויס דער בליק אין דער גרויער ווייטקייט פון לאָנדאָן, וואו מענטשן זיינען געווען צונויפגעפּרעסט, ווי קיין מאָל ניט פריער, וואָס זייער עסן האָט

געקאָסט טייערער און אַרבעט פאַר זיי איז געווען אומזיכערער, ווי ווען עס איז פריער. אָבער זאָל דאָס בילד ניט זיין דורכאויס שוואַרץ: רידזשענט סטריט, אָקספאָרד סטריט און באָנד סטריט שיינען מיט זייערע מאַגאַזינען-פענסטערס און זיינען אָנגעפילט מיט נייע אויטאָמאָבילן — מיר מוזן האָבן אין זינען, אַז ניט אַלע האָבן אָנגעוואָרן פון דער מלחמה. אויף יענער זייט לאָנדאָן פאַרזינקט דאָס לאַנד אין נאַכט, און אַריבער דעם שמאָלן ים זיינען צפון-פראַנקרייך און בעלגיע פאַרוויסט, אין דייטשלאַנד גייען אויס פאַרשמאַכט טויזנטער קליינע קינדער, ווייל עס איז קיין מילך ניטאָ, גאַנץ עסטרייך האַלט אין אונטערגיין. די העלפט פון דער ווינער באַפעלקערונג, אויב עס וועט פון אַמעריקע ניט אָנקומען גיך הילף, איז, מעג מען רעכענען, פאַרמשפט צו שטאַרבן פון נויט, איידער דער פרילינג קומט. ווייטער אין דעם טונקעלן בין-השמשות ציט זיך די פינסטערניש פון רוסלאַנד. דאָרט, לכל-הפחות, זיינען ניטאָ קיין גבירים, וואָס זאָלן עפּעס קויפן, און קיין מיליטער-לייט, וואָס זאָלן האַלטן לעקציעס וועגן קומענדיקן קריג. אָבער אין פאַראייזיקטן פעטראָגראַד איז פאַראַן ווינציק וואָס צו עסן, ווינציק האָלץ און גאָר קיין קוילן ניט. אַלע שטעט פון רוסלאַנד אַראָפּ קיין דרום, ווי ווייט עס גרייכט דער שניי, זיינען אין אַן ענלעכן צושטאַנד, און אין אוקראַינע און אין דרום שלעפּט זיך צו ענד אַ ווילדער און פינסטערער קריג. אייראָפּע איז באַנקראָט, און אין די קעשענעס פון די מענטשן שאָרשקעט פאַפּירגעלט, וואָס זיין קויף-קראַפט פאַרשווינדט, איידער מען באַווייזט עס אַרויסטראָגן אין גאַס.

נאָר לאָמיר זיך אומקערן צו סער לויס אין דעם גוט-באַלויכטענעם זאַל פון דעם פאַראייניקטן דינסט-אינסטיטוט.

ער האָט געהאַלטן, אַז מיר געפינען זיך ערב די גרעסטע שינויים וואָס זיינען ווען עס איז אין דער געשיכטע פאָרגעקומען אין דער קריגס-קונסט. דערפאַר באַדאַרפן מיר — דאָס הייסט, פאַרשטייט זיך, מיר ענגלענדער, און ניט די גאַנצע מענטשהייט — זיך ווייטער באַוואָפענען און זיין פאָראויס פאַר אַלעמען. דאָס איז שוין געווען אַ פיינער טעזיס צום אַריינפיר. „עס איז נייטיק צו אַנטוויקלען נייע געווער... דאָס פאָלק, וואָס וועט צום בעסטן דאָס טאָן,

וועט זיין דאָס ערשטע אין דעם קומענדיקן קריג. עס זיינען פאַראַן מענטשן, וואָס מאַכן געוואַלדן, אַז מען מוז פאַרקלענערן די באַוואָפענונג".

(אַ סך ביטול און חוזק צווישן די מיליטערישע דזשענטללייט).

מער לויס מיינט, אַז איינער פון די גרעסטע שינויים אין דער קונסט פון קריג־פירן וועט ווערן אַריינגעבראַכט דורך דעם מעכאַנישן טראַנספּאָרט. דעם טאַנק האָט ער באַהאַנדלט מיט אומדאַנקבאַרקייט. די דאָזיקע מיליטערישע דזשענטללייט זיינען געווען אומדאַנקבאַר אַ דערפינדונג, וואָס האָט זיי אַריינגעשטופּט כמעט ניט ווילנדיקערהייט אין ניצחון אַריין. דער טאַנק, האָט געזאָגט מער לויס, איז געווען אַ „קאַפּריז"... דער וויכטיקסטער שטריך פון דעם טאַנק, זאָגט ער, איז געווען דאָס, וואָס ער האָט דעם מעכאַנישן טראַנספּאָרט געמאַכט אומאָפּהענגיק פון די וועגן. ביז אַהער האָבן אַרמייען אויפן מאַרש געקאָנט אויסנוצן נאָר וועגן. איצט קאָן זייער טראַנספּאָרט אויף הוסלניצע־רעדער זיך רוקן אין אָפענער אָרדענונג אויף אַ ברייטן פראָנט, און שלעפּן האַרמאַטן, אַמוניציע, פּראָוויאַנט, אַלץ וואָס איז נייטיק צום בריקן־בוי, פּראָמען און מענטשן — און פאַרבייגייענדיק אויפאַקערן און צעשטערן קליינע וועלדלעך, וועג־גראָבנס, פעלדער און בכלל קולטור־לאַנד. אַרמייען קאָנען גיין אין דער ברייט איבערן לאַנד, ניט איבערלאָזנדיק גאָרנישט חוץ שטויב און בלאָטע.

אַזוי איז שוין אונזער פאַנטאַזיע דערפירט צו די איצטיקע מלחמות.

מער לויס האַלט שטאַרק פון גאַז. באַזונדערס דאַרף מען רעקאָמענדירן גאַז צוליב שטראָף־עקספּעדיציעס. און דאָ האָט ער אַ ביסל פאַרשעמט און צעטומלט זיינע צוהערערס דורך אַ שיין פון עפּעס, וואָס איז ענלעך צו סענטימענטאַלקייט. „עס איז אפשר מעגלעך, האָט ער געזאָגט, אַז מען זאָל ניט באַנוצן קיין גאַז, וואָס פאַרשאַפט אומנוציקע יסורים". דאָ האָט גיכער גערעדט זיין האַרץ, איידער זיין קאָפּ. עס וואָלט באַדאַרפט זיין קלאָר, אַז אויב אַ געזעץ קאָן אַזוי וייט באַהערשן די קריג־פירונג, אַז עס קאָן פאַרבאָטן צו באַנוצן אַ וואָסער עס איז שלעכטן קריגס־מיטל, קאָן עס דאָך גובר זיין דעם קריג אַזוי פיל, אַז עס זאָל אים אינגאַנצן פאַרבאָטן.

און וואו וועלן דעמאָלט האַלטן סער לויִס דזשעקסאָן און זיין אוי־דיטאָריע? מלחמה איז מלחמה; איר איינציקער געזעץ איז דאָס גע־זעין פון דער גרעסטער צעשטערונג פון די כּוחות פון שונא, וואָס איז נאָר מעגלעך. אונטער אָט דעם געזעץ פון קריג מוזן פאַלן אַלע סברות פון מענטשלעכקייט און גערעכטיקייט.

פון גאַז איז סער לויִס אַריבער צו דער לופט. דאָ האָט ער פאָראויסגעזאָגט „די וויכטיקסטע טריט פאָראויס... מיר דאַרפן ניט

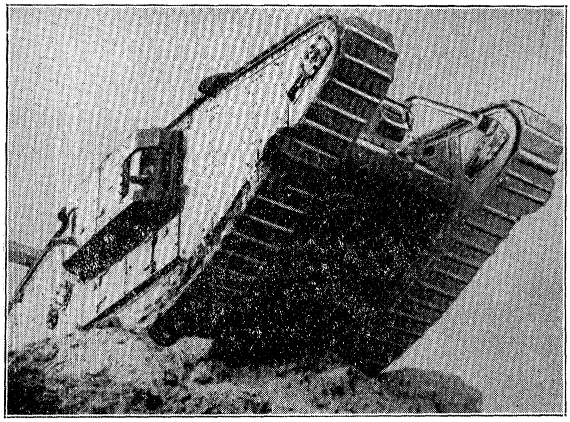

א בריטישער טאנק.

דאגהן מער וועגן פליענדיקע צעשטערערס אָדער פליענדיקע פעס־טונגען, נאָר אין צוואַנציק יאָר צייט וועט דער ביודזשעט פון דעם לופט־פלאָט זיין דער וויכטיקסטער טייל פון אונזערע צוגרייטונגען צום קריג". ער האָט אַרומגערעדט, ווי אַזוי מען קאָן די קאָמערציעלע פלי־מאַשינעס אויסנוצן צוליב וואַרפן באָמבעס און צוליבן אויס־שפיר־דינסט, און אַז מען דאַרף האָבן ספּעציעלע קאַמף־מאַשינעס אין אַ גרויסער צאָל. ער האָט דערוויזן מיט ראַיות, אַז די באָמביסטן וועלן אין קומענדיקן קריג שוין ניט האָבן קיין ציל נאָענט ביים פראָנט פון די אַרמייען, נייערט זיי וועלן דערגרייכן בעסערע רעזולטאַטן, ווען

זיי וועלן אַריינפליען טיפער אין לאַנד און וועלן באָמבאַרדירן די צענטערס, „וואו עס ווערן געמאַכט די מיליטערישע שפייכלערס און עס ווערן די זעלנערס איינמושטירט“. ווי איטלעכער, וואָס האָט זיך געפונען אין לאָנדאָן אָדער אין מזרח־ענגלאַנד אין די יאָרן 1917 — 1918, ווייס, באַדייט דאָס אַ באָמבאַרדירונג פון איטלעכן באַוואוינטן צענטער אָן איבערצוקלייבן וואָסערן. נאָר די באָמבאַרדירונגען פון יענע טעג וועלן זיין ווי אַ קינדער־שפיל לגבי דער באָמבאַרדירונג פון דעם „קומענדיקן קריג“. עס וועלן זיין אָן אַ שיעור מער אַעראָפּלאַנען, גרעסערע און אַ סך מיאוסערע באָמבעס...

אין זיין ווייטערדיקע רעדע האָט סער לויס ורעמאָנט, אַז די „צעשטערונג פון דעם גרעסטן טייל פון לאָנדאָן“ קאָן זיין מעגלעך ווי אַ פאַל פון דעם קומענדיקן קאַמף. און אַזוי ווייטער, ביז ער איז געקומען צום שפּיץ מוסר השכל, אַז די מיליטערישע דזשענטל־לייט קומט די העכסטע שכירות, די גרעסטע חשיבות, די ברייטסטע רחבות אין פטרן געלט. „די נייטיקע הוצאה איז לויט איר מהות אַ הוצאה אויף אַן אַבסאָלוט נויטווענדיקער אַסעקוראַציע“. און אַ געוויסער גע־נעראַל־מאַיאָר סטאָון, וואָס האָט אויף אַ ווילע פאַרגעסן, אַז ער ציטירט דעם קאַפּיטל קל"ו פון תהילים, האָט געזאָגט, אַז ער האָפט, אַז די דאָזיקע לעקציע זאָל זיין דער אָנהייב פון אַ בטחון ניט אויף דער פעלקער־ליגע, נאָר אויף אונזער אייגענער רעכטער האַנט און אויף אונזער אויסגעשטרעקטן אָרעם!“

נאָר מיר ווילן דאָ ניט ווייטער פאַרנעמען זיך מיט די פּרטים פון דעם חלום. קיין אוטאָפּיע איז ניט געווען אַזוי אוממעגלעך, ווי אָט דאָס בילד פון אַ וועלט, וואו קיין זאַך קאָן ניט בלייבן גאַנץ, סיידן עס איז טיף פאַרגראָבן אין זאַמד, וואו אָן אַ צאָל באָמביסטן וועלן כסדר וואַרפן באָמבעס אויף די מלחמה־פירנדיקע לענדער און גרויסע אַר־מייען מיט רייען הוסלניצע־טראַנספּאָרט וועלן פויזען אַהין און צו־ריק, ביז זיי וועלן איבערקנעטן די פעלדער פון דער ערד צו בלוט־אָנגעזאַפּטער בלאָטע.

פאַר אַזעלכע זאַכן איז אין דער וועלט ניט געבליבן גענוג ענער־גיע אָדער ווילן. וועגן גענעראַלן, וואָס האָבן ניט געקאָנט פאָראויסזען

קיין טאַנקעס, דאַרף מען זיך ניט ריכטן, אַז זיי זאָלן פאָראויסזען
דעם באַנקראָט פון דער וועלט. נאָך ווינציקער זיינען זיי בכּוח צו
פאַרשטיין די גרענעצן, וואָס עס זיינען געשטעלט פאַר די מיליטע=
רישע אָפּעראַציעס דורך דעם קווענקלענדיקן כאַראַקטער פון דעם
מאַסן=מענטש. די דאָזיקע מיליטערישע אויטאָריטעטן פון דעם פאַר=
אייניקטן דינסט=אינסטיטוט ווייסן אַפילו ניט, אַז קריגפירונג שטרעבט
צו שאַפן אַ געוויסע שטימונג און ווערט אונטערגעהאַלטן דורך
אַ געוויסער שטימונג. אין די חשבונות פון סער לויס איז ניט
גענומען אין אַכט אויך דער וויכטיקסטער פאַקטאָר, אַז קיין איין
פאָלק וועט ניט אויסהאַלטן אַזאַ מלחמה, ווי ער האָט אין זינען,
אַפילו ניט דאָס פאָלק, וואָס האַלט אין געווינען. וואָרעם, אַזוי ווי
עס פאַרשטייען איצט צפון=פראַנקרייך, דרומות=מזרחית=בריטאַניע און
צפון=איטאַליע, וועט דער זיגער אין דער „קומענדיקער מלחמה“ קאָ=
קאָנען כמעט אַזוי ווערן באָמבאַרדירט און מיאוס צעקאַלעטשעט, ווי
דער באַזיגטער.

די גרויסע מלחמה פון 1914 — 18 איז באַשיימפּערלעך געווען
דער שפּיץ פון דער מיליטערישער ענערגיע פון די מערבדיקע פעל=
קער, און זיי האָבן זיך געשלאָגן, און זיי האָבן זיך גוט געשלאָגן,
ווייל זיי האָבן געגלויבט, אַז זיי פירן די „מלחמה צו ענדיקן מלחמה“.
און אַזוי איז דאָס טאַקע. דער דייטשער אימפּעריאַליזם מיט זיין
דרוק אויף דערציִונג און זיין ענגן פאַרבונד מיט אַן אַגרעסיוון קאָ=
מערציאַליזם, איז געוואָרן צעקלאַפּט און פאַרלענדט. דער מיליטאַריזם
און אימפּעריאַליזם פון בריטאַניע, פראַנקרייך און איטאַליע זיינען
לפי=ערך שוואַכע, דעזאָרגאַניזירטע און דעזאָרגאַניזירנדיקע איבער=
לעבענישן. זיי זיינען זאַכן, וואָס די גרויסע מלחמה האָט „אַריבער=
געלאָזט“. זיי האָבן ניט קיין איבערציי=קראַפט. זיי האַלטן זיך נאָך —
ווייל עס פעלט דער גוטער איינפאַל זיי אָוועקצוואַרפן. מען מעג
מסופק זיין, צי וואָסער עס איז אייראָפּעיִשע רעגירונג וועט ווען עס
איז נאָך אַריינקריגן דעם זעלביקן טייל פון דער באַפעלקערונג אין
די מיליטערישע רייען און אין די אַמוניציע=פאַבריקן, ווי די רע=
גירונגען אין 1914 — 1918. אַזאַ מלחמה, וואָס ליגט נאָך פאַר
דער מענטשהייט, איז זיכער אַ מער אומגעאָרדנטער, אָבער ווינציקער

אינטענסיווער קריג. די ענדערונגען אין די תנאים פון קריג-פירן זיינען שוין אַ סך טיפער, ווי אַזעלכע אויטאָריטעטן ווי סער לויס דזשעקסאָן זיינען משער. די גרויסע מלחמה איז שוין געווען.

---

7. די אומבויגעוודיקייט פון דעם בריטישן אימפעריאַליזם און די אָפּטיילונג פון אירלאַנד.

יענער גענעראַל-מאַיאָר סטאָון מיט דעם „אויסגעשטרעקטן אָרעם“, וואָס האָט אַרויסגעזאָגט זיין שטימונג אין דער פאַרזאַמלונג פון די מיליטערישע מומחים אין ווייטהאָל אין יאָר 1919, איז זייער אַ פּאַסיקע פיגור צוליב די צוועקן פון דער דאָזיקער געשיכטע. זיין שלימזלדיקע ציטאַטע פון אַ פּסוק ניט אויפן רעכטן אָרט און זיין ביטול צו דער פעלקער-ליגע אײדער וואָס ווען, דינען צו אילוסטרירן, סיי ווי וויט עס פעלט אויס אינטעליגענץ און סיי וואָס פאַר אַ ווילדער גייסט עס פילט אָן דעם השפּעהדיקן קלאַס פון בריטישן פאָלק, און עס האָט אין יענער צייט געהאַט דאָס אויסזען, אַז אָט דער גייסט טרייבט די גרויסע מאַשין פון דער בריטישער אימפּעריע צו אַ מיאוסן סוף און צו שפּאַלטונג. וואָרעם ווי דער לעזער געדענקט געוויס, גייט די רייד אין תהילים קאַפּיטל קל״ו וועגן דער שטאַרקער האַנט און דעם אויסגעשטרעקטן אָרעם פון דעם גאָט פון גערעכטיקייט — אָן אבר נאָר פון אַן אַנדער כאַראַקטער ווי גענעראַל-מאַיאָר סטאָונס.

די בריטישע אימפּעריע איז אַרויסגעשוואומען פון דער וועלט-מלחמה זייער שטאַרק אָנגעשטרענגט פיזיש און מאָראַליש. דאָס בעסטע פון דעם יונגן דור איז געווען דערהרגעט אָדער אָפּגעשוואַכט דורך וואונדן אָדער דורך דער אויסקרימונג פון דער מיליטערישער דיסציפּלין. איר אײַנגעשטעלטער רעגירונגס-סדר און אירע פּריוויטעס-רגילותן זיינען געווען שטאַרק דעזאָרגאַניזירט דורך דער ציוויליקער געזעצגעבונג, וואָס איז געווען נויטווענדיק בעתן קריג, און איר פּרעסע איז געוואָרן שטאַרק איבערגעפּירט, מחמת זי האָט זיך אַריינגעטאָן אין פּראָפּאַגאַנדע. די נייס וועגן אויסלענדישע ענינים זיינען אויף אַ קענטיקן אופן ערגער געוואָרן. דאָס אַלגעמיינע פּובליקום איז

לא די וואָס געווען שלעכט אינפאָרמירט מכוח דעם, וואָס פֿאַר אַן אחריות עס טראָגט אויף זיך די אימפּעריע, נאָר זי איז געווען צו-פֿיל פֿאַרנומען מיט די געשעפֿטלעכע קאַטאַסטראָפֿעס, אַז זי זאָל אַפֿילו קלערן וועגן דעם. דאָס איז געווען אַ צייט, ווען עס זיינען גע-קומען צום וואָרט נאַרישע און גרויסהאַלטערישע באַאַמטע, און אַו-מעטום האָבן זיי געלאָזט פֿון זיך טאַקע הערן.

אין דער גאַנצער אימפּעריע, חוץ אין יענע ערטער, וואָס האָבן געהאַט שוין זייער אַליינרעגירונג, איז אויפֿגעטאָן געוואָרן איין און די זעלביקע זאַך: מען האָט כמעט סיסטעמאַטיש געוועקט פֿאַרביטערונג ביי דער אונטערטעניקער באַפֿעלקערונג דורך באַגרענעצונגען, אָנשכל-דיקע רעגולירונגען, מעשים פֿון פֿאַראַכטונג, אייגנוויליקע אַרעסטן און כדומה נאָך אַזעלכע שטערונגען פֿון פֿרייהייט. אומעטום איז דער מיליטערישער-און באַאַמטן-קלאַס צעלאָזן געוואָרן. אומעטום האָבן די אַלטע טאָרישע עלעמענטן קענטיק געשטופּט צו אַן אויפֿרייס.

דאָס איז געווען גלייך ריכטיק סיי פֿאַר אינדיע, סיי פֿאַר עגיפּטן, סיי פֿאַר אירלאַנד. אין יענע יאָרן, ווען פֿון צענטער איז דער קאָנ-טראָל אָפּגעשוואַכט געוואָרן, האָט די פּאָליטיק פֿון אונטערדריקונג, פֿון ניט-געהאַלטענע צוזאָגן צו די איינגעבאָרענע און אָפּגאַרערישע רעפֿאָרמעס, בכדי צו שטילן דאָס שווערע געוויסן און ענגלאַנד, אויפֿגערייצט אַפֿילו די פֿרידלעכע באַפֿעלקערונג פֿון אינדיע צו עפּעס אַזוינס, וואָס איז געווען גאָר נאָענט צו אַ מרידה. אויף וואָרענונגען און דערמאָנונגען האָט מען קיין אַכט ניט געלייגט. די אומגעלומפּער-טע רעקרוטיר-מעטאָדן פֿון דער אַדמיניסטראַציע אין פּענדזשאַב האָבן אומגעביטן דעם דאָזיקן טייל אינדיע, וואָס איז געווען איינע פֿון די לאָיאַלסטע אינדישע פּראָווינצן, צו איינער פֿון די אומרויקסטע. עס זיינען דאָרט געווען פּאָגראָמען און אָנפֿאַלן אויף אייראָפּעער, און אַ מין אָפֿיציעלער טעראָר, וואָס זיין שפּיץ איז געווען די שחיטה פֿון עמריטסאַר (אַפּריל 1919): מען האָט געשאָסן אויף אַ גרויסן המון מענטשן, וואָס דער גרעסטער טייל פֿון זיי זיינען געווען ניט באַוואָפֿנט, און מען האָט דערהרגעט 379 און איבער טויזנט פֿאַרוואונדעט. די ידיעה וועגן דער דאָזיקער רציחה איז דערגאַנגען צום בריטישן פּובליקום ערשט שפּעט אין 1919, בעת עס איז פֿאַרעפֿנטלעכט גע-

וואָרן דער באַריכט פון דער אויספאָרש-קאָמיסיע. דערנאָך האָבן אויף אַ געוויסער צייט זיך געשטאַרקט די בעסערע עלעמענטן אין ענגלישן לעבן. נאָך דער שלום-און אויסגלייך-רעזשים אונטער לאָרד רידינג אַלס וויצע קיניג איז געוואָרן פאַרדרייט און פאַלסיפיצירט דורך די רעאַקציאָנערע עלעמענטן אין דער רעגירונג. אין יאָר 1922 איז מ"ר גאַנדי, אַ פּרעדיקער פון פאַסיוון ווידערשטאַנד, וואָס איז געווען פאַררעכנט פאַר אַ הייליקן מאַן, פאַרמשפּט געוואָרן צו זעקס יאָר תּפיסה און אַזוי אַרום געמאַכט פאַר אַ קדוש.

אַן ענלעכער קאָנפליקט איז געגאַנגען אין עגיפּטן. אַ נטיה צו שלום איז געוואָרן צעדרייט און צעקאַלעטשעט דורך דעם הערשנ-דיקן אימפּולס צו אונטערדריקן און איפּצורייצן. נאָך די סאַמע טראַגישע און ווייטאָגדיקע געשיכטע אין אָט דער מעלאַנכאָלישער שילדערונג פון דער אומפעיקייט פון די ענגלענדער אויסצינוצן די גרויסאַרטיקע געלעגנהייטן צו שאַפן אַחדות, איז די געשיכטע פון דעם, ווי אַזוי עס איז אַלץ גרעסער און גרעסער געוואָרן דער ריס צווישן אירישן און ענגלישן פאָלק.

אין די טעג פון יענע גרויסע און אידלמוטיקע אירלענדישע מלוכה-מענער, די ברידער רעדמאָנד, האָט עס נאָך אויסגעוויזן, אַז די צוויי אינזלען קאָנען לעבן בשלום זייט ביי זייט, אין פרייער און גערנוויליקער צוזאַמענאַרבעט, אין אַ צושטאַנד פון פריינדשאַפטלע-כער און גלייכער אחדות, טראָגנדיק צוזאַמען די אחריות פאַר דער אימפּעריע און געאייניקט אַנטקעגן דער וועלט. אָט די נאָענטע פאַרבינדונג איז געדרונגען פון זייער נאָענטער שכנישאַפט, דאָס וואוילזיין פון אירלאַנד און ענגלאַנד איז געגליכן צום וואוילזיין פון די סיאַמישע צווילינגס, וואָס זייערע קערפּערס זיינען פאַרבונדן דורך אַרטעריעס. אַמאָליקע עוולות און רעליגיעזע סיכסוכים וואָלטן נישט באַדאַרפט קלעקן אויף צו שטערן אַ שכלדיקע און געזונטע צוזאַמענאַרבעט. אָבער נישט אַמאָליקע, נייערט איצטיקע עוולות האָבן געטריבן אירלאַנד זיך אָפּצוטיילן. מיר האָבן שוין דערציילט, ווי אַזוי סער עדוואַרד קאַרזאָן, דער שטן מקטרג פון די בריטישע פעל-קער, האָט דער ערשטער אַריינגעפירט געווער אין אירלאַנד און האָט אָנגעהויבן אַ שרעקלעכן פּעריאָד פון גוואַלד-מעשים און אונטער-

דריקונג אין לאַנד; ווי אַזוי מען האָט אין אָנהייב פון דער מלחמה אַרויסגעגאַרט ביי אירלאַנד איר אויטאָנאָמיע, און ווי אַזוי די בריטישע רעגירונג, וואָס בראש פון איר איז געשטאַנען מ״ר אַסקוויט, האָט אומגערן אָדער מיט אַ כּיוון באַליידיקט אירלאַנד, דורך דעם, וואָס ער האָט אַריינגענומען אין דער קאָאַליציע=רעגירונג דעם דאָזיקן מענטשן פון בלוט און מרידה. מיר האָבן אויך דערציילט, ווי אַזוי דער אויפשטאַנד אין דובלין איז געוואָרן דערשטיקט און באַשטראָפט, און ווי אַזוי אירלאַנד איז נאָך מער פאַרביטערט געוואָרן. די רעזולטאַטן זיינען קלאָר.

אין יאָר 1914 איז אירלאַנד אַריין אין דער מלחמה פונקט אַזוי פריי און מוטיק ווי ענגלאַנד. זי איז נאָך געווען אַ גערדנט און ציווילזירט לאַנד. צום סוף פון דעם קאַמף איז אירלאַנד געווען אַ צעבונטעוועט לאַנד, איינגעהאַלטן איבער געוואַלד. דער עקסטרעמער אימפעריאַליזם האָט אַרויסגעבראַכט ווי אַ רעאַקציע אַן עקסטרעמען נאַציאָנאַליזם. אירלאַנד האָט זיך איצט געהאַט פירגענומען צו ווערן אַ פולקום אומאָפהענגיקע רעפובליק, אינגאַנצן אָפגעטיילט פון גרויס=בריטאַניע.

אַ נייער אויטאָנאָמיע=געזעץ איז דורכגעגאַנגען אין דעם בריטישן פאַרלאַמענט 1920. עס זיינען איינגעשטעלט געוואָרן צוויי באַזונדערע פאַרלאַמענטן, איינער אין אולסטער און איינער אין איבעריקן טייל פון אירלאַנד, נאָר מיט אויסריידעניש, אַז זיי זאָלן אַרבעטן צוזאַמען און זאָלן מעגן זיך אויך צונויפגיסן. לויט דעם מאַסשטאַב פון די פריערדיקע אויטאָנאָמיע=פראָיעקטן איז דאָס געווען אַן אויטאָנאָמיע מיט ברייטע פרייהייטן. אָבער די אירלענדער האָבן דאָס שוין מער ניט געוואָלט האָבן. זייער נאַציאָנאַליסטישע פאַרטיי סינפיינערס, וואָס זיינען אויסגעקליבן געוואָרן 1919 אין ענגלישן פאַרלאַמענט, האָבן אַפילו ניט געוואָלט קומען קיין לאָנדאָן דיסקוטירן דעם פראָיעקט. און בינתים האָבן די מעטאָדן פון מרידה און פאַרביטערטקייט פון איין זייט און די פּאָליטיק פון רעפּרעסיעס פון דער אַנדערער געמאַכט דאָס גאַנצע לאַנד פאַר אַ פעלד פון אַ גוועריליאַ=קריג. די מורדים פלעגן

אָנפאַלן פון הינטן און טייטן פון באַהעלטענישן און אַפילו אַמאָל קעמפן אמתע שלאַכטן מיט קליינע מיליטער־טיילן. דאָס ענגלישע מיליטער, וואָס האָט זיך ציערשט געהאַלטן גוט, האָט באַלד גענומען אָנווענדן „רעפּרעסיעס". עס איז אָרגאַניזירט געוואָרן אַ ספּעציעלע הילפס־פּאָליציי, וואָס האָט זיך אויסגעצייכנט מיט אירע אכזריותדיקע געננ.

די גוואַלד־מעשים זיינען אַלץ געוואַקסן. איטלעכער מאָרד האָט געבראַכט צו נייע מאָרדן אויף איין זייט אָדער אויף דער אַנדערער.

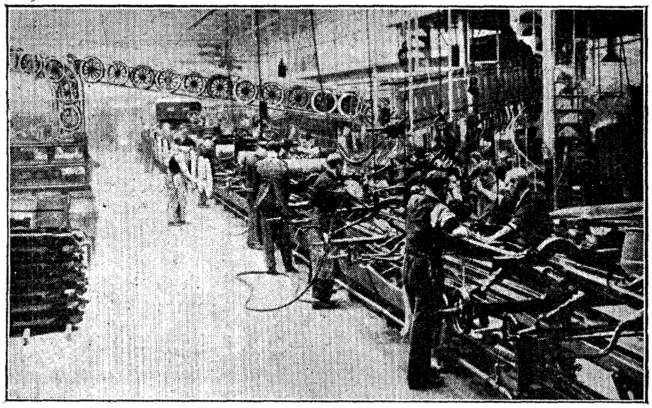

אין א פאַבריק פון פאָרד. אויטאָמאָבילן ווערן צונויפגעשטעלט.

אויב עס איז געוואָרן דערהרגעט אַ זעלנער אָדער אַ פּאָליציסט, איז באַלד געוואָרן דערהרגעט עמעצער פון יענעם צד, צי ער האָט יאָ געהאַט אַ שייכות צו יענעם מאָרד, צי ניט. איטלעכער צד האָט גע־מיט זיך אַריבערצושטייגן דעם צווייטן אין אָנרחמנותדיקייט. סוף־כל־סוף איז קיין איין מענטש ניט געווען זיכער ביי זיך אין דער היים און און אין זיין בעט. ביינאַכט פלעגן קומען מענטשן פון דער אָדער יענער פּאַרטיי און קלאַפּן אין טיר ביי זייערע קעגנער און אַרויסרופן זיי צום משפט אויף אַן אמתער אָדער אויסגעטראַכטער באַשולדיקונג. מענטשן פלעגן ווערן דערשאָסן ביי זייער אייגענער טיר. באַלד זיינען

געוואָרן אויסגעקוילעט גאַנצע משפּחות. אין דעצעמבער 1920 האָבן די אירלענדער אויפגעלאָקערט אַ פּאַרטיע פון עלף מיליטער-קאַדעטן ניט ווייט פון קאָרק און האָבן זיי דערהרגעט. דעמאָלט האָט דאָס מיליטער געמאַכט אַ פּאָגראָם, געהרגעט און גערויבט, עס איז דעמאָלט געוואָרן צעשטערט אַ פאַרמעגן פון 3 מיליאָן פונט. אין אַזאַ אַטמאָספער האָט בכלל געבליט רויבעריי און באַנדיטיזם.

דער אַוטאָנאָמיע-פּראָיעקט איז געוואָרן אַ געזעץ אין יאָר 1921; עס זיינען געשאַפן געוואָרן צוויי אירישע פּאַרלאַמענטן, איינער פאַרן צפון, דער צווייטער פאַרן דרום. דער צפונדיקער פּאַרלאַמענט איז געוואָרן אויסגעקליבן ווי עס געהער צו זיין און געעפנט דורך אַ טראָנרעדע דעם 22טן מאַי 1921. די דרומדיקע אירלענדער האָבן אָבער פון דעם דרומדיקן פּאַרלאַמענט ניט געוואָלט הערן, און ער איז קיין מאָל ניט צונויפגערופן געוואָרן. אָנשטאָט דעם האָט זיך צונויפגעקליבן אין דובלין אַן אייגן-געשאַפענע קערפּערשאַפט, Dail Eireann, וואָס האָט דערקלערט, אַז זי איז דאָס דער פּאַרלאַמענט פון דער אומאָפּהענגיקער אירלאַנד, און האָט אויסגעקליבן פאַר אַ פּרעזידענט מ״ר דע וואַלעראַ, וואָס איז געווען דער הויפּט-באַשאַפער פון דער פאַרזאַמלונג.

דער קיניג האָט ביים עפענען דעם צפונדיקן פּאַרלאַמענט גערעדט אין אַ זייער פרידלעכן טאָן. זיך סומך זייענדיק דערויף, האָט מ״ר ללאָיד דזשאָרדזש פאַרבעטן מ״ר דע וואַלעראַ און סער דזשיימס קרעג צו אַ קאָנפערענץ קיין לאָנדאָן מכוח די אירלענדישע ענינים. עס איז געוואָרן אויסגערופן אַ וואָפנשטילשטאַנד, ווי ווייט דער שוין דעזאָרגאַניזירטער צושטאַנד פון לאַנד האָט דאָס דערלויבט. דעם 11טן אָקטאָבער 1921 איז געעפנט געוואָרן אין לאָנדאָן אַ קאָנפערענץ, וואָס אויף איר האָבן מ״ר דע וואַלעראַ און זיינע אויסגעקליבענע קאָלעגן פון Dail Eireann, ווי מענטשן וואָס האָבן געמאַכט אַן אויפשטאַנד און האָבן אים געוואונען, געפירט אונטערהאַנדלונגען מיט די פאָרשטייער פון דער בריטישער רעגירונג וועגן דעם צוקונפטיקן מצב פון אירלאַנד.

דאָס איז געווען פאַר אַ דענקענדיקן ענגלענדער כמעט אַזאַ אָנגענעמע זאַך, ווי עס וואָלט געשמעקט אַן אַמעריקאַנער אין יאָר

1863 צוצוקוקן, ווי דזשעפערסאָן דייווים פירט אונטערהאַנדלונגען מיט אייבערהעם לינקאָלן און וואַשינגטאָן וועגן דער צוקונפטיקער איינשטעלונג פון די באַוול־שטאַטן. וואָרעם אויב אירלאַנד זאָל זיך אינגאַנצן אָפּטיילן פון ענגלאַנד, וואָלט דאָס געווען פאַר ביידע ניט נאָר אומבאַקוועם, נייערט זייער געפערלעך און אפשר אַ חורבן פאַר ביידע לענדער. נאָר אויב עס זאָל קומען צו אַזאַ מפלה, האָט דער ענגלענדער געהאַט דאָס צו פאַרדאַנקען זיינע אויס־ערוויילטע גוטע פריינד, לאָרד קערזאָן און זיינע אָנהענגער: זיי האָבן דאָס אים צוגעגרייט די דאָזיקע מערכה, און איצט האָט ער באַדאַרפט מיט דעם מצב פאַרטיק ווערן, אַזוי גוט ווי עס האָט זיך געלאָזט. עס איז געווען זייער טשיקאַווו צו זען די שטימונג אין וויטהאָל אין אָקטאָבער 1921, בעת אין אויסערן־מיניסטעריום אויף דאָונינג סטריט איז געזעסן די קאָנפערענץ. מען האָט מיט אַ כיוון אַרויסגעהאַנגען וואָס מער אירישע פלאַגן און אירישע נאַציאָנאַלע סימבאָלן, און דער לאָנדאָנער המון האָט זיך אַרויסגעוויזן בנוגע די אירלענדער פאָרשטייער לא די וואָס טאָלעראַנט, נייערט אויך פריינדשאַפטלעך און פול מיט סימפאַטיע.

נאָך לאַנגע וויכוחים איז סוף־כל־סוף אויסגעאַרבעט געוואָרן אַן אָפּמאַך און באַשטעטיקט סיי דורך דעם בריטישן פּאַרלאַמענט און סיי דורך דעם אירישן Dail Eireann — נאָך אַ געוויסן ווידערשטאַנד. גאַנץ אירלאַנד, חוץ דעם פּראָטעסטאַנטישן אולסטער אונטער דעם צפונדיקן פּאַרלאַמענט, איז געוואָרן אַן אומאָפּהענגיקע אירישע מלוכה, זי איז נאָר געווען אונטערטעניק דער בריטישער קרוין, און אין די ענינים פון ים־פלאָט און לופט־פלאָט איז זי געווען אין געוויסע פּרטים באַגרענעצט. דאָס איז געווען אַ גרויסער ניצחון פאַר דעם שכל הישר און פאַר דעם ווילן צו שלום. דער אָפּמאַך האָט געגעבן באַקטיישע פרייהייט; ער האָט אויפגעהיט אַ פאָרמעלן פאַרבונד. נאָר פון ביידע צדדים איז מען מיט אים ניט געווען צופרידן.

דע וואַלערא האָט פּראָטעסטירט, מחמת דער אָפּמאַך האָט צעטיילט אירלאַנד און האָט ניט געגעבן דערנידעריקט גרויס־בריטאַניע, און ער האָט זיינע אָנהענגערס אויפגערייצט צו בונטעווען זיך קעגן דער נייער מלוכה. לאָרד קערזאָן, וואָס איז איצט געווען אַ ריכטער,

האט אויך, ניט געקוקט דערויף וואס א ריכטער איז מחויב אפצוהיטן דאס געזעץ, געטאן אלץ וואס ער האט געקאנט, בכדי אונטערצוהאלטן דעם גייסט פון גוואלד-מעשים און בלוט-פארגיסונג אין אולסטער. אזוי אז די אירישע מלוכה האט מיט שוועריקייט און אונטער ביינאכטיקע שאסן און טומלענישן זיך דורכגעקעמפט איר וועג צום לעבן. דאס לאנד איז געווען פול מיט יונגע מענטשן, וואס האבן קיין אנדער מלאכה ניט געהאט געלערנט, חוץ פירן א גווערילא-קריג, די געווינשאפט פון אומארדענונג און גוואלדטועריי האט זיך געהאט טיף איינגעגעסן אין דער באפעלקערונג, און עס האט זיך אנגעהויבן א בירגער-קריג צווישן די רעפובליקאנער אונטער דע וואלערא און צווישן דער ארמיי פון דער אירלענדישער מלוכה.

דאס איז בקיצור די געשיכטע, ווי אזוי אירלאנד האט פאקטיש זיך אפגעטיילט פון ענגלאנד. הגם עס איז פאראן א גרויסער שינוי אין די מעטאדן פון דער בריטישער אימפעריע לגבי דער אונטערטעניקער באפעלקערונג, דאך איז דאס קענטיק דער ערשטער סימן פון א נאך גרעסערער שטרעבונג זיך אפצוטיילן. דאס מוז טיף באאומרויקן און פארדריסן גלייך סיי דאס בריטישע און סיי דאס אירישע פאלק.

איין צייט האט אויסגעוויזן, אזוי ווי די בריטישע אימפעריע קאן זיין די נערמוטער פון א גרויסער און מוסטערהאפטער פעדעראציע פון פרייע נאציעס, וואס אדער זיי ריידן ענגליש אדער זיי נוצן ענגליש ווי זייער פארבינד-שפראך, און אט די פעלקער-פעדעראציע אנטוויקלט א טראדיציע פון אפענע רייד, ערלעכע מעשים און גערעכטיקייט איבער גאר דער וועלט. איין צייט האט געקאנט אויסווייזן, אז אט דער גרויסער בונד, געשטארקט דורך אן אלץ זיך פארטיפנדיקער פארשטענדעניש און אן אלץ נעענטערער צוזאמענארבעט מיט די פאראייניקטע שטאטן, קאן שפילן א פירנדיקע ראלע אין דעם פראצעס פון צונויפבינדן די גאנצע וועלט אין איין נאך גרעסערער איינהייט. דער מחבר אליין האט נאך אונטערגעהאלטן אזעלכע חלומות. אבער דער היסטאריקער מוז פארצייכענען די פאקטן — און די וואס זיינען דא דערציילט שטימען שלעכט מיט אזעלכע חלומות.

די בילדונג פון די בריטישע רעגירנדיקע קלאַסן איז קענטיק ניט ברייט גענוג און ניט גרונטיק גענוג לגבי דער מאַכט, וואָס ליגט אין זייערע הענט. די ענגלענדער פון דעם טיפ זיינען ניט גרויס גענוג און דזשענטללייט גענוג פאַר דער אחריות, וואָס זיי האָבן אויף זיך גענומען. די וועלט קאָן ניט וואַרטן, ביז ענגלאַנד וועט נעמען זי פירן. די ענגליש־ריידנדיקע פעלקער האָבן פאַרזאַמט צו אַנטוויקלען אַזאַ בילדונגס־אָרגאַניזאַציע און אַזאַ מאָראַלישע גרויסקייט, וואָס וואָלט געקאָנט באַרעכטיקן זייער פרעטענזיע אויף דער פירערשאַפט פון דער מענטשהייט, און אַז מען פאַרזאַמט אַ געלעגנהייט, קאָן מען שוין צוריק ניט כאַפּן. ראַסן און פעלקער, וואָס זיינען אַמאָל געווען פאָלגעוודיקע תלמידים פון דער מערבדיקער ציוויליזאַציע, טראַכטן איצט און עקספּערימענטירן איטלעכס פאַר זיך אין זיין אייגענער ריכטונג. דער פראָנט פון פראָגרעס ווערט ברייטער, און יענע, וואָס זיינען אַמאָל געווען די פירערס, דאַרפן איצט זיין צופרידן צו גיין מיט אַנדערע גלייך.

---

8. די מהומה אין כינע.

מיר האָבן שוין פאַרצייכנט דאָס פאַלן פון דער מאַנדזשו־הערשאַפט איבער כינע אין יאָר 1911. דאָס האָט געוויזן דער כינעזישער אינטעליגענץ, אַז זייער אַלטע אימפּערישע סיסטעם איז געווען פאַרעלטערט און אויסגעריבן. האָט מען דעם אַלטן בגד אַוועקגעוואָרפן אָן אַ זייט. נאָר עס איז נאָך ניט געווען פאַרטיק קיין נייער בגד אָנצוטאָן. די גרויסע מאַסע פון דער באַפעלקערונג האָט זיך געפירט אַליין ווי זי איז זיך נוהג געווען זינט יאָרהונדערטער, פלייסיק געאַרבעט, געטרוכפערט און געמערט זיך, און פונקט אַזוי אומוויסנדיק און אָרעם, פרידלעך און קאָנסערוואַטיוו. אָבער דער געבילדעטער מיעוט האָט זיך געמאַטערט און געשלאָגן כדי אַרויסצוגעפינען נייע פאָרמען, וואָס זאָלן קאָנען מיט הצלחה פאַרבייטן די איבער־רעגירונג, וואָס איז געוואָרן פאַרעלטערט און איז פאַרשוואונדן.

אין דרום־זייט האָט זיך אויסגעשפרייט אַ מערבדיקע געשטימטע רעפּובליקאַנישע באַוועגונג אונטער דער פירערשאַפט פון ד״ר

סון-יאַט-סען, און די נייע רעגירונג, וואָס איז געוואָרן געגרינדעט אין פּעקין, איז געווען רעפּובּליקאַניש און פּאַרלאַמענטאַריש אין איר פאָרם. די רעאַלע מאַכט איז געבּליבּן בּיי יענע, וואָס האָבּן געהאַט צו זאָגן איבּער די בּאַוואָפנטע קרעפטן פון לאַנד, און אַ שטיקל צייט האָט געקאָנט אויסווייזן, אַז עס וועט געגרינדעט ווערן אַ נייע די-נאַסטיע אונטער דעם גרויסן מלוכה-מאַן און בּאַאַמטן יואַן-שי-קאַי.

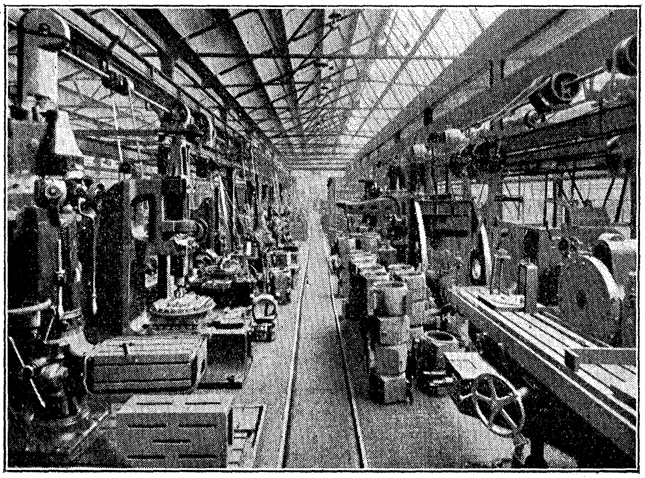

א וואַרשטאַט פאַר עלעקטרישע מאַשינעס.

די מאָנאַרכיע איז טאַקע אויפגעריכט געוואָרן אין יאָר 1915, נאָר אין קומענדיקן יאָר איז זי ווידער פאַרשוואונדן. די יאַפּאַנער האָבּן שטענדיק געשפּילט אַ דיפּלאָמאַטישע ראָלע אין די קריגערייען צווישן די כינעזער; זיי האָבּן אונטערגעהאַלטן צוערשט איין צד און דער-נאָך דעם אַנדערן, און בּדרך כּלל האָבּן זיי געפירט אַ פּאָליטיק צו בּאַוואָרענען, אַז די אויפלעבּנדיקע כינע זאָל זיך ניט איינפעסטיקן.

פּאַרשפּעטיקט איז כינע צוגעשטאַנען צו די אַליִירטע קעגן דייטשלאַנד אין יאָר 1917 מיט דער האָפענונג, אַז אַזוי וועט זי זיך

באַשיצן קעגן דעם פיינדלעכן דרוק מצד יאַפּאַן; קיין גרויסע זאַכן אין דער מלחמה האָט זי ניט אויפגעטאָן.

זינט דעם טויט פון יואַן-שי-קאַי ווערט די געשיכטע פון כינע אַליין מער אַ מהומה. עס האָבן זיך אַרויסגערוקט אַ צאָל מיליטערישע אָנפירערס, וואָס האָבן פאַרכאַפּט גרויסע שטרעקעס און האָבן זיך געשלאָגן איינע מיט די אַנדערע פאַר דער איבערשטער מאַכט. קעמפנדיקע כינעזישע רעגירונגען האָבן געשיקט פאָרשטייער קיין אייראָפּע. די פאַראייניקטע שטאַטן, יאַפּאַן, די הויפּט-מלוכות פון אייראָפּע האָבן געפירט געפּלאָנטערטע אינטריגעס, אונטערשטיצט דעם אָדער יענעם. דערווייל איז זיך דאָס טאָגטעגלעכע לעבן געגאַנגען לויט אַלטע, איינגעשטעלטע מנהגים, עס האָט זיך אָבער אַנטוויקלט אַ היפּשע פאַבריק-אינדוסטריע און אַ באַנק-וועזן. בילדונג איז געוואָרן מאָדערניזירט, און עס זיינען געוואָרן געמאַכט פרווון צו פאַראיינפאַכן די שריפט. עס קאָן טיף באַוועגן דעם היסטאָרישן כוח הדמיון דאָס בילד פון אַ גרויסער באַפעלקערונג, וואָס וואַרפט פון זיך אַראָפּ די אַלטע קייטן פון אַן אַדמיניסטראַטיווער מאַשין און טאַפּט אַרום בלינדערהייט צו געפינען אַ נייע מעגלעכקייט פאַר סאָציאַלער אָרגאַניזאַציע און פּללישער מאַכט.

כינע איז נאָך די באָקסער-מהומות געווען פאַרמשפּט צו צאָלן אַ גרויסע סומע פאַר די היזקות די פאַרשיידענע מלוכות, וואָס זייערע אונטערטאַנען האָבן געליטן פון די דאָזיקע אויפשטאַנדן. די אַמעריקאַנער האָבן געטאָן די גרויסע חכמה, וואָס זיי האָבן געשאָנקען די צאָלונגען, וואָס כינע איז געווען שולדיק זיי, בתנאי מען זאָל די סומעס אויסנוצן צוליב בילדונג, און די ערשטלינג-פרוכט פון דעם דאָזיקן איידל-מוטיקן געדאַנק איז געווען דאָס, וואָס אַ צאָל כינעזישע סטודענטן זיינען אַוועקגעשיקט געוואָרן אויף דעם סמך זיך לערנען אין די אַמעריקאַנער אוניווערסיטעטן. די פראַנצויזן האָבן געהאַט מער חשק פאַר באַנק-געשעפטן און אייזנבאַן-אונטערנעמונגען. די ענגלענדער און יאַפּאַנער האָבן זייער חלק איינגעטיילט צווישן בילדונגס-אַרבעט, סאַניטאַריע, עקאָנאָמישער הילף און צדקה. אַזוי האָט דאָס אַ פּנים, אַז די אַמעריקאַנער ווערן די גייסטיקע פאָטערס פון אַ נייער כינע,

סיידן די באָלשעוויסטישע פּראָפּאַגאַנדע וועט זייער השפּעה ענדערן צי אינגאַנצן פֿאַרבייטן.

אין פרי־יאָר 1925 איז דער טליענדיקער כעס פֿון די געבילדעטע און פּאַטריאָטישע כינעזער קעגן די ענגלענדער געקומען צו אַן אָפּענעם אויסבראָך אַדאַנק דעם שיגעון פֿון אַ בריטישן פּאָליצײ־באַאַמטן אין שאַנכאַי, וואָס האָט געהייסן זיינע מענטשן שיסן אויף אַ דעמאָנסטראַציע, וואָס איז געגאַנגען פֿאַרביי דעם אויסלענדישן קוואַרטאַל, ווי אַ פּראָטעסט קעגן דעם, וואָס אַ כינעזישער אַרבעטער איז דערהרגעט געוואָרן אין אַ יאַפּאַנישער פֿאַבריק אין שאַנכאַי. דער מנהג צו שיסן אויף פֿאַרזאַמלטע מאַסן וועט סוף־כל־סוף מסתמא אינגאַנצן צעשטערן די בריטישע אימפּעריע. די דאָזיקע מעשה האָט אַרויסגערופֿן אַ כוואַליע פֿון צאָרן אין גאַנץ כינע און ביי כינעזער פֿון אַלע קלאַסן. עס האָט זיך אָנגעהויבן אַן אַנטי־אייראָפּעיִשע און אַנטי־יאַפּאַנישע באַוועגונג, וואָס איר גלייכן איז נאָך פֿריער ניט געווען. עס זעט אויס, אַז אויך דאָ ווערט אָפּגעשוואַכט די מאַטעריעלע און אינטעלעקטועלע הערשאַפֿט פֿון בריטאַניע און פֿון מערב־אייראָפּע, און די אויפוואַכנדיקע אָרטיקע באַפעלקערונג ווייזט אַרויס אַן איניציאַטיווע, וואָס אין 19טן יאָרהונדערט האָט מען גאָר ניט געהאַלטן, אַז אַזעלכע איז מעגלעך. די ערשטע פאַזע איז בלי־ספק אַ פאַזע פֿון אומאָרדענונג און קאָנפליקט, אָבער דורך די דאָזיקע קאַמפֿן, און, ווייזט אויס, אַז נאָר דורך די דאָזיקע קאַמפֿן קאָנען די אויסער־אייראָפּעיִשע פעלקער באַפעסטיקן זייער רעכט צו זאָגן אַ דעה וועגן דער צוקונפט פֿון דער וועלט, וואָס געהער אונז אַלעמען בשותּפֿות, און צו באַטייליקן זיך אויף בכבודיקע תּנאים אין איר אַנטוויקלונג. דער מערב וויל זיי ניט דערציען; דער מערב וויל זיי נאָר עקספּלואַטירן. זיי באַדאַרפֿן ניט וואַרטן, ביז דאָס וויסן וועט צו זיי קומען, זיי מוזן אַליין אויסשטרעקן די הענט און עס נעמען; זיי מוזן זיך אַליין באַהויפּטן און דערציען.

---

9. די ווירונג פֿון איסלאַם.

פּונקט אַזוי ווי די מערבדיקע פאָרשטעלונגען און לעבנס־גענג, וואָס האָבן זיך צו ביסלעכווייז אַריינגעזאַפּט אין כינע, האָבן צעשטערט איר אַלטע ציוויליזאַציע, אַזוי האָט דער זעלביקער פּראָ־

צעם פון אײַנזאַפּונג זינט דער גרויסער מלחמה מיט אַלץ אַ גרעסערער קראַפט געווירקט אין דעם נאָענטן מזרח. עס האָט דעם פּנים, ווי דער לאַנגער פאַנאַטישער און פאַטאַליסטישער דרעמל פון דעם איסלאַם גייט צו זײַן ענד. די מוסלימישע וועלט באַנוצט איצט די צײַטונג, דעם טעלעגראַף, דעם ראַדיאָ און מאָדערנע בילדונגס־מיטלען און מאָדערנע פּראָפּאַגאַנדע. מיר האָבן שוין געגעבן אַ שטיקל באַריכט וועגן דעם, ווי אַזוי די טערקן האָבן זיך אָפּגעכאַפּט נאָך זייער מפּלה, און וועגן דער צײַטווײַליקער איניקייט פון די אַראַבער. אויך אין פּערסיע באַמערקן מיר אַ שטײַפע האַלטונג און ווידערשטאַנד מצד דעם איסלאַם קעגן דער עקספּלואַטאַציע מצד דעם מערב.

פאַר דער מלחמה איז פּערסיע געווען אַ גליקלעך לאַנד פאַר אייראָפּעישע דיפּלאָמאַטן, וואָס האָבן געזוכט אַוועקצוכאַפּן איינע פון די אַנדערע פעטע ביסנס און אַ ווייער אומגליקלעך לאַנד פאַר פּשוטע מענטשן צו לעבן דאָרט. רוסלאַנד האָט געשפּאַרט אויפן אומגליקלעכן לאַנד פון צפון, בריטאַניע פון דער זײַט פון פּערסישן אויסגוס. איטלעכער האָט געטאָן וואָס ער האָט געקאָנט צו דיסקרעדיטירן און באַוועלהן דעם צווייטן. מען האָט געפונען גרויסע נאַפט־קוואַלן, און די אַמעריקאַנער נאַפט־געזעלשאַפטן האָבן געזוכט זיי אַרײַנצוקריגן אויף קרומע וועגן פון אויפרײַצן די און אונטערהאַלטן יענע. עס האָט עקסיסטירט אַ פאַראָדיע פון אַ מערבדיקער פּאַרלאַמענטאַרישער רעגירונג אונטער אַ שאַך, און די רעאַלע מאַכט פלעגט זיך אַריבעררוקן פון איין פעאָדאַלן שבט־עלטסטן צום אַנדערן. צווישן זיי זײַנען געווען שטענדיקע רײַסערײַען, זיי פלעגן אָנפאַלן איינער אויפן צווייטן און רויבן און הרגענען. די רוסן האָבן אַרײַנגעשיקט אַ בריגאַדע קאָזאַקן פאָרמעל כּדי צו שיצן די רעגירונג, פּאַקטיש אָבער כּדי צו האַלטן זי אין האַנט. אַנטקעגן דעם האָבן די ענגלענדער באַשאַפן זייערן אַ קאָרפּוס, אַ זשאַנדאַרמעריע, וואָס אירע אָפיצירן זײַנען געווען שוועדן, וואָס זײַנען כּלומרשט געווען דורכגעדרונגען מיטן אינטערנאַציאָנאַלן גייסט. אָט די צוויי ווידעראַנאַנדיקע קאָרפּוסן האָבן אָנגעמאַכט מהומות און הריגות אין נאָמען פון דער מערבדיקער אָרדענונג. די דײַטשן האָבן אינטריגירט דורך די טערקן אויף צו שעדיקן סײַ די ענגלענדער און סײַ די רוסן.

דער שליסל צו דער קאָמפּליצירטער סטראַטעגיע פון דעם מצב איז געווען די באַשיצונג פון די נאַפט־טרויבן, אָפּווענדונג פון די נאַפט־טרויבן, אָדער צעשטערונג פון די נאַפט־טרויבן. די גרויסע מלחמה איז געווען פאַר פערסיע אַ געשיכטע פון אָנפאַלן, מאַרשן, פאַרכאַפּונגען, אַוואַנטורעס, וואָס עס האָבן דורכגעפירט קאָזאַקן, דייטשן, ענגלענדער און אָרטיקע שבטים. כל־זמן דער ניצחון האָט זיך געוויגט צווישן דייטשלאַנד און אירע שונאים, האָבן די פערסער, וואָס די דאָזיקע אייראָפּעיִשע מחלוקתן זיינען זיי גאָרניט אָנגעגאַנגען, אָדער געשלאָגן זיך מיט די ענגלענדער אָדער זיך איבערגעבעטן מיט זיי. אַ געוויסע צייט נאָך דער מלחמה האָבן די ענגלענדער געהאַט די איבערהערשאַפט אין פערסיע, נאָר אין יאָר 1920 איז זייער לאַגע געוואָרן שטאַרק באַדרויט דורך דער אינוואַזיע פון די באָלשעוויקעס, וואָס האָבן איבערגענומען אַלע געגנט פון דער צאַריסטישער סיסטעם. נאָר צו ביסלעכוויז האָבן די איינגעבאָרענע זיך גענומען אַרויסרייסן פון אונטער דער ממשלה פון דער דיפּלאָמאַטיע, כדי זיך אַוועקצושטעלן אויף די אייגענע פיס. עס האָט גענומען וואַקסן דאָס נאַציאָנאַלע באַוואוסטזיין פון די פערסער, און דער פרעסטיזש פון דעם מערב האָט גענומען זיך אויסוועבן. עס האָט זיך באַוויזן אַ שטאַרקער מאַן, ריזאַ כאַן, וואָס האָט אין יאָר 1921 פאַרכאַפּט די רעגירונג, איבערגעלאָזט דעם שאַך נאָר דעם טיטל. ער האָט געשלאָסן אַן אָפּמאַך מיט סאָוועט־רוסלאַנד, וואָס האָט אַוועקגעשטעלט דאָס לאַנד אין אַ מצב פון גרעסערע זעלבשטענדיקייט, ווי עס איז געווען אַ סך יאָרן פריער. אין יאָר 1926 איז ער געוואָרן אויס דיקטאַטאָר און האָט אָנגענומען דעם טיטל שאַך.

פון פערסיע אין מזרח־זייט ביז דעם ברעג פון אַטלאַנטישן אָקעאַן אין מאַראָקאָ, פאַזע דער גאַנצער באַריר־ליניע צווישן דעם אַלטן קריסטנטום און דער מוכאַמעדאַנישער וועלט, אַנטפּלעקן זיך אין די יאָרן נאָך דער מלחמה אַ קאָמפּלעקס פון מהומות און קאָנפליקטן צווישן איסלאַם און די אייראָפּעיִשע גרויס־מלוכות, און עס ווייזט זיך אַרויס מער אחדות און מער איינהייט פון ציל און אַפילו איינהייט פון האַנדלונג אויפן צד פון איסלאַם, איידער אויפן צד פון די מערב־לענדער. די אייראָפּעיִשע מלוכות, וואָס זעען ניט די סכנה וואָס

וואַקסט פאַר זיי, אינטריגירן ווייטער איינע קעגן די אַנדערע, אויפן שטייגער ווי דאָס פלעגט ווערן געטאָן אין 17טן און 18טן יאָרהונדערט. עס בליט דער האַנדל מיט געווער, אָפן און בגנבה. עס ווערט אַלץ שווערער צו האַלטן די איינגעבאָרענע רעקרוטן געטריי. אומעטום קוקט מען קרום אויף די באַוואָפנטע, אומגעלומפּערטע אייראָפּעער, וואָס ווייסן ניט ווי זיך צו האַלטן, אַלץ איינס צי ענגלענדער, פראַנצויזן, שפּאַניער אָדער איטאַליענער, און אומעטום זוכט מען פון זיי פּטור צו ווערן דורך פאַרשווערונגען.

אין מאַראָקאָ האָט שפּאַניע געפירט אַ מלחמה קעגן אַן אויפשטאַנד, וואָס האָט קיין מאָל ניט געוואָלט זיך ענדיקן און איז געוואָרן געשפּייזט מיט אייראָפּעיִשן און אַמעריקאַנער געווער, און די מהומה האָט אָנגעטאָן גוואַלדיקע היזקות. עס זיינען געווען אָן אַ שיעור מפּלות און אָנפאַלן און צוריקציען, און אַ געוויסער עבד-אל קרים איז געוואָרן דער אָנפירער פון די ריף-שבטים. דערווייל האָבן די פראַנצויזן פאַרנומען פעס און האָבן אויסגעשפּרייט זייער הערשאַפט איבער די געגנטן אין דרום-זייט פון די ריף-שבטים, אָבער די שפּאַניער האָבן זיי ניט געוואָלט העלפן. ביז עבד-אל-קרים האָט אין יאָר 1925 געווענדט זיינע האַרמאַטן און ביקסן קעגן זיי און עס האָט זיך געעפנט פאַר די פראַנצויזן אַן אויסקוק אויף אַ לאַנגער און געפערלעכער מלחמה.

אויף דער גיך זיינען אַריינגעצויגן געוואָרן אין קאַמף אויף דער פראַנצויזישער זייט אַ הונדערט מיט פינף-און-צוואַנציק טויזנט מאַן. די קלעפּ פון די פראַנצויזן אין מאַראָקאָ האָבן געפונען אַן אָפּקלאַנג אין די מאַנדאַט-טעריטאָריעס פון סיריע. די דרוזן זיינען אויפגעשטאַנען קעגן די פראַנצויזן און האָבן זיי אָנגעטאָן גרויסע שאָדנס. די אַראַבישע באַפעלקערונג איז געוואָרן פיינדלעך און געפערלעך. די סכנה פאַר פעס איז געוואָרן אויך אַ סכנה פאַר דמשק. אין דרום-זייט זיינען די וואַהאַביטישע אַראַבער געווען אין שטאַנד צו צווינגען דעם קיניג פון העדזשאַס, וואָס האָט זיך געפונען אונטערן בריטישן שוץ, ער זאָל אָפּדאַנקען (1923) און גיין אין גלות. זיי האָבן איינגענומען מעקאַ און האָבן אויסגעשפּרייט זייער מאַכט פאַוואָליע און זיכער איבער דער טעריטאָריע, וואָס זיי האָבן זיך אָנגעצייכנט,

אין עגיפטן זיינען געווען כמעט כסדר מהומות; די עגיפטער, אונטער דער ענגלישער ממשלה זיינען געגליכן צו קאכנדיקע מילך אונטער א דעקל. אפילו אין די שטארק נאציאנאליסטיש געשטימטע קרייזן פון פראנקרייך און איטאליע האט מען גענומען איינזען, אז איינ-האלטן די אייראפעישע איבערהערשאפט איבער דער מוסלימישער וועלט איז מעגלעך נאר אין דעם פאל פון צוזאמענארבעט פון אלע שייכות-דיקע אייראפעישע מלוכות. פאוואליע האבן די לעצטע איינגעזען, אז עס זיינען פארביי די צייטן, ווען זיי האבן געקאנט צעטיילן און

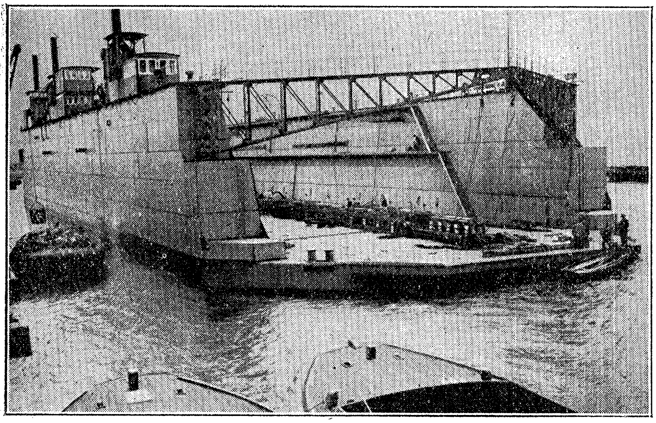

א שווימענדיקער דאק אין סאוטהעמפטאן. ער קאן ארויפנעמען די גרעסטע שיפן צו פארריכטן.

געוועלטיקן אין זייערע אייגענע ווירקונגס-ספערעס און אויפהעצן מהו-מות אין די לענדער פון זייערע שכנים.

דער הויפט-שטריך, וואס כאראקטעריזירט דעם איצטיקן צו-שטאנד פון דער מענטשהייט, איז דאס איינזען, וואס קומט בהדרגה אין גאר דער וועלט, אז עס איז נייטיק א פאקטישע אחדות און א גע-אייניקטע אקציע פון די פעלקער. דער עיקר-תנאי פאר פרייהייט און מאכט איז דער פרייער פארקער פון געדאנק. דער איסלאם ווערט געפערלעך, ווייל ער הייבט אן אנטוויקלען פארבינדונגען צווישן

זיינע צעווארפענע טיילן און אַ באַוואוסטזיין פון זייער איינהייט. ער געפינט זיך אין אַ פּאַזיס פון אויפלעבונג. כינע, וואָס האָט זיך שוין פריער אַנטקעגנגעשטעלט קעגן פרעמדער אַריינמישונג, ווערט איצט אַליך מער און מער שטאַנדהאַפטיק אין איר ווידערשטאַנד, וואָרעם די נייע בילדונג האָט איר געגעבן אַ ראַם פון מאָדערנע אידעען און אַ בעסערן פאַרשטאַנד פאַר דעם, ווי אַזוי אָנצוטאָן צרות די אייראָפּעער. אינדער, עגיפּטער, טערקן און אַראַבער דיסקוטירן איצט אין איינעם איבער דעם אייראָפּעישן אימפּעריאַליזם — און זוכן און געפינען אַ בשותּפישע האַלטונג לגבי אים. אייראָפּע פאַלט אַרונטער אונטער דער פינאַנסיעלער איבערהערשאַפט פון אַמעריקע און פאַרלירט איר מאַכט איבער אַזיע און צפון-אַפריקע, ווייל זי צעשפּליטערט אירע כּוחות אין אינעווייניקסטע סיכסוכים.

אויב אייראָפּע וואָלט געקאָנט דערגרייכן צו פּאָליטישער און מאָראַלישער אחדות, וואָלט זי נאָך געקאָנט זיין דער מוח און די פירערין פון דער מענטשהייט. נאָר עס פאַראייניקן זיך די פעלקער אויסער אייראָפּע, און אַליך צו באַשיצן זיך קעגן איר, און אין דער מאָס ווי זיי ווערן שטאַרקער, געפינען זיי אַ קלאָרערן אויסדרוק פאַר זייער קוק אויף דער וועלט. זיי זיינען נאָך דערווייל לפי-ערך אומבאַשטימט, אינסטינקטיוו, פּרימיטיוו, ניט גענוג אַנטוויקלט און ניט פולקום, אָבער זיי קאָנען סוף-כּל-סוף ווערן גרונט-זיילן, וואָס אויף זיי וועט זיך אָנשפּאַרן די קומענדיקע וועלט-מלוכה, פּונקט אַזעלכע וויכטיקע, ווי די גרויסע טראַדיציעס פון די אייראָפּעישע ציוויליזאַציעס.

---

10. אַמעריקע נאָך דער מלחמה.

מיר האָבן שוין פאַרצייכנט, ווי אַזוי די פאַראייניקטע שטאַטן פון אַמעריקע האָבן זיך ווידער צוריקגעצויגן אין זייער אָפּזונדערונג נאָך דער שלום-קאָנפערענץ אין ווערסאַיל. אייראָפּע האָט די אַמעריקאַנער צעדייצט, אויפגערעגט און באַאומרויקט. זיי האָבן זיך אַרומגעזען, אַז זיי זיינען ניט בכּוח זיך אַריינצוטאָן אין אָט די אַלע פאַרפּלאָנטערטע, שרייענדיקע פּראָבלעמעס, וואָס האָבן אַדאַנק

זייער אַריינמישונג גענומען הודזשען אַרום זייערע אויערן, ווי אַ מחנה בינען. די מדרגה פון אַלגעמיינער בילדונג אין אַמעריקע איז פאַרשיידן אין די פאַרשיידענע שטאַטן: אין איינעם אָדער צוויי שטאַטן איז זי אַזוי הויך ווי אין גרויס-בריטאַניע, נאָרוועגן, שוועדן אָדער שווייץ, נאָר בדרך כלל איז זי נידעריקער פאַר דעם שטאַנד פון צפון-אייראָפּע. די בילדונג אין קאָלעדזש איז גלענצנדיק, אָבער אָפּט אויבנאויפיק. די פאַראייניקטע שטאַטן זיינען אַזאַ גרויס לאַנד, אַז עס האָט אַריינגענומען גאָר די אויפמערקזאַמקייט פון זיין גאַנצער באַפעלקערונג. דאָס פאָלק פון די פאַראייניקטע שטאַטן האָט זיך ביז אַהער גאָר ניט אינטערעסירט מיט דער שפּאַנישער אַמעריקע און מיט די אייראָפּעישע ענינים. לפי-ערך מער האָבן זיי געשפּירט דעם באַטייט פון כינע און פון שטילן אָקעאַן. נאָר די ענגליש-ריידנדיקע אַמעריקע מוז נאָך דורכמאַכן אַ גוואַלדיקע אינטעלעקטועלע אַרבעט, איידער זי וואָלט קאָנען נעמען אויף זיך די פירערשאַפט פון דער וועלט, וואָס צו איר באַרעכטיקט זי איר איצטיקער רייכטום און בליענדיקער צושטאַנד. אָן אַ פּאָזיטיווער אָנשטרענגונג צוליב דעם ציל קאָנען די פאַראייניקטע שטאַטן אַראָפּזינקען אין אַ צושטאַנד פון צופרידענער פאַרגליווערטקייט און באַרוטקייט אויף אַ סך דורות, וואָס קאָנען אויפטאָן אַ סך אין קונסט און עלעגאַנץ, אָבער סוף-כל-סוף וואָלט דאָס דאָזיקע גרויסע פאָלק געבליבן אויסגעשעפּט און צייטווייליק דעקאַדענט, אַזוי ווי כינע איז געווען אין דער לעצטער העלפט פון 19טן יאָרהונדערט.

אין דער צוקונפט וועט, פונקט ווי דאָס איז געווען אַמאָל, קענטיק דער טרעף-פּלאַץ פון די דריי קאָנטינענטן אַזיע, אַפריקע און אייראָפּע בלייבן די סצענע פון דער מענטשלעכער דראַמע, און קיין איין פאָלק קאָן ניט האָבן קיין גרויסן באַטייט אין יענער דראַמע, אויב די מדרגה פון זיין אינטעליגענץ און אַקטיוויטעט גרייכט ניט אַזוי ווייט.

אין יאָר 1921 האָט פּרעזידענט האַרדינג, וואָס איז אויסגעקליבן געוואָרן אין יאָר 1920 נאָך ווילסאָנען, פונאַנדערגעשיקט פאַרבעטונגען צו אַ קאָנפערענץ אין וואַשינגטאָן אויף צו באַטראַכטן דעם מצב אין כינע און אויפן שטילן אָקעאַן און אַרומריידן די פראַגע וועגן אַנטוואָפענונג בכלל אין דער וועלט. דאָס איז ניט געווען קיין

וועלט־קאָנפֿערענץ. פֿאַרבעטן זיינען געווען נאָר די מלוכות, וואָס זיינען מער דירעקט פֿאַראינטערעסירט אין די ענינים פֿון שטילן אָקעאַן — בריטאַניע, פֿראַנקרייך, איטאַליע, יאַפּאַן, כינע, האָלאַנד, פּאָרטוגאַל און בעלגיע. עס זיינען ניט געווען אַריינגענומען ניט רוסלאַנד און ניט דייטשלאַנד, און דאָס וואָס זיי זיינען ניט געווען, האָט געגעבן די געלעגנהייט פֿאַר אַ סך גערייד. אויך זיינען די שפּאַניש־ריידנדיקע פֿעלקער ניט געווען פֿאַרטראָטן. אַ גרויסע קאַמפּאַניע אין דער פּרעסע האָט געטראָמייטערט וועגן דער פֿאַרזאַמלונג, און די דעלעגאַטן האָבן זיך צונויפֿגעקליבן בײַ דער שיין פֿון אַ גרויסער פֿאַראינטערעסירטקייט פֿון פּובליקום.

די קאָנפֿערענץ האָט זיך אין גרויסן און גאַנצן איינגעגעבן. דורך דעם אָפּמאַך פֿון פֿיר גרויס־מלוכות (די פֿאַראייניקטע שטאַטן, בריטאַניע, פֿראַנקרייך און יאַפּאַן) איז אויף דער צייט פֿון צען יאָר געמאַכט געוואָרן אַ סוף צו דער אַריבעריאָגעניש אין שיף־בוי צווישן די פֿאַראייניקטע שטאַטן, בריטאַניע און יאַפּאַן, וואָס האָט געקאָנט אַלעמען בדלות שטעלן און אַריינברענגען אין גרויסע סכנות; עס איז געוואָרן איינגעשטעלט אַ הסכם וועגן אַ בוררים־געריכט אין אַלע ענינים פֿון שטילן אָקעאַן בכלל, און עס איז באַגרינדעט געוואָרן אַ מין נייע מאָנראָ־דאָקטרינע צו באַגרענעצן ווייטערע אָנפֿאַלן אויף כינע און צו באַוועגן די פֿרעמדע מלוכות אַרויסצוציִען פֿון יענע כינעזישע געגנטן, וואָס זיינען געווען ביז דעמאָלט אָקופּירט.

פֿון דער אַנדער זייט האָט פֿראַנקרייך, וואָס איז געווען פֿאָרגעשטעלט דורך איר פּרעמיער־מיניסטער מ"ר בריאַן, זיך שאַרף אַרויסגעזאָגט קעגן באַגרענעצונג פֿון דער באַוואָפֿענונג אויף דער יבשה. די פֿראַנצויזן האָבן אויף דער וואַשינגטאָנער קאָנפֿערענץ קיין פֿיינעם פּנים ניט געהאַט. די נאַציאָנאַליסטישע שטימונגען, וואָס מיט זיי זיינען זיי געווען נאָך אַרומגעכאַפּט, האָבן ניט געשטימט מיט דעם ברייטן גייסט פֿון אויסגלייך, מיט דעם אמתן פֿאַרלאַנג נאָך שלום פֿון דער וועלט, וואָס האָט זיך דאָרט אַנטפּלעקט. געווען אַ צונויפֿשטויס צווישן די ענגלענדער און פֿראַנצויזן אין דער פֿראַגע וועגן אונטערוואַסער־שיפֿן; די ענגלענדער האָבן בכלל געוואָלט פֿאַרבאָטן

דאָס דאָזיקע געווער, און די סימפּאַטיעס פון אַמעריקע זיינען געווען אויפן צד פון די ענגלענדער.

ווי באַטייטיק עס זיינען אויך געווען די קאָנקרעטע רעזולטאַטן פון דער פאַרזאַמלונג אין וואַשינגטאָן, איז די ווירקונג פון דער קאָנפערענץ אין אַרויסברענגען נייע אָריענטאַציעס צווישן די נאַציעס פון דער וועלט, אין געבן ווידער אַ באַשטימטע פאָרם די ליבעראַלע שטימונגען, וואָס האָבן נאָך דעם דורכפאַל פון דער פעלקער-ליגע געשפּילט נאָר אַ טפל-ראָלע אין די אינטערנאַציאָנאַלע ענינים, אין גרויסן און גאַנצן געוואָרן צו נישט געמאַכט און אויסגעוועבט. די וועלט האָט באַשיימפערלעך אָנגעהויבן תופס צו זיין, ווי געוואַלדיק און קאָמפּליצירט עס איז די אויפגאַבע פון ווידעראויפבוי, וואָס שטייט פאַר איר, און ווי לאַנג דאָס דאַרף געדויערן, אויך האָט גענומען ווערן קלערער, אַז אַלע באַשטימונגען פון ווערסאַיל זיינען גאָר פרווון אויף דערווייל. מען האָט געקאָנט אַרויסזען, אַז דער ליבעראַלער געדאַנק אין אַמעריקע, בריטאַניע, יאַפּאַן און כינע האָט זיך באַוועגט אין איין ריכטונג און צו איין שותּפישן ציל — דאָס הייסט צו אַ וועלט-אָרגאַניזאַציע ניט צוליב קאָנקורענץ, נייערט צוליב צוזאַמענאַרבעט.

פון פּרעזידענט האַרדינג איז געקומען די כאַראַקטעריסטישע אַמעריקאַנישע אָנמוטונג. שאַרף אין איר כאַראַקטער, דרייסט אין איר כוונה און אָפּגעהיט אין איר מעטאָדע, אַז דער וועג צו אַ וועלט-שלום און צו אַן אָרגאַניזירטער צוזאַמענאַרבעט ליגט ניט דורך אַ מיט אַמאָל איינגעשטעלטער ליגע מיט אַ גענויער קאָנסטיטוציע און כללים און באַגרענעצונגען, נייערט דורך אַ פּאַוואָליעדיקער אַנטוויקלונג פון אַ פעלקער-פאַרבאַנד, וואָס טאַפּט אָן פּאַמעלעך זיין וועג דורך אַ ריי אַזעלכע קאָנפערענצן, ווי די וואַשינגטאָנער, ביז ער וועט אויסאַרבעטן אַ רעאַלע מעטאָדע פון אַן אַלגעמיינעם קאָנטראָל איבער די אַלע זיך פאַרברייטערנדיקע שותּפישע אינטערעסן פון דער מענטשהייט. אין וואַשינגטאָן איז אויך אַלגעמיין אַרויסגעזאָגט געוואָרן דער וואונטש, וואָס כמעט קיינער איז ניט געווען קעגן אים, אַז צו דער קומענדיקער פאַרזאַמלונג זאָלן ווערן צוגעצויגן אויך די גרויסע נאַ-

ציעס, וואס האבן איצט געפעלט, נעמליך דייטשלאנד, רוסלאנד און די שפאניש-ריידנדיקע פעלקער.

פינאנציעלע און עקאנאמישע ענינים זיינען בפירוש געווארן אויס-געשלאסן פון דער וואשינגטאנער פראגראם. אין אמעריקע האט מען געפילט, אז כל-זמן אייראפע בלייבט אין א צושטאנד פון אנ-געצויגנקייט, בעת זי איז אריינגעטאן אין אויסערגעוויינטלעכע מיליטע-רישע גרינדונגען און גרייט צו נייע מלחמות, איז ניט געווען קיין אויסקוק, אז אמעריקע זאל קאנען ארומריידן די דאזיקע ענינים מיט

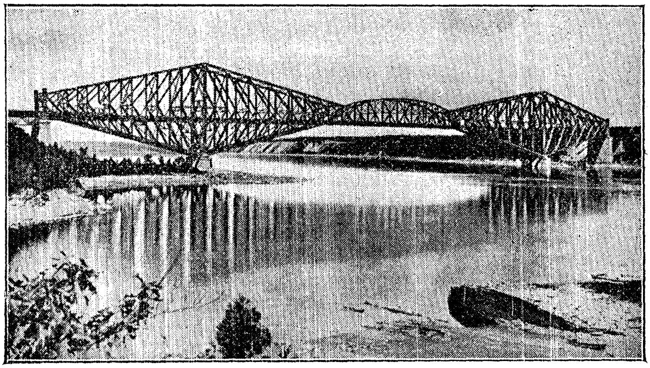

אן אייזנבאן-בריק איבער דעם ס"ט לאורענס-טייך ביי קוועבעק אין קאנאדע.

נוצן. מחמת דעם איז דער וויטערדיקער לאגישער גאנג נאך דער וואשינגטאנער פארזאמלונג געווען אן אלגעמיין-אייראפעישע קאנ-פערענץ. דאס האט פארגעלייגט מ"ר ללאיד דזשארדזש. פראנקרייך האט געמאכט היפש שוועריקייטן און האט אנגענומען זיין פארשלאג מיט גרויס צוריקגעהאלטנקייט. נאר סוף-כל-סוף איז זיך די קאנפע-רעניץ צונויפגעקומען אין גענוא אין יאר 1922, און פארטרעטער פון דייטשלאנד און רוסלאנד האבן צום ערשטן מאל נאך דער מלחמה זיך געזעצט ביי איין טיש מיט די איבעריקע פעלקער פון אייראפע, בכדי ארומצורייִדן די אלגעמיינע נויטן פון אייראפע. די קאנפערעניץ פון גענוא האט ווייניק וואס אויפגעטאן, חוץ אט דעם באטייטפולן צו-

גויפטרעף, און אין משך פון די צוויי ווייטערדיקע יאָר איז דאָס ווערק פון איראָפּעיִשן ווידער-אויפבוי געבליבן הענגען אין דער לופטן. די אַרמייען זיינען ניט געוואָרן פאַרקלענערט, די הויפּט-סיכסוכים זיינען ניט געוואָרן אויסגעגלייכט, און אַמעריקע, אַ ביסל מער באַרויִקט מכוח די סכנות פון שטילן אָקעאַן, איז געווען איינגעמידט אויף צו באַנייען איר אַלטרויִסטישע באַמיִונג לטובת דעם שלום פון איראָפּע.

אָנהייב 1924 איז די פעלקער-ליגע גאַלוואַניזירט געוואָרן צו אַ נייעם לעבן אויף אַ ווילע, און עס זיינען ווידער אויפגעקומען האָפענונגען, אַז די וועט אויספירן דאָס, צוליב וואָס זי איז געשאַפן געוואָרן. געשען איז דאָס דערפאַר, וואָס אין ענגלאַנד איז געקומען צו דער מאַכט די אַרבעטער-פּאַרטיי און זי האָט פעסט צוגעזאָגט אונטערצוהאַלטן די ליגע און צו העלפן איר אויסוואַקסן. אין דער זעלביקער צייט איז אויך געפאַלן פּואַנקאַרעס רעזשים ביי די פראַנצויזישע וואַלן אין מאַי. פּואַנקאַרעס אָרט האָט פאַרנומען מ׳ עריאָ. די בריטישע אַרבעטער-רעגירונג איז געווען אַ רעגירונג פון מיעוט, און מ״ר רעמזיי מאַקדאָנאַלד, איר ראש, אַ מענטש וואָס איז צו לאַנג צוגעוווינט געוואָרן צו דער אומפאַראַנטוואָרטלעכקייט און אָפּגעלאָזנקייט פון אַן אָפּאָזיציע, איז געקומען אויף דער זיצונג פון דער פעלקער-ליגע אין זשענעווע, האָט זיך צונויפגערעדט מיט מ״ר עריאָ, זיך צו באַגעגענען דאָרט, האָט געוויזן עטלעכע שיינע זשעסטן, אויסגעדריקט עטלעכע אידעלע און פרומע געפילן — און האָט גאָרנישט ניט אויפגעטאָן, וואָס זאָל האָבן דעם קלענסטן באַטייט.

די אַמעריקאַנער האָבן געפרוווט אויך העלפן איראָפּע, אָן זיך צופיל אַריינצומישן אין אירע אינעווייניקסטע עסקים: השפּעהדיקע באַנקירן און פינאַנסיסטן האָבן אַרומגערעדט די וועגן און מעגלעכקייטן, ווי אַזוי די פאַרחובעטע איראָפּעיִשע רעגירונגען זאָלן קאָנען דעקן זייערע התחייבותן. מען האָט געפונען, אַז די פעלקער-ליגע איז אַ פּאַסיקער פאַרמיטלער, וואָס קאָן אַרויסלאָזן אַ הלוואה פון 25.000.000 פונט סט., וואָס זאָל געבן די מעגלעכקייט עסטרייך צו ענטפערן אירע קרעדיטאָרן. בכדי צו פאַרהיטן פון די צרות, וואָס עס האָט געקאָנט ברענגען דער באַנקראָט פון דייטשלאַנד, איז אָנגענומען געוואָרן דער פּלאַן פון גענעראַל דאַוּס (1923 — 4), וואָס אין אים זיינען אַריינ-

גענומען געוואָרן עטלעכע געזונטע און שכלדיקע פאָרשלאָגן, נאָכדעם ווי מען האָט גענוי אויסגעפאָרשט, ווי ווייט דייטשלאַנד איז ביכולת צו צאָלן.

---

11. חובֿות, געלט, סטאַבילקייט.

צו ביסלעכווייז, נאָכדעם ווי עס איז אַוועק איין יאָר נאָכן אַנדערן, אין די געמיטער פון די מענטשן האָבן זיך אַלץ מער דערווייטערט פון דער שפאַנונג און ליידנשאַפט פון דער גרויסער מלחמה, זיינען די גייסטיקע געוויינהייטן, וואָס מענטשן האָבן זיך אָנגענומען דורך דער פראָפאַגאַנדע, און די דרינגענדיקע נויטווענדיקייט צו באַטראַכטן די דייטשן בעתן קאַמף ווי אַ באַזונדערס מיאוסע און רישעותדיקע ראַסע, אָפגעשיידט פון גאָר דער וועלט, אויסגעוועבט געוואָרן. פראַקטישע מענטשן האָבן אָנגעהויבן פאַרשטיין, אַז מען קאָן ניט קומען צו קיין אַלגעמיינער פאַרענטפערונג פאַר די שווערקייטן פון די אייראָפעישע מלוכות, אויב עס וועט זיך דערין ניט באַטייליקן איינס פון די געבילדעטסטע פעלקער מיט די בעסטע קאָפ-מענטשן אין דער וועלט.

חוץ דעם, האָבן די דאָזיקע פראָבלעמעס טאָג פאַר טאָג געביטן זייער כאַראַקטער און פאָרם. איינריידענישן מכוח גוטע און שלעכטע ראַסעס, טראַדיציעס פון נאַציאָנאַלער שנאה, פאַטריאָטיזם און סעקטאַנטישע ליידנשאַפטן האָבן גענומען זיך אויסוועבן אַנטקעגן מער ממשותדיקע אינטערעסן. די אייראָפעער האָבן אָנגעהויבן פאַרשטיין, אַז זייערע ענינים זיינען געפערלעך פאַרפלאָנטערט אין אַ נעץ, וואָס זיי האָבן זיך אַליין אויסגעפלאָכטן און וואָס זיי האָבן קיין כוח ניט פון איר זיך אַרויסצורייסן. אַז זייער טעגלעך לעבן איז צעקאַלעטשעט און דערשטיקט אין אַ פלאָנטער פון חובות, שטייערן און אומבייטן אין דער געלט-סיסטעם, וואָס שטעלן זיי בדלות.

אין אונזער באַריכט וועגן דער ערשטער פראַנצויזישער רעוואָלוציע האָבן מיר שוין אַרומגערעדט די עלעמענטאַרע שייכות פון קרעדיט און געלט-פאַרקער צום סאָציאַלן לעבן. נאָר די סאָציאַלע איבערגרופירונג, וואָס עס האָבן גורם געווען אין פראַנקרייך די רעוואָלוציע און די מלחמות וואָס נאָך איר, זיינען געווען נישטיק

אין פאַרגלייך מיט די געוואַלדיקע איבערשטעלונגען אין איירָאָפּע נאָך דער גרויסער מלחמה. די געזעלשאַפט פון סוף 18טן יאָרהונדערט איז לחלוטין געווען אַ סך פּשוטער און אויטאָנאָמער, ווי די צונויפגעקניפּלטע און געבונדענע איירָאָפּעישע געזעלשאַפט אין דער איצטיקער צייט. איר עקאָנאָמיש און סאָציאַל לעבן איז געווען איינגעשלאָסן אין אירע אייגענע גרענעצן. אָבער די איינציקע שווערקייט פון דער מאָדערנער לאַגע איז די, וואָס בעת די עקאָנאָמישע פאַרהעלטענישן און ווירקונגען האָבן שוין לאַנג אַריבערגעשפּאַנט די גרענעצן פון די עקסיסטירנדיקע מלוכות, מחמת די גרויסע פאַראַנדערונגען אין די פאַרקערס-מיטלען; בעת איצטער קאָן מען גרינג אַריבערפירן מאַסנווייז סחורות און אַרבעטס-קראַפט פון איין עק וועלט ביזן אַנדערן — אַ זאַך, וואָס איז קיין מאָל פריער ניט געווען באַוואוסט, חוץ די שפּייז-טראַנספּאָרטן פון דער רוימישער אימפּעריע; בעת גאָר די וועלט איז אַזוי אַרום עקאָנאָמיש פאַרקניפּלט, — זיינען נאָך מענטשן צוגעבונדן צו די קליינע פּאָליטישע איינטיילונגען, צו די איזאָלירטע סוווערענע מלוכות, וואָס זיינען געגרינדעט געוואָרן ביי אומשטאַנדן, וואָס זיינען שוין איצט ניטאָ.

די אײַנריידעניש פון נאַציאָנאַלער סוווערעניטעט מיט איר צוגעטשעפּעטן פאַנאַטיזם פאַר „גאָט, קיניג און לאַנד“ און כדומה איז דער ווילדסטער צווישן אַלע אָבערגלויבנס, וואָס ווירקן ביי היינטיקן טאָג אין דער וועלט. איטלעכע מלוכה מוז זיין פריי צו מאַכן איר אייגן געלט, רעגולירן איר אייגענעם קרעדיט, שטערן דעם טראַנספּאָרט דורך איר טעריטאָריע און אַוועקשטעלן צאָל-מחיצות פאַר דעם גאַנג פון האַנדל. איטלעכע מוז אַרייַנציען זיך אין חובות און בלייבן אָנגעשטרענגט, פיינדלעך און באַוואָפנט ביז די ציין קעגן אירע עצם ענלעכע שכנים. איטלעכע מוז האָבן איר אייגענע בילדונגס-סיסטעם, לערנען אַ פּאַרטיייִשע און ליגנערישע געשיכטע און אַריינלאָזן אין יונגן דור פאַרסמטע נאַציאָנאַלע השגות און אַ גיפטיקע שנאה צו אויסלענדער.

די דאָזיקע איינגעירשנטע כללה פון ניט-פעדערירטע סוווערענע מלוכות האָט פאַר איירָאָפּע געהאַט שווערע רעזולטאַטן. דער פּראָצעס פון עקאָנאָמישער מהומה און אויסגעשעפּטקייט, וואָס האָט זיך געהאַט

באַוויזן אין פראַנקרייך נאָך דער פראַנצויזישער רעוואָלוציע, האָט זיך איבערגעחזרט נאָך דער גרויסער מלחמה אין אייראָפּע אין אַ סך אַ גרע־סערן מאַסשטאַב און איז געווען גוואַלדיק קאָמפּליצירט דורך אַן אינ־טערנאַציאָנאַלן פּלאָנטער. איטלעכע מלוכה איז געווען פאַראָרעמט, אָבער איטלעכע מלוכה האָט אויפגעשטעלט אין ציפערן חובות קעגן יעטווידער אַנדער מלוכה פאַר דער נאַציאָנאַלער הילף אין דער מלחמה, וואָס אין איר זיינען אַלע געווען פאַרבינדעטע, און אַ פאַנטאַסטישער חוב איז אַרויסגעלייגט געוואָרן אויף די באַזיגטע. הגם די פאַראייניקטע שטאַטן זיינען אין די לעצטע סטאַדיעס פון דער מלחמה געווען אַ שונא פון דייטשלאַנד און האָבן געליטן ווינציקער ווי וואָסער עס איז אייראָפּעישע מלוכה, וואָס איז געווען פאַרמישט, איז אַמעריקאַנער אַמוניציע געוואָרן צוגעשטעלט אַלע פאַרבינדעטע פאַר אויסגעשרויפ־טע מקחים, און איצט איז אייראָפּע פאַרחובעט אַמעריקע ביז איבערן קאָפּ.

ווען אייראָפּע זאָל האָבן דעם מוט פשוט אָפּצוזאָגן זיך פון אַלע די מלחמה־חובות און מלחמה־תביעות, דעמאָלט וואָלט באַלד אָפּגערייניקט געוואָרן די לופט פאַר דער גאַנצער וועלט. אָבער נאָר אַ מעכטיקע פעדעראַלע רעגירונג פון אייראָפּע וואָלט געווען גענוג דרייסט און פריימוטיק דאָס צו טאָן. אייראָפּע האָט ניט ניט קיין פעדעראַלע רע־גירונג, ניט קיין וועלט־פּאָליטיק, ניט קיין פירערס מיט אַ ברייטן גייסט, זי האָט מער ניט מלכים, מלוכה־לייט, פּאָליטיקער, וואָס ווילן וויסן נאָר פון זייער קליינער צי גרעסערער פּאַראַפיע, פירערס פון געשעפטן, וואָס מוזן געשיצט ווערן דורך גרענעץ־אָפּצאָלן, צייטונגען באַגרענעצט אין אויסקוק דורך זייער שפּראַך און פאַרשפּרייט־פּלאַץ, לערערס, וואָס ווערן אויסגעהאַלטן פון דער מלוכה, נאַציאָנאַלע אוניווערסיטעטן און גרופּעס „פּאַטריאָטישע" פינאַנסיסטן. און זיי אַלע כאַפּט אָן אַן אימה ביים פשוטן געדאַנק וועגן אַ גרעסערער סיסטעם, וואָס וואָלט אָפּגענומען ביי זיי די גרויסע פערזענלעכע רווחים, וואָס זיי געניסן אויפן חשבון פון דער אייראָפּעישער מענטשהייט. זיי ווילן קיין געאייניקטע אייראָפּע ניט האָבן; זיי ווילן דערפון ניט הערן; זיי וואָלטן גיכער וועלן, אייראָפּע זאָל שטאַרבן, איידער ווערן דענאַציאָנאַליזירט. דע־מאָלט וואָלטן די פליגן דעם מיסטהויפן אויפגעצערט.

אַזוי אַרום איז גאַנץ אייראָפּע אין מערב=זייט פֿון רוסלאַנד אַריבער אין אַ שיילאָק=פּאַזיס: גאָר דער געזעלשאַפֿטלעכער אינטערעס איז פֿאַרנומען מיט די פּלענער, ווי אַזוי קריגט מען באַצאָלט די דאָזיקע פֿאַנטאַסטישע מלחמה=חובות, און דערווייל האָט איטלעכע סוווערענע מלוכה אויף איר אייגענעם שטייגער אַרומגעמייסטערט מיט געלט. אַ סך מענטשן זיינען פּלוצים בדלות געוואָרן, אַ סך זיינען פֿאַנטאַסטיש רייך געוואָרן דורך ספּעקולאַציע, און עס האָט אויסגעוויזן, אַז מער שכל איז אויסצוגעבן געלט, איידער קלייבן עס. אויב מען האָט ניט געבויט קיין הייזער פֿאַר געוויינטלעכע מענטשן, איז ניט געווען קיין שום מניעה אָדער שטער צו בויען און אויסצובעסערן לוקסוס=האָטעלן. קיין מאָל האָט מען אין אייראָפּע אַזוי פֿיל ניט געטאַנצט, און קיין מאָל האָט מען זיך אַזוי ניט געיאָגט נאָך ספּאָרט און פֿאַרגעניגנס. דער פּנים פֿון אייראָפּע האָט געוויזן די צונטער=רויטקייט פֿון אַ קראַנקהאַפֿטיקן פֿיבער.

קודם=כל איז געקומען דער חורבן פֿון געלט אין רוסלאַנד. די קאָמוניסטישע רעגירונג האָט אים גענערט און געצערטלט. זי האָט געדרוקט רובלס אָן אַ גרענעץ, און די וואַליוטע איז געפֿאַלן און פּרייזן האָבן געשטייגט, ביז עס איז געקומען דערצו, אַז אַן איי צי אַן עפּל האָט מען פֿאַרקויפֿט פֿאַר 10.000 רובל, און דער פּויער האָט שוין גאָר ניט געהאַט צוליב וואָס אָפּצושפּאָרן פֿאַרגרייטן און האָט קיין אימפּולס ניט געהאַט צו אַרבעטן צוליב אָפּשפּאָרן. די שטרענגערע קאָמוניסטן האָבן בכלל געהאַט בדעה אָפּצושאַפֿן דאָס פֿרייע קויפֿן און פֿאַרקויפֿן. געלט האָט באַדאַרפֿט אָנווערן זיין ווערט, און די אַרבעט פֿון דעם בירגער האָט באַדאַרפֿט ווערן אָנגעצייכנט אויף קאַרטעס, וואָס דאַרפֿן פּעריאָדיש אַרויסגעגעבן ווערן; פֿאַר די דאָזיקע קאַרטעס אַליין האָט מען גאָרנישט געקאָנט קויפֿן, זיי האָבן אָבער געהאַט קופּאָנעס פֿאַר שפּייז, קליידער, ביכער, פֿאַרבילעטן אאַז"וו. נאָר שוין 1921 האָט די באָלשעוויסטישע רעגירונג זיך איבערצייגט, אַז מען מוז ווידער אָנקומען צו געלט, מחמת נאָר געלט האָט די נייטיקע עקאָנאָמישע פֿליסעוודיקייט. עס האָט זיך באַוויזן אַ נייע רובל=וואַליוטע, וואָס אין איר איז איין רובל געווען ווערט 10.000 רובל פֿון דעם פֿריערדיקן אַרויסלאָז. אָנשטאָט דעם

רובל איז ווידער אין יאָר 1923 געקומען דער טשערוואָנעץ, וואָס איז גלייך אין זיין ווערט צו 10 צאַרישע גאָלד־רובלס פון פאַר דער קריג. דאָס איז דער באַזיס פון דעם איצטיקן געלט־פאַרקער אין רוסלאַנד. די טשערוואָנצעס ווערן אַרויסגעלאָזן פאָרזיכטיק, מען סטאַרעט זיך אויפצוהאַלטן זייער ווערט אויף די געלט־בערזעס. דערפון איז אַ ראיה, אַז אויך די באָלשעוויסטישע עקאָנאָמישע סיסטעם קאָן זיך ניט אָפּטיילן פון דעם אַלגעמיינעם געלט־מאַרק מיט דער וואַליוטע, חובות און דער גאַנצער איבעריקער מערבדיקער סיסטעם. די געלט־פּראָבלעם פון דער וועלט איז איינע, און זי קאָן ווערן פאַרענטפערט נאָר ווי אַ קאָסמאָפּאָליטישע פּראָבלעם.

אין מערב־זייט פון רוסלאַנד איז ניט געמאַכט געוואָרן קיין פּרוּוו אינגאַנצן פּטור צו ווערן פון געלט, נאָר מער אָדער ווייניקער אינפלאַציע איז געווען אין איטלעכן לאַנד. די עקספּערימענטן מיט געלט אין דייטשלאַנד זיינען דערגאַנגען ביז צום עקסטרעם, און זיי גיבן דעם אַלגעמיינעם פּראָצעס אין זיין פולסטער פאָרם. היות ווי די רעגירונג איז ניט געווען ביכולת צונויפצונעמען דורך שטייערן גענוג געלט אויף צו דעקן די אויסלענדישע התחייבותן און צו באַדינען די אינעווייניקסטע נויטן, האָט זי זיך געווענדט צו דער דרוק־מאַשין. אַז עס איז גרעסער געוואָרן דער סכום מאַרקן, וואָס געפינען זיך אין צירקולאַציע, זיינען געוואַקסן די הוצאות אויף אַדמיניסטראַציע און דער פּרייז פון דער אויסלענדישער וואַליוטע, וואָס דייטשלאַנד האָט געדאַרפט האָבן צוליב די רעפּאַראַציע־צאָלונגען, און מען האָט ווידער געמוזט אָנקומען צום דרוקן פּאַפּירלעך. אין יאַנואַר 1923 האָט דער דאָלער, וואָס איז אַל פּאַרי געווען גלייך 5 גאָלד־מאַרק, באַטראָפן 7.260 מאַרק. נאָך דעם איז שוין געקומען אַ גיכע ירידה. אין פעברואַר האָט מען פאַר אַ דאָלער געצאָלט 21.210 פּאַפּיר־מאַרק. אין יולי איז ער שוין געקאָסט אַריבער אַ מיליאָן. צום סוף יאָר איז ער געווען ווערט 4 ביליאָן פּאַפּיר־מאַרק.

די סאָציאַלע רעזולטאַטן פון אָט דעם פאַנטאַסטישן גילגול, וואָס עס האָט דורכגעמאַכט דאָס זיכערע געלט, ביז עס איז געוואָרן אַ שטיקל פּאַפּיר אָן ווערט, זיינען געווען זייער טיפע. אַ גאַנצער קלאַס מענטשן, וואָס האָבן געלעבט פון דעם געלט, וואָס זיי האָבן אַריינגעלייגט

אין ווערט־פּאַפּירן מיט אַ פּעסטן צינז, פּענסיאָנירטע באַאַמטע, אַלמנות און יתומים, וואָס האָבן געלעבט פון פּענסיע וכדומה נאָך אַזעלכע, זיינען געוואָרן פּאַופּעריזירט און אַריינגעטריבן אין די ערגסטע לעבנס־תנאים. גאָר די וויסנשאַפטלעכע, ליטעראַרישע און דערציערישע אַרבעט, וואָס איז געוואָרן געשטיצט דורך פרייוויליקע נדבות, איז איצט אָפּגעשטעלט געוואָרן. באַאַמטע, לערערס, מענטשן פון פרייע פּראָפעסיעס און כדומה אַזעלכע מענטשן, וואָס לעבן פון פעסטע שכירות אָדער פעסט פיקסירטן האָנאָראַר, זיינען קיין מאָל ניט געווען בכּוח אַזוי צו הייבן זייער פאַרדינסט, אַז עס זאָל קלעקן פאַר די געהעכערטע פרייזן. עס איז פאַקטיש געווען אַ מין עקאָנאָמישע שחיטה פון דער אָרעמער אינטעליגענץ. די הכנסות זיינען פאַרשוואונדן, און די פרייזן פאַר אַלע נויטווענדיקע זאַכן זיינען געוואַקסן פאַנטאַסטיש.

פון דער אַנדער זייט האָט איטלעכער, ווער עס האָט געהאַט אַ היפּאָטעק־חוב, און איטלעכער געשעפט געקאָנט באַצאָלן זיין חוב מיט אָנווערטיקע פּאַפּירלעך, און די אינעווייניקסטע רעגירונגס־חובות און די עפנטלעכע און מוניציפּאַלע הלוואות זיינען ניט געוואָרן. אַ שטיקל צייט האָט מען זיך גענומען מיטן גרעסטן אימפּעט פאַר עקספּאָרט־געשעפטן. מען האָט געמוזט אָננעמען שטרענגע מיטלען צו פאַרהיטן, מען זאָל ניט אַרויספירן אַלצדינג וואָס האָט אַ ווערט פון לאַנד. נאָר דער אַריינפיר פון שפּייז־פּראָדוקטן און רוי־מאַטעריאַלן איז געפאַלן ביז צו נול, און נאָך אַ שטיקל באַלעבונג אין דער פּראָדוקציע איז געוואָרן אַ גרויסער שטילשטאַנד און אַרבעטסלאָזיקייט. אין די שטעט איז געוואָרן קנאַפּ וואָס צו עסן, וואָרעם די פּויערים, וואָס האָבן איינגעזען, אַז מיט געלט קאָנען זיי גאָרנישט מאַכן, האָבן געוואָלט נאָר בייטן זייערע פּראָדוקטן אויף סחורה. הונגער, דחקות און פּיין איז געווען דער גורל פון די מאַסן פון מיטלקלאַס און פון די בכבודיקע אָרעמעלייט. עס איז געוואַקסן מיט אַמאָל די צאָל פון זעלבסטמאָרדן. די צאָל געבורטן איז געפאַלן אויף 15 פּראָצענט לגבי פאַראַיאָרן. נאָר פונדעסטוועגן איז די שטאַרבלעכקייט פון קינדער געוואַקסן אויף 21 פּראָצענט.

אומעטום זיינען אויסגעבראָכן פּאָליטישע מהומות, רעאַקציאָנערע און רעוואָלוציאָנערע באַוועגונגען. קיין אַנדער פאָלק, ווי די גע‌אָרדנטע, געבילדעטע און דיסציפּלינירטע דייטשן, וואָלט אַזאַ שטורעם ניט אויסגעהאַלטן. אין נאָוועמבער האָט די רעגירונג געשאַפן אַ נייע וואַליוטע. זי האָט אײַנגעפירט אַ „רענטן־מאַרק“, וואָס איז געווען געזיכערט דורך דעם אַלגעמיינעם אַקטיוו פון לאַנד און האָט אָפּגעשטעלט דאָס דרוקן די אַלטע מאַרקן. איין רענטן־מאַרק איז געווען גלייך איין ביליאָן פּאַפּיר־מאַרק. דורך באַגרענעצן שטרענג דעם אַרויסלאָז האָט די רענטנמאַרק זיך אײַנגעשטעלט אויף אַ הויכן שטאַנד. און אַזוי אַרום האָט דייטשלאַנד געקאָנט זיך אומקערן צוריק צו איר פריערדיקער וואַליוטע. אין יאָר 1925 האָט די גאָלדענע רייכס־מאַרק פאַרנומען דעם אָרט פון דער רענטנמאַרק, און די רענטנ־מאַרק איז ביסלעכווייז אַרויסגענומען געוואָרן פון פאַרקער.

אין עטלעכע אַנדערע לענדער, למשל אין עסטרייך און פּוילן, איז די געשיכטע פון געלט־וואַליוטע געווען כמעט פּונקט אַזוי טראַגיש ווי אין דייטשלאַנד. ביידע זיינען זיי צוריקגעהונקען צו זייער איצט פון דאָס ניי־אײַנגעשטעלטער וואַליוטע. די עסטרייכער האָבן אָנגענומען אַ נייע רעגירונג־מטבע, דעם שילינג; פּוילן האָט אײַנגעפירט אַ זלאָט (גילדן), ביידע באַגרינדעט אויף גאָלד. אַזעלכע לענדער, ווי טשעכאָסלאָוואַקיע, גריכנלאַנד, פינלאַנד, הגם זיי האָבן אויך דורכגעמאַכט אַן אינפלאַציע, זיינען זיי דאָך געווען אײַנגעהאַלטן, און האָבן דערפאַר אויפגעהיט זייער לכתחילהדיקע געלט־איינהייט אין אַ געוויסער סטאַבילקייט, אַזוי אַז זי באַטרעפט אַן ערך אַ פינפטל צי אַ זעקסטל פון איר פריערדיקן גאָלד־ווערט. איטאַליע, פראַנקרייך און בעלגיע האָט דורכגעפירט די אינפלאַציע אין נאָך שמאָלערע גרענעצן. די איטאַליענישע לירע איז אַראָפּגעזונקען פון $25^1/_4$ ביז אונטער הונדערט פאַר אַ פונט סטערלינג. פאַר מוסאָלינים צייט, און נאָך אַ פאַזיס פון מסופקדיקער זיכערקייט, האָט זי ווייטער גענומען זינקען ביז 110, 120, 130 און זי האַלט נאָך אַליין אין פאַלן, אין דער צייט ווען דאָס ווערט געשריבן. דער פראַנצויזישער און בעלגישער פראַנק און די שפּאַנישע פּעזעטאַ פאַלן נאָך פאַמעלעכ־

דיקער. דער פראַנק איז אַריבער דעם גרענעץ הונדערט פאַר אַ פונט אין יאָר 1925, און פאַלט נאָך ווייטער.

די לאַטיינישע פעלקער צאָלן ניט גערן שטייערן; די הוצאות אויף מיליטערישע ענינים אין די דאָזיקע לענדער זיינען נאָך זייער שווער, און עס איז אַ ספק, צי דער פּראָצעס פון אינפלאַציע קאָן ווערן אינגאַנצן אָפּגעשטעלט. סוף-כל-סוף איז אפשר מעגלעך, אַז ווען די וואַקלעניש וועלן האָבן אויף אַ שטיקל צייט זיך איינגעשטעלט, וועלן

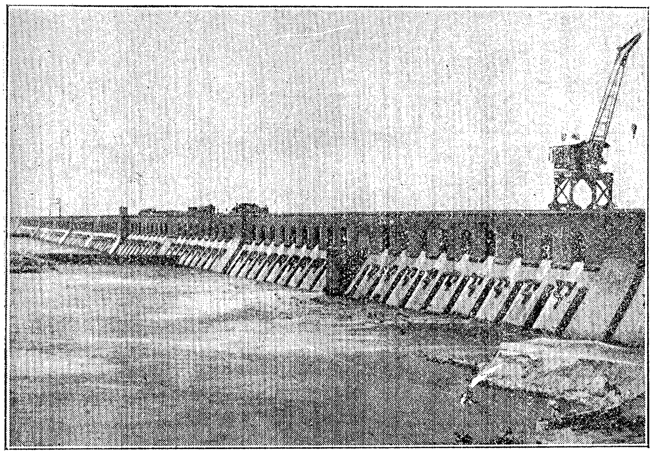

די סענאַר-דאַמבע אויפן בלויען נילוס אין סודאַן. זי איז געבויט געוואָרן פון סוף 1922 ביז סוף 1925 און האָט אָפּגעקאָסט 4 מיליאָן פונט.

דער פראַנק און די לירע קריגן אַ נייעם גאָלד-עקוויוואַלענט אין הסכם מיט זייער רעאַלן ווערט. דער ענגלישער סאָווערעין איז געפאַלן לגבי זיין גאָלד-ווערט נאָכן קריג, אָבער קיין מאָל ניט ביז אַזאַ מאָס, אַז ער זאָל פאַרלירן מער פון אַ דריטל פון זיין ווערט, און אין די יאָרן 1924 — 1925 איז ער, נאָך ענערגישע אָנשטרענגונגען, אַ באַגרענעצונג פון קרעדיט, אַן אָפּשטעל פון געשעפט און אַן ערנסטן קריזיס פון אַרבעטסלאָזיקייט, צוריק אַרויפגעבראַכט געוואָרן צו זיין

פריערדיקער פאַריטעט מיטן גאָלד-דאָלאַר. די סקאַנדינאַווישע לענ-
דער, האָלאַנד און שווייץ האָבן דורכגעמאַכט לפי-ערך קליינע היי-
בונגען און ירידות פון דער וואַליוטע.

דאָס איז געשיכטע אין דער פאָרם פון אַ חשבון. דער לייענער
קאָן זיך אַליין אויסמעלן, וויפיל שרעק און יאוש, צרות און פּיין,
דחקות און נויט, קראַנקהייט און טויט באַטייטן אָט די באַראָמעטרישע
קונצן פון דער אייראָפּעאישער וואַליוטע, אויב מען זאָל זיי איבער-
זעצן און דער שפּראַך פון מענטשלעכן געפיל.

מיר קעמפן זיך דורך צוריק אויף אַ ציט צו אַ גאָלד-וואַליוטע.
דאָס גיט ניט קיין אידעאַלע וואַליוטע, נאָר דאָס איז, ווייזט אויס,
די בעסטע מאָס אין דער וועלט, כּל-זמן געלט ווערט נאָך קאָנטראָ-
לירט דורך אַ סך אומאָפּהענגיקע רעגירונגען. היות ווי מיר האָבן
ניט קיין קאָסמאָפּאָליטישע רעגירונג און ניט קיין פעדעראַלע וועלט-
רעגירונג, וואָס זאָל זיין ביכולת צו קאָנטראָלירן די דאָזיקע ענינים,
מוזן מיר איבערענטפערן די עקאָנאָמישע אייבערהערשאַפט פון דער
ערד צו אַ מעטאַל. עס איז אַ טויטער שטאָף; ער צווינגט, אַז איט-
לעכע נייע פּראָדוקטיווע אַרבעט זאָל צאָלן צינז די רווחים פון אַמאָל;
אָבער ער קאָן לכל הפּחות ניט אָפּנאַרן און ליגן, ווי אַ פּאָליטיקער,
און האָט ניט קיין פּאַטריאָטישע פּאָראורטיילן.

---

12. די פאַרבאָרגנקייט פון די שעפערישע כּוחות, וואָס ווירקן אין דער וועלט.

עס איז ניט מעגלעך צו גלויבן, אַז די ציוויליזאַציע וועט איינ-
זינקען אויף שטענדיק אין אַ פּשוטן אַריטמעטישן זומפּ, אָדער אַז
דער פּראָגרעס קאָן ווערן אָפּגעשטעלט און פאַרהאַלטן דורך די קאָנ-
סערוואַטיווע אייגנטימער פון דער גאָלד-וואַליוטע. עס זעט זיך אָן,
אַז אין משך פון דער צייט וועט מען, הגם מיט גרויסע חורבנות
און עוולות, צוקומען צו אַ נייער פאַזע פון אַ לפי-ערך סטאַבילן געלט, און
אַז דעמאָלט וועט געמאַכט ווערן אַ פּרווו צו אינטערנאַציאָנאַליזירן
דעם קרעדיט און וואַליוטע, און דאָס וועט באַפרייען די אונטערנע-

מונג פון דער צו שווערער משא פון חובות. דעמאָלט וועט דער פּראָגרעס זיך ווידער אַ רוק טאָן אין אַזאַ מאַסשטאַב, וואָס מיר קאָנען גאָר איצט וועגן דעם ניט חלומען. נאָר דער דאָזיקער אויסקוק זעצט פאָראויס אַזאַ אינטעלעקטועלן כוח און אַזאַ ווילנס-געמיינשאַפט, וואָס איז איצט ניט צו באַמערקן אויפן אייבערפלאַך פון דער מענטשהייט. זי זעצט פאָראויס די רעאַליזירונג פון דער אידעע פון איין איינציקער געמיינשאַפט, וואָס איז געוויס נאָך ניט דערגרייכט. זי זעצט פאָראויס אַ סכום איבערציִונג, וואָס איז מסוגל גובר צו זיין דעם גרויסן כוח פון אינערציע און עגאָאיסטישער אָפּאָזיציע.

אין אונזער באַריכט וועגן די טרעפּעניִשן פון דער מענטשהייט ביז איצט זיינען מיר געווען בּיכולת צו פאַרבינדן די גרויסע שינויים אין דער מענטשלעכער ערפאַרונג מיט דעם דור, וואָס פון אים זיינען זיי אַרויסגעקוואָלן, וואָרעם איטלעכער שינוי האָט אָנטפּלעקט זיינע וואָרצלען און זוימען. נאָר ווער קאָן זאָגן, וואָס וועט ביי היינטיקן טאָג געבוירן? פאַראַן איצט אַ גרויסע אַנטוויקלונג פון פּאָליטישע, סאָציאַלע און מאָראַלישע אידעעס איבער גאָר דער וועלט, אָבער צי וועלן זיי טראָגן פירות? די אַרמייען מאַרשירן, די פלאַגן פלאַטערן, די פּאַטריאָטן רייסן די העלזער. איז נאַציאָנאַליזם אַ רוח, וואָס באַלד וועט דער האָן-קריי אים פאַרטרייבן, אָדער איז ער אַן איינגעוואָרצלטע צעשטערנדיקע רעאַליטעט, און די איינהייט פון די מענטשן איז ניט מער ווי אַ פאַרבייגייענדיקע שטרעבונג? אויב דאָס איז אַ רוח, איז דאָס זייער אַ לעבעדיקער רוח, וואָס טומלט אַ סך. נעמט וואָסער ציייטונג און טוט אַ קוק, וויפיל אָרט ווערט אָפּגעגעבן פאַר בילדונג, פאַרן געדאַנק, פאַר דער צוקונפט. אָבסערווירט אַ גרופּע מענטשן פון אַ גאַנץ יאָר און ווערט געוואָר, ווי ווינציק מינוטן אין אַ וואָך זיי גיבן אָפּ אויף צו טראַכטן מכוח דעם פּראָגרעס פון דער וועלט.

נאָר אַ ווויסנשאַפטלעכער און מאַטעריעלער פּראָגרעס גייט ווייטער, און באַזונדערס אַנטוויקלט זיך די וויסנשאַפט פון סאָציאַלער פסיכאָלאָגיע און גייסטיקן אַנאַליז. בכדי די מענטשהייט זאָל זיך געבן אַ רוק פאָראויס, איז נייטיק אַ נייער און געניִיערער באַגריף פון דעם מענטשלעכן ווילן און פאַנטאַזיע, און עס ווייזט אויס, אַז מיר קו-

מען צו דעם באַגריף. דער המון איז אָפּגעשטאַנען, אָבער דער המון איז באַוועגלעך; אויב ער לערנט ווייניק, פאַרגעסט ער גרינג. ער קאָן ווערן איבערגעגאָסן אין נייע כּלים און וועט אָננעמען זייער באַלד די פאָרם פון נייע אינסטיטוציעס. דער פּאַטריאָטיזם פון המון, זיין געטריישאַפט, זיין פיינדשאַפט און אַפילו זיין ליידנשאַפטלעך אויסגעדריקטער גלויבן איז ניט טיפער ווי די הויט. אַלע מיטלען און מעטאָדן אויף אַריינצוזעצן געדאַנקען אין די מוחות פון המון, פאָרצושטעלן אים זע-פּונקטן, העלפן אים קלערער זען זיינען איצט ניט אין ערך בעסער און ווירקעוודיקער, ווי זיי זיינען געווען ווען עס איז פריער. מיר זיינען איצט אַריבער יענע רויע פאָרשטעלונג פון דעמאָקראַטיע, וואָס האָט אַרויסגעקוקט אויף דער שטימענדיקער מאַסע, זי זאָל געבן איניציאַטיווע און ריכטונג. מיר הייבן אָן אַלץ קלערער און קלערער צו זען, אַז די צוקונפט דאַרף ווערן צוגעגרייט אין דער לאַבאָראַטאָריע און סטודיע, און ניט אויף דער גאַס. דער נאַציאָנאַליזם, וואָס באַהערשט איצט די וועלט, איז געגליכן צו אַ שיכּורן באָדיונג, וואָס מאַכט געוואַלדן אין שטוב און פאַרטשעפּעט איטלעכן, ביז מען איז זיך מיישב און וואַרפט אים פּלוצים אַרויס דורך דער טיר, און אַלע קוקן זיך אָן און חידושן זיך, ווי אַזוי האָט מען אַזוי לאַנג געלאָזט אים אַזוי ראָנדושען אין שטוב. דער אימפּעט און די ביזקייט, וואָס מיט איר טוט דער פּאַטריאָטיזם איצט אין איטאַליע אָפּ זיינע מערדערישע מעשים, און ער פּרוּווט דאָס נעמלעכע צו טאָן אויך אין פראַנקרייך און דייטשלאַנד, אין ענגלאַנד און די פאַראייניקטע שטאַטן, איז אַ סימן, אַז ער הייבט שוין אָן צו שפּירן אַ שרעק פאַר אָט דער לעצטער פּראָגע.

די נייע כּוחות, די קאָסמאָפּאָליטישע השגות, וואָס מוזן אַמאָל ירשענען די ערד, האָבן אויסצושטיין אומעטום אַ שווערן קאַמף, מחמת זיי זיינען בהכרח ניט לאָיאַל בנוגע די עקסיסטירנדיקע רעגירונגען. די וואָס זיינען פאַרכאַפּט פון דעם צוקונפטס-בילד פון אַ געאייניקטער מענטשהייט מוזן אָדער זיך אָפּהאַלטן פון צו באַטייליקן זיך אין פּאָליטישן לעבן און דעמאָלט פאַרמשפּטן זיי זיך צו נישטיקייט, אָדער זיי מוזן אַריינגיין אין די געזעצגעבערישע אַנשטאַלטן, אָפּגעבן שבועות פון געטריישאַפט מיט דער לכתחילהדיקער כּוונה אונטער-

צוֹאָרדענען די סיסטעם, וואָס זיי זאָגן צו די צו באַדינען און אונטערצו־האַלטן, דער רעאַליזירונג פֿון דעם ברייטערן פּלאַן. חוץ דעם, זײַנען רעגירונגען און געזעצגעבערישע אָרגאַנען אַזוי געבויט צוליב קאָנפֿליקטן און צוליב נאַציאָנאַליסטישן אויסדרוק, אַז מענטשן, וואָס גייען אַרײַן צו זיי מיט די ברייטסטע כּוונות, געפֿינען זיך באַלד אַרומגענומען מיט די באַגרענעצונגען פֿון זייער מצב. פּאַר פּריוואַטע געשעפֿטן און פֿינאַנסיעלע אָרגאַניזאַציעס איז גרינגער אַריבערצוגיין די גרענעצן פֿון נאַציע און מלוכה, איידער פּאַר פּאָליטיקער. אַ פֿאַרבאַנד פֿון באַנקירן ברענגט איצט די וועלט צוריק צו אַ גאָלד־וואַליוטע. און מען דאַרף האָפֿן, אַז די אינטערעסן פֿון די גרויסע שיף־און טראַנספּאָרט געזעלשאַפֿטן וועלן העלפֿן באַפֿרייען די וועלט־פּראָדוקציע פֿון די פּענטעס פֿון די צאָל־טאַריפֿן, וואָס וואַרגן זי.

אָבער דער קאָנפֿליקט צווישן נאַציע און מענטשהייט, צווישן דער געשלאָסענער געזעלשאַפֿט און דער פֿרייער געזעלשאַפֿט איז ניט שטענדיק אָדער בדרך כּלל אַ קאָנפֿליקט צווישן איין סאָרט מענטשן און אַ צווייטן. עס איז אַ סך מער אַ קאַמף אין דער נשמה פֿון מענטשן. די נײַע השגות פֿון דער מענטשלעכן מהות זייען זיך דורך אומעטום, דרינגען אַרײַן אין געדאַנק פֿון איטלעכן. אַ קיניג קאָן הײַנט זײַן פֿול מיטן באַוואוסטזײַן פֿון זײַן אייגענער וויכטיקייט און פֿון די רעכט פֿון זײַן דינאַסטיע, און מאָרגן, אין אַן אַנדער שטימונג, קאָן ער זיך פֿילן נאַריש אין זײַן אוניפֿאָרם און מיט זײַן צערעמאָניאַל. אַ געשעפֿטס־מאַן קאָן בײַטאָג פּלאַנעווען, שוויצן, האַווען, שמײַען, זוכן אַרײַנצוכאַפּן וואָס מער, און בײַנאַכט קאָן ער זיך אַרומזען און זיך חידושן, צי דען טאַקע פּטרט ער אַוועק זײַן קורצע צײַט צווישן אײַבי־קייטן מיטן בעסטן נוצן. טיף אין מענטשלעכן באַוואוסטזײַן שטעקט אַ שׂנאה צו פּערזענלעכער נישטיקייט. איטלעכער איינער וואָס לעבט מוז צײַטנווײַז זיך אָפּשטעלן און אַ פֿרעג טאָן: „וואָס טו איך אויף מיט מײַן לעבן?“ ערשט ווי די צוקונפֿט וויקלט זיך פֿונאַנדער, וועלן מיר אָנהייבן אָפּצושאַצן די מאָס און דעם כאַראַקטער פֿון אָט דעם נײַעם אוניווערסאַלן כּוח, וואָס זאַפּט זיך אַרײַן אין די מענטשישע נשמות און הערצער.

---

13. די פֿאַראייניטלעכונג פֿון די מענטשנס ווילנס אין פּאָליטישע ענינים מוז זיין אַ רעזולטאַט פֿון אַ באַוואוסטזיניקער אָנשטרענגונג אין אַ גרויסן מאַסשטאַב.

אונזער געשיכטע האָט אָנגעצייכנט אַ שטענדיקן וואוקס פֿון די סאָציאַלע און פּאָליטישע אײנהײטן, וואָס אין זיי האָבן מענטשן זיך פֿאַרבונדן. אין דעם קורצן פּעריאָד פֿון צען טויזנט יאָר זיינען די דאָזיקע אײנהײטן אויסגעוואַקסן פֿון דעם קלײנעם פֿאַמיליען־שבט פֿון דער פּרי־נעאָליטישער קולטור ביז צו גרויסע פֿאַראייניקטע מלוכות פֿון דער הײנטיקער צייט — וואָס זיינען אָבער נאָך אַלץ צו קלײן. און אָט די אומענדערונג פֿון דער גרייס פֿון דער מלוכה — אַן אומענדערונג, וואָס איז נאָך ניט פֿולקום גענוג — איז געוואָרן באַלייט דורך טיפֿע אומענדערונגען פֿון איר טבע. צוואַנג און קנעכטשאַפֿט זיינען פֿאַרביטן געוואָרן דורך אידעעס פֿון געאייניקטער פֿרייהייט, און די סוווערעניטעט, וואָס איז געווען אַמאָל קאָנצענטרירט אין אַן אויטאָקראַטישן קיניג און גאָט, האָט זיך איצט אויסגעשפּרייט איבער דער גאַנצער געמיינשאַפֿט. אײדער די רוימישע רעפּובליק האָט זיך געהאַט אויסגעשפּרייט איבער גאַנץ איטאַליע, איז ניט געווען קיין פֿרייע געמיינשאַפֿט גרעסער ווי אַ שטאָט־מלוכה; אַלע גרויסע געמיינשאַפֿטן זיינען געווען צוואַנגס־געמיינשאַפֿטן אונטער אַ מאָנאַרך. די פֿאַראייניקטע רעפּובליק פֿון די פֿאַראייניקטע שטאַטן וואָלט ניט געקאָנט עקסיסטירן אָן אַ דרוק־פּרעסע און אָן אַן אײזנבאַן. דער טעלעגראַף און טעלעפֿאָן, דער אַעראָפּלאַן, דער שטענדיקער פּראָגרעס פֿון טראַנספּאָרט אויף דער יבשה און אויפֿן ים פֿאַרלאַנגען איצט אַ נאָך גרעסערע אָרגאַניזאַציע.

אויב אונזער קאָנטור איז פּינקטלעך געצייכנט און די דאָזיקע קורצע מסקנות זיינען ריכטיק, איז דערפֿון געדרונגען, אַז מיר זיינען אַריינגעצויגן אין אַן געוואַלדיקער אויפֿגאַבע אַוועקצושטעלן אויף אַ געהעריקן אופֿן די אַלגעמיין־מענטשלעכע ענינים. אונזערע מלחמות, אונזער סאָציאַלער קאָנפֿליקט, אונזערע געוואַלדיקע עקאָנאָמישע שפּאַנונגען, דאָס זיינען אַלץ פֿאָרמען פֿון אָט דער גרויסער צופּאַסונג.

די לאָיאַלקייט און די אונטערטאַנשאַפט פון היינטיקן טאָג זיינען אין בעסטן פאַל ציטווייליקע לאָיאַלקייט און אונטערטאַנשאַפט. אונזער אמתע מלוכה, די מלוכה, וואָס הייבט זיך שוין פאַקטיש אָן, די מלוכה, וואָס איר מוז איטלעכער מענטש אָפגעבן גאָר זיין פאָליטישע אָנשטרענגונג, איז די איצט אויפקומענדיקע פעדעראַלע וועלט־מלוכה, וואָס צו איר פירט די מענטשלעכע נויטווענדיקייט. אונזער אמתער גאָט איז איצט דער גאָט פון גאָר דער מענטשהייט. נאַציאָנאַליזם ווי אַ גאָט מוז אַראָפ אין כף הקלע אַזוי ווי אַלע שבט־געטער. אונזער אמתער נאַציאָנאַליזם איז די מענטשהייט.

ווי ווייט ווילן מאָדערנע מענטשן זיך אָנכאַפן פאַר דער דאָזיקער נויטווענדיקייט, זיך אידענטיפיצירן מיט איר און נעמען זיך רעווידירן זייערע אידעעס, איבערבויען זייערע אינסטיטוציעס און דערציען די קומענדיקע דורות צו אָט דער אויסשפרייטונג פון בירגערשאַפט. וואָס דאַרף סוף־כל־סוף קומען? ווי ווייט ווילן זיי בלייבן פינסטער, פאַרעקשנט, געפענטעט דורך געוויינהייט און טראַדיציעס, קעגן די צונויפווירקנדיקע כוחות, וואָס באָטן זיי אָן אָדער איינִיקייט אָדער אומגליק? פריער אָדער שפעטער מוז די דאָזיקע איינִיקייט קומען, אַניט איז קלאָר, אַז די מענטשן וועלן אומקומען דורך זייערע אייגענע דערפינדונגען. היות ווי מיר גלויבן אין כוח פון שכל און פון דעם וואַקסנדיקן גוטן ווילן אין מענטשן, דעריבער זיינען מיר געצוואונגען אָפצוּוואַרפן די לעצטע מעגלעכקייט. נאָר דער ערשטער וועג קאָן זיין זייער אַ לאַנגער און אַ שווערער, זייער אַ טראַגישער און פיינפולער, אַ מאַרטירערטום פאַר אַ סך דורות, אָדער מען קאָן אים דורכמאַכן גרינג אין משך פון אַ דור מיט עפעס. דאָס איז געווענדט אָן כוחות, וואָס מיר פאַרשטייען איצט זייער טבע, אָבער ניט זייער מאַכט. עס דאַרף זיין אַ גרויסער פראָצעס פון בילדונג, דורך געבאָט און דורך לערנונג און דורך געניטונג, נאָר עס איז נאָך ניטאָ קיין כמות־דיקע מאָס צו זאָגן אונז, וויפיל באַדאַרף מען לערנען און ווי גיך קאָן די לערע ווערן דורכגעמאַכט. אונזערע אָפשאַצן בייטן זיך מיט אונזערע שטימונגען; עס קאָן געדויערן אַ סך לענגער ווי מיר האָפן און עס קאָן זיין אַ סך קירצער, ווי מיר האָבן מורא.

די שרעקלעכע דערפאַרונגען פון דער גרויסער מלחמה האָבן געבראַכט דערצו, אַז זייער אַ פולע מענטשן, וואָס האָבן אַמאָל גע־האַלטן פּאָליטישע ענינים גרינג, נעמען זיי אָן איצט זייער ערנסט. פאַר אַ געוויסער קלייגער צאָל מענער און פרויען איז די דערגרייכונג פון וועלט־שלום שוין געוואָרן דאָס העכסטע ווערק פון לעבן, איז שוין געוואָרן אַ זאַך. וואָס זיי גיבן זיך איר איבער מיט רעליגיעזער מסירות נפש. פאַר אַ סך אַ גרעסערער צאָל איז דאָס געוואָרן לכל־הפחות אַ

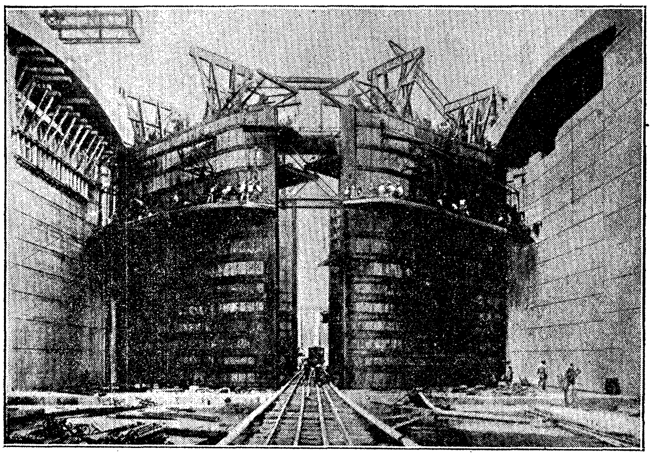

די טויערן פון פּאַנאַמער קאַנאַל.

הויפּט־מאָטיוו. אַ סך אַזעלכע מענטשן זוכן איצט וועגן, ווי אַזוי צו ווירקן פאַר אָט דעם גרויסן ציל, אָדער זיי ווירקן שוין אויף פאַר־שיידענע אופנים פאַר אָט דעם גרויסן ציל, דורך פעדער און איבער־צייגונג, אין שולן און אין אוניווערסיטעטן און אין ביכער, אויף די שליאַכן און זייטן־וועגן פון געזעלשאַפטלעכן לעבן. אפשר זיינען איצט דאָס רוב מענטשן גוטוויליק געשטימט צו אַזעלכע אָנשטרענ־גונגען, אָבער די דאָזיקע שטימונג איז אַ נעפּלדיקע: זיי האָבן ניט קיין קלאָרן געפיל דערפאַר, וואָס מוז מען טאָן און וואָס באַדאַרף מען

פאַרהיטן, בכדי מען זאָל קאָנען אַרוק טאָן פאָראויס די סאָלידאַריטעט פון מענטשן. דאָס וואָס די גאַנצע וועלט האָט אַ צייט געגלייבט און געהאָפט אויף פּרעזידענט ווילסאָן, איידער ער האָט אָנגעהויבן שוואַך ווערן און געגאַרן, האָט זייער אַ פולע צו באַטייטן פאַר דער צוקונפט פון דער מענטשהייט. אַנטקעגן אָט די מאָטיוון פון אחדות שטייען די לחלוטין סותרדיקע מאָטיוון, די שרעק און די שנאה צו פרעמדע זאַכן און פעלקער, ליבשאַפט און געטריישאַפט צו אַלטע טראַדיציעס, פּאַטריאָטיזם, ראַסן־פאָראורטיילן, חשד, אומצוטרוי — און די עלעמענטן פון צו־להכעיס, שלעכטסקייט און עגאָיזם, וואָס זיינען נאָך אַזוי שטאַרק אין דער נשמה פון איטלעכן מענטשן.

ביז אַהער זיינען רעליגיע און בילדונג געווען די כוחות אין דער נשמה פון יחיד און פון דער געמיינשאַפט, וואָס האָבן געקעמפט קעגן די חיה׳שע, געמיינע און אינדיווידואַליסטישע אימפולסן, וואָס שיידן אונז אָפּ פון אַנאַנד, און זיינען זיי בייגעקומען. רעליגיע און בילדונג, די דאָזיקע ענג פאַרקניפּטע השפעות, האָבן געמאַכט מעגלעך די עקסיסטענץ פון גרעסערע מענטשלעכע געזעלשאַפטן, וואָס זייער וואוקס האָבן מיר אָנגעצייכנט אין דעם דאָזיקן „קאָנטור“; זיי זיינען געווען די הויפּטלעכע סינטעטישע כוחות דורך דער דאָזיקער גרויסער געשיכטע פון פאַרברייטערטער מענטשלעכער צוזאַמענאַרבעט, וואָס מיר האָבן זי געצייכנט פון אירע אָנהייבן. אין די אינטעלעקטועלע און טעאָלאָגישע קאָנפליקטן פון 19טן יאָרהונדערט האָבן מיר געפונען די דערקלערונג פאַר דעם אויסנאַמלעך טשיקאַוון פאַקט, וואָס די רעליגיעזע לערנונג האָט זיך אָפּגעריסן פון דער פאָרמעלער בילדונג — וואָס דאָס איז אַ כאַראַקטעריסטישער סימן פון אונזער תקופה. מיר האָבן אָנגעצייכנט דעם פועל־יוצא פון דער דאָזיקער פּאַזע פון רעליגיעזע מחלוקתן און מהומות דערין, וואָס די אינטערנאַציאָנאַלע פּאָליטיק האָט זיך אַ ווענד געטאָן צו אַ ברוטאַלן נאַציאָנאַליזם, און וואָס דאָס אינדוסטריעלע און געשעפטלעכע לעבן האָט זיך אַ ווענד געטאָן צוריק צו בייזער, עגאָיסטישער און ניט־שעפערישער ריווח־זוכעריי. עס איז געווען אַן אַרויסרייסן זיך פון אַן אַלטן צוואַנג — אַן אמתע דע־ציוויליזאַציע פון דער מענטשלעכער נשמה.

מיר ווילן דאָ אונטערשטרייכן די הנחה, אַז די דאָזיקע צעשיידונג צווישן דער רעליגיעזער לערנונג און דער אָרגאַניזירטער בילדונג איז בהכרח אַ צייטווייליקע, אַ פאַרבייגייענדיקע איבערשטעלונג, און אַז באַלד מוז בילדונג און דערציִונג ווערן רעליגיעז אין ריכטונג און גייסט. ווי דער אָנערקענטער עיקר־אימפּולס, וואָס מיט זיין כוח ווערט געבויט די מענטשלעכע געזעלשאַפט, מוז ווערן דער אימפּולס צו דינען דעם כלל און אינגאַנצן זיך אַרויסצוטאָן פון דעם אייגענעם איך, — דאָס איז דער זעלביקער אימפּולס, וואָס איז דער גרונט־כוח פון אַלע גרויסע רעליגיעס אין די לעצטע פינף־און־צוואַנציק יאָרהונדערטער. די לעצטע זיבעציק־אַכציק יאָר וואוילשטאַנד, לייכטזיניקייט און סקעפּטיציזם איז ער קענטיק אָפּגעשוואַכט געוואָרן, נאָר איצט מוז ער ווידער נעמען ווירקן, אַ געלייטערטער און געקלערטער.

דערציִונג איז די צוגרייטונג פון דעם יחיד פאַר דער געזעלשאַפט, און זיין רעליגיעזע אויסבילדונג איז דאָס האַרץ פון דער דאָזיקער צוגרייטונג. ביי דער אינטעלעקטועלער אויסשפּרייטונג פון 19טן יאָרהונדערט האָט ניט אַנדערש געמוזט פאָרקומען אַ ריס אין דער דערציִונג, עס האָט געמוזט אַריינקומען אַ צעטומלעניש אין די מוחות, און דער ציל פון דערציִונג האָט געמוזט פאַרלאָרן גיין. מיר קאָנען ניט צוגרייטן קיין יחיד צוליב דער געזעלשאַפט, אויב אונזערע אייגענע אידעעס זיינען צעטרייסלט און מאַכן דורך שינויים. די אַלטע לאָיאַלקייט, די אַלטע צופיל באַגרעניצטע און שמאָלע פּאָליטישע און סאָציאַלע הנחות, די אַלטע צופיל געקינצלטע רעליגיעזע פאָרמולעס האָבן אָנגעוואָרן זייער איבערצייגקראַפט, און די גרעסערע אידעעס פון אַ וועלט־מלוכה און פון אַן עקאָנאָמישער געמיינשאַפט האָבן נאָר פּאַוואָליע זיך דורכגעשלאָגן זייער וועג צו אָנערקענונג.

ביז אַהער האָבן זיי זיך געשטיצט נאָר אויף אַ מיעוט מענטשן מיט אויסנאַמלעכע נשמות. נאָר פון די צרות און טראַגעדיעס פון אונזער צייט און פון דער צעטומלעניש אַרויס וועט אפשר אַנטפּלעקן זיך אַ מאָראַלישע און אינטעלעקטועלע אויפלעבונג, אַ רעליגיעזע אויפלעבונג, וואָס זי וועט פּשוט און פריי לערנען, ווי אַזוי צו פאַראייניקן מענטשן פון פרעמדע ראַסעס און אָפּגעטיילטע טראַדיציעס

אויף איין בשותפישן און אויסגעהאַלטענעם לעבנס-וועג אין דינסט פון דער וועלט. מיר קאָנען נישט פאָראויסזאָגן די ברייטקייט און די קראַפט פון אַזאַ אויפלעבונג; מיר קאָנען אַפילו ניט ברענגען קיין באַווייז, אַז זי הייבט זיך אָן. די אָנהייבן פון אַזעלכע זאַכן זיינען קיין מאָל ניט אָנזעעוודיק. גרויסע באַוועגונגען פון דער פאָלקס-נשמה קומען שטענדיק „ווי אַ גנב ביינאַכט", און מיט אַמאָל אַנטדעקט מען זיי מעכטיק און פאַרשפּרייט איבער אַ וועלט. אַ רעליגיעזע באַוועגונג — אויסגעטאָן פון פאַרדאַרבענישן און באַפרייט פון די לעצטע כהונישע פלאָנטערנישן — וועט אפשר איינגיכן אַ בלאָז טאָן דורכן לעבן ווי אַ גרויסער ווינט, אַריינדרינגען דורך די טירן און אַראָפּרייסן די פאַרמאַכטע לאָדנס פון יחידישן לעבן, און דעמאָלט וועלן אַ סך זאַכן, וואָס איצט ווייזן זיי אויס צו זיין אַזוי שווער, אַז מען קאָן זיי אַפילו ניט פאַרלאַנגען, ווערן מעגלעך און גרינג צו דערלאַנגען.

---

14. די שאַפנדיקע כוחות פון דער וועלט-איינהייט.

אויב מיר נעמען אָן, אַז מענטשן פאַרמאָגן גענוג יושר און גענוג פאַרשטאַנד צו שאַפן באַלד, געלערנט דורך די מוראדיקע לעקציעס פון דער געשיכטע, אַן אמתן ווילן צום וועלט-שלום — און דאָס הייסט אַן אמתן ווילן פאַר וועלט-געזעץ אונטער אַ וועלט-רעגירונג — וואָרעם אַנדערש קאָן ניט געמאָלט זיין קיין זיכערער וועלט-שלום — טאָ ווי אַזוי, אויף וואָסער אופן, מעגן מיר רעכענען, גייט די וועלט צום דאָזיקן ציל?

די דאָזיקע באַוועגונג וועט געוויס ניט גיין גלייך אין אַלע לענדער, און וועט מסתמא צוערשט ניט אָננעמען קיין איינהייטלעכן אויסדרוקס-אופן. דאָ וועט זי געפינען אַ פריינדלעכע אַטמאָספערע, וואָס וועט זי שטופן ווייטער, דאָרט וועט זי זיך געפינען אין סתירה מיט אַ טיפער טראַדיציע אָדער מיט איינגעבאָרענע ראַסן-איינגטימלעכקייטן אָדער מיט אַ גוט אָרגאַניזירטער געמיינער אָפּאָזיציע. אין טייל פאַלן וועלן יענע, וואָס צו זיי וועט קומען דער רוף צו דער נייער אָרדענונג, לעבן אין אַ מלוכה, וואָס איז כמעט גרייט צו דינען די צילן פון

דעם גרעסטן פּאָליטישן סינטעז. אין אַנדערע וועלן זיי מוזן קעמפן ווי אונטערערדישע פאַרשווערערס קעגן דער ממשלה פון שלעכטע געזעצן.

אין דער פּאָליטישער קאָנסטיטוציע פון אַזעלכע לענדער ווי די פאַראייניקטע שטאַטן אָדער שווייץ איז פאַראַן ווינציק אַזוינס, וואָס זאָל שטערן זייער פאַרבינדונג פון פרייען געבן און נעמען מיט אַנדערע ענלעך ציוויליזירטע קאָנפעדעראַציעס. פּאָליטישע סיסטעמעס, וואָס נעמען אַריין אין זיך אָפּהענגיקע שטרעקעס און „אונטערטעניקע פעלקער" — אַזעלכע ווי עס איז געווען די טערקישע אימפעריע פאַר דער גרייסער מלחמה — די באַדאַרפן, ווייזט אויס, צעריסן ווערן, איידער זיי קאָנען ווערן צוגעפּאַסט צו אַ פעדעראַלער וועלט־סיסטעם. אַ מלוכה, וואָס איז באַהערשט דורך אַ טראַדיציע פון אַן אַגרעסיווער אויסלאַנד־פּאָליטיק, וועט זיין שווער צו אַסימילירן אין אַ וועלט־קאָמבינאַציע. אָבער הגם אין איין אָרט קאָן די רעגירונג העלפן און אין אַ צווייטן אָרט קען זי זיין שוואַרץ און פיינדלעך, אַליין איינס בלייבט די הויפּט־אויפגאַבע פון מענטשן מיטן גוטן ווילן אין אַלע מלוכות און אין אַלע לענדער איינע און די זעלביקע: אַ דערציערישע, און איר עצם מהות איז צוצוטראָגן די מענטשן אַ מעטום, ווי אַ באַזיס פאַר דער וועלט־צוזאַמענאַרבעט, אַ נייע דערציילונג און אויסטייטשונג פון דער געשיכטע, פון דער געשיכטע פון דער מענטשהייט ווי אַ גאַנצע.

צי טראָגט יענע פעלקער־ליגע, וואָס איז געשאַפן געוואָרן דורך דעם אַפּרייד פון יאָר 1919, אין זיך דעם זוימען פון אַ שטענדיקער פעדעראַציע פון מענטשלעכער אָנשטרענגונג? צי וועט זי אויסוואַקסן צו עפּעס אַזוינס, וואָס פאַר דעם וועלן מענטשן, ווי סטעליבראַס זאָגט, זיין גרייט צו „אַרבעטן מיטן גאַנצן האַרצן, און אויבנייטיק קעמפן" — ווי זיי האָבן ביז אַהער געקעמפט פאַר זייער לאַנד און זייער אייגענעם פאָלק? ביי היינטיקן טאָג זיינען פאַראַן ווינציק אָנצוהערענישן אויף אַזאַ באַגייסטערונג פאַר דער ליגע. די ליגע ווייס משמעות ניט אַפילו ווי אַזוי צו ריידן מיטן פּשוטן מענטשן. זי איז אַריין אין אָפיציעלע בנינים, און לפי־ערך ווינציק מענטשן אין דער וועלט פאַרשטייען אָדער גיבן אַכט דערויף, וואָס זי טוט דאָרטן.

עס קאָן זײַן, אַז די ליגע איז ניט מער ווי אַן ערשטער פּראָיעקט פֿון אַ פֿאַראייניקונג, וואָס איז מוסטערהאַפֿט נאָר מיט אירע חסרונות און געפֿאַרן, און עס דאַרף נאָך קומען אַזוינס, וואָס איז פֿעסטער און פֿולקומער, בכדי זי צו באַזײַטיקן. די ליגע איז בײַ היינטיקן טאָג נאָר אַ פֿאַראייניקונג פֿון טייל רעגירונגען און מלוכות. זי שטאַרקט די נאַציאָנאַליטעט; זי שיקט אָפּ צו דער סוּווערעניטעט. וואָס די וועלט דאַרף איצט האָבן, איז ניט אַזאַ ליגע פֿון פֿעלקער ווי די איצטיקע, און ניט אַ ליגע פֿון נאַציעס, נאָר אַ וועלט-ליגע פֿון מענטשן. די וועלט וועט אונטערגיין, סײַדן סוּווערעניטעט וועט בטל ווערן און נאַציאָנאַליטעט וועט ווערן אינטערגעאָרדנט. און צוליב דעם מוזן די נשמות פֿון מענטשן ערשט ווערן צוגעגרייט דורך דערפֿאַרונג און וויסן און דענקען. די העכסטע אויפֿגאַבע פֿאַר מענטשן בײַ היינטיקן טאָג איז פּאָליטישע דערציִונג.

מיר ווילן ניט פּרוּוון דאָ אָפּצוּוועגן, וואָס פֿאַר אַ חלק עס קאָנען האָבן אין דער איבערבויונג און אײַנפֿעסטיקונג פֿון דער מענטשלעכער געזעלשאַפֿט די לערנונג און פּראָפּאַגאַנדע פֿון אַרבעטער-אינטערנאַציאָנאַליזם, דער פּליס און די באַדערפֿענישן פֿון די אינטערנאַציאָנאַלע פֿינאַנסן, די נויטווענדיקייט פֿון די גרויסע געשעפֿטן אָדער אַזעלכע גרענעץ-צעשטערנדיקע כּוחות, ווי וויסנשאַפֿט און קונסט און היסטאָרישע לערנונג. אַלע די דאָזיקע זאַכן צוזאַמען קאָנען מאַכן אַ דרוק, וואָס אין אים וועט קיין מאָל ניט זײַן מעגלעך צו באַשטימען גענוי איטלעכערס חלק. אַן אָפּאָזיציע קאָן זיך פֿונאַנדערלאָזן, אַנטאַגאָניסטישע קולטן קאָנען פֿאַרפֿלאַכט ווערן כּמעט אומבאַמערקטערהייט צו אַן אַלגעמיינער קולטור. דאָס וואָס איז דרייסטער אידעאַליזם קאָן מאָרגן אויסווייזן פּשוטער שׂכל הישר. און די פּראָבלעם פֿון פֿאָראויסזען איז קאָמפּליצירט דורך דעם, וואָס עס זײַנען מעגלעך זײַטן-שפּרינג און צוריק-שטראָמען. היסטאָריע איז קיין מאָל ניט געגאַנגען פֿאָראויס אין אַ גראָדער ליניע.

גאָר באַזונדערס זײַנען די יאָרן נאָך אַ גרויסער מלחמה מסוגל צו זײַן יאָרן פֿון באַשיימפֿערלעכן רעגרעס: מענטשן זײַנען צופֿיל אײַנגעמאַטערט, בכדי צו זען וואָס עס איז געוואָרן אָפּגעטאָן, וואָס עס איז אָפּגערייניקט געוואָרן און וואָס עס איז געוואָרן מעגלעך צו טאָן.

צווישן די זאַכן, וואָס שטופּן קענטיק צו אַ געדעכטער וועלט־הערשאַפט ביי היינטיקן טאָג, זיינען פאַראַן אָט וואָסערע:

1) די נייע כוחות פון וויסנשאַפט מאַכן מלחמה אַלץ מער צעשטעריש, און דערפאַר אַלץ מער אומדערטרעגלעך.

2) די אומאויסמיידלעכע צונויפגיסונג פון די עקאָנאָמישע ענינים פון דער וועלט אין איין סיסטעם פירט, ווי עס ווייזט אויס, נויטווענדיק צו אַן אַלגעמיינעם קאָנטראָל איבער דעם געלט־פאַרקער און פאַרלאַנגט אַ זיכערע און כסדרדיקע קאָמוניקאַציע און אַ פרייע באַוועגונג פון סחורות און אַרבעטער איבער גאָר דער וועלט. די באַפרידיקונג פון די דאָזיקע באַדערפענישן פאַרלאַנגט אַ וועלט־קאָנטראָל מיט אַ היפּשן אַוטאָריטעט און אַ צוואַנג־כוח.

3) היות ווי די באַפעלקערונג ווערט באַוועגלעכער, מוז ווערן שטאַרקער דער קאָנטראָל איבער דער געזונטהייט אומעטום.

4) עס מוזן ניט אַנדערש אויסגעגלייכט ווערן די תנאים פון אַרבעט און דער מינימום פון לעבנס־שטאַנד אין גאָר דער וועלט. דערפון איז, קענטיק, געדרונגען ווי אַ נויטווענדיקער פועל־יוצא די איינשטעלונג פון אַ געוויסן בילדונגס־מינימום פאַר איטלעכן.

5) מען קאָן ניט אויסנוצן ווי געהעריק די געוואַלדיקע ברכות פון דעם פליען, אויב עס איז ניטאָ קיין וועלט־קאָנטראָל איבער די לופט־וועגן.

אָט דאָס זיינען סברות, וואָס טרייבן מיט לאָגישער נויטווענדיקייט דעם גייסט צו גלויבן, אַז ניט געקוקט אויף די צונויפשטויסן פון ראַסע און טראַדיציע און אויף די גרויסע שוועריקייטן מחמת דעם אונטערשייד פון די שפּראַכן, וועט דאָך די נאָענטסטע סטאַדיע פון דער מענטשלעכער געשיכטע זיין דער באַוואוסטזיניקער קאַמף צווישן די וואָס ווילן איינשטעלן אַ פּאָליטישע וועלט־געמיינשאַפט און די וואָס ווילן דערצו ניט דערלאָזן. די זאַכן, וואָס פאָדערן אַזאַ וועלט־געמיינשאַפט, זיינען שטענדיקע באַדערפענישן. איינע אָדער די אַנדערע פון די באַדערפענישן רירן אָן כמעט איטלעכן איינעם, און קעגן זייער דויערנדיקער פאָדערונג שטייען נאָר פאַרבייגייענדיקע שוועריקייטן — אמת, גרויסע, אָבער פאַרבייגייענדיקע — פאָראורטיילן, ליידנשאַפטן, צערייצטקייט, איינריידענישן מכוח ראַסע און

לאַנד, עגאָיזם און כדומה נאָך אַזעלכע ניט־שטאַנדהאַפטיקע און זיך אויסוועבנדיקע זאַכן, וואָס זיינען אַריינגעזעצט אין דער מענטש־לעכער נשמה דורך דערציִונג אין סוגעסטיע. קיין איינע פון זיי איז ניט קיין זאַך, וואָס איז נייטיק צוליב דעם וואוילזיין און לעבן ניט פון די יחידים, וואָס טראָגן זייער עול, און ניט פון די מלוכות אָדער שטעט אָדער פאַרבאַנדן, וואָס אין זיי הערשן זיי.

---

15. אַ פעדעראַלע וועלט־מלוכה.

שטערן דער איינשטעלונג פון אַ וועלט־מלוכה קאָנען ביי היינטיקן טאָג אַ סך באַשיימפערלעך מעכטיקע כוחות. נאָר פאַר דעם איז אַ סך אַ מעכטיקערער כוח, דאָס איז דער דראַנג פון דעם פרייען און וואַקסנ־דיקן כלל־פאַרשטאַנד פון דער מענטשהייט. ביי היינטיקן טאָג איז אין דער וועלט פאַראַן אַ קליינע, אָבער אַלץ וואַקסנדיקע צאָל מענטשן—היסטאָריקער, אַרכעאָלאָגן, עטנאָלאָגן, עקאָנאָמיסטן, סאָצי־אָלאָגן, פסיכאָלאָגן, פעדאַגאָגן וכדומה — וואָס פירן אויס פאַר די מענטשלעכע אינסטיטוציעס די זעלביקע אויפגאַבע פון שעפערישן אַנאַליז, וואָס די וויסנשאַפט־מענטשן פון 17טן און 18טן יאָרהונדערט האָבן אויפגעטאָן פאַר די מאַטעריאַלן און פאַרן מעכאַניזם פון מענטש־לעכן לעבן. און פונקט אַזוי ווי די לעצטע, כמעט ניט ווינסדיק וואָס זיי טוען, האָבן געשאַפן די טעלעגראַפיע, אַ גיכן טראַנספּאָרט איבער יבשה און ים, פלי־מאַשינעס און טויזנט אַנדערע זאַכן, וואָס זיינען פריער ניט געווען מעגלעך, אַזוי וועלן אפשר די ערשטע אויפטאָן מער, איידער די וועלט איז זיך משער, אָדער איידער זיי אַליין זיינען משער, אויפצוקלערן און אויסצוטייטשן וואָס מען דאַרף טאָן און ווי אַזוי מען דאַרף טאָן אין די גרעסערע און נאָך מער נויטווענדיקע ענינים פון דער מענטשלעכער געזעלשאַפט.

לאָמיר נאָכמאַכן ראָדזשער בעקאָן אין זיין נבואישער שטי־מונג און לאָמיר דאָ אויסליינען, וואָס וועט, לויט אונזער מיינונג, זיין דער ברייטער פונדאַמענט פון דער קומענדיקער וועלט־מלוכה.

I. זי וועט זיין באַגרינדעט אויף אַן אַלגעמיינער וועלט־רעליגיע, אַ סך מער פאַראיינפאַכט און פאַראַלגעמיינערט און בעסער פאַרשטאַנען. דאָס וועט ניט זיין קריסטנטום אָדער איסלאַם אָדער בודיזם, אָדער וואָסער עס איז ספּעציאַליזירטע פאָרם פון רעליגיע, עס וועט זיין די רעליגיע גופא ריין און ניט פאַרשוועכט — דער אַכטפאַכיקער וועג, דאָס קיניגרייך פון הימל, ברודערשאַפט, שעפערישער דינסט, מסירת נפש. איבער גאָר דער וועלט וועלן די מענטשנס געדאַנקען און מאָטיוון דורך דערציִונג, ביישפּיל און דעם קרייז אידעען אַרום זיי ווערן אָפּגעווענדט פון דער אַריינגעטאָנקייט אין זיך און צוגעווענדט צום ליבעפולן דינסט פון מענטשלעכער וויסנשאַפט, מענטשלעכער מאַכט און מענטשלעכער איינהייט.

II. די ראָזיקע וועלט־מלוכה וועט ווערן אונטערגעהאַלטן דורך אַן אַלגעמיינער בילדונג, אָרגאַניזירט אין אַזאַ מאַסשטאַב און מיט אַזאַ דורכגעדרונגענקייט און כאַראַקטער, וואָס איצט קאָן מען דערפון גאָר קיין השגה ניט האָבן. געבילדעט וועט זיין דער גאַנצער מין מענטש, ניט נאָר קלאַסן און פעלקער. דער גרעסטער טייל עלטערן וועלן האָבן אַ טעכניש וויסן, ווי אַזוי מען לערנט מיט קינדער. חוץ די עלטערן־חובות, וועלן אפשר צען פראָצענט צי אפשר מער פון דער דערוואַקסענער באַפעלקערונג, אין דער אָדער יענער צייט פון זייער לעבן, זיין אַרבעטער פון דער בילדונגס־אָרגאַניזאַציע פון דער וועלט. און בילדונג און דערציִונג, ווי די נייע תקופה וועט דאָס באַנעמען, וועט געדויערן דאָס גאַנצע לעבן. מענער און פרויען וועלן ווערן פשוט אַליין־דערציערס און אינדיווידועלע פאָרשערס, און אַז זיי וועלן ווערן עלטער, וועלן זיי זיין פאָרשערס און לערערס.

III. עס וועלן ניט זיין קיין אַרמייען, ניט קיין פלאָטן, עס וועלן ניט זיין קיין מענטשן אָן אַרבעט, ניט קיין רייכע ניט קיין אָרעמע.

IV. די אָרגאַניזאַציע פון דער וויסנשאַפטלעכער פאָרשונג און פאַרעפנטלעכונג אין דער וועלט־מלוכה וועט זיין אין פאַרגלייך מיט דער היינטיקער אָרגאַניזאַציע פון דער וויסנשאַפט, ווי אַן אָקעאַן־ליניען־שיף לעבן אַן אויסגעגראָבענעם קאַנו־שיפל פון אַ פרי־נעאָליטישן וואַנדערער.

V. עס וועט זיין אַ גרויסע פרייע ליטעראַטור פאַר קריטיק און דיסקוסיע.

VI. די פּאָליטישע אָרגאַניזאַציע פון דער וועלט וועט זיין דעמאָקראַטיש; דאָס הייסט, אַז די רעגירונג און פירונג פון די ענינים וועט זיין אין דירעקטן באַריר מיט דעם אַלגעמיינעם געדאַנק פון דער גאַנצער געבילדעטער באַפעלקערונג און פאַראַנטוואָרטלעך פאַר אים.

VII. איר עקאָנאָמישע אָרגאַניזאַציע וועט באַשטיין דערין, וואָס די אַגענטן און דינער פון דער אַלגעמיינער רעגירונג וועלן עקספּלואַטירן אַלע נאַטירלעכע רייכטימער און איטלעכע פרישע מעגלעכקייט, וואָס די וויסנשאַפט דעקט אויף, צוליב דער טובת הכלל. פּריוואַטע אונטערנעמונג וועט זיין אַ דינער — אַ נוציקער, געשאַצטער און גוט באַלוינטער דינער פון דעם כלל, אָבער ניט מער זיין האַר און עקספּלואַטאָר.

VIII. און דאָס איז כולל צוויי דערגרייכונגען, וואָס זעען אויס ביי היינטיקן טאָג זייער שווער פאַר אונז. דאָס זיינען ענינים פון מעכאַניזם, נאָר זיי זיינען פונקט אַזוי לעבנס=וויכטיק פאַרן וואוילזיין פון דער וועלט, ווי פאַר אַ זעלנער, אַליין איינס ווי מוטיק ער זאָל אויך זיין, איז וויכטיק, אַז זיין מאַשין=ביקס זאָל זיך ניט פאַרהאַקן, און פאַר אַ פליער, אַז זיין שטייער=אַפּאַראַט זאָל ניט פאַלשעווען אינמיטן דער לופט. צוליב דעם פּאָליטישן וואוילזיין איז נייטיק, אַז די וואַל=מעטאָדן זאָלן זיין אַזוי איינגעשטעלט, אַז זיי זאָלן זיין געשיצט קעגן די קונצן און דריידלעך פון אומערלעכע און דורכגעטריבענע מענטשן, און דאָס עקאָנאָמישע וואוילזיין פאַרלאַנגט, אַז די וואַליוטע זאָל זיך ניט געפינען אין רשות פון אַזעלכע דרייקעפּ.

16. די וועלט אונטער איין געזעץ פון גערעכטיקייט.

עס קאָן גאָר קיין ספק ניט זיין, אַז אויב עס וועט איינגעשטעלט ווערן אַ פעדעראַציע פון דער גאַנצער מענטשהייט, און צוגלייך אַ גענוגע מאָס פון סאָציאַלער גערעכטיקייט, צו פאַרזיכערן פאַרן גרעסטן רוב קינדער וואָס ווערן געבאָרן אין דער וועלט געזונט, בילדונג

און מער ווייניקער גלייכע מעגלעכקייטן פֿון וואַקסן, וואָלט דעמאָלט די מענטשלעכע ענערגיע אין אַזאַ מאָס זיך אַנטפּלעקט און געוואַקסן, אַז עס וואָלט באַטייט דעם אָנהייב פֿון אַ נייער סטאַדיע אין דער מענטשלעכער געשיכטע. עס וואָלט דעמאָלט ניט געווען די געוואַלדיקע צעשטערונג, וואָס עס טראָגט אַריין די צוגרייטונג צו מלחמות, און די שעדיקונג, וואָס עס טוען זיך קעגנזייטיק אָן די גרויס-מלוכות דורך זייער קאָנקורענץ, עס וואָלט אויך ניט געוואָרן דער-נאָך גרעסערער היזק, וואָס קומט אַרויס פֿון דער אונטער-פּראָדוקטיוויטעט פֿון גרויסע מאַסן מענטשן, אָדער ווייל זיי זיינען צו רייך, אַז זיי זאָלן וועלן אַרבעטן, אָדער ווייל זיי זיינען צו אָרעם, אַז זייער אַרבעט זאָל זיין גענוג פּראָדוקטיוו. דער סכום פֿון אַלע נייטיקע זאַכן וואָס אַ מענטש דאַרף האָבן וואָלט שטאַרק אויסגעוואַקסן, עס וואָלט זיך געהויבן דער לעבנס-שטאַנד, דער טראַנספּאָרט און אַלע מינים באַקוועמלעכקייטן וואָלטן זיך אַנטוויקלט. אַ סך מענטשן וואָלטן אַריבערגעגאַנגען פֿון דער פּראָדוקציע פֿון אַ נידעריקערן גראַד צו אַ העכערער אַרבעט, ווי אַלע מינים קונסט, לערעריי, וויסנשאַפֿטלעכער פֿאָרשונג וכדומה. איבער גאָר דער וועלט וואָלט פֿאָרגעקומען אַ פֿרייער אויפֿבלי פֿון מענטשלעכע כּישרונות, אַזעלכער ווי עס האָט ביז אַהער געטראָפֿן נאָר אין קליינע קרייזן און אין שטאַרק באַגרענעצטע פּעריאָדן פֿון וואוילשטאַנד און זיכערקייט. אויב מיר זאָלן ניט משער זיין, אַז אַמאָל זיינען אומגעריכט אַרויסגעשפּרונגען איבער-מענטשן, האָבן מיר דאָס רעכט צו דרינגען, אַז אַטען אין פּעריקלעסעס צייט, פֿלאָרענץ פֿון די מעדיטשיס, ענגלאַנד אין עליזאַבעטס צייט, די גרויסע מעשים פֿון אַסאָקאַ, די טאַנג- און מינג-פּעריאָדן אין דער קונסט, זיינען נאָר מוסטערן פֿון דעם, וואָס די וועלט קאָן אַרויסברענגען, ווען זי זאָל כּסדר און אומעטום זיין זיכער און רויק. מען דאַרף גאָרניט משער זיין, עס זאָל זיך צוליב דעם בייטן דער מענטשלעכער כאַראַקטער, עס איז גענוג ער זאָל באַפֿרייט ווערן פֿון דער איצטיקער סיסטעם פֿון ניט-געאָרדנטן חורבן.

מיר האָבן געזען, ווי זינט דער באַפֿרייונג פֿון מענטשלעכן געדאַנק אין 15טן און 16טן יאָרהונדערט האָבן לפֿי-ערך אַ קליינע צאָל וויסנדאָרשטיקע און אינטעליגענטע מענטשן, דערהויפּט פֿון מערב-

אייראָפּע, אַרויסגעבראַכט אַ וועלט-בילד און אַ סכום וויסנשאַפט, וואָס האַלט איצט אין רעוואָלוציאָניזירן דאָס לעבן פון דער מאַטעריעלער זייט. על-פי-רוב האָבן די דאָזיקע מענטשן געאַרבעט מיט גרויסע שטערענישן, מיט ווינציק מיטלען און ווינציק הילף אָדער שטיצע מצד די מאַסן פון דער מענטשהייט. עס איז ניט מעגלעך צו גלויבן, אַז אָט די דאָזיקע וויסנשאַפטס-מענער זיינען דאָס געווען דער מאַקסימום פון אינטעלעקטועלע כוחות, וואָס זייער דור וואָלט געקאָנט אַרויסגעבן. ענגלאַנד אַליין האָט געוויס אין די לעצטע דריי הונדערט יאָר געמוזט געבוירן צענדליקער ניוטאָנס, וואָס האָבן ניט באַוויזן זיך אויסצולערנען לייענען, הונדערטער דאַלטאָנס, דאַרווינס, בעקאָנס און העקסלים, וואָס זיינען געשטאָרבן אין כאַלופּקעס, ניט באַוויזן אויסצוואַקסן, אָדער האָבן קיין מאָל ניט געהאַט קיין געלעגנהייט אַרויסצווייזן זייערע פעיקייטן.

אויף איטלעכן איינעם פון די גרויסע מענטשן, וואָס האָבן געלאָזן עפּעס אַ זכר אין דער וועלט, מעג מען רעכענען אָן אַ צאָל מעגלעכע ערשט-קלאַסיקע פאָרשערס, גלענצנדיקע קינסטלערס, שעפערישע נייסטער, וואָס האָבן אָבער קיינמאָל ניט אויפגעכאַפּט קיין שיין פון באַגייסטערונג אָדער ניט געהאַט קיין געלעגנהייט אַנטפּלעקט צו ווערן. אין די טראַנשייען פון מערבדיקן פראָנט אַליין זיינען בעת דעם גרויסן קריג געוויס אומגעקומען טויזנטער מעגלעכע גרויסע מענטשן, וואָס האָבן זייער באַרוף ניט אויסגעפירט. אָבער אַ וועלט מיט עפּעס אַזוינס ווי אַ זיכערער אינטערנאַציאָנאַלער שלום און מיט עפּעס אַזוינס ווי סאָציאַלע גערעכטיקייט וועט אַרויסכאַפּן כשרונות מיט דער פיינער נעץ פון אַלגעמיינער בילדונג און וועט געוויס אַרויסגעבן פעיקע און גלענצנדיקע מענטשן אין אַזאַ צאָל, וואָס די וועלט האָט נאָך ביז אַהער ניט געזען.

אָט דאָס איז דער טעם, פאַרוואָס מיר האַלטן, אַז עס איז כדאי אין דער נאָענטער צוקונפט אָנצווענדן אַלע כוחות, בכדי אַרויסצוגיין פון אונזער איצטיקער צעטומלעניש און צו שאַפן אַ וועלט-מלוכה פון יושר. מלחמה איז אַ שרעקלעכע זאַך, און ווערט כסדר אַלץ שרעקלעכער און אימהדיקער, אַזוי אַז אויב מען וועט ניט מאַכן אַ סוף צו מלחמות, וועלן זיי מאַכן אַ סוף צו דער מענטשלע-

בער געזעלשאַפט. סאָציאַלער אומיושר און דער אָנבליק פון דער פאַרקנעכטונג אין פיין פון מענטשן, וואָס ער באַשאַפט, פייניקן טאַקע די נשמה. אָבער דעם גרעסטן שטופ צו אַ פּאָליטישן און סאָציאַלן אויפבוי־ווערק גיט ניט אַזוי די האָפענונג פטור צו ווערן פון די שרעק און פורעניות, ווי דער אויסקוק אייף די גרויסע אויפטועך, וואָס די מענטשהייט וועט דערגרייכן, ווען די צרות וועלן אויפהערן. מיר ווילן פטור ווערן פון דעם מיליטאַריסט, ניט פשוט דערפאַר, וואָס ער מזיקט און הרגעט, נייערט ווייל ער איז אַ טעמפער קאָפּ, וואָס שטייט אָנגעדרודלט און אָנגעבלאָזן אין זיין נאַרישער גדלות און פאַרשטעלט אונז דעם וועג צו שלמות. מיר ווילן אָפּשאַפן געוויסע עקסטראַוואַגאַנסן פון פריוואַטן אייגנטום, פונקט ווי מיר וואָלטן וועלן אָפּשאַפן אַ אידיאָט אַ וועכטער, וואָס וויל אונז ניט אַריינלאָזן אין אַ שטודיר־צימער, וואו מען קאָן אויפטאָן פיינע זאַכן.

פאַראַן מענטשן, וואָס מיינען קענטיק, אַז אַ וועלט־אָרדענונג און איין אַלגעמיינער געזעץ פון גערעכטיקייט וואָלט געמאַכט אַ סוף צי אַלע אינטערעסאַנטע געשעענישן אין דער מענטשהייט. אדרבא, עס וואָלט זיך ערשט אָנגעהויבן. נאָר אָנשטאָט די געשעענישן פון אַמאָל, די „ראָמאַנען" פון דער קינעמאַטאָגראַפן־וועלט, די פּסדרדיקע איבערחזורונגען פון די אָפּגעריבענע סעקסועלע טרעפענישן און פון דעם געיעג נאָך גאָלד, וואָלט דאָס געווען אַן אומענדלעכע אויספאָרשונג אויפן שפּיץ פון דער ערפאַרונג. ביז אַהער האָט דער מענטש געלעבט אין אַ שמוציקן הינטערגעסל, צווישן סיכסוכים, נקמות, פּוסטער גאווה, פאַלשקייטן און שמוץ, הייסע גלוסטן און שפּאַרנדיקע אַפּעטיטן. ער האָט קוים אָפּגעשמעקט די פרישע לופט און די גרויסע פרייהייטן פון דער וועלט, וואָס די וויסנשאַפט האָט פאַר אים געעפנט.

אויסצומעלן פאַר אונז עפּעס פון דעם ברייטערן לעבן, וואָס די וועלט־איינהייט וואָלט אויפגעעפנט פאַר די מענטשן, איז אַ חקירה, וואָס ציט שטאַרק צו. דאָס לעבן וועט געוויס זיין מיט אַ שטאַרקערן דפק, עס וועט אָטעמען טיפער, וואָרעם עס וועט האָבן אָפּגעשטופּט און בייגעקומען אַ הונדערט אינפעקציעס פון קערפער און נשמה, וואָס צעקאַלעטשען און פאַרשמוצן עס. מיר האָבן שוין אָנגעוויזן דערויף, וואָס עס וועט אַרויסגענומען ווערן פון מענטש־

לעכן לעבן אַסך שוואַרצע אַרבעט דורך דער שאַפונג פון אַ נייער ראַסע, די מאַשינעס. דאָס איז איין מאָל אַוועק. ווייטער וויבאַלד קיין מלחמה וועט ניט זיין, און עס וועלן באַזייטיקט ווערן די אָן אַ שיעור באַגרענעצונגען און מחלוקתן דורך דער גערעכטערער סאָציאַלער און עקאָנאָמישער אָרדענונג, וועט אַראָפּגענומען ווערן פון די אַקסלען פון אונזערע קינדער די משא פון שווערער פּראַצע און נודנער פּראַצע, וואָס איז געווען דער פּרייז פון דער מענטשלעכער זיכערקייט זינט דעם באַגינען פון די ערשטע ציוויליזאַציעס. דאָס הייסט ניט, אַז זיי וועלן אויפהערן אַרבעטן, נאָר זיי וועלן אויפהערן

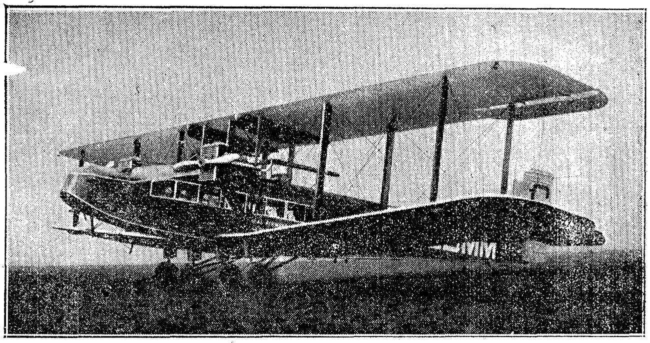

אַ פּאַסאַזשיר-עראָפּלאַן פאַר צוועלף פּאַסאַזשירן.

טאָן נודנע אַרבעט אונטער אַ דרוק, און זיי וועלן אַרבעטן פרײַ לויט זייער אייגענעם פּלאַן, שאַפן עפּעס אין הסכם מיט זייערע כשרונות און אינסטינקטן. זיי וועלן קעמפן מיט דער נאַטור שוין ניט ווי פאַרטעמפּטע רעקרוטן פון רידל און אַקער, נאָר צוליב גלענצנדיקע באַצווינגונגען. בלויז די גייסטלאָזיקייט פון אונזער איצטיקער דעפּרעסיע פאַרבלענדט אונז, אַזוי, אַז מיר זעען ניט די קלאָרע אָנווייזן פון אונזער שכל, אַז אין משך פון עטלעכע דורות קאָן איטלעך קליין לאַנד-שטעטל ווערן אַן אַטען, איטלעכער מענטש זיין איידל געבאָרן און געזונט אין קערפּער און נשמה, די גאַנצע יבשה דעם מענטשנס אוצר-גרוב און די ווייטסטע געגנטן פון דער ערד זיין שפּיל-פּלאַץ.

אין דעם דאָזיקן „קאָנטור“ האָבן מיר געזוכט צו ווייזן, ווי אַזוי צוויי גרויסע אַנטוויקלונגס־סיסטעמעס ווירקן איינע אויף דער אַנדערער. מיר האָבן געזען, ווי פון דער שפּעט־נעאָליטישער קולטור זיינען אויסגעוואַקסן אין די וואַרעמע אַלוויאַלע טיילן פון דער ערד גרויסע פּרימיטיווע ציוויליזאַציעס, פּרוכפּעריקע סיסטעמעס פון פאַרקנעכטונג און אונטערטעניקייט, גרויסע אָנזאַמלונגען פון פּלייסיקע און דינענדיקע מענטשן. מיר האָבן געוויזן די נויטווענדיקע שייכות פון די דאָזיקע פרייע ציוויליזאַציעס צו די אַלטע טעמפּלען און די מלך־געטער און די גאָט־מלכים. אין דער זעלביקער צייט האָבן מיר געצייכנט די אַנטוויקלונג פון אַ פּשוטערער נעאָליטישער מדרגה פון די וואַנדער־פעלקער, וואָס זיינען געוואָרן די נאָמאַדישע פעלקער, צווישן די דאָזיקע גרויסע גרופּעס, די נאָרדישע אַריער און די הוניש־מאָנגאָלישע פעלקער אין צפונית־מערבית און צפונית־מזרחית און די סעמיטן פון די אַראַבישע מדבריות. אונזער געשיכטע דערציילט, ווי אַזוי די דאָזיקע קרעפטיקערע, דרייסטערע און פריי־געשטימטע פעלקער פון די סטעפּעס און מדבריות זיינען כסדר אָנגעפאַלן אויף די טונקעלע מענטשן פון די לכתּחילהדיקע ציוויליזאַציעס און האָבן זיך מיט זיי אויסגעמישט. מיר האָבן אונטערגעשטריכן, ווי אַזוי אָט די כסדר זיך איבערחזרנדיקע נאָמאַדישע אַריינדרינגונגען האָבן כסדר איבערגעענדערט די לכתּחילהדיקע ציוויליזאַציעס סיי אין בלוט, סיי אין גייסט, און ווי אַזוי די היינטיקע וועלט־רעליגיעס און דאָס וואָס מיר רופן איצט דעמאָקראַטיע, די דרייסטקייט פון דער מאָדערנער וויסנשאַפטלעכער פאָרשונג און דער אוניווערסאַלער אומרו שטאַמען אַרויס פון דער דאָזיקער „נאָמאַדיזירונג“ פון דער ציוויליזאַציע. די אַלטע ציוויליזאַציעס האָבן געשאַפן טראַדיציע און האָבן געלעבט מיט טראַדיציע. ביי היינטיקן טאָג איז דער כוח פון טראַדיציע צעשטערט. דער קערפּער פון אונזער מלוכה איז נאָך ציוויליזאַציע, אָבער איר גייסט איז דער גייסט פון דער נאָמאַדישער וועלט. דאָס איז דער גייסט פון די גרויסע פּליינען און פון די ווייטע ימים.

אַזוי אַז עס איז שווער זיך אַנטקעגנצושטעלן דער איבערצייגונג אַז וויבאַלד איבער דער גאַנצער ערד וועט הערשן איין געזעץ און

די ווילדקייט פון די גרענעצן וועט אויפהערן אונז פאַרהאַלטן, וועט זיך דערוועקן אין אונז יענער דראַנג פון אונזער נאַטור, וואָס טרייבט אונז אין פרילינג און אין האַרבסט אויפצושטיין און צו לאָזן זיך שפּאַצירן איבער דער וועלט. מיר וועלן נאָכגיין דעם רוף פון די זומער=פאַשעס און די ווינטער=פאַשעס אין אונזער בלוט, דעם רוף פון די בערג, פון מדבר און פון ים. פאַר טייל פון אונז, וואָס שטאַמען אפשר פון אַן אַנדער יחוס, קאָן קומען דער רוף פון וואַלד, און עס זיינען פאַראַן אַזעלכע, וואָס וועלן גיין אויף געיעג זומער און אומקערן זיך צו די פעלדער אַראָפּנעמען די תבואה און פאַראַקערן. אָבער דאָס באַטייט ניט, אַז מענטשן וועלן ווערן אָנהיימיקע און אַרומטרייבערס. דאָס נאָרמאַלע נאָמאַדן=לעבן איז ניט קיין אָנהיימיקס, נאָר אַ באַוועגונג צווישן היימען. די קאַלמיקן גייען אַלע יאָר, אַזוי ווי די שוואַלבן, אויף טויזנט מייל פון איין היים אין דער צווייטער. דערפון דרינגען מיר, אַז די שיינע און באַקוועמע שטעט פון דער קומענדיקער תקופה וועלן האָבן צייטן פון יאָר, ווען זיי וועלן זיין פול מיט לעבן, און אַנדערע צייטן, ווען עס וועט אויסזעיין, אַז זיי שלאָפן. דאָס לעבן וועט אָנפליצן און אָפּפלייצן אין איטלעכער געגנט לויט דער צייט פון יאָר, וועדליק דער אינטערעס צו דער געגנט שטייגט אָדער פאַלט.

אין דער בעסער איינגעאָרדנטער וועלט וועט זיין ווייניק שוואַרצע, שמוציקע אַרבעט. די הויפּט=אַרבעטער וועלן זיין נאַטור=כוחות, אײַנגעשפּאַנט אין מאַשינעס. וואָס עס איז נויטווענדיק צו טאָן פון דער שוואַרצער אַרבעט, וועט איטלעכער טאָן ווי אַ דינסט און חוב אין משך פון אַ פּאָר יאָר צי חדשים; דאָס וועט ניט צונעמען און ניט אַראָפּדריקן דאָס גאַנצע לעבן פון עמעצן. חוץ שוואַרצער אַרבעט, וועלן נאָך אַ סך אַנדערע באַשעפטיקונגען און פרנסות, וואָס פאַרנעמען אַ גרויסן אָרט אין דעם עקסיסטירנדיקן סאָציאַלן פּלאַן, בהכרח שטאַרק געמינערט ווערן אין זייער וויכטיקייט אָדער אינגאַנצן פאַרשווינדן. עס וועלן זיין ווייניק פּראָפעסיאָנעלע קעמפערס אָדער גאָר ניט, ניט קיין צאָל=באַאַמטע; די וואַקסנדיקע צאָל לערערס וועלן מאַכן פאַר איבעריק די גרויסע פּאָליצײַ=קרעפטן און טורמע=שטאַבן, משוגעים=

הייזער וועלן זיין זעלטן אָדער גאָרניט עקסיסטירן. די געזונט=מאַכונג פון גאָר דער וועלט וועט פאַרקלענערן די צאָל שפּיטאָלן, קראַנקען=שוועסטערס און שפּיטאָל=באַדינערס וכדומה. מחמת דער עקאָנאָמישער גערעכטיקייט, וואָס וועט הערשן איבער גאָר דער וועלט, וועלן פאַר=שווינדן די אַלע דרייערס, זשוליקעס, פּראָפעסיאָנעלע שפּילערס, אויפ=קויפערס, פּאַראַזיטן און בכלל ספּעקולאַנטן. נאָר אין דער קומענדיקער וועלט וועלן פונדעסטוועגן ניט ווינציקער ווערן טרעפענישן אָדער

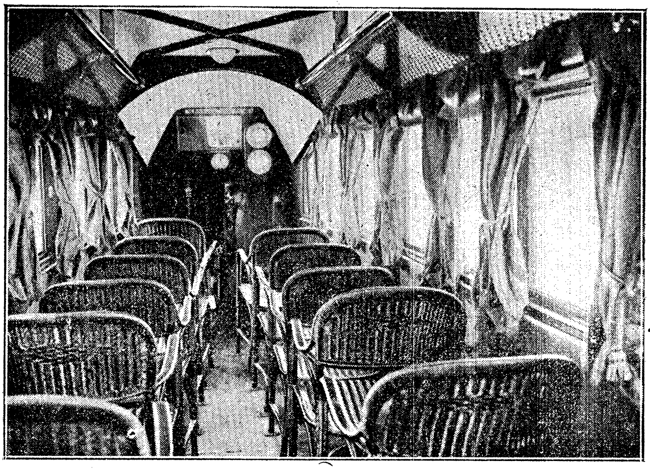

א פּאַסאַזשיר-סאַלאָן אין אַן עראָפּלאַן.

ראָמאַנען. למשל, ים=פישעריי און דער שטורעמדיקער ים וועלן האָ=דעווען טיפן פון העלדישע מענטשן; די לופט=פליערײ וועט פאַר=לאַנגען מוט, דאָס נעמלעכע די אויספאָרשונג פון די טיפע און געפער=לעכע סודות פון דער נאַטור.

מענטשן וועלן זיך ווידער ווענדן מיט באַנייטן אינטערעס צו דער וועלט פון בעלי=חיים. אין אונזערע צייטן פון אומאָרדענונג גייט אַ טעמפּע ניט=קאָנטראָלירטע שחיטה פון די מינים בעלי=חיים —

פון געוויסע קוק=ווינקלען איז דאָס נאָך כמעט טראַגישער, ווי מענטשלעכע צרות. אין 19טן יאָרהונדערט זיינען פאַרטיליקט געוואָרן טוצנדווייז מינים בעלי=חיים, און אייניקע פון זיי זייער אינטערעסאַנטע. איינער פון די ערשטע רעזולטאַטן פון אַ וועלט=מלוכה וועט זיין אַ בעסערער שוץ פאַר די, וואָס זיינען איצט ווילדע חיות. עס איז אַ מאָדנע זאַך אין דער מענטשלעכער געשיכטע, ווי ווינציק עס איז זינט דער בראָנזע=תקופה געטאָן געוואָרן אויף אַיינצוצאַמען, אויסצונוצן, פריינדלעך מאַכן און אָפּצושאַצן דאָס בעלי=חיים=לעבן אַרום אונז. אָבער אָנשטאָט דעם אָנשכלדיקן אויסהרגענען, וואָס מען רופט איצט ספּאָרט, וועט אין אַ בעסער געבילדעטער וועלט=געמיינשאַפט קומען אַן אומענדערונג אין די פּרימיטיווע אינסטינקטן, וואָס באַקומען זייער אויסדרוק אויף אַזאַ אופן: די מענטשן וועלן האָבן אינטערעס ניט אין דעם טויט, נייערט אין דעם לעבן פון די חיות, און דאָס וועט פירן צו נייע, אפשר זייער אויסטערלישע און זייער שיינע פּרוּוון צו מאַכן גוטפריינד מיט די דאָזיקע פּאַטעטישע באַשעפענישן פון אַ נידעריקן מין, וואָס מיר האָבן פאַר זיי שוין מער ניט קיין מורא ווי פאַר שונאים, האָבן זיי ניט מער פיינט ווי קאָנקורענטן און געניטיקן זיך ניט מער אין זיי ווי שקלאַפן.

אַ וועלט=מלוכה און אַן אַלגעמיין רעכט באַטייט נאָך ניט, אַז דער גאַנצער מין מענטש וועט זיין געבונדן און געפּענטעט אין וואָסערע עס איז קאַזאַרמעס. עס וועלן נאָך זיין בערג און ימים, עס וועלן נאָך זיין דזשאָנגלס און גרויסע וועלדער, וואָס מען וועט זאָרגן פאַר זיי אַזוי באַשיצן ווי אַן אוצר; די גרויסע פליינען וועלן זיך נאָך אויסשפּרייטן פאַר אונז און ווילדע ווינטן וועלן בלאָזן. נאָר מענטשן וועלן אַזוי פיל ניט פיינט האָבן, אַזוי פיל ניט מורא האָבן, וועלן אַזוי ווילד ניט אָפּנאַרן — און זיי וועלן האַלטן ריינער זייערע נשמות און קערפּערס.

פאַראַן שוואַרץ=זעערישע נביאים, וואָס האַלטן, אַז ווען די מענטשהייט וועט זיך צונויפנעמען אין איין געמיינשאַפט, וועלן אַרויסקומען מלחמות פון ווען דער „ממשלה“. נאָר דאָס הייסט אַזוי גוט ווי האַלטן, אַז מען קאָן די ציוויליזאַציע ניט צופּאַסן אַזוי, אַז מענטשן מיט פאַרשיידענע כאַראַקטאָרן און טעמפּעראַמענטן און מיט

אַ פֿאַרשיידענעם אויסוויינקסטן אויסזען זאָלן לעבן זייט בײַ זייט, אויספֿירן באַזונדערע ראָלעס און צוטראָגן איטלעכער וואָס ער פֿאַרמאָגט. דאָס וואָס די מענטשהייט וועט אײַנגעוועבט ווערן אין איין געמיינשאַפֿט באַטייט גאָר ניט, אַז די געמיינשאַפֿט וועט זיין פֿון איין גוס, אַדרבא, עס וועלן זיך קאָנען אַנטוויקלען בשלום לעבן אַנאַנד די פֿאַרשיידנסטע כאַראַקטאָרן, און איטלעכער וועט זיך האָבן זיין ראָלע אין דעם כּלל־לעבן. אין דער איצטיקער תקופֿה איז כּמעט אומעטום פֿאַרשפּרייט דער שלעכטער מנהג פֿון פֿיינדשאַפֿט צווישן ראַסעס. די געזעלשאַפֿט, וואָס צו איר גייען מיר אפשר, וועט זיין מער געמישט — דאָס באַטייט אָבער ניט דווקא געמישטע שידוכים — מער פֿאַרשיידנאַרטיק און מער אינטערעסאַנט, איידער וואָסער עס איז געמיינשאַפֿט, וואָס האָט פֿריער עקסיסטירט. געמיינשאַפֿטן וואו אַלע זיינען פֿון איין מוסטער, ווי קעסטלעך מיט שפּיל־זעלנערלעך, געהערן גיכער צום נעכטן, איידער צום מאָרגן.

נאָר די שווערסטע, די אוממעגלעכסטע אויפֿגאַבע, וואָס אַ שרייבער קאָן נעמען אויף זיך, איז צו שילדערן דאָס לעבן פֿון מענטשן, וואָס זיינען מער געבילדעט פֿאַר אים גופֿא, גליקלעכער אין זייערע אומשטאַנדן, פֿרייער און געזינטער, ווי ער אַליין איז. מיר ווייסן איצט גענוג, כּדי צו וויסן, אַז עס איז נאָך פֿאַראַן אַן אַ שיעור מעגלעכקייט אויף אויסצובעסערן אין יעטווידער פּרט פֿון מענטשלעכן לעבן. מען דאַרף דערצו ניט מער ווי די אָנשטרענגונג פֿון כּלל. אונזער אָרעמקייט, אונזערע באַגרענעצונגען, אונזערע קרענק, אונזערע מיכּסוכים און קריגערייען, דאָס זיינען אַלץ זאַכן, וואָס מען קאָן פֿאַרריכטן און באַזייטיקן דורך אַן אויסגעשטימטער אַקציע פֿון מענטשן. נאָר מיר קאָנען אַזוי ווינציק וויסן, ווי מען וועט זיך שפּירן אין אַזאַ לעבן, פּונקט ווי אַן אָרעם, שמוציק, שלעכט־באַהאַנדלט, ווילד באַשעפֿעניש, וואָס איז געבאָרן און אויסגעהאָדעוועט אין דער אכזריותדיקער און שמוציקער סביבה פֿון אַן אייראָפּעישן הינטערגעסל, קאָן פֿאַרשטיין, וואָס דאָס באַטייט נעמען יעדער טאָג אַ וואַנע, זיין אָנגעטאָן שטענדיק שיין, קלעטערן אויף די בערג צוליב הנאה וועגן, פֿליען, טרעפֿן זיך נאָר מיט אָנגענעמע, פֿיינע לייט, פֿירן אויספֿאָרשונגען אָדער שאַפֿן פֿיינע זאַכן. נאָר אַ צייט, ווען די אַלע גוטע זאַכן

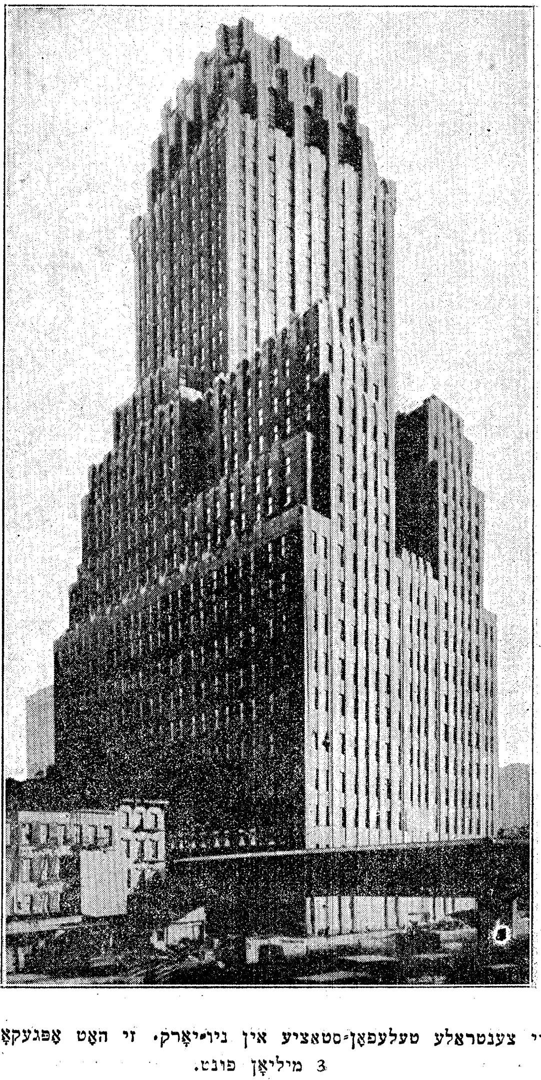

די צענטראלע טעלעפאָן־סטאַציע אין ניו־יאָרק. זי האָט אָפּגעקאָסט 3 מיליאָן פונט.

וועלן זיין צוטריטלעך אַלע מענטשן, קאָן זיין נעענטער, ווי מיר מיינען. איטלעכער איינער, וואָס גלויבט דערין, ברענגט די גוטע צייט נעענטער; איטלעך האַרץ, וואָס לייקנט דערין, לייגט עס אָפּ.

מען קאָן ניט פאָראויסזאָגן די איבעררעשונגען אָדער אַנטטוישונגען, וואָס די צוקונפט האָט צוגעגרייט. איידער עס וועט זיך אָנהייבן דער קאַפּיטל פון דער וועלט-מלוכה אין אונזערע געשיכטעס, וועלן נאָך אפשר מוזן ווערן געשריבן אַנדערע קאַפּיטלען, וואָס מען האָט נאָך וועגן זיי קיין השגה ניט, קאַפּיטלען פונקט אַזוי לאַנג און פול מיט קאָנפליקטן, ווי אונזער באַריכט וועגן דעם וואוקס און די מלחמות פון די גרויס-מלוכות. עס קאָנען נאָך זיין טראַגישע קאַמפן, ווילדע געראַנגלס פון ראַסע קעגן ראַסע און קלאַס קעגן קלאַס. עס קאָן זיין, אַז די „פּריוואַטע אונטערנעמונג“ וועט ניט וועלן זיך אויסלערנען דינען דער מענטשהייט אָן אַ קאַטאַסטראָפישער רעוואָלוציע. מיר ווייסן דאָס ניט; מיר קאָנען דאָס ניט זאָגן. דאָס זיינען חורבנות, וואָס זיינען ניט נייטיק, עס קאָן אָבער זיין, אַז מען וועט זיי ניט קאָנען אויסמיידן. די מענטשלעכע געשיכטע ווערט אַלץ מער און מער אַ פאַרמעסטונג צווישן בילדונג און קאַטאַסטראָפע. קעגן דער פאַראייניקנדיקער אָנשטרענגונג פון קריסטנטום און קעגן דער פאַראייניקנדיקער ווירקונג פון דער מעכאַנישער רעוואָלוציע האָט די קאַטאַסטראָפע געהאַט די איבערהאַנט — לכל-הפחות אין דער גרויסער מלחמה. מיר קאָנען נאָך ניט זאָגן, ווי ווייט די געווינסן פון דער קאַטאַסטראָפע בלייבן און ווירקן. עס קאָנען אויפקומען נייע פאַלשקייטן, וואָס וועלן איינהאַלטן די מענטשן אין אַן אומיושרדיקער אָרדענונג אויף אַ צייט, ביז וואַנען זיי וועלן אונטערגיין אין דעם אומגליק און שחיטה פון דורות.

פונדעסטוועגן, ווייזט אויס, גייט דאָך די וועלט פאָראויס און וועט אויך ווייטער, פאַוואָליע אָדער גיכער, פּראָגרעסירן. אין אונזער באַריכט וועגן די פּאַלעאָליטישע מענטשן אין דעם „קאָנטור“ האָבן מיר אַנטליען ביי מ״ר וואָרטהינגטאָן סמיט אַ שילדערונג פון לעבן אויפן העכסטן שטאַפּל מיט אַ פופציק טויזנט יאָר צוריק. עס איז געווען אַ חיהש לעבן. מיר האָבן אויך אָנגעצייכנט אַ פאַרזאַמלונג צוליב אַ מענטשלעכן קרבן מיט פופצן טויזנט יאָר צוריק. אויך די דאָזיקע

סצענע איז פאַר אַ מאָדערנעם לייענער כמעט אומגלויבלעך אַכזריות־דיק.

אָבער עס איז ניט פאַרביי מער פון פינף הונדערט יאָר, זינט די גרויסע אימפעריע פון די אַצטעקן האָט נאָך געגלויבט, אַז זי קאָן ניט עקסיסטירן אָן בלוט־פאַרגיסונג. איטלעכס יאָר פלעגן אין מעקסיקע אומקומען הונדערטער מענטשלעכע קרבנות אויף דעם שטיי־גער: מען פלעגט דעם קערפּער אויסקרימען ווי אַ בויגן איבער דעם קרומען קרבן־שטיין, די ברוסט פלעגט ווערן אויפגעשניטן מיט אַ מעסער פון אָבסידיאַן, און דער כּהן פלעגט אַרויסרייסן דאָס קלאַפּנדיקע האַרץ פון דעם נאָך לעבנדיקן קרבן. עס איז אפשר נאָענט דער טאָג, ווען מיר וועלן שוין מער ניט אַרויסרייסן די הערצער פון מענטשן, אַפילו ניט צוליב אונזערע נאַציאָנאַלע געטער. זאָל נאָר דער לייענער זיך פאָרשטעלן די קאַרטעס פון אַלטע צייטן, און ער וועט זען דעם אמתן באַטרעף פון די אַלע סיכסוכים און באַצווינגונגען און צרות פון דעם איצטיקן פּעריאָד, ווען אַלץ בייט זיך. צרות און פּיין זיינען פאַראַן גענוג, אָבער דאָך איז פאַראַן אַ האָפענונג אויף בעסערע צייטן.

---

17. און דערנאָך?

געשיכטע איז און מוז שטענדיק זיין ניט מער ווי אַ באַריכט וועגן התחלות. מיר קאָנען זיך איינשטעלן אויף דער נביאות, אַז די קומענדיקע קאַפּיטלען, וואָס דאַרפן ווערן געשריבן, וועלן דערציילן וועגן דעם, אַז סוף־כּל־סוף איז דערגרייכט געוואָרן, הגם אפשר מיט לאַנגע הפסקות פון רעאַקציע און חורבן, אַ פּאָליטישע און סאָציאַלע איינהייט, וואָס נעמט אַרום די גאַנצע וועלט. אָבער אַז דאָס וועט שוין זיין דערגרייכט, וועט דאָס ניט באַטייטן, אַז עס איז אָנגעשטאַנען אַ צייט פון רו, און אַפילו ניט קיין צייט פון אָפּאָטעמען, נאָר עס וועט זיך באַלד אַנטוויקלען אַ נייער קאַמף און נייע און גרעסערע אָנ־שטרענגונגען. מענטשן וועלן זיך פאַראייניקן, נאָר בכדי צו פאַר־שטאַרקן און פאַרטיפן דאָס זוכן וויסן און מאַכט, און וועלן לעבן, אַזוי ווי אַלע מאָל, צוליב נייע אויפטועך. בעלי־חיים־און געוויקסן־לעבן,

די פֿאַרבאָרגענע פּראָצעסן פֿון דער פּסיכאָלאָגיע, דער אינעווייניקסטער בוי פֿון דער מאַטעריע און די טיפֿענישן פֿון דער ערד — זיי וועלן אַנטפּלעקן זייערע סודות און באַשענקען זייער באַצווינגער. לעבן הייבט זיך אָן שטענדיק. צונויפֿגענומען סוף־כּל־סוף אונטער דער פֿירערשאַפֿט פֿון מענטשן, דעם פֿאָרשער און לערער פֿון דעם וועלט־אַל, פֿאַראייניקט, דיסציפּלינירט, באַוואָפֿנט מיט די פֿאַרבאָרגענע כּוחות פֿון אַטאָם און מיט אַ וויסן, וואָס מען קאָן איצט אַפֿילו ניט חלומען וועגן דעם, וועט דאָס לעבן, שטאַרבנדיק אויף אַלע מאָל בכדי אויפֿסניי צו ווערן געבאָרן, אויף אַלע מאָל יונג און היציק, באַלד שטיין אויף דער ערד ווי אויף זיין פֿוס־בענקל און אויסשפּרייטן זיין קיניגרייך צווישן די שטערן.

כראָנאָלאָגישע טאַבעלע

צום סוף פֿון דעם „קאָנטור“ גיבן מיר דאָ אַ טאַבעלע פֿון די הויפּט-געשעענישן, אָנגעהויבן פֿון יאָר 800 פֿאַר קר. ביז 1926 נאָך קר.

כראָנאָלאָגיע הייבט אָן ווערן גענוג פּינקטלעך, אַז זי זאָל באַצייכענען גענוי דאָס יאָר פֿון אַ געשעעניש ערשט נאָכדעם, ווי עס זיינען איינגעשטעלט געוואָרן די ערעס פֿון דער ערשטער אָלימפּיאַדע און פֿון דער גרינדונג פֿון רוים.

אַרום יאָר 1000 פֿאַר קר. האָבן די אַרישע פֿעלקער זיך איינגעפֿעסטיקט אויפֿן שפּאַנישן האַלב-אינזל, אין איטאַליע און אויפֿן באַלקאַנישן האַלב-אינזל; זיי זיינען שוין געווען אין אינדיע, קנאָסאָס איז געווען צעשטערט, און די גרויסע צייטן פֿון עגיפּטן, פֿון תותמעס III, אַמענאָפּיס III און רעמסס II זיינען שוין געווען דריי אָדער פֿיר יאָרהונדערטער פֿריער. שוואַכע מאָנאַרכן פֿון דער 21טער דינאַסטיע האָבן רעגירט אין נילוס-טאָל. ישראל איז געווען פֿאַראייניקט אונטער זיינע ערשטע מלכים; שאול און דוד און אפֿשר אויך שלמה האָבן שוין געהאַט געקיניגט. סרגון I (2700 פֿאַר קר.) פֿון דער אַכּדיש-שומערישער אימפּעריע איז געווען אַ ווייטער זכר אין דער בבלישער געשיכטע, ווייטער ווי עס איז קאָנסטאַנטין דער גרויסער פֿון דער היינטיקער וועלט. האַמוראַבי איז שוין געווען טויט אַ טויזנט יאָר. די אַשורים האָבן שוין געוועלטיקט איבער די ווייניקער קריגערישע בבלים. אין יאָר 1.100 פֿאַר קר. האָט תגלת פּלאסר I איינגענומען בבל. נאָר קיין באַצווינגונג אויף שטענדיק איז דאָס נאָך ניט געווען; אשור און בבל זיינען נאָך געווען באַזונדערע אימפּעריעס. אין כינע האָט געבליט די נייע טשאָו-דינאַסטיע. די

דענקמעלער פון דער שטיין־צייט אין ענגלאַנד זיינען שוין געווען אַלט אַ טויזנט יאָר.

די צוויי וויטערדיקע יאָרהונדערטער האָבן געזען אַן אויפלעבונג פון עגיפטן אונטער דער 22סטער דינאַסטיע, די שפּאַלטונג פון דעם קליינעם ישראלישן קיניגרייך פון שלמה, די אויסשפּרייטונג פון די גריכן איבערן באַלקאַן, דרום־איטאַליע און קליין־אַזיע, און די טעג פון דער ממשלה פון די עטרוסקער אין צענטראַל־איטאַליע. מיר קאָנען אָנהייבן אונזער רשימה פון זיכער פעסטצושטעלנדיקע דאַטעס מיט:

פאר קר.

800. אויסגעבויט קאַרטאַגאָ.

790. די עטיאָפּער נעמען איין עגיפּטן (זיי גרינדן די 25סטע דינאַסטיע).

776. די ערשטע אָלימפּיאַדע.

753. רוים ווערט אויסגעבויט.

745. תגלת פּלאסר III נעמט איין בבל און גרינדעט די ניי־אַשורישע אימפּעריע.

738. מנחם, קיניג פון ישראל, קויפט זיך אויס פון תגלת פּלאסר III.

735. גריכן באַזעצן זיך אין סיציליע.

722. סרגון II באַוואָפנט די אשורים מיט אייזערנע געווער.

721. ער פאַרטרייבט די בני ישראל אין גלות.

704. סנחריב.

701. זיין אַרמיי ווערט פאַרטיליקט דורך אַ פּעסט אויפן וועג קיין עגיפּטן.

680. אסר חדון נעמט איין טעבען אין עגיפּטן (באַזיגט די עגיפּטישע 25סטע דינאַסטיע).

667. סאַרדאַנאַפּאַל.

664. פּסאַמעטיך I ריכט אויף די פריידהייט פון עגיפּטן און באַגרינדעט די 26סטע דינאַסטיע (ביז 610). אים האָבן געהאָלפן קעגן אַשור לידישע חיילות, געשיקט פון קיניג גיגעס.

פאר קר.

608. נכו פון עגיפטן צעקלאפט יאשיהו, קיניג פון יהודה, אין דער שלאכט פון מגידו.

606. די כשדים און מדיים נעמען איין נינווה. די גרינדונג פון דער כשדישער אימפעריע.

604. נכו איז אריינגעדרונגען ביז צום פרת און איז געווארן באזיגט דורך נבוכדנאצר II.

586. נבוכדנאצר פארטרייבט די יידן קיין בבל. א סך יידן אנטלויפן קיין עגיפטן און באזעצן זיך דארט.

550. כורש דער פרסי האט געירשנט קיאקסארעס דעם מדי. כורש האט באצוואונגען קרעזוסן.

אן ערך אין דער צייט האט געלעבט בודא. אויך האבן דעמאלט געלעבט קאנפוציוס און לאא טסע.

539. כורש האט איינגענומען בבל און געגרינדעט די פערסישע אימפעריע.

527. פייסיסטראטאס געשטארבן.

525. קאמביזעס האט איינגענומען עגיפטן. עסכילוס געבארן.

521. דריוש I, זון פון היסטאספעס, האט רעגירט פון העלעספאנט ביז צום אינדוס.

זיין עקספעדיציע קיין סקיטן-לאנד.

495. סאפאקלעס געבארן.

490. די שלאכט ביי מאראטאן.

484. העראדאט געבארן. עסכילוס האט געוואונען זיין ערשט פריז פאר א טראגעדיע.

480. די שלאכטן פון טערמאפילע און סאלאמיס. עוריפידעס געבארן.

479. די שלאכט פון פלאטעיא און מיקאלע פארענדיקן די מפלה פון פערסיע.

474. דער עטרוסקישער פלאט צעשטערט דורך די סיצילישע גריכן.

470. האנאנס נסיעה.

466. פעריקלעס.

465. קסערקסעס דערהרגעט.

פאר קר.

438. הערָאדָאט לייענט פיר זיין געשיכטע אין אַטען.

431. אָנגעהויבן זיך דער פעלאָפּאָנעסישער קריג (ביז 404).

429. פעריקלעס געשטאָרבן. הערָאדָאט געשטאָרבן.

427. אַריסטאָפאַנעס הייבט אָן זיין קאַריערע. פּלאַטאָן געבאָרן. ער האָט געלעבט ביז 347.

401. דער אומקער פון די צען טויזנט.

390. ברענוס רויבט אויס רוים.

366. קאַמילוס אויסגעבויט דעם טעמפּל פון קאָנקאָרדיאַ.

359. פיליפּ ווערט קיניג פון מאַקעדאָניע.

338. די שלאַכט פון כעראָנעיאַ.

336. מאַקעדאָנישע חיילות מאַרשירן אַריבער קיין אַזיע. פיליפּ דער־הרגעט.

334. די שלאַכט פון גראַניקוס.

333. די שלאַכט פון איסוס.

332. אלכסנדר אין עגיפּטן.

331. די שלאַכט פון אַרבעלאַ.

330. דריוש III דערהרגעט.

323. אלכסנדר דער גרויסער געשטאָרבן.

321. טשאַנדראַגופּטאַ איינגעשטאַנען אין פּענדזשאַב. די רוימער אינגאַנצן צעקלאַפּט די סאַמניטער אין דער שלאַכט פון קאַודינער באַרג־שפּאַלט.

303. טשאַנדראַגופּטאַ טרייבט צוריק סעלייקוסן.

285. פּטאָלעמיי סאָטער געשטאָרבן.

281. פּירוס אָנגעפאַלן אויף איטאַליע.

280. די שלאַכט פון העראַקלעאַ.

279. די שלאַכט פון אַוסקולום.

278. דער אָנפאַל פון די גאַליער אויף קליין־אַזיע; זיי באַזעצן זיך אין גאַלאַטיע.

275. פּירוס פאַרלאָזט איטאַליע.

264. די ערשטע פּונישע מלחמה (אַסאָקאַ האָט אָנגעהויבן קי־

וועלט-געשיכטע

פאַר קר.

ניג׳ן אין בעהאַר — ביז 227). די ערשטע גלאַדיאַטאָרן-שפּילן אין רוים.

260. די שלאַכט פון מילע.

256. די שלאַכט פון עקנאָמוס.

241. די שלאַכט פון די עג׳אַטישע אינזלען. סוף פון דער ערשטער פונישער מלחמה.

225. די שלאַכט פון טעלאַמאָן. רוימישע אַרמייען אין איליריע.

220. שי כואַן-טי געוואָרן קיסר פון כינע.

219. צווייטע פונישע מלחמה.

216. די שלאַכט פון קאַנע.

214. אָנגעהויבן בויען דעם גרויסן כינעזישן מויער.

210. טויט פון שי כואַן-טי

202. די שלאַכט פון זאַמאַ.

201. סוף פון דער צווייטער פונישער מלחמה.

200 —) 197. מלחמה צווישן רוים און מאַקעדאָניע.

192. מלחמה מיט די סעלייקידן.

190. די שלאַכט ביי מאַג׳נעזיאַ.

149. דער דריטער פונישער קריג (די יועך-טשי קומען אַריין אין מערב-טורקעסטאַן).

146. קאַרטאַג׳אָ צעשטערט. קאָרינט צעשטערט.

133. אַטאַלוס אַוועקגעשאָנקען פּערגאַמאָן רוים. טיבעריוס גראַקכוס דערהרג׳עט.

121. קאַיוס גראַקכוס דערהרג׳עט.

118. די מלחמה מיט יוג׳ורטאַ.

106. די מלחמה מיט ייג׳ורטאַ געענדיקט.

102. מאַריוס אָפּגעטריבן די גערמאַנען.

100. מאַריוסעס טריומף (וואו-טי איינגענומען דעם טאַרים-טאָל).

91. מלחמה מיט די פאַרבינדעטע.

89. אַלע איטאַליקער געוואָרן רוימישע בירג׳ער.

86. מאַריוס געשטאָרבן.

78. סולאַ געשטאָרבן.

פאר קר.

73. דער בונט פון די שקלאַפן אונטער ספּאַרטאַקוס.
71. ספּאַרטאַקוס צעקלאַפּט און געהרגעט.
66. פּומפּיוס פירט רוימישע חילות צום קאַספּישן ים און צום פרת. ער האָט זיך צונויפגעשטויסן מיט די אַלאַנען.
64. מיטרידאַטעס פון פּאָנטוס געשטאָרבן.
53. קראַסוס דערהרגעט אין קאַרע. מאָנגאָלישע עלעמענטן ביי די פּאַרטער.
48. יוליוס קיסר צעקלאַפּט פּומפּיוס ביי פאַרסאַלאָס.
44. יוליוס קיסר דערהרגעט.
31. די שלאַכט פון אַקציום.
27. אויגוסטוס קיסר פּרינצעפּס (ביז 14 נ. קר.).
4. די ריכטיקע דאַטע פון ישו פון נצרת געבוירן.

די קריסטלעכע ערע

נאָך קר.

6. איינגעשטעלט די פּראָווינץ מעזיע.
9. איינגעשטעלט די פּראָווינץ פּאַנאָניע. די גרענעצן פון דער אימפּעריע אַרויסגערוקט ביזן דאָנוי.
14. אויגוסטוס געשטאָרבן. טיבעריוס קיסר.
30. ישו פון נצרת געקרייציקט.
37. קאַליגולאַ גערירשנט טיבעריוסן.
41. קלוידיוס (דער ערשטער קיסר פון די לעגיאָנען) געמאַכט פאַר אַ קיסר דורך דער פּרעטאָריאַנער גוואַרדיע, נאָכדעם ווי זיי האָבן דערהרגעט קאַליגולען.
54. נירון גערירשנט קלוידוסן.
61. באָאַדיקאַ אויסגעקוילעט דעם רוימישן גאַרניזאָן אין בריטאַניע.
68. נירון גענומען זיך דאָס לעבן (גאַלבאַ, אָטאָ, וויטעליוס — איינער נאָכן אַנדערן קיסר).
69. אַספּסינוס הייבט אָן די אַזוי אָנגערופענע פלאַווישע דינאַסטיע.
79. טיטוס גערירשנט אַספּסינוסן.

אַך ק״.

81. דאָמיציאַנוס.
84. רוים אײַנגענומען צפון-בריטאַניע.
96. נערוואַ אָנגעהויבן די אַזוי גערופענע דינאַסטיע פון די אַנטאָ-נינען.
98. טראַיאַנוס גערישנט נערוואַ.
102. פאַן טשאַו בײַם קאַספּישן ים (אינדאָ-סקיטן פאַלן אָן אויף צפון-אינדיע).
117. האַדריאַנוס ירשנט טראַיאַנוסן. דער גרעסטער אויסשפּרייט פון דער רוימישער אימפּעריע.
138. אַנטאָנינוס פּיוס גערישנט האַדריאַנוסן (די אינדאָ-סקיטן האָבן אין יענער צײַט געהאַלטן אין צעשטערן די לעצטע סימנים פון דער העלענישער הערשאַפט אין אינדיע).
150. [אַרום יענער צײַט האָט קאַנישקאַ רעגירט אין אינדיע, קאַש-גאַר, יאַרקענד און קאָטאַן].
161. מאַרקוס אורעליוס גערישנט אַנטאָנינוס פּיוס.
164. גרויסע מגפה זיך אָנגעהויבן און געדויערט ביזן טויט פון מאַרקוס אורעליוס (180). זי האָט אויך פאַרוויסט גאַנץ אַזיע.
180. מאַרקוס אורעליוס געשטאָרבן.

(כמעט אַ יאָרהונדערט קריג און מהומות זיך אָנגעהויבן אין דער רוימישער אימפּעריע).

220. סוף פון דער כאַן-דינאַסטיע. אָנהייב פון פיר הונדערט יאָר צעטיילונג אין כינע.
226. אַרדאַשיר I (ערשטער סאַסאַנידישער שאַך) געמאַכט אַ סוף צו דער אַרסאַקידישער דינאַסטיע.
242. מאַני אָנגעהויבן לערנען.
247. די גאָטן אַריבער אין מאַסן דעם דאָנוי.
251. גרויסער ניצחון פון די גאָטן. קיסר דעציוס דערהרגעט.
260. שבור I, דער צווייטער סאַסאַנידישער שאַך, אײַנגענומען אַנ-טיוכיאַ, גענומען געפאַנגען דעם קיסר וואַלעריאַן און איז

נאָך קר.

גענומען אַפּגעשניטן בײַ זײַן צוריקקער פון קלײן־אַזיע דורך אָדענאַט פון פּאַלמירע.

269. קיסר קלױדיוס צעקלאַפּט די גאָטן בײַ ניש.

270. אױרעליאַן געװאָרן קיסר.

272. זענאָביאַ אַװעקגעפירט געפאַנגען קײן רױם. סוף פון דער קורצער גדולה פון פּאַלמירע.

275. פּראָבוס גערירשנט אױרעליאַנען.

276. די גאָטן אין פּאָנטוס. קיסר פּראָבוס צוריקגעשטופּט די פראַנ־קען און אַלעמאַנען.

277. מאַני געקרײציקט אין פּערסיע.

284. דיאָקלעטיאַן געװאָרן קיסר.

303. דיאָקלעטיאַן רודפט די קריסטן.

306. קאָנסטאַנטין דער גרױסער געװאָרן קיסר.

311. גאַלעריוס אױפגעהערט רודפן די קריסטן.

314. קאָנסטאַנטין פּאָרזיצער פון אַ קריסטלעכן קאָנציל אין אַרל.

321. נײע גאָטישע אָנפאַלן צוריקגעטריבן.

323. קאָנסטאַנטין פּאָרזיצער פון קאָנציל פון ניקעאַ.

337. די װאַנדאַלן, געטריבן דורך די גאָטן, קריגן די דערלױבעניש זיך צו באַזעצן אין פּאַנאָניע.

קאָנסטאַנטין געטױפט אױף זײַן טױטן־בעט.

354. ה״ל אױגוסטין געבאָרן.

3—361. יוליאַנוס דער אַפּטריניקער געפרוּװט אַװעקצושטעלן דעם מיטראַ־דינסט אָנשטאָט קריסטנטום.

379. טעאָדאָסיוס דער גרױסער (אַ שפּאַניער) קיסר.

390. צעבראָכן די סטאַטוע פון סעראַפּיס אין אַלכסנדריא.

392. טעאָדאָסיוס דער גרױסער קיסר פון מזרח און פון מערב.

395. טעאָדאָסיוס דער גרױסער געשטאָרבן. האָנאָריוס און אַרקאַדיוס װידער צעטײלט די אימפּעריע, און סטיליכאָ און אַלאַריך זײַערע האַרן און באַשיצערס.

410. די װיזיגאָטן אונטער אַלאַריך נעמען אײַן רױם.

נאך קר.

.425 די וואנדאלן באזעצן זיך אין דרום־שפאניע. די הונען אין פאנאניע, די גאטן אין דאלמאציע. וויזיגאטן און סועבן אין פארטוגאל און צפון־שפאניע. די אנגלען דרינגען אריין אין בריטאניע.

.429 די וואנדאלן אונטער גענזעריק דרינגען אריין קיין אפריקע.

.439 די וואנדאלן נעמען איין קארטאגא.

.448 פריסקוס באזוכט אטילען.

.451 אטילא פאלט אן אויף גאליע און ווערט צעקלאפט דורך די פראנקען, אלעמאנען און רוימער ביי טרוא.

.453 אטילא געשטארבן.

.455 די וואנדאלן רויבן אויס רוים.

.470 דער אנפאל פון די עפטאליטן אין אינדיע.

.476 אדאאקער, קיניג פון א געמיש פון גערמאנישע שבטים, לאזט וויסן קאנסטאנטינאפאל, אז אין מערב איז קיין קיסר ניטא. סוף פון דער מערבדיקער אימפעריע.

.480 ה״ל בענעדיקט געבארן.

.481 קלאדוויג אין פראנקרייך. די מעראווינגער.

.483 די נעסטאריאנישע קירך זיך אפגעריסן פון דער ארטאדאקסער קריסטלעכער קירך.

.493 טעאדאך דער אסטראגאט איינגענומען איטאליע און איז געווארן קיניג פון איטאליע, אבער נאמינעל אונטערטעניק קאנסטאנטינאפאל.

(גאטישע מלכים אין איטאליע. גאטן באזעצן זיך אין ספעציעל קאנפיסקירטע לענדער ווי א גארניזאן).

.527 יוסטיניאן קיסר.

.528 מיהיראגולא, דער (עפטאליטישער) אטילא פון אינדיע, באזיגט.

.529 יוסטיניאן געשלאסן די שולן אין אטען, וואס האבן געבליט כמעט א טויזנט יאר. בעליזאריוס (יוסטיניאנס פעלדמארשאל) איינגענומען נעאפאל.

נאָך קר.

531. כוזרו I אָנגעהויבן קיניגן.

543. אַ גרויסע מגפה אין קאָנסטאַנטינאָפּאָל.

544. ה"ל בענעדיקט געשטאָרבן.

553. יוסטיניאַן טרייבט אַרויס די גאָטן פון איטאַליע. קאַסיאָדאָ־רוס געגרינדעט זיין קלויסטער.

565. יוסטיניאַן געשטאָרבן. די לאַנגאָבאַרדן נעמען איין דעם גרעסטן טייל איטאַליע (איבערגעלאָזן ראַווענע און רוים ביי די בי־זאַנטינער). די טערקן האָבן צעקלאַפּט די עפטאַליטן אין מערב־טורקעסטאַן.

570. מוכאַמעד געבאָרן.

579. כוזרו I געשטאָרבן.
(די לאַנגאָבאַרדן הערשן אין איטאַליע).

590. אַ מגפה בושעוועט אין רוים (גרעגאָר דער גרויסער — גרעגאָר I — און די זעונג פון ס"ט אַנדזשעלאָ). כוזרו II אָנגעהויבן קיניגן.

610. הערַאַקליוס אָנגעהויבן קיניגן.

618. טאַנג־דינאַסטיע זיך אָנגעהויבן אין כינע.

619. כוזרו II פאַרנומען עגיפּטן, ירושלים, דמשק און געהאַט אַרמייען ביים העלעספּאָנט.

622. די העדזשראַ.

623. די שלאַכט ביי באַדר.

627. גרויסע פּערסישע מפּלה ביי נינווה דורך הערַאַקליוסן. די מעקאַנישע פאַרבינדעטע באַלעגערן מעדינע. טאַי־טסונג געוואָרן קיסר פון כינע.

628. קאָוואַד II דערהרגעט זיין פאָטער כוזרו II און פאַרנעמט זיין אָרט.
מוכאַמעד שרייבט בריוו צו אַלע רעגירערס פון דער ערד.

629. יואַן טשוואַנג אָנגעהויבן זיין רייזע קיין אינדיע. מוכאַמעד זיך אומגעקערט קיין מעקאַ.

632. מוכאַמעד געשטאָרבן. אַבו בכר כאַליף.

634. עומר דער צווייטער כאַליף.

באַך קר.

635. טאַי טסונג האָט אָנגענומען נעסטאָריאַנישע מיסיאָנערן.

636. די שלאַכט פון יאַרמוק. די מוסלימס נעמען איין סיריע.

637. די שלאַכט פון קאַדיסיאַ.

638. ירושלים גיט זיך אונטער עומרן.

642. העראַקליוס געשטאָרבן.

644. עותמאַן דער דריטער כאַליף.

645. יואַן טשוואַנג אומגעקערט זיך קיין סינגאַן.

655. דער ביזאַנטישער פלאָט צעקלאַפּט דורך די מוסלימס.

656. עותמאַן דערהרגעט אין מעדינע.

661. עלי דערהרגעט. מואַוויאַ כאַליף (דער ערשטער פון די אָמאַיאַדישע כאַליפן).

668. דער כאַליף מואַוויאַ אָנגעפאַלן אויף קאָנסטאַנטינאָפּאָל דורכן ים. — טעאָדאָר פון טאַרסוס געוואָרן אַרציביסקופּ פון קענטערבערי.

675. לעצטער פון די ים-אָנפאַלן פון מואַוויאַ אויף קאָנסטאַנטינאָפּאָל.

687. פּיפּין פון העריסטאַל, דער פּאַלאַץ-מאַיאָר, פאַראייניקט אויסטראַזיע מיט נייסטריע.

711. אַ מוסלימישע אַרמיי דרינגט אַריין קיין שפּאַניע פון אַפריקע.

716—17. סוליימאַנען, דעם זון און יורש פון וואַלידן, גראָט ניט איינצונעמען קאָנסטאַנטינאָפּאָל.

721. קאַרל מאַרטעל, פּאַלאַץ-מאַיאָר. די ממשלה פון כאַליף וואַליד I האָט זיך אויסגעשפּרייט פון די פּירענעען ביז קיין כינע.

732. קאַרל מאַרטעל צעקלאַפּט די מוסלימס ביי פּואַטיע.

735. בעדאַ דער בכבודיקער געשטאָרבן.

743. וואַליד II כאַליף — דער אומגלויביקער כאַליף.

749. די אָמאַיאַדן אַראָפּגעוואָרפן. אַבדול-אַבאַס, דער ערשטער אַבאַסידישער כאַליף.

שפּאַניע בלייבט אָמאַיאַדיש. אָנהייב פון דער שפּאַלטונג פון דער אַראַבישער אימפּעריע.

נאך קר.

751. פיפין געקרוינט פאַרן קיניג פון די פראַנצויזן.

755. מאַרטירטום פון ה"ל באָניפאַציוס.

768. פיפין געשטאָרבן.

771. קאַרל דער גרויסער דער איינציקער קיניג.

774. קאַרל נעמט איין לאָמבאַרדיע.

776. קאַרל אין דאַלמאַציע.

786. האַרון-אל-ראַשיד אַבאַסידישער כאַליף אין באַגדאַד (ביז 809).

795. לעאָ III ווערט פויפּס (ביז 816).

800. לעאָ קרוינט קאַרל דעם גרויסן פאַרן קיסר פון מערב.

802. עגבערט, פריער אַן אַנטלאָפענער ענגלענדער ביים הויף פון קאַרל דעם גרויסן, באַפעסטיקט זיך ווי דער קיניג פון וועסעקס.

811. קרום אין בולגאַריע צעקלאַפט און הרגעט אַוועק דעם קיסר ניקעפאָר.

814. קאַרל דער גרויסער געשטאָרבן; לודוויק דער פרומער זיין יורש.

828. עגבערט געוואָרן דער ערשטער קיניג פון ענגלאַנד.

843. לודוויג דער פרומער געשטאָרבן, און די קאַראָלינגישע אימפעריע ווערט צעבראָכן. ביז 962 איז ניט געווען קיין רעגולערע קייט פון קיסרים פון דער הייליקער רוימישער אימפעריע, הגם דער טיטל קיסר באַוויזט זיך פון צייט צו צייט.

850. אַרום דער צייט איז ריוריק (אַ נאָרמאַן) געוואָרן מושל פון נאָווגאָראָד און קיעוו.

852. באָריס דער ערשטער קריסטלעכער קיניג פון בולגאַריע (ביז 884).

865. דער פלאָט פון די רוסן (נאָרמאַנען) באַדרויט קאָנסטאַנטינאָפּאָל.

886. דער אָפּמאַך צווישן אַלפרעד פון ענגלאַנד און גוטרום דעם דענער פאַרפעסטיקט די דענער אין דענעלאָו.

904. אַ רוסישער (נאָרמאַנישער) פלאָט פאַר קאָנסטאַנטינאָפּאָל.

נאָך קר.

911. ראָלף דער נאָרמאַנער פעסטיקט זיך אַיין אין נאָרמאַנדיע.
919. הענריך דער פויגלפאַנגער אויסגעקליבן פאַרן קיניג פון דייטש-לאַנד.
928. מאַראָזיאַ גענומען געפאַנגען דעם פויפּס יאָהאַן X.
931. יאָהאַן XI פויפּס (ביז 936).
936. אָטאָ I געוואָרן קיניג פון דייטשלאַנד נאָך זיין פאָטער הענריך דעם פויגלפאַנגער.
941. אַ רוסישער פלאָט באַדרויט ווידער קאָנסטאַנטינאָפּאָל.
955. יאָהאַן XII פויפּס.
960. די צפונדיקע סונג-דינאַסטיע זיך אָנגעהויבן אין כינע.
962. אָטאָ I, קיניג פון דייטשלאַנד, געקרוינט פאַר אַ קיסר (דער ערשטער סאַקסישער קיסר) דורך יאָהאַן XII.
963. אָטאָ I אַראָפּגעזעצט יאָהאַן XII.
969. אַ באַזונדער פאַטימידישער כאַליפאַט געגרינדעט אין עגיפּטן.
973. אָטאָ II.
983. אָטאָ III.
987. הוגאָ קאַפּעט געוואָרן קיניג פון פראַנקרייך. דער סוף פון דער קאַראָלינגישער דינאַסטיע פון די פראַנצויזישע מלכים.
1016. קאַנוט געוואָרן קיניג פון ענגלאַנד, דענעמאַרק און נאָרוועגן.
1037. אַוויסענאַ פון בוכאַרע, דער פירשט פון די דאָקטוירים, גע-שטאָרבן.
1043. אַ רוסישער פלאָט דרויט קאָנסטאַנטינאָפּאָל.
1066. ווילהעלם הערצאָג פון נאָרמאַנדיע נעמט אַיין ענגלאַנד.
1071. אויפלעבונג פון איסלאַם אונטער די סעלדזשוקישע טערקן. די שלאַכט פון מעלאַס-גירד.
1073. הילדעבראַנד געוואָרן פויפּס (גרעגאָר VII) ביז 1085.
1077. הענריך IV טוט תשובה אין קאַנאָסאַ.
1079. פעטער אַבעלאַר געבאָרן.
1082. ראָבערט גיסקאַר נעמט אַיין דוראַצאָ.
1084. ראָבערט גיסקאַר רויבט אויס רוים.
1087—99. פויפּס אורבאַן II.

נאָך קר.

1094. מגפה.

1095. פּויפּסט אורבאַן II רופט אין קלערמאָן צום ערשטן קרייץ־צוג.

1096. שחיטה פון דעם פאָלקס־קרייץ־צוג.

1099. גאָדפריד פון בוליאָן נעמט איין ירושלים. פּאַסכאַל II פּויפּסט (ביז 1118).

1138. די קין־אימפּעריע בליט. די סונג־הויפּטשטאָט גייט אַריבער פון נאַנקין קיין האַנג טשאַו.

1142. פּעטער אַבעלאַר געשטאָרבן.

1147. דער צווייטער קרייץ־צוג. גרינדונג פון קריסטלעכן קיניג־רייך פּאָרטוגאַל.

1169. סאַלאַדין סולטאַן פון עגיפּטן.

1177. פרידריך באַרבאַראָסאַ אָנערקענט די איבערהערשאַפט פון פּויפּסט (אלכסנדר III) אין ווענעציע.

1187. סאַלאַדין נעמט איין ירושלים.

1189. דער דריטער קרייץ־צוג.

1193. אַלבערטוס מאַגנוס געבאָרן.

1198. אַווערראָעס פון קאָרדאָווע, דער אַראַבישער פילאָסאָף, געשטאָרבן. אינאָקענטי III פּויפּסט (ביז 1216); פרידריך II (אַלט פיר יאָר), קיניג פון סיציליע, איז געוואָרן געשטעלט אונטער זיין אַפּוטרופּסות.

1202. דער פערטער קרייץ־צוג אָנגעפאַלן אויף דער מזרחדיקער אימפּעריע.

1204. די לאַטיינער נעמען איין קאָנסטאַנטינאָפּאָל.

1206. קוטוב גרינדעט אַ מוסלימישע מלוכה אין דעלהי.

1212. דער קינדער־קרייץ־צוג.

1214. דזשינגיס כאַן נעמט איין פּעקין.

1215. אונטערגעחתמעט די מאַגנאַ כאַרטאַ.

1216. האָנאָריוס III פּויפּסט.

1218. דזשינגיס כאַן אַריינגעדרונגען קיין כוואַריזמיאַ.

נאָך קר.

1221. דער פינפטער קרייץ־צוג פאַלט דורך און קערט זיך אום צוריק. געשטאָרבן ה"ל דאָמיניק (די דאָמיניקאַנער).
1225. טאָמאַס פון אַקווינאָ געבאָרן.
1226. ה"ל פראַנציסק פון אַסיזי געשטאָרבן (די פראַנציסקאַנער).
1227. דזשינגיס כאַן, דער כאַן פון קאַספּישן ים ביז צום שטילן אָקעאַן, איז געשטאָרבן, און אים האָט געירשנט אָגדאַי כאַן. גרעגאָר IX פּויפּס.
1228. פרידריך II אויפן זעקסטן קרייץ־צוג און האָט געוואונען ירושלים.
1234. די מאָנגאָלן פאַרענדיקן די באַצווינגונג פון דער קין־אימפּעריע מיט דער הילף פון דער סונג־אימפּעריע.
1239. פרידריך II דאָס צווייטע מאָל אַריינגעלייגט אין חרם.
1240. די מאָנגאָלן מאַכן חרוב קיעוו. רוסלאַנד צאָלט צינז די מאָנגאָלן.
1241. דער ניצחון פון די מאָנגאָלן ביי ליגניץ אין שלעזיע.
1244. דער עגיפּטישער סולטאַן נעמט ווידער איין ירושלים: דאָס פירט צום זיבעטן קרייץ־צוג.
1245. אַראָפּגענומען דעם חרם פון פרידריך II. די מענטשן פון שוויץ פאַרברענען דעם שלאָס ניי־האַבסבורג.
1250. לודוויג דער הייליקער פון פראַנקרייך אויסגעקויפט פון געפאַנגענשאַפט. פרידריך II, דער לעצטער האָהענשטאַופישער קיסר, געשטאָרבן. אָן אַ קיסר אין דייטשלאַנד ביז 1273.
1251. מאַנגו כאַן געוואָרן גרויס־כאַן. קובלאַי כאַן רעגירער פון כינע.
1258. הולאַגו כאַן איינגענומען און צעשטערט באַגדאַד.
1260. קובלאַי־כאַן געוואָרן גרויס־כאַן. קעטבאָגאַ צעקלאַפּט אין פאַלעסטינע.
1261. די גריכן האָבן צוריק אָפּגענומען קאָנסטאַנטינאָפּאָל ביי די לאַטיינער.
1265. דאַנטע אַליגיערי געבאָרן.

נאָך קר.

1266. דזשאָטאָ געבאָרן.

1269. קובלאַי כאַן געשיקט אַ שליחות צום פּויפּס דורך די עלטערע פּאָלאָס.

1271. מאַרקאָ פּאָלאָ אָנגעהויבן זיין רייזע.

1273. רודאָלף פון האַבסבורג אויסגעקליבן פאַר אַ קיסר. די שווייץ האָט געבילדעט איר אייביקן בונד.

1274. טאָמאַס פון אַקווינאָ געשטאָרבן.

1280. קובלאַי כאַן געגרינדעט די יואַן-דינאַסטיע אין כינע. אַלבערטוס דער גרויסער געשטאָרבן.

1292. קובלאַי כאַן געשטאָרבן.

1293. ראָדזשער בעקאָן, דער נביא פון דער עקספּערימענטאַלער וויסנשאַפט, געשטאָרבן.

1294. באָניפאַציוס VIII פּויפּס (ביז 1303).

1295. מאַרקאָ צוריקגעקערט קיין ווענעציע.

1303. פּויפּס באָניפאַציוס VIII געשטאָרבן נאָך דער פּייניקונג, וואָס עס האָט אים געפּייניקט ווילהעלם דע נאָגאַרע אין אַנאַניי.

1304. פּעטראַרקאַ געבאָרן.

1305. קלעמענס V פּויפּס.

1308. דונס סקאָטוס געשטאָרבן.

1309. דער פּויפּסלעכער הויף אַריבער קיין אַוויניאָן.

1318. פיר פראַנציסקאַנער פאַרברענט פאַר אפּיקורסות אין מאַרסעיל.

1337. דזשאָטאָ געשטאָרבן.

1347. אָקאַם געשטאָרבן.

1348. די גרויסע מגפה, דער שוואַרצער טויט.

1358. די זשאַקרי אין פראַנקרייך.

1368. אין כינע געפאַלן די מאָנגאָלישע (יואַן) דינאַסטיע, און אויף איר אָרט קומט די מינג-דינאַסטיע (ביז 1644).

1369. טימורלאַן אָנגענומען דעם טיטל גרויס-כאַן.

1374. פּעטראַרקאַ געשטאָרבן.

נאָך קר.

1377. פּויפּס גרעגאָר XI זיך אומגעקערט קיין רוים.

1378. די גרויסע סכיזמע. אורבאַן VI אין רוים, קלעמענס VII אין אַוויניאָן.

1381. פּויערים־בונט אין ענגלאַנד. וואַט טיילער דערהרגעט פאַר קיניג ריטשאַרד II אין די אויגן.

1384. וויקליף געשטאָרבן.

1387. פראַ־אַנדזשעליקאָ דאַ פיעזאָלע געבאָרן.

1398. הוס פּרעדיקט וויקליפיזם אין פּראָג.

1400. טשאָסער געשטאָרבן.

1405. טימור געשטאָרבן.

1414—18. דער קאָנציל פון קאָנסטאַנץ. הוס פאַרברענט (1415).

1417. געענדיקט די גרויסע סכיזמע. מאַרטין V פּויפּס.

1420. די הוסיטן אויפגעשטאַנען. מאַרטין V פּרעדיקט אַ קרייץ־צוג קעגן זיי.

1431. די קאַטוילישע קרייץ־פאָרער צעלויפן זיך פאַר די הוסיטן ביי דאָמאַזליצע. צונויפגעקומען דער קאָנציל פון באַזעל. ווילאָן געבאָרן. מאַנטעניאַ געבאָרן.

1436. די הוסיטן ריידן זיך צונויף מיט דער קירך.

1439. דער קאָנציל פון באַזעל געשאַפן אַ נייע סכיזמע אין דער קירך.

1445. די פּאָרטוגעזן אַנטדעקן דעם קאַפּ ווערדע (גרינער).

1446. ערשטע געדרוקטע ביכער (קאָסטער אין האַרלעם).

1449. דער סוף פון באַזעלער קאָנציל.

1452. לעאָנאַרדאָ דאַ ווינטשי געבאָרן.

1453. די אָטאָמאַנישע טערקן אונטער מוכאַמעד II נעמען איין קאָנסטאַנטינאָפּאָל.

1455. פראַ אַנדזשעליקאָ דאַ פיעזאָלע געשטאָרבן.

1463. ווילאָן געשטאָרבן.

1471. דירער געבאָרן.

1473. קאָפּערניק געבאָרן.

1475. אַריאָסטאָ געבאָרן.

נאָך קר.

1480. איוואַן III, גרויספירשט פון מאָסקווע, אַראָפּגעוואָרפן דעם מאָנגאָלישן יאָך.

1481. דער סולטאַן מוכאַמעד געשטאָרבן, בעת זיינע הכנות איינצונעמען איטאַליע. באַיאַזעט II טערקישער סולטאַן (ביז 1512).

1486. דיאַז האָט אַרומגערינגלט דעם קאַפּ פון דער גוטער האָפענונג.

1492. קאָלומבוס אַריבערגעשוואומען דעם אַטלאַנטישן אָקעאַן ביז קיין אַמעריקע. ראָדריגאָ באָרדזשיאַ אַלכסנדר VI, פּויפּס (1503).

1493. מאַקסימיליאַן I ווערט קיסר.

1497. האַנס האָלביין געבאָרן.

1498. וואַסקאָ דאַ גאַמאַ אַרומגעזעגלט אַרום דעם קאַפּ קיין אינדיע.

1499. שווייץ ווערט אַן אומאָפּהענגיקע רעפּובליק.

1500. קאַרל V געבאָרן.

1506. מאַנטעניאַ געשטאָרבן.

1509. הענריך VIII קיניג פון ענגלאַנד.

1512. סעלים סולטאַן (ביז 1520). ער האָט אָפּגעקויפט דעם טיטל כאַליף. געפאַלן סאָדעריני (און מאַקיאַוועלי) אין פלאָרענץ.

1513. לעאָ X פּויפּס.

1515. פראַנץ I קיניג פון פראַנקרייך.

1517. סעלים אַנעקטירט עגיפּטן. לוטער שטעלט אַרויס זיינע טעזעס אין וויטענבערג.

1518. טינטאָרעטאָ געבאָרן. פּאַלאַדיאָ געבאָרן.

1519. לעאָנאַרדאָ דאַ ווינטשי געשטאָרבן.
מאַגעלאַנס עקספּעדיציע אַרויסגעפאָרן אַרומצוזעגלען די וועלט.
קאָרטעץ איז אַריין אין דער שטאָט מעקסיקע.

1520. סולימאַן דער גרויסאַרטיקער, סולטאַן (ביז 1566), רעגירט פון באַגדאַד ביז אונגאַרן. קאַרל V קיסר.

1521. לוטער אויפן רייכסטאַג אין וואָרמס. לאָיאָלאַ פאַרוואונדעט אין פּאַמפּלונאַ.

נאָך קר.

1524. קאַמאָענס געבאָרן.

1525. באַבער געוואונען די שלאַכט פון פאַניפאַט, איינגענומען דעלהי און געגרינדעט די מאָגול־אימפעריע.

1527. די דייטשע חיילות אין איטאַליע, אונטער דעם קאָנסטאַבל פון בורבאָן, נעמען איין און רויבן אויס רוים.

1528. פּאַלאָ וועראָנעזע געבאָרן.

1529. סולײמאַן באַלעגערט ווין.

1530. פיזאַראָ אַריינגעדרונגען אין פּערו. קאַרל V געקרוינט דורך דעם פּויפּס. העינריך VIII אָנגעהויבן זיין מחלוקת מיטן פּויפּסטום.

1532. די אַנאַבאַפּטיסטן פאַרכאַפּט מינסטער.

1533. אַריאָסטאָ געשטאָרבן. מאָנטײן געבאָרן.

1535. געפאַלן די אַנאַבאַפּטיסטישע ממשלה אין מינסטער.

1539. געגרינדעט די יעזויִטישע געזעלשאַפט.

1543. קאָפּערניק געשטאָרבן. האַנס האָלביין געשטאָרבן.

1545. פאַרזאַמלט דער קאָנציל פון טריענט (ביז 1563) צו מאַכן אָרדענונג אין דער קירך.

1546. מאַרטין לוטער געשטאָרבן. טיכאָ בראַהע געבאָרן.

1547. איוואַן IV (דער אכזר) אָנגענומען דעם טיטל צאַר פון רוסלאַנד. פראַנץ I געשטאָרבן. סערוואַנטעס געבאָרן.

1549. ערשטע יעזויִטישע מיסיאָנערן אָנגעקומען אין דרום־אַמעריקע.

1552. דער אָפּמאַך פון פּאַסאַו. צייטווייליקע באַרויִקונג פון דייטש־לאַנד.

1553. ראַבלע געשטאָרבן.

1556. קאַרל V אָפּגעדאַנקט. אַקבאַר גרויס־מאָגול (ביז 1605). אי־גנאַציוּ פון לאָיאָלאַ געשטאָרבן.

1558. קאַרל V געשטאָרבן.

1561. פרענסיס בעקאָן (לאָרד ווערולאַם) געבאָרן.

1563. געענדיקט זיך דער טריענטער קאָנציל און די רעפאָרם פון דער קאַטוילישער קירך.

1564. גאַליליי געבאָרן. שעקספּיר געבאָרן.

נאָך קר.

1566. סוליימאַן דער גרויסאַרטיקער געשטאָרבן.

1567. אויפשטאַנד פון די נידערלענדער.

1568. די טויטשטראָף פון די גראַפן עגמאָנט און האָרן.

1571. קעפּלער געבאָרן.

1573. באַלעגערונג פון אַלקמאַאַר.

1576. טיציאַן געשטאָרבן.

1577. רובענס געבאָרן.

1578. האַרווײ געבאָרן.

1580. קאַמאָענס געשטאָרבן. פּאַלאַדיאָ געשטאָרבן.

1583. סער וואַלטער ראַלייס עקספּעדיציע קיין ווירדזשיניע.

1588. פּאַאָלאָ וועראָנעזע געשטאָרבן.

1592. מאָנטיין געשטאָרבן.

1594. טינטאָרעטאָ געשטאָרבן.

1599. וועלאַסקעז געבאָרן.

1601. טיקאָ בראַהע געשטאָרבן.

1603. דזשיימס I קיניג פון ענגלאַנד און שאָטלאַנד. ד"ר דזשילבערט געשטאָרבן.

1605. דזשעהאַנגיר גרויס-מאָגול.

1606. געגרינדעט די ווירדזשיניע-געזעלשאַפט.
רעמבראַנדט געבאָרן.

1608. מילטאָן געבאָרן.

1609. האָלאַנד אומאָפּהענגיק.

1616. שעקספּיר געשטאָרבן. סערוואַנטעס געשטאָרבן.

1618. אָנגעהויבן זיך דער דרייסיק-יאָריקער קריג.

1620. די עקספּעדיציע פון דער „מייפלאָווער" געגרינדעט ניי-פּלימוט. די ערשטע נעגער-שקלאַפן געבראַכט קיין דזשיימסטאָן.

1625. קאַרל I פון ענגלאַנד.

1626. סער פרענסיס בעקאָן (לאָרד ווערולאַם) געשטאָרבן.

1628. שאַך דזשעהאַן גרויס-מאָגול. די ענגלישע „פּעטיציע פון רעכט".

נאָך קר.

1629. קאַרל I פֿון ענגלאַנד האָט אָנגעהויבן זיין עלף-יעריקע רע-
גירונג אָן אַ פּאַרלאַמענט.

1630. קעפּלער געשטאָרבן.

1632. לעווענהוק געבאָרן. גוסטאַוו אַדאָלף דערשלאָגן אין דער
שלאַכט ביי ליצען.

1634. וואַלענשטיין דערהרגעט.

1635. לולי געבאָרן.

1638. יאַפּאַן זיך פֿאַרשלאָסן פֿאַר אייראָפּעער (ביז 1865).

1640. קאַרל I פֿון ענגלאַנד צונויפגערופֿן דעם לאַנגן פּאַרלאַמענט.
רובענס געשטאָרבן.

1641. שחיטה פֿון די ענגלענדער אין אירלאַנד.

1642. גאַלילײ געשטאָרבן. ניוטאָן געבאָרן.

1643. לודוויג XIV אָנגעהויבן זיין רעגירונג פֿון 72 יאָר.

1644. די מאַנדזשוס האָבן געמאַכט אַ סוף צו דער מינג-דינאַסטיע.

1645. אַראָפּגעריסן די חזיר-שטעלכלעך אין די אינעווייניקסטע טיילן
פֿון לייפּציק.

1648. דער שלום-אָפּמאַך פֿון וועסטפֿאַלן. האָלאַנד און שווייץ
אָנערקענט פֿאַר פֿרייע רעפּובליקן, און פּרייסן געוואָרן וויכ-
טיק. דער אָפּמאַך ניט געגעבן קיין פּולן ניצחון ניט דער
אימפּערישער קרוין, ניט די פֿירשטן.

1649. טויטשטראָף פֿון קאַרל I פֿון ענגלאַנד.

1658. אַורונגזעב גרויס-מאָגול. קראָמוועל געשטאָרבן.

1659. אַלעסאַנדראָ סקאַרלאַטי געבאָרן. דעפֿאָ געבאָרן.

1660. קאַרל II פֿון ענגלאַנד. וועלאַסקעז געשטאָרבן.

1669. רעמבראַנדט געשטאָרבן.

1674. ניי-אַמסטערדאַם געוואָרן ענדגילטיק בריטיש דורך אַן אָפּ-
מאַך און האָט געקראָגן דעם נאָמען ניו-יאָרק. מילטאָן
געשטאָרבן.

1683. דער לעצטער אָנפֿאַל פֿון די טערקן אויף ווין אָפּגעקלאַפּט
דורך יאַן III פֿון פּוילן.

נאָך קר.

1685. י. ס. באַך געבאָרן. הענדעל געבאָרן.

1687. לולי געשטאָרבן.

1688. די ענגלישע רעוואָלוציע. דזשיימס II אַנטלויפט. ווילהעלם און מערי הייבן אָן קיניגן.

1689. פעטער דער גרויסער אין רוסלאַנד (ביז 1725).

1690. די שלאַכט פון באָין אין אירלאַנד.

1694. וואָלטער געבאָרן.

1701. פרידריך I קיניג פון פרייסן.

1704. דזשאָן לאָק, דער פאָטער פון דער מאָדערנער דעמאָקראַ=טישער טעאָריע, געשטאָרבן.

1707. געשטאָרבן אַורונגזעב. די אימפעריע פון דעם גרויס=מאָגול צעפאַלן. פילדינג געבאָרן.

1713. פרידריך דער גרויסער פון פרייסן געבוירן.

1714. געאָרג I פון בריטאַניע.

1715. לודוויג XV פון פראַנקרייך.

1723. ריינאָלדס געבאָרן. אַדאַם סמיט געבאָרן.

1725. אַלעסאַנדראָ סקאַרלאַטי געשטאָרבן.

1727. ניוטאָן געשטאָרבן. געאָרג II פון בריטאַניע. גיינסבאָראָ געבאָרן.

1728. גאָלדסמיט געבאָרן.

1731. דעפאָ געשטאָרבן.

1732. האַידן געבאָרן.

1733. אָגלעטאָרפ געגרינדעט ווירדזשיניע.

1736. נאַדיר=שאַך אָנגעפאַלן אויף אינדיע (אָנהייב פון צוואַנציק יאָר אָנפאַלן און מהומות אין אינדיע).

1740. פרידריך דער גרויסער, קיניג פון פרייסן, געקומען צו דער ממשלה.

מאַריע טערעזע האָט אָנגעהויבן רעגירן (ווי אַ פרוי האָט זי ניט געקאָנט זיין אַ קיסרינע. איר מאַן, פראַנץ I, איז געווען קיסר

גאך קר.

נאָך 1745 ביז זיין טויט 1765, ווען עס האָט אים געירשנט איר זון, יאָזעף II).

1741. די קיסרינע עליזאַבעט פון רוסלאַנד אָנגעהייבן קיניגן.

1746. גאָיאַ געבאָרן.

1749. געטע געבאָרן.

1752. פעני בוירני געבאָרן.

1754. פילדינג געשטאָרבן.

1755—36. בריטאַניע און פראַנקרייך קעמפן פאַר אַמעריקע און אינדיע. פראַנקרייך פאַרבונדן מיט עסטרייך און רוסלאַנד קעגן פרייסן און בריטאַניע (1756 — 63); דער זיבן-יאָריקער קריג.

1756. מאָצאַרט געבאָרן.

1757. די שלאַכט פון פלעסי.

1759. דער בריטישער גענעראַל וואָלף נעמט איין קוועבעק.

1760. געאָרג III פון בריטאַניע.

1762. קיסרינע עליזאַבעט פון רוסלאַנד געשטאָרבן. צאַר פעטער דערהרגעט און קאַטערינע די גרויסע ווערט קיסרינע פון רוסלאַנד (ביז 1796).

1763. דער שלום פון פאַריז; קאַנאַדע אָפּגעטראָטן ענגלאַנד. די ענגלענדער געוועלטיקן אין אינדיע. זשאַן פאָל ריכטער געבאָרן.

1764. די שלאַכט פון בוקסאַר.

1766. מאַלטוס געבאָרן.

1769. נאַפּאָלעאָן באָנאַפּאַרט געבאָרן.

1770. בעטהאָווען געבאָרן. העגעל געבאָרן. וואָרדסוואָרט געבאָרן.

1774. לודוויג XVI אָנגעהויבן זיין רעגירונג. קלייוו נעמט זיך דאָס לעבן. עס הייבט זיך אָן די אַמעריקאַנער רעוואָלוציאָנערע דראַמע. גאָלדסמיט געשטאָרבן.

1775. די שלאַכט פון לעקסינגטאָן. טוירנער געבאָרן. דזשיין אָסטען געבאָרן.

נאך קר.

1776. דעקלאראציע פון דער אומאפהענגיקייט פון די פאראייניקטע שטאטן פון אמעריקע.

1778. זשאן זשאק רוסא געשטארבן.

1780. געענדיקט זיך די רעגירונג פון מאריע טערעזע. קיסר יאזעף (1765 ביז 1790) נעמט איבער די הערשאפט איבער די האבסבורגער ירושה־לענדער.

1783. דער שלום־אפמאך צווישן בריטאניע און די נייע פאראייניקטע שטאטן פון אמעריקע.

1786. וועבער געבארן.

1787. די קאנסטיטוירנדיקע פארזאמלונג אין פילאדעלפיע גרינדעט די פעדעראלע רעגירונג פון די פאראייניקטע שטאטן. פראנקרייך ווערט געוואר, אז זי איז באנקראט. די פארזאמלונג פון די נאטאבלען.

1788. ערשטער פעדעראלער קאנגרעס פון די פאראייניקטע שטאטן אין ניו־יארק. גיינסבארא געשטארבן. שאפענהויער געבארן. באיראן געבארן.

1789. צונויפגעקליבן זיך די פראנצויזישע גענעראל־שטאטן. דער שטורעם פון דער באסטיליע.

1790. אדאם סמיט געשטארבן.

1791. די רעוואלוציע פון די יאקאבינער. דער קיניג אנטלויפט קיין ווארען. מאצארט געשטארבן.

1792. פראנקרייך דערקלערט קריג עסטרייך. פרייסן דערקלערט קריג פראנקרייך. די שלאכט פון וואלמי. פראנקרייך ווערט א רעפובליק. ריינאלדס געשטארבן. שעלי געבארן.

1793. לודוויג XVI געקעפט.

1794. ראבעספיערס טויט אויף דער גיליאטינע און דער סוף פון דער יאקאבינער רעפובליק. די רעגירונג פון קאנווענט.

1795. די דירעקטאריע. באנאפארט דערשטיקט א רעוואלוציע און גייט קיין איטאליע ווי דער הויפט־קאמאנדיר. קיטס געבארן.

1797. דורך דעם שלום פון קאמפא פארמיא האט באנאפארט חרוב געמאכט די רעפובליק פון ווענעציע. שוּבערט געבארן. היינע געבארן. באלזאק געבארן.

נאָך קר.

1798. נאַפּאָלעאָן אַוועק קיין עגיפּטן. די שלאַכט אויפן נילוס.
1799. באָנאַפּאַרט קערט זיך אום. ער ווערט ערשטער קאָנסול מיט גוואַלדיקע פולמאַכטן.
1800. געזעצגעבערישע פאַראייניקונג פון אירלאַנד און ענגלאַנד ווערט אַ געזעץ פון 1טן יאַנואַר 1801. נאַפּאָלעאָנס מלחמה קעגן עסטרייך. די שלאַכטן פון מאַרענגאָ (אין איטאַליע) און האָהענלינדען (מאָראָס זיג). מאַקאָליי געבאָרן.
1801. אונטערגעשריבן פּרעלימינאַר-שלום צווישן פראַנקרייך, ענגלאַנד און עסטרייך.
1802. וויקטאָר הוגאָ געבאָרן.
1803. באָנאַפּאַרט אָקופּירט שווייץ און רופט אַרויס אַ קריג. עמערסאָן געבאָרן.
1804. באָנאַפּאַרט ווערט קיסר. פראַנץ II אָנגענומען דעם טיטל קיסר פון עסטרייך אין יאָר 1805, און 1806 האָט ער זיך אָפּגעזאָגט פון טיטל הייליקער רוימישער קיסר. אַזוי איז געקומען דער סוף פון דער „הייליקער רוימישער אימפּעריע".
1805. די שלאַכט פון טראַפאַלגאַר. די שלאַכטן פון אולם און אַוסטערליץ.
1806. פּרייסן צעקלאַפּט ביי יענאַ.
1807. די שלאַכטן פון איילאַו און פרידלאַנד און דער טילזיטער אָפּמאַך. לאָנגפעלאָ געבאָרן.
1808. נאַפּאָלעאָן מאַכט זיין ברודער זשאָזעף פאַרן קיניג פון שפּאַניע.
1809. האַידן געשטאָרבן. מענדלסאָן געבאָרן. שאָפּען געבאָרן. טעניסאָן געבאָרן. גאָגאָל געבאָרן. עדגאַר פּאָ געבאָרן.
1810. שפּאַניש אַמעריקע ווערט רעפּובליקאַניש. שומאַן געבאָרן.
1811. אַלכסנדר ציט זיך צוריק פון דער „קאָנטינענטאַלער סיסטעם". ליסט געבאָרן. טעקערי געבאָרן.
1812. נאַפּאָלעאָנס צוריקטריט פון מאָסקווע. דיקענס געבאָרן.

נאָך קר.

1814. נאַפּאָלעאָן דאַנקט אָפּ. לודוויג XVIII.

1815. די שלאַכט פון וואַטערלאָ. דער ווינער טראַקטאַט.

1816. גוסטאַוו פרייטאַג געבאָרן.

1817. דזשיין אָסטען געשטאָרבן.

1818. טורגעניעוו געבאָרן.

1819. דורכגעגאַנגען דער ערשטער פאַבריק-געזעץ דורך די באַמיונגען פון ראָבערט אָוען. רעסקין געבאָרן.

1821. דער אויפשטאַנד פון די גריכן. קיטס געשטאָרבן. פלאָבער געבאָרן. דאָסטאָיעווסקי געבאָרן.

1822. סעזאַר פראַנק געבאָרן. שעלי געשטאָרבן.

1824. קאַרל X פון פראַנקרייך. בײראָן געשטאָרבן.

1825. ניקאָלאַי I פון רוסלאַנד. דער ערשטער אײַזנבאַן — פון סטאָקטאָן ביז דאַרלינגטאָן. זשאַן פּאָל ריכטער געשטאָרבן.

1826. וועבער געשטאָרבן.

1827. די שלאַכט פון נאַוואַרינאָ. בעטהאָווען געשטאָרבן.

1828. גאָיאַ געשטאָרבן. שובערט געשטאָרבן. טאָלסטאָי געבאָרן. איבסען געבאָרן.

1829. גריכנלאַנד אומאָפּהענגיק.

1830. אַ יאָר פון מהומה. לוי פיליפּ אַראָפּגעשטופּט קאַרל X. בעלגיע זיך אָפּגעריסן פון האָלאַנד. לעאָפּאָלד פון זאַקסן-קאָבורג-גאָטאַ ווערט קיניג פון דער נייער מלוכה. רוסיש פוילן מאַכט אַ רעוואָלוציע, אָבער ניט געראָטן.

1831. יאָאַכים געבאָרן. העגעל געשטאָרבן.

1832. דער ערשטער רעפאָרם-ביל אין ענגלאַנד ריכט אויף דעם דעמאָקראַטישן כאַראַקטער פון בריטישן פּאַרלאַמענט. געטע געשטאָרבן. ביערנסאָן געבאָרן.

1833. בראַמס געבאָרן.

1834. וויליאַם מאָריס געבאָרן. ווּיסלער געבאָרן. מאַלטוס געשטאָרבן.

1835. דאָס וואָרט „סאָציאַליזם" באַנוצט צום ערשטן מאָל. מוסאָרגסקי געבאָרן. מאַרק טווען געבאָרן.

1837. קיניגין וויקטאָריאַ.

נאָך קר.

1840. קיניגין וויקטאָריאַ האָט חתונה מיטן פּרינץ אַלבערט פון זאַקסן-קאָבורג-גאָטאַ. טשאַיקאָווסקי געבאָרן. פעני בורני געשטאָרבן. זאָלאַ געבאָרן. טאָמאַס האַרדי געבאָרן.

1843. הענרי דזשיימס געבאָרן.

1844. רימסקי-קאָרסאַקאָוו געבאָרן. ניטשע געבאָרן. אַנאַטאָל פראַנס געבאָרן.

1847. מענדעלסאָן געשטאָרבן.

1848. ווידער אַ יאָר פון אומרוען. רעפּובליק אין פראַנקרייך און אין רוים. די פּאַן-סלאַווישע קאָנפערענץ אין פּראָג. גאַנץ דייטשלאַנד פאַראייניקט אין אַ פּאַרלאַמענט אין פראַנקפורט. די דייטשע איינקייט געשטערט דורך דעם קיניג פון פּרייסן.

1849. שאָפּען געשטאָרבן. עדגאַר עלען פּאָ געשטאָרבן.

1850. וואָרדסוואָרט געשטאָרבן. באַלזאַק געשטאָרבן. ר. ל. סטי-ווענסאָן געבאָרן.

1851. די גרויסע אויסשטעלונג אין לאָנדאָן. טורנער געשטאָרבן.

1852. נאַפּאָלעאָן III קיסר פון די פראַנצויזן. גאָגאָל געשטאָרבן.

1854. פּערי (די צווייטע עקספּעדיציע) עראָפּט אין יאַפּאַן. ניקאָלאַי I אָקופּירט די דונאַי-פּראָווינצן פון טערקיי.

1855—56. די קרימער מלחמה.

1856. אלכּסנדר II פון רוסלאַנד. שומאַן געשטאָרבן. היינע גע-שטאָרבן. בערנאַרד שאָו געבאָרן.

1857. די מרידה אין אינדיע. זודערמאַן געבאָרן.

1858. ראָבערט אָווען געשטאָרבן.

1859. פראַנצויזיש-עסטרייכישער קריג. די שלאַכטן פון מאַגענטאַ און סאָלפערינאָ.

1860. שאָפּענהויער געשטאָרבן.

1861. וויקטאָר עמנואל דער ערשטער קיניג פון איטאַליע. אייב-רעהעם לינקאָלן ווערט פּרעזידענט פון די פאַראייניקטע שטאַטן פון אַמעריקע. אָנגעהויבן זיך דער אַמעריקאַנער בירגער-קריג. ראַבינדראַט טאַגאָרע געבאָרן.

1862. דעבוסי געבאָרן. הויפּטמאַן געבאָרן.

נאָך קר.

1863. די ענגלענדער באָמבאַרדירן אַ יאַפּאַנישע שטאָט. טעקערײ געשטאָרבן.

1864. מאַקסימיליאַן ווערט קיסר פון מעקסיקע. ריכאַרד שטראַוס געבאָרן.

1865. די קאָנפעדערירטע גיבן זיך אונטער. יאַפּאַן ווערט געעפנט פאַר דער וועלט.

1866. פּרייסן און איטאַליע פאַלן אָן אויף עסטרייך (און די דרום־דייטשע מלוכות, וואָס זיינען מיט איר פאַרבונדן). די שלאַכט פון סאַדאָוואַ. ראָמען ראָלאַן געבאָרן.

1867. קיסר מאַקסימיליאַן דערשאָסן.

1870. נאַפּאָלעאָן III דערקלערט קריג פּרייסן. דיקענס געשטאָרבן.

1871. פּאַריז גיט זיך אונטער (אין יאַנואַר). דער קיניג פון פּרייסן ווערט ווילהעלם I, קיסר פון דייטשלאַנד. דער שלום פון פראַנקפורט.

1875. די „בולגאַרישע רציחות“. קאָראָ געשטאָרבן.

1877. רוסיש־טערקישע מלחמה. אָפּמאַך פון סאַן־סטעפאַנאָ. קי־ניגין וויקטאָריאַ ווערט קיסרינע פון אינדיע.

1878. דער בערלינער טראַקטאַט. אין אייראָפּע הייבט זיך אָן דער באַוואָפנטער שלום פון 36 יאָר.

1880. פלאָבער געשטאָרבן.

1881. די שלאַכט פון מאַדושאָבאַ היל. טראַנסוואַל פריי. מוסאָרגסקי געשטאָרבן. דאָסטאָיעווסקי געשטאָרבן.

1882. לאָנגפעלאָ געשטאָרבן. עמערסאָן געשטאָרבן.

1883. ענגלאַנד פאַרנומען עגיפּטן. טורגעניעוו געשטאָרבן.

1885. וויקטאָר הוגאָ געשטאָרבן.

1886. גלאַדסטאָנס ערשטער פּראָיעקט פון אירלענדישן האָום רויל.

1888. פרידריך II (מערץ), ווילהעלם II (יוני) — קיסרים פון דייטש־לאַנד.

1890. ביסמאַרק אין דימיסיע. לאָרד סאַליסבערי פאַרקויפט העל־גאָלאַנד דייטשלאַנד. סעזאַר פראַנק געשטאָרבן.

1892. טעניסאָן געשטאָרבן.

נאָך קר.

1893. טשאַיקאָווסקי געשטאָרבן.

1894. ר. ל. סטיווענסאָן געשטאָרבן.

1894—95. קריג צווישן יאַפּאַן און כינע.

1895. „יוניאָניסטישע“ (אימפּעריאַליסטישע) רעגירונג אין בריטאַ-ניע. גוסטאַוו פרייטאַג געשטאָרבן.

1896. די שלאַכט פון אַדאָווא. וויליאַם מאָריס געשטאָרבן.

1897. בראַמס געשטאָרבן.

1898. דער סיכסוך צווישן ענגלאַנד און פראַנקרייך איבער פאַ-שאָדאַ. דייטשלאַנד פאַרנומען קיאַאָ-טשאַו.

1899. אָנגעהויבן זיך די מלחמה אין דרום-אַפריקע (בורן-קריג).

1900. דער באָקסער אויפשטאַנד אין כינע. באַלעגערונג פון די לעגאַציעס אין פּעקין. ניטשע געשטאָרבן. רעסקין געשטאָרבן.

1902. זאָלאַ געשטאָרבן.

1903. ווּיסלער געשטאָרבן.

1904. די ענגלענדער דרינגען אַריין אין טיבעט. טשעכאָוו געשטאָרבן.

1904—5. רוסיש-יאַפּאַנישער קריג.

1906. די „יוניאָניסטישע“ (אימפּעריאַליסטישע) פּאַרטיי אין גרויס-בריטאַניע באַזיגט דורך די ליבעראַלן אין דער פראַגע וועגן טאַריף. איבסען געשטאָרבן.

1907. די קאָנפעדעראַציע פון דרום-אַפריקע געגרינדעט. יאָאַכים געשטאָרבן.

1908. עסטרייך אַנעקטירט באָסניע און הערצעגאָווינע. רימסקי קאָר-סאַקאָוו געשטאָרבן.

1909. מ' בלעריאָ אַריבערגעפלויגן אויף אַן אַעראָפּלאַן פון פראַנק-רייך קיין ענגלאַנד.

1910. ביערנסאָן געשטאָרבן. טאָלסטאָי געשטאָרבן. מאַרק טווען געשטאָרבן.

1911. איטאַליע פירט קריג מיט טערקיי און פאַרכאַפּט טריפּאָלי.

1912. טערקיי ווערט אַ רעפּובליק. דער באַלקאַנישער בונד פירט מלחמה מיט טערקיי.

1913. בלוט-פאַרגיסונג אין לאָנדאָנדערי אין אירלאַנד.

נאָך קר.

1914. זיך אָנגעהויבן דער גרויסער קריג פון איירָאָפּע.

1916. הענרי דזשיימס געשטאָרבן.

1917. די צווייטע רוסישע רעוואָלוציעס. דער באָלשעוויסטישער רעזשים אין רוסלאַנד.

1918. דער וואָפנשטילשטאַנד (נאָוועמבער). דעביוסי געשטאָרבן.

1919 — 20. דער שלום פון ווערסאַיל.

1919. די ענגלענדער ציען אָפּ פון אַרכאַנגעלסק. דעניקין צעקלאַפּט. יודעניטש שיר ניט אַיינגענומען פּעטערבורג און צעקלאַפּט. דער דייטשער פלאָט איינגעזונקען אין סקאַפּאַ פלאָו.

1920. ערשטע פאַרזאַמלונג פון דער פעלקער-ליגע, וואָס דייטשלאַנד, עסטרייך, רוסלאַנד און טערקיי זיינען געווען פון איר אויסגעשלאָסן, און די פאַר. שטאַטן פון אַמעריקע זיינען ניט געווען רעפּרעזענטירט. קאָלטשאַק דערשאָסן. פּוילן אָנגעפאַלן אויף רוסלאַנד און וראַנגעל אַריינגעדרונגען פון דרום-זייט און אָפּגעטריבן. ריזאַ כאַן געוועלטיקט אין פּערסיע.

1921. אינטער-אַליִירטער קאָנטראָל אין קאָנסטאַנטינאָפּאָל. די קאָנפערענץ וועגן פלאָט-אַנטוואָפענונג אין וואַשינגטאָן אונטער פּרעזידענט האַרדינג.

1922. דער גרויסער הונגער אין רוסלאַנד. די קאָנפערענץ אין גענואַ, וואו רוסלאַנד און דייטשלאַנד זיינען בייגעווען. שטייגנדיקע אומאָרדענונג אין די דייטשע פינאַנסן; זי איז ניט אין שטאַנד צו צאָלן די צו גרויסע קריג-רעפּעראַציעס. דערפון שטאַמט אַן אַלץ וואַקסנדיקע פאַרפרעמדונג צווישן פראַנקרייך און ענגלאַנד. מיליטערישע מפּלה פון די גריכן אין קליין-אַזיע. דרום-אירלאַנד טיילט זיך אָפּ פון גרויס-בריטאַניע.

1923. די פראַנצויזן פאַרנעמען דעם רור-טאָל, און דער וואַליוטעקראַך אין דייטשלאַנד. איינגעפירט די רענטענמאַרק.

1924. אַרבעטער-רעגירונג אין ענגלאַנד. לענין געשטאָרבן. מ״ר רעמסעי מאַקדאָנאַלד און מ׳ עריאָ אין זשענעוו. אַנאַטאָל פראַנס געשטאָרבן.

נאך ק״.

1925. די פראַנצויזן ווערן באַפאַלן אין מאַראָקאָ דורך עבד־אל־קרים און אין סיריע דורך די דרוזן. די רייכסמאַרק אין דייטשלאַנד. דער אָפּמאַך פון לאָקאַרנאָ. עלי ריזאַ כאַן זעצט אַראָפּ דעם שאַך פון פערסיע. ריזאַ כאַן ווערט שאַך.

1926. אַלגעמיינער שטרייק אין גרויס־בריטאַניע קומט אַרויס פון דער אוממעגלעכקייט אַרויסצונעמען רווחים פון דער קוילן־אינדוסטריע, צאָלנדיק אַ געהעריקן לוין די קוילנגרעבער. עבד־אל־קרימס מפּלה.

אינהאַלט פון VIטן באַנד

קאַפּ. 38. די קאַטאַסטראָפע פון מאָדערנעם אימפּעריאַליזם — זייט

1. דער באַוואָפנטער שלום פאַר דער מלחמה . . . 5
2. די קיסרלעכע דייטשלאַנד 8
3. דער גייסט פון אימפּעריאַליזם אין בריטאַניע און אירלאַנד . 21
4. דער אימפּעריאַליזם אין פראַנקרייך, איטאַליע און אין די באַלקאַן־לענדער 39
5. רוסלאַנד א גרויס־מאָנאַרכיע 42
6. די פאַראייניקטע שטאַטן און די אידעע פון אימפּעריאַליזם . 43
7. די דירעקטע סיבות פון דער גרויסער מלחמה . . . 51
8. אַן איבערבליק איבער דער גרויסער מלחמה ביז 1917 . 59
9. די גרויסע מלחמה פון רוסישן איינבראָך ביז צום וואַפן־שטילשטאַנד 73

קאַפּ. 39. די ווייטערדיקע פּערספּעקטיוון פאַר דער מענטשהייט

1. די מאָראַלישע דעזאָרגאַניזאַציע, וואָס די מלחמה האָט גורם געווען 81
2. פּרעזידענט ווילסאָן אין ווערסאַיל 97
3. די קאָנסטיטוציע פון דער פעלקער־ליגע . . . 115
4. די שלום־אָפּמאַכן פון 1919—1920 119
5. באָלשעוויזם אין רוסלאַנד 127
6. א פאָראויסזאָגונג פון דער „קומענדיקער מלחמה" . . 143
7. די אומביגעוודיקייט פון בריטישן אימפּעריאַליזם און די אָפּטיילונג פון אירלאַנד 150
8. די מהומה אין כינע 159
9. די יורונג פון איסלאַם 161
10. אַמעריקע נאָך דער מלחמה 166
11. חובות, געלט, סטאַבילקייט 172

זייט

12. פארבארגנקייט פון די שעפערישע כוחות, וואסווירקן אין דער וועלט 180

13. די פאראייניהייטלעכונג פון די מענטשלעכע ווילנס און פאליטישע ענינים מוז זיין א רעזולטאט פון א באוואוסטזיניקער אנשטרענגינג אין א גרויסן מאסשטאב 184

14. די שאפנדיקע כוחות פון דער וועלט-איינהייט . . . 189

15. א פעדעראלע וועלט-מלוכה 193

16. די וועלט אונטער איין געזעץ און רעכט . . . 195

17. און דערנאך ? 207

כראנאלאגישע טאבעלע 209

אילוסטראַציעס צום באַנד VI

	זייט
דער נייער בריק אין קאָנסטאַנטינאָפּאָל	40
דער מערדער פון עסטרייכישן קרוין־יורש ווערט אַרעסטירט	45
אַן אַמוניציע־ווארשטאַט בעת דעם גרויסן קריג	49
אַ האַרמאַט שיסט אויף אַעראָפּלאַנען	58
אַ טראַנשײע אין פראַנקרייך	64
אַ שווערער האַרמאַט פון דער ענגלישער אַרמיי	70
אַ דייטשער קרייסער זינקט איין	78
אונטערגאַנג פון דער „לוזיטאַניע"	90
אַ דייטשע גאַז־אַטאַקע	104
פראַנצויזישע סאָלדאַטן אויף אַן אַטאַקע	107
איטאַליענישע סאָלדאַטן אויף די בערג	113
זשאָרזש קלעמאַנסאָ	130
פרעזידענט ווילסאָן	135
ללאָיד דזשאָרדזש	138
אַ זיצונג פון דער פעלקער־ליגע	141
בעניטאָ מוסאָליני	144
אַ בריטישער טאַנק	147
פאָרדס אויטאָמאָביל־פאַבריק	154
אַ ווארשטאַט פאַר עלעקטרישע מאַשינעס	159
אַ שווימענדיקער דאָק אין סאַוטהעמפּטאָן	165
אײַזנבאַן־בריק ביי קוועבעק	170
די סענאַר־דאַמבע אויפן נילוס	179
די טויערן פון פאַנאַמער קאַנאַל	186
אַ פאַסאַזשיר־אַעראָפּלאַן	199
אַ פאַסאַזשיר־סאַלאָן אין אַן אַעראָפּלאַן	202
צענטראַלע טעלעפאָן־סטאַנציע אין ניו־יאָרק	205